THEODORETI VRBIS CYRI EPISCOPI, IN VISIONES DANIELIS PROPHETAE COMMENTARIVS,

Ioanne Baptiſta Gabio Veronenſi interprete.

Cum indice verborum, ac rerum omnium memorabilium.

ROMAE, M. D. LXII.
Apud Paulum Manutium, Aldi F.

AD SANCTISS. D. N. PIVM IIII. PONT. MAX. in commentarios Theodoreti in Danielis uisiones

PRAEFATIO.

MAXIMAE semper humanum genus immortali Deo curæ fuisse, Beatissime Pater, cum multis aliis ex rebus sanæ mentis homines possunt intelligere, tum ex eo potissimum, quòd qui proprio consilio iam inde ab initio a recta ueritatis, religionis, pietatisque uia lapsi aberrassent, summoque bono breuibus, fluxis, & caducis uoluptatibus postposito, in infinitos errores deflexissent, eos uariis rationibus ad ueram, propriam, perpetuamque felicitatē, id est ad se ipsum reuocare nunquam destiterit. propterea olim per Noe diluuium, quo nequissimorum hominum libidines prorsus extinguerentur, prædixit; per Abraam et Lot pessima facinora, quæ a perditissimis illa tempestate uiris patrabantur, seuere se puniturum minatus est; per Ioseph fratres illius nefarii criminis arguit; per Moysem Aegypti regem Pharaonem diuersis cruciatibus, diuinis iussis non obtemperantem, acerbe uexatum insigne posteris exemplum iustissimæ suæ iræ tandem futurū præmonuit. interiecto deinde tempore sanctissimos uiros alios prophetas misit, qui non cum præsentibus tantum, sed cum posteris quoque loquerentur, eosque docerent nulla unquam fore inulta scelera; & tamen impietatē deserentibus, & ad sanitatem mentis redeuntibus ueniam non denegari, eamque ipsis facultatem concedi, qua possint sua culpa amissa bona incredibili Dei clementia & benignitate recuperare. hinc profecti Samuel, Nathan, Dauid, Helias, Helisæus, Esaias, Hieremias, Daniel, Ezechiel, & alii, quorum nobis extant oracula, cum multa alia, tum multo ante impendentia Iudæis mala prænuntia-

runt, ut, dum acerbissimæ seruitutis iugo non semel, sed sæpius premerentur, memores eorum, quæ sibi a sanctis prophetis essent multo ante prædicta, non ignorarent quò sibi confugiendum esset, ut a calamitatibus in pristinum statum uindicarentur. tanta profecto Dei prouidentia humanæ res administrantur, ut non uni tantum nationi, sed omnibus hominibus totum terrarum orbem incolentibus, non quæ hoc, uel illo tempore, sed quæ sæculis omnibus essent euentura, per eos significasse uoluerit, quos ad id muneris non simplici ratione, sed multis modis impulsos uidere licet. nam modo Deus ipse sola uoce, nulla extrinsecus illis obiecta specie, ut de Samuele accepimus, futura perdocuit; modo aliquam indutus effigiem diuinæ suæ uoluntatis arcana nudauit; modo sanctos uiros, aut angelos mittens consilia sua illis aperuit, ita tamen ut interdum dormientibus, interdum uigilantibus uisa quædam diuinitus oblata illis multo post tempore futuras res indicarint. Horum igitur alii alia ad humani generis salutem pertinentia tradidere, multaque de domini ac redemptoris nostri ortu incredibili, miraculis, doctrina, cruce, morte, resurrectione, in cælos ascensu prædixere; sed in his Daniel, uir tanta uitæ integritate, tantaque sanctitate insignis, ut eius probitati Deus testimonium dederit, & in iustorum Noe, & Iob numerum adscripserit, ita aperte tempus, quo humanam Deus naturam suscepturus esset, prodidit, ut hoc uno ipsius testimonio impia Iudæorum conuicta perfidia eò confugere coacta sit, ut e prophetarum cœtu illum frustra eximere conetur, cuius oracula tam certo rerum ac temporis euentu sint comprobata. uerum sicut diuino consilio factum est, ut alia obscurius litteris mandarentur, ne diuina mysteria omnibus paterent, & ea re ludibrio haberentur; alia apertius declarata, minime tamen ab omnibus percipi possent, sed ab iis, quibus Deus, quando ei placuit, hoc munus est impertitus: ita non sine causa, quo tempore uoluit, pios homines excitasse putandus est, qui omne suum studium, operam, industriamque in explicandis ipsorum prophetarum prædictionibus collocarent. in quibus Theodore-

tus,

tus, uir sanctissimus, idemque disertissimus, græca lingua luculentissimos in Danielis uisiones edidit cōmentarios, effecitque ut tam pretiosa margarita, quæ ueluti in maris profundo abstrusa delituerat, ea natio potita frueretur. eademque diuina prouidentia, quæ pro suo omnia arbitrio moderans te Beatissime Pater in summo dignitatis gradu merito locauit, ut optime rebus nostris consuleretur, animum tuum impulit ad id faciendum, ne Latinorum aures tam pulchro munere, quodque illis, quo latius essent per orbem terrarum propagati, eo maiori usui foret, diutius carerent. Quamobrē sapientissimis Cardinalibus mandasti, ut nulli neque labori, neque sumptui parcentes, hanc eandem margaritā latino sermone expoliendam curarent: a quibus mihi hoc tuo nomine munus est impositū. itaq; in his commentariis in latinam linguam uertendis, cuperem ego quidē pro rei dignitate sanctissimæ atque optimæ tuæ uoluntati satisfecisse; pro ea tamen, quæcunque in me est facultas, operam me, ut id fieret, dedisse, testis locuples est Cardinalis Vitellius, cui mea studia aliquot abhinc annis sua liberalitate sustentanti, nihil tamen antiquius fuit, quàm ut, relictis aliis rebus omnibus, in hanc unam potissimum incumberem, ut quamprimum, quod te uelle senserat, huiuscemodi doctrina cum Latinis hominibus cōmunicaretur: idque ut facilius perfici posset, ne ue diutius ab iis uiris, qui ueræ pietatis studiosi pro uiribus Christianæ fidei prodesse cupiunt, requireretur, tua nunquam satis digne laudata cura effectum est, ut statim opus hoc impressum ederetur. cui quidem toto muneri, quo haud scio an ex multis, quæ utilissima & gloriosissima hoc tempore excogitasti, & ad exitum studes perducere, utilius quidquam, aut tibi in perpetuum gloriosius inueniri queat, præfectus a te Paulus Manutius nihil desiderari passus est. de quo uiro eam iure optimo & ipse, & omnes boni opinionem ceperunt, ut, quemadmodum cum antiquis disertissimis scriptoribus certat eloquentia, ita in hoc studio iuuandi bonas artes ex Aldi parentis instituto uinci se uel industria, uel ingenio a nemine patiatur. atque utinam superioribus Pontificibus

hæc

hæc res in mentem uenisset, aut, si fortasse in mentem uenit, eam perficere licuisset. profecto Christiana religio iam pridem tot hæresum procellis ac tempestatibus agitata minus hodie laboraret, didicissentque peruersi ac temerarii homines in explanandis diuinæ scripturæ sensibus haud suo iudicio standum, sed eorum, quibus diuinitus id præcipuo quodam munere concessum esset. Accipe igitur Beatissime Pater opus a te profectum, & qua cœpisti, ut par est, benignitate prosequere, quo acriore ingenio alii, & uberiore facundia excitentur, ut & huiuscemodi & alia alacrius aggredi ne uereantur, quæ Christianæ reipub. utilitatis non minimum sint allatura.

Sanctitatis uestræ seruus humillimus

Ioannes Baptista Gabius.

Lectori S.

MINIME secutus uidetur Theodoretus eam græcam editionem sacrorum librorum, quæ apud nos extat, sed aliam quandam, quæ cum non solum a græca discrepet, sed etiá, paucis tamen in rebus, a uulgata latinorum editione, id nobis faciendum existimauimus, ut eam adscriberemus, quæ duobus his uerbis in margine scriptis indicaretur, Vulg. Lat. id est uulgata latinorum. posuit etiam quædam hebraica uerba, ueluti Parthemim, Baddim, Phelmoni, quæ quia interpretatus est ipse, nos quoque ita reliquimus. et quia duobus in locis in græco codice nescio quid desideratur, idcirco ibi appositus est id innuens asteriscus. Matthias, qui ita scribitur ab auctore, idem est, qui Mattathias dictus est apud alios. et finis quarti Regum citatur pro principio primi Paralipomenon. Illud præterea non uidetur omittendum, hos commentarios ita scripsisse auctorem, ut eos quoque ad populum recitarit, quare in fine cuiuslibet orationis auditores hortatur, ut ueram pietatem imitentur. neque enim in capita, sicut nos habemus, Danielis librum distinxit, sed in decem tantū orationes, & cum decima caput undecimum, duodecimum, & tertiumdecimum, & quartumdecimum, sicut nos adscriptis suo loco in margine capitibus annotauimus, omissa tamen Susannæ, & Belis, Draconisque, quæ apud nos extat historia, coniunxit. fuisse uero apud hunc ipsum auctorem non mediocris auctoritatis Maccabæorum libros, ex eo cuiuis est perspicuum, quòd non primum & secundum tantum, sed tertium quoque fideliter testatur. porro idem Ecclesiasticum prophetam uocat, ut hinc facile conuincantur hæretici, qui adeo pertinaciter repudient, quæ suis peruersis opinionibus minime consentiant. Discent autem pietatis ueræ studiosi ex hoc libro multa, quibus sanctorum patrum confirmetur auctoritas, quæ quia legentibus erunt in promptu, a nobis consulto omissa sunt.

THEODORETI CYRI VRBIS EPISCOPI, IN VISIONES DANIELIS PROPHETAE COMMENTARIVS,

Ioanne Baptista Gabio interprete.

SI FACILE omnibus esset diuinorum prophetarum oracula explicare, & ab iis quæ litterarum superficie continentur, in profundum penetrare, ibique abstrusam sententiæ margaritam uenari: fortasse non iniuria superuacaneum censeri potuisset, litterarum monimentis eorum prodere interpretationem, nullo quippe negotio propheticam mentem cunctis ipsa lectione percipientibus. uerum quando omnes, & si unam sortiti naturam sumus: non tamen omnibus cognoscendi par concessa est facultas: Vnicuique enim datur, inquit, manifestatio spiritus ad utilitatem, & alii quidem per spiritum datur sermo sapientiæ, alii sermo scientiæ secundum eundem spiritum, alteri fides in eodem spiritu, & quæ deinceps sequuntur, omnia pari diuisionis ratione distribuuntur; nihil me, quod a ratione abhorreat, arbitror facturum, si diuinarum rerum rudibus earundem doctrinam his scriptis impertiar; si quidem mihi a puero in illis educato plures etiam pii scriptores mediocrem quandam cognitionem contulere: etenim diuina lex præcipit, ut, quæ a parentibus didicimus, ea filios nostros edoceamus. Docebis ea, inquit, filios tuos & nepotes. quare magnus ille quoque doctor Dauid, Attendite, inquit, popule meus legem meam, inclinate aurem uestram in uerba oris mei. aperiam in parabolis os meum, loquar propositiones ab initio. deinde, unde hæc didicerit, ostendit: Quanta audiuimus, inquit, & cognouimus ea, & patres nostri narrauerunt nobis, non sunt occultata a filiis eorum in generatione altera, docensque cognitionis causam, Legem posuit, inquit, in Israel, quanta mandauit patribus nostris nota facere ea filiis suis, ut cognoscat generatio altera, filii, qui nascentur, & exurgent, & narrabunt filiis suis. utilitatem itidem, quæ ab hac doctrina proficiscitur demonstrans subiicit. ut ponant in Deo spem suam, & non obliuiscantur operum Dei, & mandata eius exquirant. hanc itaque doctrinam a parentibus acceptam quasi iusto ære alieno obstricti iis, qui nobis natu minores sunt, ac posteris debemus, gratoque animo par est persoluere. neque solum nos diuina lex excitat, uerum etiam plerique illustres uiri nobis familiaritate coniuncti ardentiore studio contendentes, ut hoc certamen audacter iniremus, impulerunt. Age itaque beatissimi Danielis prophetiam quàm maxime licet ignaris perspicuam faciamus, & fortasse ne iis quidem, qui consecuti sunt, ut intelligerent, labor hic noster erit inutilis. nam uel plura comperient, quàm opinati sint, uel sua in nostris deprehendentes, quod a se quasi uenatione indagatum & inuentum fuerit, communi consensione stabilient. consueuit enim quodam modo plurium consensus intellecta corroborare. hunc autem prophetam in præsenti conamur interpretari, non quasi alios, quod Deus prohibeat, contemnentes, omnes enim nouimus esse diui-

1.ad Cor. 12

Deut.4.

Psal. 77.

ni spiritus instrumenta, sed primum quia ipsius interpretationem a nobis fami-
liares efflagitarunt, æquumque censuimus beneficium iis, qui petierunt, non
denegare. deinde Iudæorum amentia, atque adeo impudentia factum est, ut
aliis in præsenti omissis, huius prædictiones enudare, atque aperire operæ pre-
tium ducamus: eò siquidem impudentiæ processere, ut uel a prophetarum cho
ro ipsum segregent, propheticoque cognomento defraudent. Impudens qui-
dem certe hoc ipsorum est commentum, non tamen ab eorum proposito fine
abhorrens. cum enim multo apertius, quàm alii omnes, magni Dei, & salua
toris nostri Iesu Christi prædixerit aduentum, neque solum ea, quæ facturus
esset, ante commemorarit, sed etiam tempus præsignificarit, numerumq; ascri
pserit annorum, qui usque ad illius aduentum intercessere, aperte collectis iis
omnibus calamitatibus, quæ mox post admissum perfidiæ scelus, in eos essent
inuasuræ, merito, utpote Deo infesti, & ueritatis hostes audent impudenter
asserere non esse prophetam, qui hæc, & infinita alia ediderit oracula, satis
idoneum rati ad hoc mendacium confirmandum suam esse sententiam. nil mi-
rum est autem, si qui in unigenitum tanta rabie insanierunt, bene de suo Do-
mino sentientes ministros calumniis insectantur, prioribus enim posteriora
Ioan.15. consequuntur. quare ipse quoque Dominus ait, Si me persecuti sunt, & uos
Matth.10 persequentur. ac rursus, Si patrem familias beelzebul uocauerunt, quanto ma-
gis domesticos eius? ut autem ipsorum impudentiam abunde admodum redar
guamus, ita eos interrogemus, quidnam prophetæ proprium asseritis? atqui
fortasse respondebunt, futura prænoscere, eademque prædicere. inspiciamus
itaque num hæc & prænouerit, & prædixerit beatus Daniel. et quæ de Domino
Christo locutus est interim silentio contineamus, alias uero ipsius prædictio-
nes in medium proferamus. Comperimus igitur de Babyloniorum, de Persa-
rum ac Macedonum, de Romanorum regno ipsum complura prædixisse. quæ
nam uidelicet Babylonio regi euentura essent, & quemadmodum Persæ illius re
gnum occupaturi, deinde ut iis euersis Macedo ipse quamcelerrime e uita de-
cessurus, quattuor uero pro uno, regno quasi hæreditate potituri, nec non ut
ex uno ipsorum quidam oriundus infinita damna Iudæis illaturus, qui diuina
impetrata ope ab illius tandem feritate uindicarentur. Tum inde digressus præ
dicit Romanorum potentiam, qui regnis omnibus debellatis ab omnibus essent
exacturi tributa. nam quid ea cõmemorem, quæ de Aegyptiorum ac Syrorum
regibus uaticinatus est? quantas sibi illi mutuo clades illaturi, & pacis post mo-
dum fœdera, & connubiorũ iura, ac necessitudinis: tum rursus post factam re-
conciliationem bella, neque ea per præconem indicta? qui igitur hæc omnia &
prænouit, & prædixit, eorumque memoriam litteris commendatam reliquit,
quo modo non impium ac nefarium sit, si quis hunc a prophetarum extermi-
net cætu? si enim hæc a prophetia sunt aliena, quænã erunt propria prophetiæ?
quòd si, propterea quòd propriæ orationi non ascribat, hæc dicit Dominus:
idcirco e prophetarum choro exemptum uolunt, nobis dicant, quid tale dixe-
rit Abraam patriarcha, qui ab omnium rerum auctore Deo propheta nuncupa-
Gen.20. tus est: de Abraam enim dictum est, Et nunc redde uxorem uiro, quia prophe-
ta est, & orabit pro te, & saluaberis tu, & omnis domus tua. beatus item Da-
Psal.104. uid de ipso, & filio, ac nepote ait. Et corripuit pro eis Deus reges dicens, noli-
te tangere Christos meos, & in prophetis meis nolite malignari. maximus quo-
que propheta Samuel, ille a puero æditiuus, non quemadmodum alii prophetæ
habet

habet prophetiæ uisionem, sed ipse etiam uel per somnia, uel per quædam sibi interdiu diuinitus reuelata, prænoscendi, intelligendi, & prædicendi munere donatus est. cum illis igitur palam contendite, eosque e prophetarum cœtu aperte eiicite. quòd si in illos debacchari ueremini, in hunc quoque cauete ne calumniam inferatis. propheta est enim, & propheta, qui summo studio & cupiditate futurorum cognitionem est adeptus: sudore, & laboribus, ieiunio, & afflictione futura perdoctus, quique non ea modo, quæ solis Iudæis euentura essent, sed etiam quemadmodum res cōmunes in toto orbe terrarum administrandæ forent & prænouit, & præsignificauit. considerate itaque num admodum iniustū sit, Abdiam, qui mala in Iudæos inuasura dumtaxat prædixerit, & Ionam, atque Naum de una tantum ciuitate Niniue uaticinatos, ascribere in numerum prophetarum, at beatum Danielem, qui non de una ciuitate, aut de exigua natione, sed de maximis regnis Chaldaico, Persico, Macedonico, Romano, & de iis, quæ ab ipsis sigillatim gesta sunt, prænuntiarit, prophetico cognomine defraudare, & a diuini spiritus beneficio alienum asserere. atqui oportebat uos uel iniquissimos iudices pudore aliquo perfundi ob Nabuchodonosor impium illum, agrestem, barbarum, diuinis mysteriis minime initiatum, qui de Daniele exclamans ita loquitur, quia spiritus Dei sanctus est in ipso. etenim re uera di- Dan. 4. uini spiritus munus erat, & somnium illud, quod cum alius conspexisset, oblitus fuerat, enarrare, & eiusdem accuratam ac ueram interpretationem afferre. uos uero ne hac quidem re adduci potestis, ut in prophetam desinatis insanire: sed per prophetam prophetæ domino repugnatis: at propheta ipse nihil uestris machinis lædetur, quem prophetam diuina uolumina demonstrant: cuiusque præcognitio prædictionis confirmatur euentu. uerum enimuero nos nunc res ipsas cernentes, antiqua illa intelligimus oracula, & ab ipsis rebus ducti facile comprehendimus ipsum rerum euentum. uos autem propriam insaniam etiam per hæc declaratis. et nos nunc summatim uestram impudentiam redarguimus: at singularum rerum interpretatio amentiam uestram euidentius confutabit. Age itaque, cum & pro nobis idonea defensione usi simus, & Iudæos abunde accusauerimus: primum prophetiæ declaremus argumentum, deinde uerborum interpretationem aggrediamur. Post Iosiam, fuit hic pius rex, Iudææ regno potitus est eius filius Ioachaz menses tres totos ac dies paucos. duplex huic 4.Reg.23. nomen fuit. in libris enim regum, & paralipomenon Ioachaz appellatur, sed 2.Para.36 beatus Hieremias propheta ipsum Selim uocat: hunc bello captum Aegypti rex Pharao Echao in Aegyptum captiuum abduxit, & in eius locū Eliacim fratrem eius regem suffecit, & Ioacim nuncupauit. regnauit hic annos undecim, menses paucos insuper. regni cuius anno tertio Nabuchodonosor Babyloniorum rex cum exercitu profectus haud paucos ex iis, qui generis nobilitate præstarent, bello cepit. et nonnulla sacra uasa diuinis tantum usibus dedicata corripuit, impositoque ipsi Ioacim tributo Babylona se recepit. deinde cum ille imperatum tributum nollet persoluere, rursus ad Hierosolyma adduxit exercitum, captaque urbe, & Ioacim interfecto, pro eo regem creat illius filium, a Iudæis itidem Ioacim uocatum, sed mutato nomine rursus Eliacim nuncupatum. atque hunc beatus Hieremias propheta Iechoniam nominat.

Viuo ego, inquit, dicit dominus, quia si fuerit Iechonias filius Ioa- Hier. 22. cim regis Iuda sigillum in manu dextera mea, inde euellam te, & tra-

dam te in manus quærentium animam tuam, quorum tu formidas faciem, in manus Chaldæorum.

Vulg. La. Viuo ego dicit dominus, quia si fuerit Iechonias filius Ioacim regis Iuda annulus in manu dextera mea, inde euellam eum, & dabo te in manum quærentium animam tuam, & in manu, quorum tu formidas faciem, & in manu Nabuchodonosor regis Babylonis, & in manu Chaldæorum.

Cumque hic regnum menses tres, dies præterea paucos administrasset, tunc rursus Nabuchodonosor Babyloniorum rex misso duce cum exercitu ipsum captiuum Babylona perducendum curauit, & Sedeciæ, eius patruo, regnum tradidit. qui cum annos undecim regnasset, ac postea non persoluisset impositum sibi tributum, cum maximis copiis Babyloniorum rex ad Hierosolyma proficiscitur, quæ deinde obsidione oppugnans, auxilio famis ad id sibi opitulantis usus, admotisque machinis muros demolitur, & plurimis occisis reliquos in seruitutem redactos captiuos abducit, igne & urbe & templo succensis. Verum auctor rerum omniũ Deus, qui hæc Iudæos propter eorum multa scelera pati permisit, ne penitus quidem eos puniens propria tutela destituit, sed iis, qui in Iudæa erant, quasi puerorum magistros tradidit Vriam Samæi, & Hieremiam Chalcii uirum sacerdotio & prophetia clarissimum: iis uero, qui in prima captiuitate bello capti abducti fuere Babylonẽ, una cum beato Daniele misit Ezechielem, Ananiam, Azariam, & Misaelem, ut habentes legitimæ reipublicæ perfectos in doctrina magistros, haud multum ex barbarorum commercio perciperent detrimenti, sed exempla haberent quæ patriæ ipsos uirtutis ac philosophiæ commonefacerent: tantam rerum omnium auctor Deus adhibet regendis peccatoribus prouidentiam, ut qui ex animo illi seruientes eum sibi in omni uita colendum præ ceteris rebus studiose proposuere, eos utilitatis ipsorum causa captiuos abduci permiserit, ac difficilem perferre seruitutem, & in multa pericula incidentes per fluctus ac tempestates uitam traducere. ita enim per Oseam prophetã loquitur. Quia propter uos occidi prophetas in uerbis oris mei: ita etiam
Ose. 6. ille qui orbi terrarum salutem subministrauit, sanctos permisit apostolos ea pati, quæ litteris commendata sunt. eadem prouidentia Iudæos excipiens, eos qui cum beato Daniele erant, uoluit in Babylonem cum ipsis peruenire. qui cum & iuuenis esset, & forma floreret, cum piis illis adolescentibus in regia educatus, & a puero in se uigentem diuinam gratiam adeptus, omnique sapientiæ genere & cognitionis imbutus, multam apud principem loquendi nactus est libertatem, & quasi præconio commendata religione illi quoque utilitatis auctor fuit, neque illi soli, sed omnibus etiam illius imperio subiectis. quæ enim ab huius doctrina didicit ille, ea transmittenda ad eos curauit, qui in sua ditione erant, imposita lege, quæ palam iuberet, ut omnes sibi subiecti Deum, quem ipse Daniel prædicauerat, adorarent. Qua tempestate igitur Babylonem admirabilis iste propheta, & qua de causa abductus fuerit, & quot bonorum non iis modo, quibus erat cognatione coniunctus, sed etiam barbaris fuerit auctor, breuiter disseruimus. ipsius uero prophetiæ uim ea interpretatione, quam ad singula adhibebimus, accuratius exponemus. diuina itaque implorata nobiscum cooperante gratia, eam declarare exordiamur.

Oratio

ORATIO PRIMA.

Anno tertio regni Ioacim regis Iuda uenit Nabuchodonoſor rex Babylonis in Hieruſalem, & obſedit eam.

Neceſſario ante alia omnia, & de rege, qui tunc regnabat, mentionem fecit: & tempus nos edocuit; ut primæ captiuitatis tempus a nobis poſſit aperte cognoſci. Anno enim tertio regni Ioacim, qui Eliacim quoque dictus eſt, qui poſt Ioachaz regnauit, pater autem ipſius Ioachaz fuit is, qui Ioacim & Iechonias appellabatur; primo capta fuere Hieroſolyma; atque hinc, quòd regum, qui tunc erant, & temporum meminerit, propheticus character indicatur. ita enim alios quoque prophetas feciſſe comperimus. Viſio, inquit, quam uidit Eſaias filius Amos in diebus Oziæ, & Ioatham, & Achaz, & Ezeciæ, qui regnauerunt in Iudæa. (Eſa. 1.) et factum eſt uerbum domini ad Hieremiam in diebus Ioſiæ filii Amos regis Iuda anno tertiodecimo in regno eius. (Hiere. 1.) et Ezeciel, & alii omnes prophetæ ut plurimum hoc prophetiæ prooemio uſi ſunt. Et hoc igitur ad conuincendam Iudæorum iniquitatem, & prophetam reuera prophetam oſtendendum ſatis eſt.

Et tradidit Dominus in manu eius Ioacim regem Iuda, et de parte uaſorum domus Dei.

Et tradidit Dominus in manu eius Ioacim regem Iudæ, et partem uaſorum domus Dei. (Vulg. La.)

Hoc quoque gratiam illius ſpiritalem declarat. neque enim omnium eſt diuinam procurationem nouiſſe. hic autem diuino ſpiritu donatus & aperte nouit, & alios docet, auctoris omnium rerum Dei permiſſu propter populi & regis ſcelera, ingentemque impietatem, tum urbem captam, tum ſacrorum uaſorum partem in hoſtium poteſtatem conceſſiſſe. et admodum neceſſario adiecit: Dedit Dominus in manu eius regem Iuda, ne quis ſuſpicaretur propriis uiribus uſum Nabuchodonoſor urbem Deo dicatam ſuperaſſe; omneſque plane intelligant, propterea quòd Deus eam ante tradiderit, & eam gratiam, quæ ciuitatem pridem cuſtodiebat, ademerit, idcirco ſubiectam hoſtibus fuiſſe. hoc item per Eſaiam prophetam declarans auctor omnium rerum Deus ita ait:

Nunquid gloriabitur ſecuris ſine eo, qui ſecat in ea? aut exaltabitur ſerra ſine eo, a quo trahitur? (Eſa. 10.)

Nunquid gloriabitur ſecuris contra eum, qui ſecat in ea? aut exaltabitur ſerra contra eum, a quo trahitur? (Vulg. La.)

Et his quidem nos admonet, ſe hominibus inferre ſupplicia, & inſtrumentis ad hoc idoneis uti. Et aſportauit, inquit, ea in terram Sennaar, in domum Dei ſui, & uaſa intulit in domum theſauri Dei ſui. Dixerit fortaſſe aliquis, curnam, cum homines peccarint, ſancta uaſa Deo dedicata impiis hominibus tradita ſunt? uerum hæc aiunt ii, quibus eſt diuinæ prouidentiæ incognita ratio. animalis enim homo non percipit ea, quæ ſunt ſpiritus Dei, ſtultitia enim eſt illi, (1. ad cor. 2) ſpiritualis autem ſecundum diuum Apoſtolum iudicat omnia, & exploratum habet a diuina prouidentia nihil fruſtra adminiſtrari, a diuino autem ſpi-

ritu illuſtratus etiam cauſas perdiſcit. quemadmodum tandem & id quod nunc quæritur, ab eo comprehendi poteſt, qui ſecundum ſpiritũ inſtituit intelligere. hinc enim non Iudæis tantum, ſed ipſis etiam barbaris allata eſt utilitas. primum enim docti ſunt Iudæi eiuſmodi eſſe diuinam naturam, quæ nulla re prorſus indigeat, neque enim ut indigens omnium rerũ auctor Deus accipit ea, quæ ſibi ab hominibus offeruntur, ſed ut illos gratos eſſe doceat, eiſque ſui colendi, & gratiæ, quam poſſint referendæ, offerat occaſionem. qua enim alia ratione potuiſſemus pro beneficiis acceptis benemeritum de nobis Deum pro uiribus remunerari, niſi hæc exigua, & tenuia ab offerentibus accepiſſet? uolens itaque Iudæis perſuadere, non ut proprios uſus expleret, ſed ut illorum ſe imbecillitati accommodaret, accepiſſe ſe oblata ab illis ſacrificia, merito illos auerſatus, & ipſos & uaſa ab illis dedicata, quibus eum colere conſueuerant, una capi uoluit. nam qui ratione præditos homines ſupplicio affecerat, cur inanimis uaſis peperciſſet? His autem rebus docet eos a Babyloniis, barbaris, impiis nihil differre, æque enim atque illi impie agunt. illi enim neque accepta lege, neque conceſſis ſibi, quibus ducibus uterentur prophetis, in ignoratione degebant. Iudæi uero ab innumerabilibus tum priſcis, tum recentibus prophetis illuſtrati, & infinitorum ſpectatores ipſi miraculorum rerum omnium auctorem Deum contemnebant, & inanima ſimulacra colere perſeuerabant: tradidit itaque barbaris uaſa, tantum non rebus ipſis ita eos obiurgans. nullum inter uos barbaroſque diſcrimen eſt, æque enim & uos ſceleribus ea polluitis, & tantundem eſt & uos, & Babylonios ea poſſidere. Impietas enim & uobis & illis dominatur. Ad conuincendos Iudæos, & erudiendos, & haud mediocrem illis utilitatem afferendam ſatis hoc erat. Babylonii autem dum in honore habuerunt, ut conſueuerant, uaſa, neque ad humanos uſus ea adhibuere, diis, quos ipſi colebant dedicata, nihil prorſus malorum experti ſunt. at ubi Baltaſar rex illis in conuiuio uti auſus eſt, ſtatim punitus debitas pœnas luit, ſuoque ſupplicio omnes docuit, quanta illorum eſſet uaſorum uis; Deumque ipſum non inuitum ſuis rebus priuatum fuiſſe, ſed uolentem propter ingentia populi ſcelera ea tradidiſſe. Hoc itidem de arca olim fecit, nam poſtquam Ophni, & Phinees Heli ſacerdotis filii, impii & deteſtabiles ea ſecum aſſumpta ad ſuppetias cognatis ferendas exiere, redarguit ipſorum impietatem Deus, nullaque eos prouidentia dignatus digna cæde interficiendos curat, arcam uero alienigenis tradit, Iſraelem rurſus erudiens & commonefaciens, ea ſibi arca nihil opus eſſe, ſed ipſorum cauſa illam conſtruxiſſe. et ſuperuacaneum ipſis quoque illius uſum ſine metu diuinam uiolantibus legem, & impie uiuere inſtituentibus. ne uero ſuperbia elati alienigenæ gloriarentur, quaſi ipſi Deum uiciſſent, quando pro Deo Iudæorum arcam habebant, de ſuis Idolis, quæ ipſi conſtruxerant, coniecturam facientes, ne ue propterea ingens illi detrimentum acciperent, ut qui Iudæorum Deum quaſi captiuum cepiſſent, & ueluti quoddam uictoriæ trophæum ſuis diis conſecraſſent, id efficit ut Dagon Idolum, quod ipſi colebant, ante arcam cadens conteratur: & adorationis ſpeciem præ ſe ferens rebus ipſis uictum ſe fateatur, & incolentis ibi dæmonis oſtendat ſeruitutem: idque non ſemel, ſed iterum, ac ſæpius. diuerſas etiam plagas illis infligit, donec arcam reddidere, & munera ſupplicium teſtantia dedicarunt. duplex itaque & eo tempore, & regnante Nabuchodonoſor percepta eſt utilitas. neque enim Iudæis tantum, ſed barbaris etiam profuit, quod ad breue tempus a Deo permiſſum eſt.

1. Reg. 4.

Et

Et ait rex Asphenez principi eunuchorum suorum, ut introduceret de filiis captiuitatis Israel, & de semine regni, & de Parthemim iuuenes, in quibus nulla esset macula, pulchros aspectu, & intelligentes in omni sapientia, & scientes scientiam, & doctrinam, & intelligentes prudentiam, & quibus esset robur, ut starent in domo regis, ut doceret eos litteras, & linguam chaldæorum.

Et ait rex Asphenez præposito eunuchorum, ut introduceret de filiis Israel, & de semine regio, & tyrannorum, pueros, in quibus nulla esset macula, decoros forma & eruditos omni sapientia, cautos scientia & doctos disciplina, & qui possent stare in palatio regis, ut doceret eos litteras, & linguam chaldæorum. Vulg. La.

Auctor igitur omnium rerum Deus stulta mundi elegit, & infirma, & contemptibilia, ut his sapientes, potentesque confundat. homines autem corporum pulchritudinem & magnitudinem, ac robur requirunt, neque eam sapientiam qua diuina cognoscantur, sed artificiosam & fastu elatam eloquentiam: licet itaque hinc etiam percipere, quanto humana diuinis distent interuallo; hoc item regis superbiam declarat, quòd non solum alios captiuos sibi ministros asciscere uoluit; sed etiam eos, qui e regio genere essent oriundi. attamen hic perficitur id, quod Esaias Ezeciæ regi prædixerat. 1.ad cor.1

Audi, inquit, uerbum Domini exercituum, quod locutus est ad me, Ecce dies ueniunt, & auferentur omnia, quæ in domo tua sunt, & quæcunque congregauerunt patres tui usque in diem hanc, in Babylonem uenient, & nihil relinquent dixit Deus, quia & de filiis tuis, quos genueris tollent, & facient spadones in domo regis Babyloniorum. Esa.39.

Ecce dies uenient & auferentur omnia quæ in domo tua sunt, & quæ thesaurizauerunt patres tui usque ad hanc diem in Babylonem, non relinquetur quidquam, dicit Dominus, & de filiis tuis, qui exibunt de te, quos genueris, tollent, & erunt eunuchi in palatio regis Babylonis. Vulg. La.

Huius nos prophetiæ admonens beatus Daniel, regem ait mandasse, ut introducerentur de captiuis filiis Israel, & regia stirpe ortos, & de Parthemim, Parthemim autem, uirgines, hebræorum lingua uocauit: at Symmachus Parthemim interpretatus est, electos.

Et constituit eis rex cotidianum cibum de mensa regis, & de uino, unde bibebat ipse, & ut nutrirentur tres annos, & postea starent ipsi in conspectu regis: et fuerunt in eis de filiis Iuda, Daniel, et Ananias, et Azarias, et Misael.

Et

Vulg. La. Et constituit eis rex annonam per singulos dies de cibis suis, & de uino unde bibebat ipse, ut enutriti tribus annis postea starent in conspectu regis. fuerunt ergo inter eos de filiis Iudæ Daniel, Ananias, Misael, et Azarias.

Hic igitur nos regis edocet munificentiam, qui non, ut bello captis, uilia quædam, & qualia seruos decent, præbuit alimenta, sed eos regia mensa frui iussit. ac paulo post suam & sociorum continentiam, philosophiamq; declarat, non gloriæ cupiditate id faciens, sed utilitatem persequentibus utilitatis doctrina proposita. licet autem mentis illius intueri modestiam. cum enim supra dixerit imperasse regem, ut eligerentur e stirpe regia iuuenes forma conspicui, & magnitudine decori, & hic personarum nomina posuerit, tribus Iuda simpliciter mentionem fecit, & regiam cognationem occultauit.

Et imposuit eis princeps eunuchorum nomina, Danieli Baltasar, & Ananiæ Sidrach, & Misaeli Misach, & Azariæ Abdenago.

Vulg. La. Et imposuit eis præpositus eunuchorum nomina, Danieli Baltasar, Ananiæ Sidrach, Misaeli Misach, & Azariæ Abdenago.

Et hoc dominii ius apud quosdam est in more, qui seruos ementes eorum mutant nomina, ut nominis mutatione seruitutem agnoscant. quod hic quoque ab eunuchorum principe factum est; nam demptis hebraicis nominibus, chaldaica illis imposuit, si quidem & rex iusserat, ut Chaldæorum linguam iuuenes illi perciperent.

Et posuit Daniel in corde suo ne pollueretur in mensa regis, & in uino potus eius, & rogauit principem eunuchorum ne contaminaretur.

Vulg. La. Proposuit autem Daniel in corde suo ne pollueretur de mensa regis, neque de uino potus eius, & rogauit eunuchorum præpositum ne contaminaretur.

Pii enim homines Deum, qui in omnibus est, non in loco quærunt, sed quocunque peruenerint, eodem illum cultu uenerantur, & cum aduersis rebus affliguntur, suum itidem colunt opificem. Ingens atque eximium licet hoc loco nobis reperire miraculum: pueri enim apud Iudæos educati doctique Deum in certo loco colendum, deinde externã regionem incolentes, ac seruire cõpulsi iuuenili admodum ætate, & alienis legibus uiuere coacti patriam pietatem retinere accurate student. & quia uidebant Babylonios idolorum imploratione opsonia inquinantes, uinum libationibus polluentes, neglecta certa salute, & conculcata regii conuiuii omni ciborum genere referti uoluptate, eunuchorum præfecto supplicant, ut sibi regios cibos recusantibus, illorum expertibus esse concedat.

Et dedit Deus Danielem in misericordiam & miserationem in conspectu principis eunuchorum.

Dedit

Dedit autem Deus Danieli gratiam, & misericordiam in conspectu principis eunuchorum. Vulg. La.

Sequitur enim uoluntates diuina cura, & simulatque diuina persequi instituerunt, statim diuino fruuntur auxilio. Hoc item Ioseph usu uenisse comperimus. Fuit, inquit, Dominus cum Ioseph, & uoti compos fuit, & effudit illi misericordiam, & dedit ei gratiam in conspectu principis carceris. Gen. 39. Hinc itaque docemur, eorum, qui in ipsum crediderunt, neminem unquam aliquo pacto a Deo neglectum & derelictum fuisse. quare alius quoque propheta exclamat; Interrogate generationes, quæ fuerunt ante uos; quis sperauit in Domino, & confusus est? Eccl. 2.

Et dixit princeps eunuchorum Danieli, Timeo ego Dominum meum, regem, qui constituit cibum, & potum uestrum, ne quando uideat uultus uestros tristes præ pueris coæuis uestris, & condemnetis caput meum regi.

Et ait princeps eunuchorum ad Danielem, Timeo ego Dominum meum regem, qui constituit uobis cibum & potum, qui si uiderit uultus uestros macilentiores præ ceteris adolescentibus coæuis uestris, condemnabitis caput meum regi. Vulg. La.

Haud bonus certe principis eunuchorum metus erat, homo enim erat, qui spiritualem gratiam haudquaquam sensu suo gustarat, & humano more humana considerans, opinatus solo sumptuosorum ciborum alimento corpora nutriri atque florescere, ueritus est, ne cum illi opipare alerentur, hi parce & continenter uictitarent, in eorum uultu discrimen aliquod appareret, & extremum subire supplicium a rege, qui contra iusserat, cogeretur. sed ubi hunc metuere animaduertit beatus Daniel, transfert ad Amelasar deprecationem, quem constituit princeps eunuchorum curatorem ipsius, & Ananiæ, & Azariæ, & Misaelis; et ait.

Tenta, obsecro, seruos tuos dies decem, & dent nobis de seminibus terræ, & comedemus, & aquam bibemus, & appareant coram te uultus nostri, & uultus puerorum comedentium mensam regis: & sicut uideris facito cum seruis tuis.

Tenta nos obsecro seruos tuos diebus decem, & dentur nobis legumina ad uescendum, & aqua ad bibendum, & contemplare uultus nostros, & uultus puerorum qui uescuntur cibo regio, & sicut uideris facies cum seruis tuis. Vulg. La.

Fide in Deum ualidius nihil est; quod cum multis aliis ex locis percipi potest, tum præcipue ex his diuini Danielis uerbis. nam quòd crediderit, & confisus fuerit fore, ut ope diuina subleuaretur, & non comedens comedentibus, ac delicate uiuentibus, & regio luxu potitis, magis decorus, & longe pulchrior,

atque

atque adeo maior uideretur, id uero quid pietatis cuiquam reliquum fecit? recte autem perſuaſioni preces commiſcuit. Tenta, inquit, ſeruos tuos decem dies, & dent nobis de ſeminibus, & comedemus, & aquam bibemus: & eſto tu uultuum iudex. quòd ſi inueneris ab huiuſmodi alimento corporibus noſtris detrimenti aliquid accidiſſe, quodcunque tibi uiſum fuerit, iubebis, nos minime repugnabimus; tantam habuit a puero diuinus hic uir & diuinarum legum curam, & erga latorem legis fidem: & hic quidem hæc dixit. Amalaſar precibus conſenſit.

Et audiuit, inquit, eum in uerbo hoc, & tentauit eos dies decem; & poſt finem decem dierum uiſi ſunt uultus eorum boni, & ipſi fortes carnibus, præ pueris comedentibus menſam regis.

Vulg. La. Qui audito ſermone huiuſcemodi tentauit eos diebus decem. poſt dies autem decem apparuerunt uultus eorum meliores, & corpulentiores præ omnibus pueris, qui ueſcebantur cibo regio.

Aſſecutus eſt enim, quæ uoluit diuinus iſte propheta, & pollicitationes ſuas ei, cui ipſorum cura commiſſa fuerat, ueras oſtendit. diuina enim gratia potiti longe præſtantiores uiſi ſunt iis, qui regia menſa fuerentur.

Et Amelaſar auferebat cænam eorum, & uinum poculi ipſorum, dabatque eis ſemina.

Vulg. La. Porro Malaſar tollebat cibaria, & uinum potus eorum, dabatque eis legumina.

Et duplicem quæſtum tulit: primum enim didicit poſſe aliquem uel ieiunio corporis robur, & decorem ſibi comparare, deinde alimenta, quæ illis præbebantur ipſe accipiens, promptius eis concupita ſemina ſuppeditabat. Poſtea, quia Daniel de ſe ſolo diſſeruit, ſocios quoque pietatis in medium uocat, & ait.

Et pueris his quattuor dedit Deus intellectum, & prudentiam in omni litteratura & ſapientia.

Non enim Chaldæorum, inquit, inſtitutio intelligentes eos fecit, & omni ſapientia imbuit, uerum diuina gratia, intelligentia, & ſapientia, atque adeo omni ſcientia impertiti, præſtantiores omnibus uiſi ſunt.

Et Daniel, inquit, intellexit in omni uiſione, & ſomniis.

Vulg. La. Pueris autem his dedit Deus ſcientiam & diſciplinam in omni libro, & ſapientia, Danieli autem intelligentiam omnium uiſionum, & ſomniorum.

A puero enim quæ ſibi diuinitus reuelabantur, uidebat non in ſomnis tantum, ſed etiam uigilans; & poterat, quæ aliis oſtenderentur, interpretari: hoc enim declarat illud uerbum, intellexit. Hinc etiam docemur auctorem omnium

rerum

rerum Deum nullam ætatis rationem habere, sed pietatem tantum, ac religionis studium requirere, qua in iuuene comperta, multis eum natu maioribus anteponit. quod erga Ioseph ipsum fecisse comperimus, nec non erga Samuelem prophetam. nam puero admodum iuueni apparuit, & iussit seni supplicia prædicere, ut ea re & senio confectum accusaret, & gratiam in adolescentulo uigentem ostenderet. 1.Reg.3.

Et post finem dierum, quos dixit rex, ut introducerentur ipsi, introduxit eos princeps eunuchorum in conspectum Nabuchodonosor, & locutus est cum eis rex, & non inuenti sunt ex omnibus ipsis similes Danieli, Ananiæ, Azariæ, & Misaeli, & steterunt in conspectu regis, & in omni uerbo sapientiæ, & scientiæ, quæcunque quæsiuit ab eis rex, inuenit eos decuplo præstantiores, super omnes incantatores & magos, qui erant in regno eius.

Completis itaque diebus, post quos dixerat rex ut introducerentur, introduxit eos præpositus eunuchorum in conspectu Nabuchodonosor, cumque iis locutus fuisset rex, non sunt inuenti tales de uniuersis ut Daniel, Ananias, Misael, & Azarias, & steterunt in conspectu regis, & omne uerbum sapientiæ & intellectus, quod sciscitatus est ab eis rex inuenit in eis decuplum, super cunctos Ariolos & magos, qui erant in uniuerso regno eius. Vulg. La.

Verum Amelasar nouit ciborũ discrimen, & prorsus didicit diuinæ gratiæ uim, rex uero fortasse nihil horum nouerat. qui enim cognoscere potuit, cum æque cibos ipse suppeditaret, & illi ab Amelasar consumerentur? uerumtamen ipse quoque haud mediocrem percepit utilitatem, cum comperisset ipsos omnibus iis, qui ex aliis nationibus iussi fuerant, pulchritudine & magnitudine corporis præstantiores, sapientia uero & prudentia animi, ac uerborum eloquentia, & omni scientia, quæ ratione continetur, peritiores. neque simpliciter facta collatione, sed adhibitis quibusdam interrogationibus experientiam cepit ueritatis magistram, ipsosque inuenit haud simpliciter, sed decem partibus meliores, & tum didicit esse Iudæos aliis omnibus nationibus sapientiores. his dictis subiecit.

Et fuit Daniel usque ad annum unum Cyri regis.

Fuit autem Daniel usque ad annum primum Cyri regis. Vulg. La.

Non sine causa hoc adiecit, sed quia uoluit omnis prophetiæ tempus indicare. et iccirco nos & prophetiæ principium edocuit, & finem ipsius addidit, ut regum, qui intercessere, annos recensentes, omne prophetiæ tempus ediscamus, ad hæc nobis ostendit, ut captiuos a Cyro dimissos conspexit, & præsentem uitam tribulium suorum libertate, quam ipse uidit, consolatus est: ipso enim sui regni anno primo Iudæos, quicunque uellent, in Iudæam reuerti iussit Cyrus,

ſacrumque templum inſtaurauit, prædictionem Eſaiæ prophetæ ab ipſo beato Daniele perdoctus: ille enim aperte exclamabat his uerbis.

Eſa. 44. Dicens Hieruſalē ædificaberis, & ciuitatibus Iudææ habitabimini, dicens Cyro ut ſapiat, & omnes uoluntates meas faciat: Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro, cuius apprehendi dexteram, ut ſubiiciam ante ipſum gentes, & ciuitates non claudentur, ego enim præibo ante faciem tuam, & montes complanabo, portas æreas conteram, & uectes ferreos confringam, theſauros tenebroſos, aſconditos uiſibiles aperiam tibi.

Eſa. 45.

Vulg. La. Qui dico Hieruſalem habitaberis, & ciuitatibus Iudæ ædificabimini, qui dico Cyro paſtor meus, & omnē uoluntatem meam complebis. hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro, cuius apprehendi dexteram ut ſubiiciam ante faciem eius gentes, & dorſa regum uertam & aperiam coram eo ianuas, & portæ non claudentur, ego ante ibo & glorioſos terræ humiliabo, portas æreas conteram, & uectes ferreos confringam, & dabo tibi theſauros abſconditos, & arcana ſecretorum.

His perceptis Cyrus uolentibus Iudæis reditum in patriam gratificatus eſt: & liber item Paralipomenon hoc tempus nos edocet.

2. Para. 36 Anno enim primo, inquit, Cyri regis perſarum poſtquam impletum eſt uerbum Domini per os Hieremiæ, ſuſcitauit Dominus ſpiritum Cyri regis perſarum, & iuſſit Cyrus prædicari in omni regno ſuo in ſermonibus ſcripturæ dicens. Hæc dicit Cyrus rex perſarum. omnia regna terræ dedit mihi Dominus cæli, & ipſe præcepit mihi, ut ædificarem ei domum in Hieruſalem, quæ eſt in Iudæa; quis in uobis ex omni populo eius, Dominus Deus ſit cum eo, & aſcendat.

Vulg. La. Anno autem primo Cyri regis perſarum ad explendum ſermonem Domini, quem locutus fuerat per os Hieremiæ, ſuſcitauit Dominus ſpiritum Cyri regis perſarū qui iuſſit prædicari in uniuerſo regno ſuo etiam per ſcripturam dicens. hæc dicit Cyrus rex perſarum, omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cæli, & ipſe præcepit mihi ut ædificarem ei domum in Hieruſalem, quæ eſt in Iudæa, quis ex uobis eſt in omni populo eius, ſit Dominus Deus eius cum eo, & aſcendat.

Hac de cauſa beatus etiam Daniel prophetiæ tempus tradens Iudæorum uoluminibus aſcripſit. fuit Daniel usque ad annum unum Cyri regis. nos uero hic iuſſo auditore quieſcere, bonum celebrabimus Dominum percutientem & ſanantem, flagro cædentem, & medentem, pœna & clementia utentem. ipſi gloria in ſæcula ſæculorum Amen.

Oratio

ORATIO SECVNDA.

In anno secundo Nabuchodonosor somniauit Nabuchodonosor somnium, & stupefactus est spiritus eius, & somnium eius fugit ab eo.

In anno secundo regni Nabuchodonosor, uidit Nabuchodonosor somnium, & conterritus est spiritus eius, & somnium fugit ab eo. Vulg. La.

Hinc intelligimus ipsum statim, simulatque regnare cœpisset, in Iudæam cum exercitu profectum, anno tertio regni Ioacim: cui cum tributum imperasset captiuis abductis in Asyriorum regionem discessit. Hieremias item propheta testatur hoc tempus, cum ita dicit.

Verbum, quod factum est ad Hieremiam prophetam super omnem populum Iuda in anno quarto Ioacim filii Iosiæ regis Iuda, ipse est annus primus Nabuchodonosor regis Babylonis. Hier. 25.

Verbum quod factum est ad Hieremiam de omni populo Iudæ in anno quarto Ioacim filii Iosiæ regis Iuda, ipse est annus primus Nabuchodonosor regis Babylonis. Vulg. La.

Hic itaque comperimus tertio exacto anno regni Ioacim, regem Nabuchodonosor contra Iudæos exercitum duxisse. anni uero quarti initio Hieremias propheta populum commonefaciens hunc esse asseruit annum primum Nabuchodonosor regis. Beatus quoque Daniel, commemorata prima captiuitate, qua capti sunt Iudæi anno tertio regni Ioacim regis Iuda, subiecit nunc, In anno secundo regni Nabuchodonosor somniauit somnium: & hæc addidit, non sine causa, sed ut etiam tempus uere perciperemus. idcirco diuini quoque prophetæ regum mentione facta annorum numerum describunt.

In anno itaque secundo regni Nabuchodonosor somniauit somnium & stupefactus est spiritus eius, & somnium fugit ab eo, & dixit rex, ut conuocarentur incantatores, & magi, & malefici, & chaldæi, ut annuntiarent regi somnium eius.

Præcepit autem rex ut conuocarentur arioli, & magi, & malefici, & chaldæi, ut indicarent regi somnia sua. Vulg. La.

Diuina igitur prouidentia iis, qui mentis compotes sunt, perspicua: qui cum uellet ab amico suo propheta somnium illius patefieri, ut inde bonas ac salubres acciperet admonitiones, somnio ipsum deterret, somniique adimit recordationem. uerum quemadmodum auctoris omnium rerum Dei prouidentia perspicua fuit, ita piis omnibus cognita est etiam regis insania. quo modo enim non extremæ dementiæ est ex aliis quærere somnii recordationem? uerumtamen

Vocati, inquit, uenerunt & steterunt coram rege, & dixit eis rex. somniaui somnium, & stupefactus est spiritus meus, ut scirem somnium. & locuti sunt chaldæi regi syriace, et dixerunt regi. rex in

ſæculum uiue: tu dic ſomnium ſeruis tuis, & coniecturam eius annuntiabimus.

Vulg. La. Qui cum ueniſſent ſteterunt coram rege & dixit ad eos rex. uidi ſomnium, & mente confuſus ignoro quid uiderim. reſponderuntque chaldæi regi syriace, rex in ſempiternum uiue, dic ſomnium ſeruis tuis, & interpretationem eius indicabimus.

Et quod petierunt, id reuera rei conſentaneum erat, ſed eorum promiſſum arrogans: neque enim humani ingenii erat quæ diuinitus reuelata fuerant abſque auxilio ſupernæ uirtutis interpretari, & syriace locuti ſunt chaldæi, ut qui, cum ex diuerſis nationibus coacti eſſent, ac propriam ſinguli linguam haberent, communiter tamen Syrorum lingua uterentur, ſtudentes oſtendere ſe conuenienter reſpondere. uerum ne ſic quidem ſuperbo regi perſuaſerunt, ea ne ab hominibus requireret, quæ eſſent præter naturam.

Reſpondit enim ſtatim rex, & dixit chaldæis, Sermo receſſit a me: ſi igitur non indicaueritis mihi ſomnium, & coniecturam eius, in interitum eritis, & domus ueſtræ diripientur: ſi autem ſomnium & coniecturam eius indicaueritis mihi, dona & munera, & honorem multum accipietis a me, uerumtamen ſomnium & coniecturam eius annuntiate mihi.

Vulg. La. Et reſpondens rex ait chaldæis, Sermo receſſit a me, niſi indicaueritis mihi ſomnium, & coniecturam eius, peribitis uos, & domus ueſtræ publicabuntur; ſi autem ſomnium, & coniecturam eius narraueritis, præmia & dona & honorem multum accipietis a me. ſomnium igitur, & interpretationem eius indicate mihi.

Hæc autem non ſolum ipſius temeritatem ac feritatem, ſed etiam ſummam ſtultitiam indicant: extremæ enim dementiæ eſt opinari uel comminatione malorum, uel bonorum pollicitatione, maiorem in chaldæis cognitionem ingeneratum iri. ſtatim itaque illi ipſi dixerunt. dic ſomnium tuum ſeruis tuis, et coniecturam eius renuntiabimus; ſeruitutem enim fatemur, aiunt, uerum etiam humani ingenii uires nouimus, & poterimus, ſi percipiamus, interpretari ſomnium, at ipſum commemorare, quod tibi oſtenſum eſt, ac deinde a te obliuioni traditum, nequaquam poſſumus. Sed nihilominus uanus ille inſtabat quærere ſomnii repetitionem. reſpondit enim rex, inquit, & dixit.

In ueritate ſcio, quòd tempus uos redimitis, quia uidetis quòd diſceſſit a me uerbum. Si igitur ſomnium non renuntiaueritis mihi, una eſt ſententia de uobis, & ſcio quòd uerbum mendax, & corruptum compoſuiſtis, ut dicatis coram me, donec tempus prætereat. ſomnium meum dicite mihi, & ſciam quia & coniecturam eius renuntiabitis mihi.

Reſpondit-

Reſponditque rex & ait, certe noui quòd tempus redimitis, ſcientes quòd receſſerit a me ſermo. ſi ergo ſomnium non indicaueritis mihi, una eſt de uobis ſententia, quòd interpretationem quoque fallacem, & deceptione plenam compoſueritis, ut loquamini mihi donec tempus pertranſeat. ſomnium itaque dicite mihi, ut ſciam quòd interpretationem quoque eius ueram loquamini. Vulg. La.

Horum uerborum procax quidem & inſana eſt efflagitatio, ſed accuſatio admodum uera. uultis enim ſomnium, inquit, percipere, ut communiter falſam quandam interpretationem commenti me uſitato more decipiatis, auxilio uobis temporis longitudinem accerſentes, ac tempus euentus expectantes. His auditis chaldæi, qui, ut par erat, maiorem apud ipſum ceteris obtinebant loquendi libertatem, in reliquum definite cum eo diſſerunt, ac prorſus negant ſomnium commemorari poſſe.

Non eſt enim, dixerunt, homo ſuper terram, qui poſſit indicare regi, quia rex magnus & princeps uerbum tale non interrogat omnem magum & chaldæum, quia ſermo quem rex interrogat grauis, & alius non eſt qui renuntiet eum coram rege, niſi dii, quorum non eſt habitatio cum omni carne.

Non eſt homo ſuper terram qui ſermonem tuum rex poſſit implere, ſed neque regum quiſquam magnus, & potens uerbum huiuſcemodi ſciſcitatur ab omni ariolo & mago, & chaldæo, ſermo enim quem tu quæris rex grauis eſt, nec reperietur quiſquam, qui indicet illum in conſpectu regis, exceptis diis, quorum non eſt cum hominibus conuerſatio. Vulg. La.

Quare, non licet ita fieri, quemadmodum petis. humana aiunt a nobis requirito, non ea quæ ſint ſupra naturam, omnium ſi quidem maxime regibus conuenit iuſte regnum adminiſtrare, & ea quæ fieri poſſint a ſubiectis requirere. quæ uero nunc poſtulas, haud iuſte poſtulas, neque enim hominum, qui carne circundati ſint, huiuſcemodi eſt cognitio, ſed naturæ illius, quæ corporis expers cum ſit, omnia perfecte cognoſcit. Hæc igitur a chaldæis fuere dicta, & ipſius Danielis præparabatur declaratio: Cum enim dixiſſent illi non eſſe hominum ſed deorũ hæc cognoſcere, diuinus Daniel regem ſomnii admonet, & accurate admodum atque aperte illud interpretatur, docetque regem, talem cognitionem non eſſe hominum qui in terris incedant, quin etiam neque deorum, qui non ſint, ſed Dei illius qui condidit uniuerſa; uerum unumquodque horum ſuo loco conuenienter interpretabimur.

Tunc, inquit, rex in furore multo, & ira dixit, perdere omnes ſapientes Babylonis, & ſententia egreſſa eſt, & ſapientes interficiebantur, & quæſierunt Danielem, & amicos eius ut interficerent.

Vulg. La. Quo audito rex in furore & in ira magna præcepit ut perirent omnes sapientes Babylonis, & egressa sententia sapientes interficiebantur, quærebanturque Daniel & socii eius, ut perirent.

Tyrannicus, & non regius conatus, apertissime iniustus, expersque iustitiæ, siquidem arrogantia & superbia facultatem nacta subiectis Iudæis perniciem machinatur. Ceterum sanctissimus Daniel iniustam hanc cædem conspicatus, de Arioch, cui crudelissima ista nex commissa fuerat, percontatur his uerbis.

Princeps regis, qua de causa impudens hæc sententia egressa est a facie regis?

Vulg. La. Et interrogauit eum, qui a rege potestatem acceperat, quam ob causam tam crudelis sententia, a facie regis esset egressa.

Ignorabat enim, ut uidetur, utpote qui in cætum sapientum Babylonis non aduocatus fuisset. nondum enim tres anni illi præterierant, quibus eos regio cibo nutritos, constituto postmodum tempore ad se iusserat Babyloniorum rex intro duci. quòd si antea narrauit eos ingressos fuisse, & aliis prælatos, ut qui præstantiores uisi sint, nemo miretur. cum enim uellet narrationem illam absoluere, omnia quæ tunc accidere, aperte docuit, deinde rursus ad ea narranda redit, quæ interiecto tempore gesta sunt. nondum enim illos apud regem obtinuisse libertatem loquendi, quando Babylonis sapientes coegit, iniustæ cædis ignoratio testatur. hanc enim causam ignorans Arioch interrogabat. & ubi didicit, audacter cum rege collocutus, ab ipso petit exiguum sibi temporis spatium dari ad somnium inquirendum, illiusque interpretationem indagandam. tum docet nos qua ratione ea inuenerit, non gloriæ cupiditate, sed ut ad simile studium nos prouocet.

Ingressus est, inquit, Daniel in domum suam, & Ananiæ & Azariæ, & Misaeli amicis suis indicauit uerbum, & quærebant miserationes a Deo cæli, super mysterio hoc, ut non perirent Daniel, & amici eius cum reliquis sapientibus Babylonis.

Vulg. La. Et ingressus est domum suam, Ananiæque & Misaeli, & Azariæ, sociis suis, indicauit negotium, ut quærerent misericordiam a facie Dei cæli, super sacramento isto, & non perirent Daniel, & socii eius, cum ceteris sapientibus Babylonis.

Inter ueritatem ac mendacium reuera multum interest, nam mendacii opifices a diuina societate deserti, solisque humanis rationibus a pietate uacuis innitentes omnia tum dicunt, tum faciunt, ut homines seducant, at ueritatis alumni absque superno auxilio nihil neque dicere, neque facere sustinent, sed petitiones suas ad eam, quæ omnia intuetur, prouidentiam referentes, immobiles permanent, nusquam exagitati, neque huc atque illuc circumlati, immo ab humanarum commentationum tempestate incolumes, quod diuinus Daniel testatur, qui

qui cum ad inquirendum ſomnium exiguum ſibi tempus dari petiiſſet, non incaſſum illud in ratiocinando, ſed in precibus ac ſupplicationibus conſumpſit, haud ſe ſolo fretus, ſed ſimilibus quoque ſui æqualibus ad communiter ſupplicandum aſcitis. neque eum ſpes fefellit.

Tunc inquit Danieli in uiſione noctis myſterium reuelatum eſt, & benedixit Daniel Deum cæli & dixit, ſit nomen Domini Dei benedictum a ſæculo & uſque in ſæculum, quia ſapientia & intellectus eius eſt, & ipſe mutat tempora & annos, conſtituit reges, & transfert dans ſapientiam ſapientibus, & prudentiam ſcientibus intellectum, ipſe reuelat profunda & abſcondita, cognoſcens ea quæ in tenebris ſunt, & lumen cum eo eſt.

Tunc Danieli myſterium per uiſionem nocte reuelatum eſt, & benedixit Daniel Deum cæli, & locutus ait, ſit nomen Domini benedictum a ſæculo & uſque in ſæculum, quia ſapientia, & fortitudo eius ſunt, & ipſe mutat tempora & ætates, transfert regna atque conſtituit, dat ſapientiam ſapientibus, & ſcientiam intelligentibus diſciplinam, ipſe reuelat profunda & abſcondita, & nouit in tenebris conſtituta, & lux cum eo eſt. Vulg. La.

In omnibus propriam grati animi præ ſe fert probitatem, hymnumque connectit non ſimpliciter, ſed illius connectendi argumentum nactus ſomnii ipſius inuentionem. Decet enim, inquit, perpetuum ac ſempiternum Deum continenter celebrare ſapientiæ & intelligentiæ fontem, recte & probe omnia moderantem, rerumque mutationibus arguentem humanæ tranquillitatis inconſtantiam, omnibusque ſuam aperte potentiam indicantem, quippe reges creans rurſus ipſos regno facile abdicat, tribuenſque poteſtatem, eandem, cum uult, adimit: ſapientiamque ac prudentiam ipſe ſuppeditat, quam tamen haud temere impertitur, ſed iis qui illius cognoſcendi ſtudio tenentur, reuelatque, quibus ei uiſum eſt, ea, quæ nuſquam apparent, ſed ueluti quodam profundo occultantur, cum nondum facta ſint, & lumen cum ſit, quod mente percipitur, lucem habitans inacceſſibilem, quæ in tenebris geruntur, omnia perfecte cognoſcit.

Quare tibi Deus patrum meorum confiteor, & laudo quia ſapientiam & uirtutem dediſti mihi, & nunc indicaſti mihi, quæ rogauimus a te, quia uiſionem regis notam feciſti mihi, ut indicarem regi hæc.

Tibi Deus patrum noſtrorum confiteor teque laudo quia ſapientiam, & fortitudinem dediſti mihi, & nunc oſtendiſti mihi quæ rogauimus te, quia ſermonem regis aperuiſti nobis. Vulg. La.

Tales piorum animæ, Deum agnoſcentes illum eſſe, qui ad neceſſarios uſus opportuna ſubminiſtrat, & ad eius portus confugientes, ac poſt ſuppeditata bona haud ſuſtinentes beneficiorum memoriam obliuione delere, uerum laudes de

ſe bene merito Deo reddentes. operæ pretium eſt autem diuini huius uiri notare modeſtiam: nam & precibus petens, ſocios obſecrationis ſibi ſimiles aſciuit, & pro iis, quæ conſecutus erat, laudem contexens, rurſus eorum mentionem fecit: neque enim dixit indicaſti mihi, quæ petii te, ſed quæ rogauimus a te. ita abſoluta diuina laude.

Et ſtatim uenit, inquit, Daniel ad Arioch, quem conſtituit rex, ut perderet ſapientes Babylonis, & dixit ei, Sapientes Babylonis ne perdas, introduc autem me in conſpectu regis, & coniecturam uiſionis annuntiabo regi.

Vulg. La. Poſt hæc Daniel ingreſſus ad Arioch, quem conſtituerat rex ut perderet ſapientes Babylonis, ſic ei locutus eſt, ſapientes Babylonis ne perdas, introduc me in conſpectu regis, & ſolutionem regi narrabo.

Hæc quoque miſericordia prophetam decet. neque enim tulit ſolus cum amicis ab iniuſta cæde liberari, ſed etiam chaldæis incolumitatem molitur, hoc miraculo confidens eos ab impietate ad omnium rerum auctorem Deum ſe abducturum.

His auditis, Arioch cum feſtinatione introduxit Danielem in conſpectu regis, & dixit ei, inueni uirum de filiis captiuitatis Iudææ, qui coniecturam regi annuntiabit.

Vulg. La. Tunc Arioch feſtinus introduxit Danielem ad regem & dixit ei, inueni hominem de filiis tranſmigrationis Iudæ, qui ſolutionem regi annuntiet.

Rurſus hinc nobis perſpicuum factum eſt, a rege nondum de Danielis uirtute factum fuiſſe periculum. neque enim ſi cognitus ille fuiſſet, haud definite dixiſſet Arioch, inueni uirum de filiis captiuitatis Iudææ, qui coniecturam regi annuntiabit.

Rex autem admodum lætus dixit Danieli, cuius nomen Baltaſar, an potes renuntiare ſomnium quod uidi, & coniecturam eius?

Vulg. La. Reſpondit rex & dixit Danieli cuius nomen erat Baltaſar, putaſne uere potes indicare mihi ſomnium quod uidi, & interpretationē eius?

Hoc quoque animaduertendum eſt, ut ſe ipſum non ſemper Baltaſar appellat, ſed quando cum rege, qui ſibi nomen illud impoſuerat, colloquitur. uerumtamen interrogatus an poſſet & ſomnium & interpretationem renuntiare regi, ita reſpondit.

Myſterium quod rex interrogat, non eſt ſapientum, magorum, incantatorum, aruſpicum annuntiare regi, ſed eſt Deus in cælo reuelans myſteria.

Et reſpon-

Et reſpondens Daniel coram rege ait. Myſterium quod rex interrogat ſapientes, magi, & Arioli, & aruſpices nequeunt indicare regi, ſed eſt Deus in cælo reuelans myſteria. Vulg. La.

Admirabiliter doctrinæ fecit initium: eiecto enim inſipientium illorum choro, eorumque detecta imbecillitate, Deũ eſſe aſſeruit arcana reuelandi magiſtrum, & adiecit, in cælo, iis diis, qui deorſum uerſantes colerentur, eiectis, & ſingulari quidem nomine deorum, qui non ſunt, expellit multitudinem, eo uero, quòd in cælo degere ipſum dixit, eos qui deorſum uiderentur, non eſſe deos oſtendit; ſed fraudem ab humano artificio profectam.

Hic Deus indicauit Nabuchodonoſor, quæ oportet fieri in nouiſſimis diebus.

Qui indicabit tibi rex Nabuchodonoſor quæ uentura ſunt in nouiſſimis temporibus. Vulg. La.

Ita exorſus rurſus benigne appellando ſibi ad audiendum regis beneuolentiam conciliat, rex, inquit, in ſæcula uiue. nam, quia ſomnium dicturus eſt, & interpretationem allaturus, ipſique regni euerſionem prædicturus ita præfatur. cupio ego animo meo in perpetuum uiuere te, ne itaque mihi aſcripſeris, quod tibi per ſomnium declaratur. tum ait.

Somnium tuum & uiſiones capitis tui in cubili tuo aſcenderunt, hoc eſt, rex, pro iis, quæ nocte uidiſti, hæc ſunt, cogitationes tuæ in cubili tuo aſcenderunt, quæ oportet fieri poſt hæc.

Somnium tuum & uiſiones capitis tui in cubili tuo, huiuſcemodi ſunt: tu rex cogitare cœpiſti, in ſtratu tuo quid eſſet futurum poſt hæc, & qui reuelat myſteria oſtendit tibi quæ uentura ſunt. Vulg. La.

Cogitabas, inquit, in lecto cubans an ſemper uicturus eſſes, an uero humanæ naturæ lege moriturus, cupiebaſque ea, quæ nondum accidere, cognoſcere. et is qui arcana reuelat, indicauit tibi, quæ oporteat euenire. ubique autem unum Deum prædicat, ut multitudinis deorum excludat errorem; deinde mentis quoque ſuæ modeſtiam præ ſe ferens ait.

Et mihi non in ſapientia, quæ eſt in me præter omnes uiuentes, myſterium hoc reuelatum eſt, ſed ideo ut coniecturam regi indicarem, & ut cognoſcas cogitationes cordis tui.

Mihi quoque non in ſapientia quæ eſt in me pluſquam in cunctis uiuentibus, ſacramentum hoc reuelatum eſt, ſed ut interpretatio regi manifeſta fieret, & cogitationes mentis tuæ ſcires. Vulg. La.

Aſſecutus, inquit, ſum, ut hoc mihi reuelaretur, non quia ſim ſapientior omnibus hominibus, ſed ut tu cognoſcas, quæ diſcere concupiſti, meque ut proprio

famulo

famulo huius cognitionis Deus usus est ministro. exorditur itaque narrare, ac primum ipsum affert somnium.

Tu rex uidebas, & ecce imago una, multa, imago illa magna & facies eius eleuata stans a facie tua, & uisio eius terribilis, imago cuius caput auri puri, manus, & pectus, & brachia eius argentea, uenter & femora ærea, & tibiæ ferreæ, pedes pars quædam ferrea, & pars quædam fictilis.

Vulg. La. Tu rex uidebas, & ecce quasi statua una grandis, statua illa magna, & statura sublimis stabat contra te et intuitus eius erat terribilis. huius statuæ caput ex auro optimo erat, pectus autem & brachia de argento, porro uenter & femora ex ære, tibiæ autem ferreæ, pedum quædam pars erat ferrea, quædam autem fictilis.

Quadruplicem materiam per prædicta significauit, aurum, argentum, æs, ferrum, nam testam haud per se, sed ferro commistam dixit, atque per hæc maxima, latissimeque patentia regna declarat, quæ cum sibi deinceps successissent, maximam orbis terrarum partem obtinuere. alia enim regna uiguisse, & in præsenti uigere perspicuum est, non tamen omnibus, aut pluribus sed uni aut duabus solis nationibus imperantia licet uidere, primũ itaque omnium fuisse Assyriorum asserit imperium, quod idem est, ac Babyloniorũ, Assyrii enim & hi, & illi, sed alias in Nino, quæ apud Hebræos Nineue uocatur, alias in Babylone regiam obtinuere, & unum horum atque illorum regnum esse etiam ipse propheta testatur, qui somnium interpretans ait, caput aureum tu es rex. & beatus item
Hier. 15. Hieremias propheta, calix, inquit, aureus Babylon in manu Domini inebrians omnem terram, de uino eius biberunt gentes, ideo commotæ sunt, & subito cecidit Babylon, & contrita est; quòd si aliud ab hoc fuisset Assyriorum regnum ipso antiquius, quænam materia ipsius uocari posset? testatur item sanctissimus
Gen. 10. Moyses hæc ita se habere. qui cum in creatione mundi de Nembroth dixisset, fuisse illum gigantem uenatorẽ corã Domino, subiecit, & fuit principium regni eius Babylon, Orech, & Chalane. externi quoq; scriptores Babylonios Assyrios appellant, & usque adhuc Assyriam ipsam Persæ nominant. igitur prima materia, quæ aurum est, Assyriorum & Babyloniorum significat regnum; ipsumq; caput appellat, ut pote quod primum fuerit, altera autem, idest, argentum, Persarum regnum est & Medorum, Cyrus enim utrinque profectus, & materno genere a Medis, paterno a Persis oriundus Assyriorum siue Babyloniorum regnum euersum transtulit ad Persas. pectusque ipsum uocauit & brachia, ut ostendat cum duabus gentibus cognationem. per dexteram enim paternum, per sinistram maternum significat genus, quarum coniunctio pectori commissa est cor ipsum rationum penu continenti, ratione autem commercia quoque nuptialia perficiuntur. æs uero Macedonicum regnum nuncupauit, quod post deletum persicum omnibus quoque similiter imperauit: uentremque ipsi ac femora attribuit, per uentrẽ Alexandri solum principatum significans, per femora eam, quæ post ipsius obitum facta est regni diuisio; ferrum autem Romanum appellauit regnum, quod Macedonicum excepit, ipsique tibias assignauit, ut pote quæ

ad finem

ad finem totius corporis ſitæ totum etiam corpus ferre ualeant, pedumque baſes & ipſas ferreas, ſed teſtæ commiſtas; & hac re non aliud innuit regnum, ſed ipſum ſeipſo imbecillius futurum,& teſtæ imbecillitati commiſtum; & materiæ differentiam appoſuit, non ut honoris, ſed ut uirium diſcrimen oſtenderet, auro enim denſius eſt argentum, argento æs ſolidius, at ferrũ etiam ipſo ære multis partibus robuſtius. differentia itaque non in honore, ſed in uiribus, potentiaque conſiſtit. illud autem neceſſario quærendum eſt, qua de cauſa in imagine multiplicis huiuſce materiæ uidit compoſitionem. nihil enim temere neque fruſtra ab auctore omnium rerum Deo reuelatur. imago figuras, ſed non res habet. talis eſt & præſens uita, quæ nihil habet perpetuum, neque ſtabile. quare beatus quoque Paulus exclamabat quia præterit figura huius mundi: & alio lo- 1.ad cor.7 co præcipiens, nolite, inquit, conformari huic ſæculo.& beatus Dauid humanæ ad Rom. tranquillitatis arguens uanitatem,uerumtamen, inquit,uniuerſa uanitas omnis 12. homo uiuens. uerumtamen in imagine pertranſit homo,theſaurizat & ignorat, Pſal.38. cui congregabit ea. quando itaque præſens etiam uita celerrimas habet mutationes, mortalia enim omnia quæ uidentur,ad exiguum tempus permanentia, fluxa ſunt, & caduca, & imago rerum uim haud continet,ſed ſolas regum ac principum, illiſque ſubiectorum figuras oſtendit. ad hæc ipſa quoque figura facillime diſſolui poteſt, merito rerum omnium auctor Deus, qui ſuperbum regem illum docere uoluit, quanta ſit humani ſupercilii uanitas, & quàm facillimam habeant res humanæ mutationem, erudire, imaginem ipſi in ſomnis proponit, eiuſque partes multiplici materia diſtinguit, crebras regum edocens alius poſt alium ſucceſſiones, omnibuſque perſuadens ſe ſolum perpetuo imperio potiri, regnumque & principio & fine carens, & omnino ſempiternum obtinere. his beatus Daniel ſubiiciens reliqua ſomnii proſequitur.

Videbas donec abſciſſus eſt lapis a monte ſine manibus, & percuſſit imaginem ſuper pedes ferreos, & fictiles, & comminuit eos in finem, tunc comminuta ſunt omnino, ferrum, teſta, æs, argentum, aurum, & facta ſunt quaſi puluis ab area æſtiua, & extulit ea multitudo uenti, & omnis locus non eſt inuentus in illis, & lapis qui percuſſit imaginẽ factus eſt in montẽ magnum, & impleuit omnem terram.

Videbas ita,donec abſciſſus eſt lapis de monte ſine manibus & per- Vulg. La. cuſſit ſtatuam in pedibus eius ferreis, & fictilibus, & comminuit eos, tunc contrita ſunt pariter ferrum, teſta, æs, argentum,& aurum, & redacta quaſi in fauillam æſtiuæ areæ, quæ rapta ſunt uento, nulluſque locus inuentus eſt eis, lapis autem qui percuſſerat ſtatuam factus eſt mons magnus, & impleuit uniuerſam terram.

Talis eſt ſomnii finis. Decet autem nos ab extremis interpretationem exordiri. quæremus itaque prius, quiſnam ſit hic, qui lapis appellatur, & qui prius paruus uiſus, mox maximus euaſit, & orbem terrarum contexit. igitur audiamus ipſum Deum per Eſaiam prophetam dicentem.

Ecce pono in Sion lapidem pretioſum, ſummoangularem, pre- Eſa.28.

tioſum

tioſum electum, in fundamenta eius, & omnis qui credit in ipſum non confundetur.

Vulg. La. Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatum angularem pretioſum in fundamento fundatum, qui crediderit non feſtinet.

Audiamus item beatum Dauid prædicentem & clamantem, lapidem quem re-
Pſal. 117. probauerunt ædificantes hic factus eſt in caput anguli.& hoc teſtimonium etiam ipſe Dominus Chriſtus in ſacris euangeliis protulit Iudæis. non legiſtis inquit
Matth. 21 lapidem, quem reprobauerunt ædificantes, hic factus eſt in caput anguli, a Do mino factũ eſt iſtud, & eſt mirabile in oculis noſtris. et beatus item Petrus apud
Act.4. Iudæos concionem habens adducta in medium Domini prophetia, hic eſt, inquit, lapis, qui reprobatus eſt a uobis ædificantibus, qui factus eſt in caput an-
ad Eph.2. guli. et beatus quoque Paulus, ſuperædificati, inquit, ſuper fundamentum apoſtolorum & prophetarũ, ipſo ſummoangulari lapide Chriſto Ieſu. & alibi,
1.ad cor.3 fundamentum, inquit, aliud nemo poteſt ponere, præter id quod poſitum eſt, quod eſt Chriſtus Ieſus. ac rurſus, bibebant, inquit, de ſpirituali conſequente
1.ad Cor. 10. eos petra, petra autem erat Chriſtus. Docemur igitur tum a ueteri tum a nouo teſtamento Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum appellatum fuiſſe lapidem. hic enim exciſus eſt a monte ſine manibus, natus de uirgine abſque nuptiali commercio: conſueuitque ſæpe ortum præter naturam lapidis exciſionem diuina ſcriptura nuncupare. Iudæis enim in memoriam redigens Eſaias eam filii procrea-
Eſa.51. tionem, quæ præter naturam Abraam conceſſa fuit, inſpicite, aiebat, in ſolidam petram, ex qua exciſi eſtis. igitur mons quidem Dauidica tribus eſt, lapis autem Chriſtus, qui, quantum ad humanitatem attinet, non ſecundum naturæ legem exciſus eſt. hic autem cum paruus olim uideretur, propter eam, quam induerat naturam, confeſtim maximum ſe montem oſtendit, qui uniuerſum compleuit orbem terrarum.

Eſa. 11. Repleta eſt enim uniuerſa terra ſcientia Domini, ſicut aqua multa operiet maria.

Vulg. La. Quia repleta eſt terra ſcientia Domini, ſicut aquæ maris operientis.

Hic percutiet imaginem ſuper pedes fictiles ac ferreos, hoc eſt, nouiſſimo quoque regno finem imponet, ipſumque demolietur, ac delebit. neque enim aliud ipſum excipiet regnum, uerum ipſe ſuum nudabit, & omnibus patefaciet: illorumque omnium regnorum ipſam quoque memoriam pulueris inſtar delebit, qui ab area partus a uento diſſipatur. ita omni ſomnio regi indicato, ſubiecit.

Hoc eſt ſomnium, & coniecturam eius dicemus coram rege.

Vulg. La. Hoc eſt ſomnium, interpretationem quoque eius dicemus coram te rex.

Tu rex regum. non adulans hoc dixit, ſed conſueta uſus eſt appellatione, etenim in omnes qui tunc gentibus imperabant, regesque appellabantur, imperium obtinebat.

obtinebat. tu, inquit, rex regum, cui Deus cæli regnum forte, ac ualidum & gloriosum dedit in omni loco: nõ enim humanis uiribus omnibus superior eua sisti, sed quia Deus supercæleste regnum obtinens, istam tibi concessit potestatem, ut omnibus hominibus qui usquam gentium degunt imperares, eorumque rex esses. bestiasque agri, & uolatilia cæli dedit in manu tua, & constituit te Dominum omnium: & bestias uocat magis ferino more uiuentes barbaros, uolatilia autem prudentia præditos, & aliis hominibus præstantiores, & ad excelsa se cogitatione erigentes: horum, inquit, omnium te regem declarauit, Tu itaque es caput aureum. hoc est tuum regnum, neque enim de persona, sed de ipso regno loquitur, siquidem post obitum ipsius Euilad Marodach Babyloniorum regno potitus est, cui Baltasar successit. quòd si de ipsa persona locutus dixit, tu es caput aureum, quo modo illud intelligemus, post te surget regnum aliud, minus te? neque enim filiorum ipsius regnum indicat, sed Persicum. caput igitur aureum, non ipse Nabuchodonosor est, sed omne Asyriorum siue Babyloniorum regnum. et post te surget regnum aliud minus te, Persicum scilicet, quòd minus uocat, non ut imbecillius, sed ut secundum: et tertium regnum quod est æs, quod dominabitur omni terræ

Tu rex regum es, & Deus cæli regnum & fortitudinem & imperium & gloriá dedit tibi & omnia in quibus habitant filii hominum, & bestiæ agri, uolucres quoque cæli dedit in manu tua, & sub ditione tua uniuersa constituit, tu es ergo caput aureum, & post te consurget regnum aliud minus te, argenteum, & regnum tertium aliud æreum, quod imperabit uniuersæ terræ. Vulg. La.

Macedonicum intelligit: Alexander autem Philippi dominatus est omni terræ, duodecim regni sui annis omnibus hominibus in suam ditionem redactis.

Et regnum quartum erit forte, quasi ferrum. quemadmodum enim ferrum comminuit & domat omnia ita cõminuet omnia & domabit.

Et regnum quartum erit uelut ferrum. quo modo ferrum comminuit & domat omnia, sic comminuet & conteret omnia hæc. Vulg. La.

De Romano regno loquitur, quod robustissimum fuit, omnesque nationes, ut ita dixerim, superauit, et ab omnibus tributum ac uectigal exegit. illud enim, comminuet, idcirco ascripsit, ut hoc significaret, & illud domabit, ut indicaret, obedientiam, & ordinem, ac legitimam reipub. administrationem.

Et quia uidisti pedes & digitos partem quandam ferream, partem autem quandam fictilem, regnum aliud diuisum erit, & a radice ferri erit in eo, quemadmodum uidisti ferrum commistum testæ luteæ.

Porro quia uidisti pedum & digitorum partem testeam figuli, & partem ferream, regnum diuisum erit, quod tamen de plantario ferri orietur, secundum quòd uidisti ferrum mistum testæ ex luto, & digi- Vulg. La.

tos

tos pedum ex parte ferreos & ex parte fictiles, ex parte regnum erit solidum & ex parte contritum.

Aliud, non secundum genus dixit, sed secundum uirium qualitatem: si enim secundum genus aliud dixisset, quintum ipsum appellasset, sicut item tertium & quartum antea dixit. quia uero nouerat regni ferrei extrema imbecilliora fore, adiecit, aliud, propter imbecillitatem, idque iure optimo, supra enim longe robustissimum ipsum ostendit. talia enim ipsius initia fuere; uerumtamen ne extremas quidem ipsius partes prorsus imbecilles asserit futuras.

A radice enim ferri, inquit, erit in eo, quemadmodum uidisti ferrum commistum testæ luteæ, commisti erunt in semine hominum, & digiti pedum pars quidem quædam ferri, pars autem quædã testæ.

Vulg. La. Quod autem uidisti ferrum mistum testæ ex luto, commiscebuntur quidem humano semine, sed non adhærebunt sibi, sicuti ferrum misceri non potest testæ.

Ne hoc quidem nostræ indiget interpretationis, ipse enim propheta interpretans, pars quædam, inquit, regni, erit fortis, & ab ea erit contritum. His adiicit. et quia uidisti ferrum commistum testæ luteæ, commisti erunt in semine hominum. et hoc maxime indicat non aliud regnum hoc esse a regno ferreo, sed idem imbecillius affectum, & partem quandam ipsius robustam, partem imbecillem, attamen ius cognationis imbecillem partem cum robusta coniunget. illud enim, commisti erunt in semine hominum, hoc significat, consortio inquit quædam erit, & ius connubii inter hos & illos. uerumtamen discordia cognationis iura peruertet. non enim erunt adhærentes, inquit, hic cum hoc, sicuti ferrum nõ miscetur testæ. nos igitur in hanc sententiam diuini Danielis interpretationem intelleximus. decet etiam quorundam eorum, qui ante nos interpretati sunt, opiniones in medium adducere, ita enim euidentius ueritas patefiet. quidam itaque scriptores quartum regnum, hoc est ferrum, dixerunt, Alexandrum Macedonem esse, pedesque ac pedum digitos ex ferro & testa compositos Macedonas, qui post ipsum regnarunt, Ptolemæos, & Seleucos, & Antiochos, & Demetrios, quorum alii imbecillius, alii admodum uiriliter imperio potiti sunt. oportebat autem ipsos animaduertere, primum, ipsum dixisse, caput aureum esse Nabuchodonosor, hoc est Babyloniorum, siue Assyriorum regnum: quod eodem tempore a Persarum & Medorum regno exceptum est; Cyrus enim ab utraque gente oriundus erat, & his atque illis imperans Babyloniorum euerso regno Persis dominatus est, regnum uero Persarum, quod secundum fuit, Alexander Macedo demolitur, quem etiã beatus Daniel dominatum esse dixit uniuersæ terræ. hoc regnum tertiũ uocauit, cui nullum aliud præterquam Romanorum successit. oportebat itaque ipsos primum ex numero, & rebus præterea declaratis intelligere, atque percipere, tertium esse Macedonum regnum, hoc est, æs, quartum uero Romanorum hoc est ferrum. quòd si omnino ipsis illa esse obscuriora uisa sunt, at certe ab euentu oportebat omnem ab ipsis prædictionem discerni. nam simulatque ostendit ferrei regni imbecillem & fictilem finem, statim subiecit, & in diebus regum illorũ, hoc est fictilis & ferrei, qui com-

commercium

mercium, mutuamque cognationem complexi, ne propter cognationem quidem concordes fuere.

Suſcitabit Deus cæli regnum, quod in ſæcula non corrumpetur, & regnum eius populo alteri non relinquetur, comminuet, & uentilabit omnia regna, & ipſum ſtabit in æternum quemadmodum uidiſti, quia exciſus eſt de monte lapis ſine manibus, & comminuit teſtam, & ferrum, æs, argentum, aurum.

In diebus autem regnorum illorum ſuſcitabit Deus cæli regnum quod in æternum non diſſipabitur, & regnum eius alteri populo non tradetur, comminuet autem, & conſumet uniuerſa regna hæc, & ipſum ſtabit in æternum. Vulg. La.

Hæc aperte oſtendunt præſentium quidem rerum finem, regnum uero cælorum fine carens. cum enim ferreum regnum imbecilliter affectũ fuerit, ac teſtæ commiſtum, tunc apparebit lapis ſine manibus exciſus, & comminuet teſtam, ferrum, & æs, argentum, aurum, & ad nihilum ea prorſus rediget: regnumque ſempiternum ſucceſſionis ac finis expers iis, qui digni eo fuerint, præbebit: in æternum enim, inquit, non corrumpetur, & populo alteri non relinquetur, & comminuet, & domabit omnia regna,& ipſum ſtabit in æternum. quòd ſi quis repugnet, atque hæc ita ſe habere nolit, oſtendat ille ex humanis rebus quidnam ſit æternum, & quodnam hominum regnum ſit fine cariturum. ſtultum enim eſt, atque admodum demens ſæculi præſentis expectare finem, & regnum aliquod in præſenti uita finis expers futurũ aſſerere. ſi uero aliquibus quoque uidetur per hæc uerba regnũ illud ſignificari, quod dignis impartiturus Deus eſt, non igitur Macedonicum regnum appellauit ferrum, neque enim illo uigente præſenti uitæ impoſitus eſt finis. ſed Romanum euerſo Macedonico orbis terrarum clauos tenet. quòd ſi contendant priſtinum Domini aduentum his uerbis ſignificari, oſtendant Romanorum imperium, ſimulatque Saluator noſter apparuit, periiſſe. omnia enim contra reperiuntur, uiguiſſe ipſum, at non periiſſe cum Saluatoris ortu: ſiquidem Auguſto regnante Dominus in lucem editus eſt. ſecundus quidem ille regnauit, omnes autem, ut ita dixerim, homines ſuæ ditioni ſubiunxit, omnemque terrarum orbem, ut euangelia teſtantur, deſcripſit, tributumque imperauit. Regnum igitur Romanorum, quod illo obtinente uiguit, usque adhuc permanſit. igitur ſi Domini priſtinus ortus Romanorum haud euertit imperium, relinquitur ſane, ut ſecundum illius intelligamus aduentum. nam lapis qui prius exciſus eſt ſine manibus, quique euaſit in montem magnum, & orbem terrarum cooperuit, hic in ſecundo aduentu percutiet imaginem ſuper pedes fictiles, hoc eſt in ipſo fine ferrei regni, quod iam factũ fuerit imbecille, adueniet, & omnia regna demolitus cuidam tradet obliuioni, ſempiternumque ſuum regnum dignis communicabit. hæc ita interpretatus Daniel neceſſario ſubiecit,

Luc. 2.

Deus magnus indicauit regi, quæ oportet fieri poſt hæc, & uerum ſomnium & fidelis coniectura eius.

Vulg. La. Deus magnus oſtendit regi, quæ uentura ſunt poſtea, & uerum eſt ſomnium, & fidelis interpretatio eius.

Operæ pretium eſt admirari auctoris omnium rerum Dei erga omnes homines curam. neque enim impie uiuentes propria deſtituit prouidentia, ſed ipſos etiã omni diligentia dignatur, ſicut denique barbarum iſtum agreſtem & impium haud reliquit, neque neglexit, ſed primum per ea, quæ ipſi reuelauit, præſentis ei uitæ felicitatem fluxam oſtendit, & caducam, regnumque ipſius celerrimæ mutationi obnoxium, ac nihil, quod ad humanam tranquillitatem pertineat, ſtabile, quæ inſtar florum ſiue liliorum areſcit, & extinguitur. atque hæc idonea erant ad illius arrogans & ſuperbia inflatum ſupercilium ſedandum, eique perſuadendum, ut humana cogitaret, uitæque & regni finem expectaret. primum igitur per hæc ipſius curam habet. deinde ſomnii obliuione magorum, & chaldæorum arguit mendacium, ſuorumq; miniſtrorum oſtendit ueritatem. & per eorum, a quibus colitur, ſapientiam, diuinam ſuam uirtutem declarat, & ad ſe adorandum attrahit, immo potius eos, qui ab omnibus id requirunt, ut adorentur, eò redigit, ut ſanctos ſuos famulos adorent: idque nos edocet hiſtoria.

Tunc enim rex Nabuchodonoſor inquit, cecidit in faciem, & Danielem adorauit, & Mannaa & bonum odorem dixit libare ei.

Vulg. La. Tunc rex Nabuchodonoſor cecidit in faciem ſuam, & Danielem adorauit, & hoſtias & incenſum præcepit ut ſacrificarent ei.

Conſidera autem quanti ſit, arrogantem illum, inſaniæ morbo correptum, qui etiam deum eſſe ſe exiſtimauerat: cui per alium prophetã Deus dixit, tu autem es homo, & non Deus, qui omnes homines in ſuam ditionem redegerat, eò adductum eſſe, ut captiuum adoret, Iudæum, in mancipiorum ordinem redactum, ſibique perſuadeat per ipſum ipſius Deum adorare. hac enim de cauſa, Mannaa, & bonum odorem libare ei, hoc eſt thus, & ſuffimentum ei offerri mandauit, atque per hæc innuit hiſtoria, hoc illum præcepiſſe, ut facerent, iis, qui ſacerdotes haberentur, qui enim adorauerat, prorſus etiam odorem attuliſſet, ſi modo ſacerdotis officio fungi conſueuiſſet. quia uero aliis hoc omnino conueniebat, ipſe non aggrediebatur ea facere quæ minus decerent, uerum iis, qui facere conſueuerant, id præcipit ut faciant, & ne fruſtra uideretur hominem adorare, Danieli dicit,

Exe. 28.

In ueritate Deus ueſter ipſe eſt Deus deorum, & Dominus regum, & reuelans myſteria, quia potuiſti reuelare myſterium hoc.

Vulg. La. Loquens ergo rex ait Danieli, uere Deus ueſter Deus deorum eſt, & Dominus regum, quoniam tu potuiſti aperire hoc ſacramentum.

Tantum & ex ſomnio, & ex ſomnii obliuione ei attulit utilitatis omniũ rerum moderator; primum enim ſuam agnouit humilitatem, deinde eorum deorum, quos colebat, didicit imbecillitatem, ad hæc doctus eſt, quanta ſit, Dei illius qui uere eſt, uirtus. idcirco exclamat, In ueritate Deus ueſter ipſe eſt Deus deorum,

rum, & Dominus regum, & reuelans myſteria. Deum autem deorum appellat non ſecundum diuinæ ſcripturæ ſententiam, nam diuina ſcriptura ſacerdotii dignitate honeſtatos deos uocat. diis, inquit, non detrahes, & principi populi tui non maledices: iſte autem Deos appellauit idola, nondum enim potuerat ipſorum imbecillitatem penitus intelligere, diſcrimen tamen didicit, quare etiam Deum deorum, omnium rerum auctorem Deum & Dominum regum uocat. hæc ita confeſſus Exo. 22.

Magnificauit Danielem, & dona multa dedit ei, & conſtituit eum ſuper omnem regionem Babylonis, & principem ſatraparum, & ſuper omnes ſapientes Babylonis.

Tunc rex Danielem in ſublime extulit, & munera multa & magna dedit ei, & conſtituit eum principem ſuper omnes prouincias Babylonis, & præfectum & magiſtrum ſuper cunctos ſapientes Babylonis. Vulg. La.

Hoc item diuinæ curæ proprium eſt; maximam ſubiectis populis principis pietas affert utilitatem, quod etiam erga Ioſeph Dominus fecit. de quo breui uelutì compendio narrans, quæ ipſi uidelicet acciderunt, beatus Dauid, & diuinam celebrans prouidentiam, miſit, inquit, ante eos uirum, in ſeruum uenundatus eſt Ioſeph; deinde commemoratis, quæ ei euenere, calamitatibus, & carceris ac uinculorum mentione facta, ſubiecit: Miſit rex, & ſoluit eum, princeps populorum & dimiſit eum, & conſtituit eum dominum domus ſuæ & principem omnis poſſeſſionis ſuæ, ut erudiret principes eius ſicut ſemetipſum, & ſenes eius prudentiam doceret. ita etiam hic fecit omnium rerum moderator. Cum enim principem ſatraparum, & ſapientum Babylonis beatiſſimum Danielem conſtituiſſet exemplar ipſum pietatis, omniſque alius uirtutis propoſuit, ſed tamen hoc honore ſolus perfrui non ſuſtinuit propheta, uerum precum ſocios, honoris etiam ſibi ſocios aſciuit. Pſal. 104.

Poſtulauit enim a rege inquit, & conſtituit ſuper omnia opera regionis Babylonis, Sydrach, Miſach, & Abdenago, & Daniel erat in aula regis.

Daniel autem poſtulauit a rege, & conſtituit ſuper opera prouinciæ Babylonis Sidrach, Miſach, & Abdenago, ipſe autem Daniel erat in foribus regis. Vulg. La.

Hæc etiam accidunt ſecundum Apoſtoli doctrinam: nunc enim, inquit, manet, fides, ſpes caritas, tria hæc, maior autem omniũ caritas: etenim diuinus etiam hic propheta dilexit Deum ex toto corde, & ex tota anima, & ex tota fortitudine, & ex totis uiribus, cumque feruenter amaſſet, ſyncere credidit, & cum ſyncere credidiſſet, ſperauit ab ipſo auxilium ſe conſecuturum, & quæ ſperauerat conſecutus oſtendit erga proximum dilectionem, & participes eorum, quæ acceperat, fecit tribules ſuos. quæcunque autem ante ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt, ut per patientiam & conſolationem ſcripturarum ſpem habeamus in Chriſto Ieſu, cũ quo patri gloria cũ ſancto ſpiritu in ſæcula Amen.

ORATIO TERTIA.

Anno decimo octauo Nabuchodonoſor rex fecit imaginem auream, & ſtatuit eam in campo Deira, in regione Babylonis.

Vulg. La. Nabuchodonoſor rex fecit ſtatuam auream altitudine cubitorum ſexaginta, latitudine cubitorum ſex, & ſtatuit eam in campo Dura prouinciæ Babylonis.

Bonus noſter Dominus, & amator hominum, utpote effector & opifex, uult omnes homines ſaluos fieri, & ad agnitionem ueritatis peruenire, & non uult mortem peccatoris, ſed ut conuertatur ipſe & uiuat, idcirco omnia pro noſtra ſalute molitur. qui uero ſtultitia laborant, & inſanabili arrogantiæ morbo inſeruiunt, nullam ex diuinis remediis utilitatem percipiunt, ſed quibuſdam ægrotis ſimiles ſunt, qui auerſantur adhibitam ſibi ab arte medica curationem, ſed incontinentia magna atque intemperantia morbum ſibi incumbentem cotidie magis augent. Talis fuit ſuperbus iſte rex, qui cum auctor omnium rerum Deus immenſa erga illum clementia uſus eſſet, & poſt infinita ſcelera impiaque facinora remedium ei adhibuiſſet, indicaſſetque & præſentis tranquillitatis fragilitatem & uanitatem & uirtutis præſtantiam & ſplendorem, dum ei bello captos ac ſeruitutis iugum ferre coactos, nitidos oſtendit, ſtatim quidem admiratus eſt prophetæ ſapientiam, et huius Deum, auctorem omnium rerum Deum eſſe confeſſus eſt, ſed breui interiecto tempore ad ingenium ſuum rediit, quemadmodum canis ad proprium uomitum, ut inquit, diuina ſcriptura. et conſtruit imaginem auream altitudine habentem cubitos ſexaginta, latitudine cubitos ſex, quam cum in æqualiter plano campo ſtatuiſſet, ut æqualiter omnes ſuperaret, & ab omnibus æque cerneretur, ab omnibus ſibi ſubiectis eam iubet adorari. non ſimplex autem hic ſuperbiæ modus fuit, ſed Deo aperte repugnans, & Deo infeſtus. nam quia Deus in ſomnis maximam illi oſtenderat imaginem e quadruplici materia confectam, per quam ipſi quattuor regnorum ſucceſſiones declarauit, proprium faſtum, quaſi caſtra, Deo opponens, ipſe quoque ſtatuam conſtruit, tantam ipſi magnitudinem tribuens, quantam potuit ars humana præbere. non autem ipſam etiam ex auro, argento, ære, ferro ædificat, ſed ex una auri materia conficiendam curat: ratus infelix iſte falſas oſtenſurum ſe Dei prædictiones. et quia beatus Daniel ſomnium interpretans, ipſum eſſe aureum caput dixit, hoc eſt, Babyloniorum, ſiue Aſsyriorum regnum, alias uero imaginis partes, ex alia multiplici materia, quæ caput excepit, ipſe omnem ex auro imaginem molitur.

Prou. 26.
2. Petri 2.

Et coegit inquit, omnes ſatrapas, & conſules & præfectos, & toparchas, ducesque, & tyrannos, & qui in magiſtratibus eſſent, & omnes principes regionum, ut conuenirent ad dedicationẽ imaginis, quam ſtatuit Nabuchodonoſor rex.

Itaque Nabuchodonoſor rex miſit ad congregandos ſatrapas, magiſtratus & iudices, duces & tyrannos, & præfectos, omnesque principes

cipes regionum, ut conuenirent ad dedicationem ſtatuæ, quam erexerat Nabuchodonoſor rex.

Horum etiam unumquodque ſummam ſuperbiam declarat, nõ enim quoslibet promiſcue ex iis, qui ſibi ſubiecti erant, ad imaginis ſolennitatem accerſiuit, ſed toparchas, & præfectos, quibus præfecturarũ imperium commiſſum eſſet, & ſi quod aliud magiſtratus genus apud illos habebatur. et ſtatim quidem ſimplex quædam conuocatio exiſtimabatur, mox uero per conuocationem illam tyrannicum imperium deprehenſum eſt. ubi enim conuenerunt omnes,

Præco, inquit, clamabat in fortitudine; hoc eſt maxima uoce, uobis dicitur, gentes, populi, tribus, linguæ, quacunque hora audieritis uocem tubæ, fiſtulæque & citharæ, ſambucæque & pſalterii, & symphoniæ, & omnis generis muſicorum, cadentes adorate imaginem auream, quam ſtatuit Nabuchodonoſor rex, & quicunque non proſtratus adorauerit, eadem hora iniicietur in fornacem ignis ardentem.

Et præco clamabat ualenter, uobis dicitur populis tribubus & linguis, in hora qua audieritis ſonitum tubæ, & fiſtulæ & citharæ, ſambucæ, & pſalterii & ſymphoniæ & uniuerſi generis muſicorum, cadentes adorate ſtatuam auream, quam conſtituit Nabuchodonoſor rex, ſi quis autem non proſtratus adorauerit, eadem hora mittetur in fornacem ignis ardentis. Vulg. La.

Ita uſurpauit infelix, ut opinatus eſt, diuinum honorem, neque ſatis ipſi fuit, a ſubiectis ſibi populis adorari, quin etiam eodem adorationis cultu imaginem coli lege ſanciuit. et omnes materia, & arte & magnitudine ſtatuæ perterrefacit, delinit autem atque demulcet omnis generis muſicorum inſtrumentorum ſono, eos uero qui neque magnitudine ſtatuæ obſtupeſcerent, neque muſicorum inſtrumentorum cantu ac uoluptate demulcerentur, fornacis minis deterret; & in aliis omnibus minime a propoſito fine excidit. uidebat enim omnes imperata facientes, qui & metu & uoluptate ſeruire conſueuerant, ſoli autẽ beatiſſimi adoleſcentes illi patria nobilitate incorrupta in ipſa etiam ſeruitute retenta, Ananias, Azarias, & Miſael renuerunt adorare. non latuere autem impios chaldæos, qui omnes impietatis participes habere ſtudebant. ſtatim itaque ad regem adeunt, eumque legis conſtitutæ admonent, quæ aperte iubebat, ut omnes regi ſubiecti ſtatuam adorarent, & hoc facere recuſantibus fornacem minabatur: accuſantque ſacros uiros illos his uerbis.

Sunt uiri Iudæi, quos conſtituiſti ſuper opera regionis Babyloniæ, Sydrach, Miſach, & Abdenago, uiri illi non obedierunt decreto tuo rex.

Sunt ergo uiri Iudæi quos conſtituiſti ſuper opera regionis Babiloniæ, Sidrach, Miſach, & Abdenago, uiri iſti contempſerunt rex decretum tuum. Vulg. La.

His, & propriam inuidiam declarant, & regis accendunt iram, per hæc innuentes ac tantum non dicentes, uide quosnam nobis prætuleris, quibus Babyloniorum commiseris imperium, qui honoris sibi habiti præstantiam animo æstimare noluerunt, neque se ei gratos præbere, a quo sunt hoc honore affecti, immo honoris excellentiam occasionem ignominiæ fecerunt, tuis aperte legibus contradicentes, tuaque decreta exequi recusantes. neque hinc solum conspici potest tyrannicus, & ingratus illorum animus, sed aliis etiam ex rebus, quia nihil eorum præstant, quæ subiectis conueniunt. quos enim tu deos existimas, non existimant illi, neque conuenienti cultu diis, qui a te adorantur, eos ipsi colunt. et statuam, ad quam adorandam omnes conuenere, ipsi adorare aperte recusarunt. quibus auditis mente captus ille rex, & eorum quæ Danieli dixerat oblitus, uere Deus uester iste, est Deus deorum, & Dominus regum, adducit homines in medium, interrogatque an reuera participes esse deorum cultus nolint, & statuam recusent adorare, deinde præcipit & consulit ut id faciant ignis eos minis deterrens.

Si enim, non adoraueritis, inquit, eadem hora iniiciemini in fornacem ignis ardentem.

Vulg. La. Quod si non adoraueritis, eadem hora mittemini in fornacem ignis ardentis.

Tum nefarium illud & ferinũ atque impium audet maledictum proferre. et quis est Deus qui eripiet uos de manibus meis? tam cito, quem confessus fuerat, & Deum deorum uocauerat, ei detraxit, ipsumque homine imbecilliorem opinatus est esse, quem Dominum regum appellarat, & eum uincere se infelix iuueniliter gloriatus est, a maioribus autem suis tales illi audaces conatus. etenim Sennacherim ille, qui maximas contra Hierusalem copias adduxit, per nuntios talia locutus est Ezeciæ. ne te decipiat Deus tuus, in quo tu confisus es, quia eruet Hierusalem de manibus meis. nunquid eruerunt dii gentium unusquisque terram suam de manu mea, ubi Deus Emath, & ubi Deus Arphad, & ubi Deus urbis seppharim? nunquid potuerunt eruere Samariã de manu mea, quia eruet Dominus Hierusalem de manu mea? uerum statim atque euestigio maledicti præmia tulit, & multa illa millia ab uno angelo interfecta sunt. et ipse cum se fugæ commisisset, seque in patriam recepisset, ab iis, quos genuerat, interfectus est: nam quia linguam contra opificem suum haud continuit, ab hominibus, quos procreauerat, occiditur. uerum ne hoc quidem exemplum Nabuchodonosoris linguam compescuit. neque somnium illud, quod regũ successiones ostendit, continentem esse docuit; sed contra eum, qui se fecerat, furore insanire perseuerabat, contra quem Deus instruit ueluti in acie non angelum, quod erga illum Sennacherim fecerat, sed tres adolescentes, captiuos, externam regionem incolere coactos, qui seruitutis iugo premebantur, iuuenilem ducentes ætatem, in ipso ueluti ætatis uere. Hi enim simulatque audierunt rabiem illam, & insanum maledictum, iracundia & indignatione perciti, ita regi responderunt.

(Marginal notes: Esa. 37. 4.Reg.18.)

Non necesse habemus nos de uerbo isto respondere tibi.

Non oportet nos de hac re respondere tibi.

superuacanea,

Superuacanea, aiunt, iſta tua eſt percontatio, quam adhibes nobis, quæ enim ſentiebamus, etiã nunc ſentimus, nihilque propter tuas minas immutabimur.

Eſt enim Deus noſter in cælis, cui nos ſeruimus, potens eripere nos de fornace ignis ardente, & ex manibus tuis rex eruet nos.

Ecce enim Deus noſter quem colimus, poteſt eripere nos de camino ignis ardentis, & de manibus tuis o rex liberare. Vulg. La.

Quis non iure admiratus obſtupeſcat horum beatorum iuuenum fortitudinem, ſapientiam, pietatem, erga leges iuſtitiam, omnibus in rebus continentiam? quòd enim minime ueriti ſunt tantum illum tyrannum, qui cum omnibus, ut ita dixerim, hominibus ſeſe illis oppoſuerat, neque maximã illam pyram, non minacibus tantum uerbis ad terrorem propoſitam, ſed reuera conſpectam; hoc adamante robuſtiorem illorum fortitudinem teſtatur: quòd uero diuinas leges præſenti uitæ antepoſuerint, id cuinam iuſtitiæ quidquam reliquum facit? ipſorum autem continentiam id maxime commendat, quòd neque audacibus erga regem uerbis uſi ſunt, neque metu rurſus genus dedecorarunt; ſed prudentiam & ſapientiam impiis & nefariis oppoſita maledictis pietas oſtendit. ille enim dicebat, quis Deus, qui eruet uos dè manibus meis? at ipſi eſt, clamabant, Deus noſter in cælis, cui nos ſeruimus, potens eripere nos de fornace ignis ardente, & ex manibus tuis rex eruet nos. ne exiſtimato enim Deum noſtrum diis tuis ſimilem eſſe, illos quippe merito contemnis, qui ab arte & materia hoc habent ut ſint, Deus autẽ noſter cæli & terræ, omniumque opifex talẽ habet uirtutem, qualem nobis oſtendunt ea omnia quæ cernuntur, illam enim, quæ his omnibus ſuperior eſt, haud facile poſſunt intueri, qui non ſunt diuinis initiati myſteriis. hunc uenerantes ab ipſo opẽ & auxilium expectamus; idoneus eſt enim ad nos e tuis manibus eripiendos, & a fornace ignis quam molitus es. Quæ autem poſtea dicta ſunt, nullam fortitudinis ac religionis exuperantiam reliquam faciunt. Cum enim dixiſſent,

Eſt Deus noſter in cælis cui nos ſeruimus potens eripere nos de fornace ignis ardente, & ex manibus tuis rex eruet nos, ſtatim adiecerunt. quod ſi noluerit notũ ſit tibi rex, quia deos tuos non colimus, & imaginem auream, quam ſtatuiſti, non adoramus.

Non enim pro mercede noſtra Domino ſeruimus, ſed beneuolentia & amore ſtimulati omnibus æque Dei noſtri præferimus cultum, quare ne ab his malis quidem temere liberari petimus, ſed Domini gubernationem ac prouidentiã amamus, & illius, quod futurum eſt ignari, gubernatori, quocunque ei libuerit, nauem dirigendam committimus. pro certo enim compertum nobis eſt, poſſe illum nos a malis, quæ minatus es, eripere: utrum uero id facere uelit ignoramus, ſed cum ſapiens ſit, ei rerum noſtrarum moderationem committimus, & iudicii ſententiam, nobis eam conferre credentes accipimus. ſiue igitur nos liberabit, ſiue nolet, imaginem tuam, deoſque tuos adorare recuſamus, cum talibus tibi animis certamen eſt, quacunque uolueris ratione contende, neque honoribus delinies, neque minis deterrebis, omnium enim nobis Deus noſter & amabiliſſimus eſt, & maxime formidabilis. Quid hiſce uerbis ſublimius? his

Ad Ro. 8. apostolicũ dictum illud conuenit accommodare. quid enim oremus sicut oportet, nescimus; sed ferox & insanissimus tyrãnus furore plenus, ita ut uultu etiam præ se ferret animi perturbationem, amplius accendi fornacem præcepit, compedibusque uinciri sanctos uiros imperauit, & ut nulla interponeretur pœnæ mora, dum uestis & calciamenta detraherentur, una cum ipsis in pyram eos coniici iussit. Sarabara autem sunt persicorum indumentorum genera, Tiaræ autem capitum tegumenta, Tibialia uero ea dicit, quæ anaxyrides uocantur, id est braccæ seu femoralia, uel coriaceas extrinsecus, uel ex corio confecta calciamenta, uel extrinsecus ex corio. * ita deuincti sancti uiri in ignem coniecti sunt, & ille quidem celeritatis ac breuitatis causa ipsos ita comburi præcepit: diuina uero gratia aliud hinc moliebatur mysterium. nam circumiecta ipsis ferrea uincula usitato more ignis natura dissoluit, indumenta autem, quæ admodum facilia ad comburendum essent, integra & illæsa conseruauit, & sanctorum uirorum accusatores, & impii imperii ministros, qui foris astabant, flamma consumpsit, ipsisque sanctis appropinquare non potuit, uerum iis, qui intus erant terga præbens, contra proprios adoratores procedebat, quasi pœnas ab ipsis pro Domini cultoribus exigens: tanta autem intus pietatis præcones securitate, Deum colentes fruebantur, ut per ignitos carbones, quasi per quasdam rosas incederent.

Deambulabant, inquit, in medio flammæ, laudantes Deum & benedicentes Dominum.

Vulg. La. Et ambulabant in medio flammæ laudantes Deum, & benedicentes Domino.

Hæc item præstantissimæ illorum philosophiæ apertam significationem habent, neque enim petebant, inquit, a molestiis liberari, sed laudibus eum celebrabant, qui ita res suas moderatus, eosque hac pulchra confessione dignatus fuerat. licet autem uidere recentibus prisca similia. etenim beati apostoli Petrus & Ioannes a pharisæorum conspiratione flagris cæsi, exierunt gaudentes quia digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. [Act. 5.] et beatissimus Paulus cum sila, post plagas illas in Philippis sibi a magistratibus inflictas in carcere degentes, & compedibus deuincti [Act. 16.] circiter mediam noctem, orantes, ait, laudabant Deum. ita etiam beati, de quibus loquor, adolescentes in fornace tripudiantes diuinum hymnum contexere perseuerabant, & primum Azarias os commune effectus, & a flammæ fluctibus circumspersus aperiens inquit os suum in medio ignis dixit.

Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum, & laudabile; & glorificatum nomen tuum in sæcula.

Quis pro dignitate procemii huius sapientiam poterit admirari? neque enim in felicitate aut tranquillitate constitutus, neque in prospero uitæ cursu, sed in fornace, & in eiuscemodi fornace, auctorem omnium rerũ celebrat Deum, & mentis præ se fert modestiam, cum etiam patrum prædicat uirtutem, laudamus enim te domine nos, quibus patres illi fuere, quorum Deus uocari uoluisti. tu enim dixisti famulo tuo Moysi, ego Deus Abraam, & Deus Isaach, & Deus Iacob, hoc tuum nomen laudabile est & gloriosum non in aliquo definito, præscriptoque tempore, sed in omnia sæcula.

Quia

Quia iuſtus es in omnibus quæ feciſti nobis.

Laudamus autem inquit te, iuſtum tuum iudicium agnoſcentes. recta enim & iuſta de nobis lata ſententia, in ſeruitutem nos redigi, & procul a patria captiuos abduci præcepiſti.

Et uniuerſa, inquit, opera tua uera; & uiæ tuæ rectæ, & omnia iudicia tua uera, & iudicia ueritatis feciſti; iuxta omnia quæ induxiſti nobis, & ſuper ciuitatem ſanctam patrum noſtrorum Hieruſalem, quia in ueritate & iudicio induxiſti hæc omnia ſuper nos.

Iudicia enim uera feciſti iuxta omnia quæ induxiſti ſuper nos. Vulg. La.

Eandem ſententiam habent omnia quæ dicta ſunt, uarie tamen ea protulit iuſtum Dei celebrans iudicium, & nullum ingrati animi uitio locum relinquens, idcirco cum de Hieruſalem mentionem feciſſet, & ſanctam ipſam appellaſſet, ac patrum illorum electorum ciuitatem nuncupaſſet, ſtatim pœnarum cauſam adiecit.

Hæc omnia, inquit, induxiſti ſuper nos propter peccata noſtra, peccauimus enim, & inique egimus recedentes a te.

Non enim temere, inquit, & quam conſecraueras urbem, & nos bello captos hoſtibus captiuos tradidiſti, ſed quia peccauimus & inique egimus recedentes a te. multamque emphaſim habet illud a te, quaſi pro, a te factore, & opifice bono hero, nutritore, & cuſtode, qui ab Aegyptiorum ſeruitute nos liberaſti, qui mare ſecuiſti, qui petram aridam fontes educens alluiſti, aliaque omnia bona litteris prodita nobis ſuppeditaſti. peccauimus itaque recedentes a te, & deliquimus in omnibus, neque enim hoc uel illud uiolauimus, ſed omnia

Præcepta tua, & mandata legis tuæ non audiuimus, nec obſeruauimus ea, nec fecimus ſicut præceperas nobis, ut bene nobis eſſet.

Et hinc rurſus pietatis ac ſapientiæ præſtantiam oſtendit, legum enim & mandatorum obſeruatio, inquit, tibi latori legis nihil præbebat, nobis autem bonorum abundantiam conciliabat, hac igitur de cauſa & leges illas poſueras, ut nobis ſubminiſtrares cauſam ſalutis. poſtquam itaque tua iuſſa uiolauimus,

Omnia quæcunque induxiſti ſuper nos, & omnia quæcunque feciſti nobis, in uero iudicio feciſti.

Dignum eſt enim peccato ſupplicium. quod deinde oſtendens ſubiicit.

Et tradidiſti nos in manus inimicorum, iniquorum, inimiciſſimorum, præuaricatorum, & regi iniuſto, & peſſimo ultra omnem terram tradidiſti nos.

Et tradidiſti nos in manibus inimicorum noſtrorum iniquorũ, & Vulg. La.
peſſimorum,

pessimorum, præuaricatorumque, & regi iniusto & pessimo ultra omnem terram.

Nam quia te non coluimus regem nostrum, uerum bonitatem tuam contempsimus, merito nos crudelissimo, & infestissimo, & omnis iuris prorsus ignaro seruire coegisti regi, cui sunt etiam subiecti populi eidem regiæ improbitati consentientes. et quamuis in tot malis uersemur, attamen omnem loquendi libertatem amisimus, & præ pudore tibi supplicare prohibemur. hoc enim significat cũ ait,

Et nunc non possumus aperire os, confusio & opprobrium facti sumus seruis tuis, & iis qui colunt te.

Obturat, inquit, nobis os multitudo scelerum, sed tamen, quamuis opprobriis obnoxii, & ridiculi atque eiusmodi facti sumus, ut nos admodum hostes irrideant: nos qui serui tui uocamur, tibi supplicamus, ut propter illud nomen tuum, quod nos tuetur, quo te Dominum agnoscimus, aduersariis ostendas potentiam tuam, & ne prorsus nos tua prouidentia destituas.

Ne tradas, inquit, nos in perpetuum propter nomen tuum, & ne dissipes testamentum tuum, neque auferas misericordiã tuam a nobis.

Audemus autem, inquit, hæc dicere, cum multa tuæ bonitatis pignora habeamus, primum ipsum tuum nomen, quo te Dominum uocamus, deinde immensam misericordiam, qua uniuersa moderaris, ad hæc pacta illa, quæ cum patribus nostris pepigisti, quibus pollicitus es illorum genus illustre & gloriosum te effecturum. tum etiam patrum nomina commemorat, ut memoria iustorum bonum Dominum prouocet ad misericordiam.

Propter Abraam, inquit, dilectum a te: & propter Isaach seruum tuum, & Israel sanctum tuum, quibus locutus es dicens, multiplicabo semen uestrum sicut stellas cæli, & sicut arenã iuxta labium maris.

Vulg. La. Propter Abraam dilectum tuum & Isaach seruum tuum, & Israel sanctum tuum, quibus locutus es pollicens quòd multiplicares semen eorum sicut stellas cæli, & sicut arenam quæ est in littore maris.

Hæc inquit illis pollicitus es Domine quos amasti, & celebres fecisti, ut arenæ, quod ad numerum attinet, eorum genus compararetur, stellis uero, ut æque splendidum, & excelsum esset, & illustre. deinde res cum pollicitationibus confert. quia Domine, inquit, imminuti sumus ultra omnes gentes, sumusque humiles in uniuersa terra hodie. & ne pollicitationes mendacii argueret, statim adiecit causam, propter peccata nostra, non enim tu, inquit, Domine mentitus es, quæ pollicitus fuisti, sed nos fœdera uiolauimus, & cum multi essemus secundum pollicitationem, & innumerabiles, propter peccata nostra ad paucitatem redacti sumus. hoc enim innuit, cum dixit, imminuti sumus. non enim dixit parui sumus, & pauci ultra omnes gentes. sed imminuti sumus. fuimus quidem innumerabiles secundum tuam pollicitationem, sed uiolatis mandatis tuis pauci pro multis facti sumus. deinde ostendit Deo calamitatem, qua detinebantur, non quasi ignarum docens, sed calamitatum commemoratione ad clementiam

clementiam eum prouocans, & non est, inquit, in tempore hoc, princeps, & propheta, & dux: priuati enim sumus, inquit, regno, prophetia, sacerdotio, diuinis tuis, magnisque muneribus, quibus cōtinenter gubernabamur, neque holocaustum, neque sacrificium, neque oblatio, neque incensum: causamque ostendens, cur sacrificare non liceat, consequens adiecit,

Neque locus, ut primitias offeramus coram te, & inueniamus misericordiam.

Neque locus primitiarum coram te, ut inuenire possimus misericordiam tuam. Vulg. La.

Tua enim lex sacrificiorum ministerium uno tantum loco circumscripsit, & aperta legis uiolatio est, alibi tibi sacrificare. Hæc audire nolunt Iudæi, sed oculis conniuentes, obstructisque auribus omnia audent uiolata lege perficere. at hi sancti adolescentes finem legis callentes, non esse dicebant locum, ut primitias offerre possent coram ipso, & misericordiam inuenire. et quando hoc, inquit, assequi non possumus, cum a sacra illa ciuitate procul absimus, modum quendam inuenimus tui colendi Domine.

In anima enim contrita, & spiritu humilitatis supplicationem tibi offerentes deprecamur, ut ipsam suscipias, sicut in holocaustis arietum, & taurorum, & sicut in millibus agnorum pinguium, sic fiat sacrificium nostrum in conspectu tuo hodie, ut perficiatur post te, quoniam non est confusio confidentibus in te.

Cum enim tua lex, inquit, consueta sacrificia tibi offerri, ubique non permittat, pro arietibus, & tauris, & agnis innumerabilibus, contritum tibi & humiliatum cor offerimus, & supplices petimus, ut hæc tibi sint omni sacrificio gratiora, siquidem consueuisti in te confisos ab omni ignominia uindicare. hæc autem haud ita simpliciter dixit sanctus hic uir, sed a propheta Dauid eruditus, qui in quinquagesimo psalmo, quia si uoluisses, inquit, sacrificium dedissem utique, holocaustis non delectaberis. sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor cōtritum & humiliatum Deus non dispiciet. et rursus ex persona Dei, Nunquid man Psal. 49.
ducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? immola Deo sacrificium laudis, & redde altissimo uota tua, & inuocabis me in die tribulationis tuæ, & eruam te, & glorificabis me. ac paulo post, sacrificium laudis honorificabit me. et illic iter, quo ostendam illi salutare meum. hæc edoctus diuinus hic uir contritum cor pro omni sacrificio suscipi supplicauit. tum adiicit.

Et nunc sequimur te in toto corde, & timemus te, & quærimus faciem tuam, ne confundas nos.

Multitudo enim calamitatum ex aliis, alios nos fecit, & qui mandata tua uiolauimus, ut toto corde & timeremus, & quæreremus te effecit. faciem autem Dei hoc loco, beneuolentiā uocauit & libertatis recuperationem. qua potiti & sacrum templum poterant uidere, & quæ ibi peragebantur sacrificia, per quæ corporis expertem Deum, quique oculis cerni non potest, uidere se cogitabant. quando itaque tantum nos hoc supplicio immutasti, ne confundas nos, sed fac nobiscum iuxta mansuetudinem tuam, & secundum multitudinem misericordiæ tuæ,

diæ tuæ,

diæ tuæ, & erue nos ſecundum mirabilia tua, & da gloriam nomini tuo. Propter hæc nos, inquit, tua miſericordia & clementia dignare, miſereri enim tua natura conſueuiſti, & longanimitate erga omnes homines uti, comitemque uoluntatis habes poteſtatem. idque teſtantur ea quæ a te continenter fiunt miracula. quæ enim in nos facta ſunt, cauſa erunt, ut nomen tuum celebretur, non a nobis tantum, qui ſaluemur incolumes, ſed etiam ab iis, qui noſtram conſpexerint ſalutem.

Da itaque gloriam nomini tuo Domine, et confundantur omnes qui oſtendunt ſeruis tuis mala, & confundantur ab omni potentia, & robur eorum conteratur, & ſciant quia tu es Dominus Deus ſolus & glorioſus ſuper omnem orbem terrarum.

Hac enim erga nos a te adhibita clementia, aduerſariorum infringetur audacia, ipſorumque rabies extinguetur, ſuperbaque eorum cogitatio conteretur, cognoſcentque te ſolum Dominum ac Deum eſſe ab uniuerſo terrarum orbe dignum celebrari, & qui nunc multos adorant deos, ſuorum deorum cognita imbecillitate, tuam adorabunt potentiam. illi igitur intus in fornace choros ducebant, regis autem miniſtri, & ſanctorum accuſatores haud deſinebant flammæ materiam ſubminiſtrare, & uitium ſarmenta, ac ſtupam, naphtamque, id autem genus eſt, quod in ea regione natum, idoneum eſt ad accendendum ignem, tantumque pyræ ſuppeditabatur alimentum, ut ad quadraginta nouem cubitos diffuſus ſit ignis, & chaldæorum complures, qui proximi aderant, combuſſerit. & illi qui foris erant, flammam incendebant, ſed ſanctus angelus flammam diſſipabat, & mediam fornacis partem ignitis carbonibus nudans auram quandam frigidam ac mediocriter humidam, quæque ſanctis multã afferret uoluptatem, non ignem qui dolorem eis pareret, & cruciatum, parabat, atque hanc in ſanctorum corpora immittebat.

Fecit enim, inquit, medium fornacis quaſi ſpiritus roris ſibilans, & non tetigit eos omnino ignis, neque contriſtauit eos, neque moleſtiam exhibuit ipſis.

Vulg. La. Et fecit medium fornacis quaſi uentum roris flantem, & non tetigit eos omnino ignis, neque cõtriſtauit, nec quicquã moleſtiæ intulit.

Verum nemo hæc contemplans ſanctorum certamen extenuet, ſed ſacra illa uerba reminiſcatur; eſt Deus in cælis, cui nos ſeruimus, potens eripere nos de fornace ardenti, & ex manibus tuis rex eruet nos, & ſi minus, notũ tibi ſit rex, quia diis tuis non ſeruimus, & imaginem auream, quam ſtatuiſti, non adoramus. Quamobrem ſancti adoleſcentes illi, flammam illam contempſerunt, non ad hunc euentum reſpicientes, ſed mortem expectantes. præfectus autem certaminis perinde ac uoluit, præmia diſtribuit: ac ſceleratos illos ignominia afficiendos, hos uero illuſtres reddendos curauit. hac itaque ſalute potiti beati, & beatiſſimi illi, ſæpe, & non uni tantum ut Deum laudibus celebraret, permiſerunt,

Sed quaſi, ex uno ore laudabant, & glorificabant Deum, & benedicebant in fornace.

optimam

optimam ſuam ſymphoniam, & admirabilem hymnorum cantum ei concentui, qui ſtatuæ adhibebatur, opponentes, ſimulque oſtendentes, quanto non adoraſſe præſtantius: & ita hymnum exordiuntur.

Benedictus es Domine Deus patrum noſtrorum, & laudabilis & ſuperexaltatus in ſæcula, & benedictum nomen gloriæ tuæ ſanctum, & ſuperlaudabile, & ſuperexaltatum in ſæcula.

Benedictus es Domine Deus patrum noſtrorum, & laudabilis & gloriosus & ſuperexaltatus in ſæcula, & benedictum nomen gloriæ tuæ ſanctum, & laudabile & ſuperexaltatum in omnibus ſæculis. Vulg. La.

Amoris ardentiſſimi, maximeque inexplebilis hæc uerba ſunt; quo uulnerati nomina quærunt, quibus poſſint illius, quem celebrant, declarare dignitatem, quibus nō inuentis, ſuperlatiuis ea præpoſitionibus contexunt, ſuperexaltatum uocantes, & ſuperlaudabilem, neque ipſum ſolum, ſed etiam nomen gloriæ ipſius, & recte ubique Dominum ac Deum patrum ſuorum appellant, ſeipſos indignos hac appellatione confitentes.

Benedictus es in templo ſanctæ gloriæ tuæ, & ſuperlaudabilis & ſupergloriosus in ſæcula.

Benedictus es in templo ſancto gloriæ tuæ, & ſuperlaudabilis & ſupergloriosus in ſæcula. Vulg. La.

Indelebilem ſancti templi memoriā retinent, & perfecti legis obſeruatores, ſecundum legis præceptum deprecantur. quod autem dicunt, hoc ſignificat, ad illud templum reſpicientes, ubi tua gloria apparere conſueuerat, hunc tibi hymnum afferimus. nam & ſi millies combuſtum eſſet, tuæ tamen ſanctitatis eſt particeps. et ne quis opinaretur ipſos loco circumſcribere corporis expertē Deum, quique definiri non poteſt, neceſſario ſubiiciunt.

Benedictus es in throno regni tui, & ſuperexaltatus in ſæcula.

Benedictus es in throno regni tui, & ſuperlaudabilis, & ſupergloriosus, & ſuperexaltatus in ſæcula. Vulg. La.

Deinde oſtendentes quemnam thronum uocent, ſtatim addunt.

Benedictus es qui intueris abyſſos, ſedens ſuper cherubim, & ſuperlaudabilis & ſuperexaltatus in ſæcula.

Benedictus es qui intueris abyſſos, & ſedes ſuper cherubim, & laudabilis & ſuperexaltatus in ſæcula. Vulg. La.

Et quia templum illud etiam ipſorum cherubim in ſanctis ſanctorum habebat imagines, ne ullum hinc auditoribus detrimentum accideret, qui Deum circumſcriptum eſſe exiſtimarent, ipſi auditori remedium afferentes occurrunt his uerbis.

Benedictus es in firmamento cæli, & superlaudabilis, & supetexaltatus in sæcula.

Vulg. La. Benedictus es in firmamento cæli, & laudabilis, & gloriosus in sæcula.

Vbique enim & omnia comples aiunt, & omnem contines creaturam. ita eo celebrato, omnem genitam naturam non solum rationalem, sed etiam rationis & animæ expertem ad laudis & cantus communicationem inuitant.

Benedicite enim, inquiunt, omnia opera Domini Domino, laudate & superexaltate eum in omnia sæcula.

Vulg. La. Benedicite omnia opera Domini Domino, laudate & superexaltate eum in sæcula.

Neque omnia communiter inuitasse dumtaxat contenti sunt, sed etiam sigillatim unumquodque conuocant, neque ea dumtaxat quæ oculis cernuntur, sed naturam etiam illam, quæ sub oculorum sensum minime cadit.

Benedicite enim, inquiunt, angeli Domini Domino, laudate & superexaltate eum in sæcula.

Et ne singula interpretans infinita orationis utar longitudine, ad hanc choræam, & cantum inuitant & cælum, & aquas illas, quæ super cælos sunt, &, quæ diuinum thronum circumeunt, uirtutes, uocant item solem, & lunam, & alia sidera, neque solum quæ in cælo sunt, sed etiam quæ in aere gignuntur, imbrem & rorem, & spiritus, tum frigus & æstum, deinde naturam simul, & efficaciam, ignem & æstum, & ignis naturæ nomen est, æstus autem non item natura, sed ignis efficacitas. uocant etiam rorem & niuem, & glaciem & frigus & pruinas & niues & fulgura & nubes, quæ cognatione quadam naturæ coniuncta sunt. tum noctes & dies, atque horum efficientia lucem ac tenebras. hæc enim tum
Gen. 1. nomina, tum res existunt. Vocauit enim inquit Deus lucem diem, & tenebras appellauit noctem, nam & si tenebræ umbra sunt, & non substantia, attamen res est, quæ accidit, quæque noctis est efficiens. et quia roris & niuis mentionem fecerunt, necessario eorum fontes ostendunt; Benedicite enim, dicebant, fulgura & nubes. et nubes illæ sunt quæ pariunt, fulgura quæ parientium dolo-
Psal. 134. res præmonstrant; Fulgura propheta inquit in pluuiam fecit. His commemoratis quæ & in cælo degunt, & in aere fiunt, iussisque singulis Deum celebrare, ad communem matrem orationem conuertentes, eam quoque ad celebrandum inuitant, & aiunt.

Benedicat terra Dominum, laudet, & superexaltet eum in sæcula.

Deinde sigillatim partes illius.

Benedicite montes & colles Domino.

Tum eiusdem partus.

Benedicite

Benedicite uniuersa germinantia in terra Domino.

Et quia partis inferioris maria sunt & flumina, necessario etiam horum mentionem fecerunt: meminerunt item eorum, quæ in aquis nutriuntur.

Benedicite enim, aiunt, cete & omnia quæ mouentur in aquis Domino.

Tum uolucres uocant, & bestias, & pecora, & omnium ultimum humanam naturam seruato mundi creationis ordine. etenim beatus Moyses primum natas diuino uerbo arbores conscripsit, deinde producta natantium genera, & præter hæc, atque adeo cum his in aere uolantium auium naturam. postea bestias, & pecora, postremo hominem. inuitato autem humano genere ad hymnum concinendum, rursus sigillatim homines rerum omnium effectorem celebrare præcipiunt, & principes aliorum omnium filios Israel ad id faciendum hortantur, quos etiam multifariã diuidunt, ac primo loco ponunt sacerdotes, quippe quibus diuinum commissum fuerit ministerium. deinde ne existimarentur solis sacerdotibus hoc celebrandi hymni munus præscribere, subiiciunt,

Benedicite serui Domini Domino, laudate & superexaltate eum in omnia sæcula.

Tantum non adiicientes posse etiam beneuolo animo Domino seruire, quicunque non sit sacerdotio decoratus. resurrectionem quoque suo præconio commendant.

Benedicite enim, aiunt, spiritus & animæ iustorum Domino.

Id est spirituales animæ iustorum, humanis perturbationibus superiores effectæ, quæ spiritus gratiam accepere: tum eos quoque, qui uirtutis quodam genere præditi sunt.

Benedicite, inquiunt, sancti & humiles corde domino.

Possunt enim iniustitiæ expertes, aiunt, & de se humiliter sentientes, & placere Deo, & conuenientem illi hymnum afferre. atque hæc omnia non nugatoria oratione commemorarunt, sed primum erga Dominum amorem inflammantes, ac seipsos eorum beneficiorum, quæ uerbis exprimi nequeunt, & illius opificii, quod hominum causa ab initio molitus est Deus, admonentes. his enim uerbis hæc uidentur innuere: idcirco laudamus, & superextollimus te, quòd per angelos nobis confers beneficia, quòd cælum propter nos condidisti, & sole diem illustras, & luna noctis mitigas obscuritatem, & temporis nos edoces mensuram, celebramus te, quia auctor fuisti, ut cælum nobis ueluti pratum stellas produceret, & floribus, qui nunquam marcescunt, oculos nostros depascis, quorum etiam cursu cognoscendam nobis præbes noctis mensuram, & quis unquam te digne celebrarit? cum uideat tempestatum mutationes, conuersionum uicissitudines, æstum opportune æstatis tempore adhibitum? tum uentorum refrigerantes auras, frigus hyeme, & pluuiam procreari, & unumquodque decore & ordine procedens, fulgura pluuiam indicantia, nubes pluuias parientes, montium & plana loca segetibus ornata ac nemoribus & siluis, fontes scatentes, &

plantas irrigantes, fluuios indesinenter fluentes, neque sui cursus ullam quietem admittentes. mare in medio positum amicitiæ auctorem atque concordiæ, communemque locum & horum & illorum commercia capientem. et ne singula prosequar, primum horum omnium meminere beati, ut suam præ se ferrent animi æquitatem, idque studentes, ut flagrantius ob beneficiorum memoriam hymnum perficerent, deinde uero quòd etiam chaldæos foris audientes docere conabantur, quæ ab ipsis colerentur elementa, ea auctoris omnium rerum Dei esse opificia, idcirco ignis & aquarum, solisque & lunæ, cæli & terræ euidenter mentionem faciunt, cum persuadere uelint ignaris, ut ea quæ sub oculorũ sensum cadunt, desinant adorare, uerum illorum Dominum agnoscant, & congruentem ipsi tribuant cultum. par erat enim eos magnum illud miraculum conspicatos, & ignem profligatum cernentes, suumque & regis sui dedecus, captiuorumque adolescentum illorum incolumitatem, & loquendi libertatem, per hunc hymni cantum pietatis percipere doctrinam. cumque illi ita cecinissent, postremo subiiciunt.

Benedicite Anania, Azaria, Misael Domino, laudate, & superexaltate eum in sæcula.

Ita seipsos ultimos eorum omnium, quæ creata sunt, existimabant, & omnium hominum abiectissimos. Talis etiam beatus Paulus fuit, Qui mihi enim, inquit, omnium sanctorum minimo data est gratia hæc. et alio loco, Christus, inquit, uenit in mundum peccatores saluos facere, quorum primus ego sum. et peccatorum quidem primum seipsum nominat, sanctorum uero ultimum uocat. sic etiam beati hi adolescentes se ipsos ultimos hortantur ad celebrandum Dominum, & laudibus extollendum in sæcula. tum miraculum narrant.

ad Eph. 3. 1. ad Tim. 1.

Quia eruit nos de inferno, & saluos fecit de manu mortis.

Humanis enim suffragiis omnis spes nobis interdicta fuit.

Et liberauit nos de medio ardentis flammæ, & de medio ignis eruit nos, confitemini itaque Domino, quoniam bonus, quoniam in sæculum misericordia eius.

Quid enim probius? quid benignius eo, qui in rebus nostris tantã adhibuit misericordiam? cumque talem præ se tulerint uirtutem, misericordia se salutem consecutos fatentur. deinde quia filios Israel tantum supra memorauerant, eos quoque qui inter gentes pie uiuerent, diuini cultus studiosos uocant.

Benedicite omnes qui colitis Dominum, Deo deorum, laudate & confitemini, quia in omnia sæcula misericordia eius, & in sæculum sæculorum.

Vulg. La.

Benedicite omnes religiosi Domino Deo deorum, laudate & confitemini ei, quia in omnia sæcula misericordia eius.

Et infinitam illius bonitatem ostendere summe contendentes, & in ea re uicti, sæpe sæculorum nomen repetunt. Talis hic fuit sanctorum hymnus, qui cum agrestem

agreſtem & immitem perculiſſet regem, obſtupefactus e throno regio ſurrexit, atque ultro currere feſtinauit, & pro tribus quattuor in fornace tripudiantes conſpexit.

Et ait optimatibus ſuis. nonne uiros tres iniecimus in medium ignis compeditos, & ecce ego conſpicio uiros quattuor ſolutos, & deambulantes in medio ignis, & corruptio non eſt in ipſis, & uiſio quarti, ſimilitudo filio Dei.

Et ait optimatibus ſuis. nonne tres uiros miſimus in medium ignis compeditos? qui reſpondentes regi dixerunt, uere rex. reſpondit rex & ait, ecce ego uideo quattuor uiros ſolutos, & ambulantes in medio ignis, & nihil corruptionis in eis eſt, & ſpecies quarti ſimilis filio Dei. Vulg.La.

O ineffabilem animi lenitatem. Iure exclamabant ſancti adoleſcentes, quia in omnia ſæcula miſericordia eius & in ſæculum, ſæculorum. Ecce enim iſtum quoque qui tanto faſtu elatus tantam adhibuerat crudelitatem, quique diuinum cultum ſibi uſurpare ſumma ope nixus fuerat, & Dei cultores crudeliter atque atrociter punire conatus, ad pietatem perducit, eique uirtutem ſuam, qua mirabilia efficit, oſtendit, & miſſum auxilio ſanctis angelum illi conſpicuum facit. ac numero primum ipſum obſtupefacit, pro tribus quattuor oſtenſis, deinde ſolutis uinculis, ſolutos enim pro uinctis inſpiciebat, tum incolumitate, corruptio enim inquit nō eſt in ipſis, ex quo perculſus faſtu ſedato accedit,

Et ait, Sydrach, Miſach, & Abdenago, ſerui Dei altiſſimi, exite, & accedite, & egreſſi ſunt Sydrach, Miſach, & Abdenago de medio ignis.

Et ait Sidrach, Miſach, & Abdenago, ſerui Dei excelſi egredimini, & uenite, ſtatimque egreſſi ſunt Sidrach, Miſach, & Abdenago de medio ignis. Vulg.La.

Didicit miſer, qui dixerat, quis eſt Deus, qui eruat uos de manibus meis? eſſe Deum ineffabilis poteſtatis, igni imperantem, ut contrariam ſanctis oſtenderet qualitatem. quem Deum ille appellabat, Deum eſſe cognouit & celſiſſimum Deum. Egreſſis autem ſanctis admirantur omnes, ſatrapæ, & toparchæ, & præfecti, ſanctorum corpora incorrupta & illæſa conſeruata contemplantes, ipſosque capillos, qui nihil ex illa flamma ſenſiſſent, neque capillos tantum, ſed ipſam etiam ueſtem, & calciamenta, quæ permanſerant inuiolata, atque adeo ut ipſius quoque ignis carerent odore. deinde his conſpectis Nabuchodonoſor Deum laudat.

Et ait, Benedictus Dominus Deus Sidrach, Miſach, & Abdenago, qui miſit angelum ſuum, & liberauit ſeruos ſuos, qui confiſi ſunt in eo, & uerbum regis mutauerunt, & tradiderunt corpora ſua, ut ne ſeruirent, neque adorarent omnem deum alium, ſed Deum ipſorum.

Vulg. La. Et erumpens Nabuchodonosor ait, Benedictus Deus eorũ, Sidrach uidelicet, Misach, & Abdenago, qui misit angelum suum, & eruit seruos suos qui crediderunt in eum, & uerbum regis immutauerunt, & tradiderunt corpora sua, ne seruirent, & ne adorarent omnem deum excepto Deo suo.

Semper experientia miser Dei percipiens uirtutem obliuioni tradit miracula. Hoc erga sanctissimum Danielẽ item fecit. surgens enim illum adorauit, eique thus & odorata sacrificia offerri præcepit. et nunc similiter facit, conspecta horum sanctorum salute, Deum laudat, & uiros admiratur, quòd regis uerbum mutarint, & iniquæ uitæ piam mortem anteposuerint.

Et nunc, inquit, ecce ego pono decretum, ut omnis populus, tribus, lingua, quæ dixerit blasphemiam contra Deum Sidrach, Misach, & Abdenago, pereat, & domus ipsorum diripiantur, quia non est Deus alius, qui possit liberare sic.

Vulg. La. A me ergo positum est hoc decretum, ut omnis populus, tribus, & lingua, quæcunque locuta fuerit blasphemiã contra Deum Sidrach, Misach, & Abdenago, dispereat, & domus eius uastetur, neque enim est alius Deus, qui possit ita saluare.

Et hoc nomen experientia didicit, cũ enim multorum qui dii uocabantur, templa euertisset, & penetralia prædatus esset, arasque demolitus, eos quoque qui ipsorum sacris initiati fuerant, occidisset, nullius diuinæ efficaciæ accepit experientiam: cum uero furore insaniisset contra eos, qui se Deo dicarant, sensit & infinitam Dei uirtutem, & ineffabilem illius longanimitatem, qui suos famulos integros & illæsos conseruauit, & ab ipso interim nullas insaniæ pœnas exegit, sed in impietate degere perseuerantem, paulo post mediocriter puniuit, tum pœnitentem sua clementia dignatus est.

Tunc tamen rex inquit rerum moderationem commisit Sidrach, Misach, & Abdenago in regione Babylonis, & auxit ipsos honoribus, uoluitque præesse omnibus Iudæis, qui erant in regno eius.

Vulg. La. Tunc rex promouit Sidrach, Misach, & Abdenago in prouincia Babylonis.

Tanta sui colendi studiosos prouidentia Dominus gubernat; & merito exclamabant hi sancti adolescentes, quia nõ est confusio iis, qui in te confisi sunt. etiam nos itaque tantam adepti spem, omni creaturæ simul opificem & gubernatorem præferamus. sintque nobis beati hi adolescentes utilitatis exemplum, pietatis exemplar, duces ad Deum & ad ea, quæ a Deo, iis qui digni sunt, suppeditantur, quæ utinam omnes nos consequamur gratia & clementia Domini nostri Iesu Christi, cum quo patri gloria cum sancto spiritu, nunc & semper & in sæcula sæculorum Amen.

Oratio

ORATIO QVARTA.

Nabuchodonosor rex omnibus populis, tribubus, linguis habitantibus in uniuersa terra, pax uobis multiplicetur.

Nabuchodonosor rex omnibus populis, gentibus, & linguis, qui habitant in uniuersa terra, pax uobis multiplicetur. Vulg. La.

Operæ pretium existimo prius huiusce epistolæ argumentum & causam percurrere, deinde eam interpretari. Nabuchodonosor qui tota Asia potitus Aegyptum quoque in suam ditionem redegerat, & Aethiopas ad Aegyptum incolentes sibi subegerat, crudelem admodum se, & sæuum subiectis sibi populis præbuit, atque eo superbiæ processit, ut existimaret se non solum iis, qui dii uocantur, sed etiam eo, qui uere Deus est, maiorem, atque potentiorem. et istum ipsius maxime inexplebilem fastum nō solum docet admirabilis Daniel, sed etiam sanctissimus Esaias propheta, immo uero ipse omnium rerum auctor Deus per prophetam ita loquens. Væ Assyriis, uirga furoris mei, & iræ meæ est Esa. 10. in manibus eorum, iram meam in gentem iniquam mittam, & in meo populo constituam, ut faciat spolia & prædam, & conculcet ciuitates, & ponat eas in puluerem: quod autem dicit, id significat. luctuosis calamitatibus digni sunt Assyrii, cum sint infinitorum molitores malorum, attamen iis utar ad peccatores puniendos ministris, ac ueluti uirgam quandam ad pœnas infligendas idoneam, eos delinquentibus adhibebo, neque aliis tantum hominibus, sed etiam populo, qui meus appellatur: adhibebo autem propter magnam ipsius impietatem, & iniqua facinora. & urbes ipsorum per eosdem euertendas curabo, & efficiam, ut ea quæ fuerint in urbibus spolia, ipsi potiantur. ego igitur ueluti quodam carnifice Assyrio utens, per ipsum a peccantibus exigam supplicia. Ipse Esa. 10. autem inquit non sic cogitauit, & animo non sic ratiocinatus est, sed discedet mens eius, & ut disperdat gentes nō paucas, & si dixerint ei tu solus es princeps, & dices, non cepi regionem quæ est supra Babylonem, & chalanem, ubi turris ædificata est: et cepi Arabiam & Damascum, & Samariā, quemadmodum has, etiam omnes regiones capiam: per hæc igitur ipsius arrogantiā declarauit. deinde prædicit ea mala, quæ Hierusalem inuasura sint, & ostendit etiā pœnarum causas. ululate enim, inquit, sculptilia in Hierusalem & in Samaria, quemadmodum enim feci Samariæ & manufactis eius, sic faciam & Hierusalem, & simulachris eius. didicimus autem Hierusalem haud fuisse superatam a Sennacherim Assyriorum rege, sed Nabuchodonosor translata in Babylonem regia, regiaque illa urbe declarata, post excidium Niniue in Iudæam cum exercitu profectū euersa Hierusalem plurimos incolarum interfecisse, reliquos in seruitutem redactos captiuos abduxisse. ita ut hinc quoque perspicuum sit, diuinam scripturā unum nouisse Babyloniorum & Assyriorum regnum, quod ex iis etiā, quæ subiiciuntur, facile est intelligere. Erit enim inquit cum consumauerit Dominus faciens omnia in monte sion & Hierusalem, inducet Dominus super mentem magnam principem Assyriorum, & super altitudinem gloriæ oculorū eius. Vltus est Hierusalem Deus non per Sennacherim, qui Assyriorum regno potitus est, sed per Nabuchodonosor. ille enim non modo non expugnauit urbem, sed omni exercitu amisso solus fugit, & domi a filiis interfectus est, Nabuchodonosor autem & urbem diruit, & Dei templum cōbussit, & populum bello captum abduxit.

docet itaque nos diuina ſcriptura, ut, poſtquam impleuerit Dominus omnia faciens in monte ſion, & in Hieruſalem, quæ comminatus eſt dicens, ululate ſculptilia in Hieruſalem, quemadmodum enim feci Samariæ, & ſimulachris eius, ita faciam Hieruſalem & manufactis eius, inducet ſuper mentem magnam principem Aſsyriorum. neque dicit Babyloniorum, ſed Aſsyriorum, unum eſt enim horum, atque illorum regnum; & mentem magnam uocat, propter ſuperba & arrogantia conſilia, quare etiam merito adiicit, & ſuper altitudinem gloriæ oculorum eius: neque temere dixit gloriæ oculorum eius, hoc eſt, quia homo cum ſit, celſiſſimum & maximum eſſe ſe cogitat: dixit enim, in fortitudine faciam, & ſapientia intellectus, auferam montes gentium, & fortitudinem ipſorum prædabor, & concutiam urbes habitatas, & orbem terrarum totum comprehendam manu mea, ſicut nidum, & ſicut oua derelicta tollam, & non erit qui effugiat me, aut contradicat mihi. ita patefacta cogitatione Aſsyriorum, ſuperbiam & uana conſilia reprehendit, ac docet, nihil eorum quæ facta ſunt, ab ipſis fieri potuiſſe, niſi Deus conceſſiſſet, qui uoluit pœnas impietatis exigi ab iis, quibus hæc accidere. quare iure ſubiicit, nunquid gloriabitur ſecuris ſine incidente cum ea, aut exaltabitur ſerra ſine trahente eam? ſimiliter ſi quis extulerit uirgam uel lignum. Quemadmodum inquit fieri non poteſt, ut ſponte ſecuris, uel ſerra, aut uirga moueatur, tunc enim unumquodque horum operatur, cum aliquis admota manu ea uoluerit commouere, ſic etiam tu mea prouidentia feciſti, quæcunque feciſti, propter eorum ſcelera, qui hæc paſſi ſunt: ne itaque exiſtimes propria ſapientia, & uirtute hæc tibi proſpere ſucceſſiſſe. quòd ſi hæc nolis modeſte intelligere, & arrogans ſupercilium comprimere, experientia diſces hæc ita ſe habere, mittet enim Dominus ſabaoth in tuum honorẽ ignominiam, & in tuam gloriam ignem ardentem incendet. et alio loco rurſus, hæc dicit Deus prophetæ. et ſumes planctum hunc ſuper regem Babylonis, & dices in die illa, quo modo ceſſauit exactor? ceſſauit feſtinator? contriuit Deus iugum peccatorum, iugum principum, percutiens gentem furore, plaga inſanabili: deinde oſtendit orbis terrarum inſipientiam, omnis terra inquit cum lætitia, & ligna libani lætabuntur ſuper te, & cedrus libani, ex quo dormiſti, non aſcendit qui excidat nos. hæc per translationem loquitur, & cedros libani appellat uel Iſrael illuſtrem & glorioſum, uel dignitate claros, quibus regnum commiſſum eſt: ac paulo poſt increpans ipſius faſtum, admonensque ut arrogantiam comprimat, Quo modo, inquit, cecidit de cælo lucifer mane exoriens cõtritus eſt in terram, qui mittebat ad omnes gentes, tu autẽ dixiſti in cogitatione tua in cælum aſcendam, & ſuper aſtra ponam thronum meum, ſedebo in monte ſublimi, ſuper montes excelſos ad aquilonem, aſcendam ſuper nubes, & ero ſimilis altiſſimo; tum humanæ tranquillitatis fragilitatem oſtendit. tu autem, inquit, qui hæc cogitare auſus es, in infernum deſcendes, & in fundamenta terræ, qui uiderint te admirabuntur ſuper te, & dicent: iſte homo, qui concitabat terram, qui concutiebat reges, qui poſuit totam terram deſertam, & urbes ipſius deſtruxit, eos qui in captiuitate erant non eſt miſeratus, omnes reges gentium dormierunt in honore, homo in domo ſua, tu autem proiicieris in montibus, ſicut mortuus abominabilis, cum multis mortuis percuſſis gladio deſcendentibus in infernum. et ne omnibus de ipſo prædictionibus adductis moleſtia afficiam, & eos, qui nunc audiunt, & eos qui in poſterum hæc lecturi ſunt, ad illa relegatis, quicunque uelint eius ſuperbiam crudelitatemque cognoſcere, ad propoſitum reuertar. Hunc

Eſa. 14.

itaque

itaque auctor omnium rerum Deus ad pietatem ducere uolens, multa ei ſæpe ſalutaria adhibuit remedia: & primum anno ſecundo regni in ſomnis ei ſtatuam illam oſtendit, deinde obliuione ſomnii effecit, ut propheta indigeret, tum per interpretationem regum ſucceſſiones accurate docuit, humanæ felicitatis oſtendens breuitatem & fragilitatem, ac ſtatim ille utilitatem percepit, & immenſum cultum obtulit Danieli, cui quaſi Deo, thus & libamina præcepit offerri. ſed rurſus haud multo interiecto tempore imaginem illam erexit, quam omnes ſibi ſubiectos coegit adorare, atque eos qui pietatem antepoſuerant, in pyram inexplebiliter enutritam coniecit. ſed rurſus bonus Dominus adhibita longanimitate pœnas ab ipſo ſuperbiæ & crudelitatis non exegit, uerum diuinam ſuam uirtutem oſtendit, amicis ſuis famulis ab illa flamma liberatis. ac denuo parua inde percepta utilitate laudat auctorem omnium rerum Deum, extremumque ſupplicium minatur iis, qui maledictũ aliquod in ipſum coniiciant. ſed ſtatim, atque adeo ipſo anno rurſus, obliuioni tradito hoc maximo edito miraculo, cum exercitu ad Hieroſolyma proficiſcitur, & urbis mœnia demolitur, incenditque ſanctum templum, audetq; in eius adyta penetrare. prædatusq; omnia munera, in Babylonẽ ea cum captiuis abduxit. hoc autẽ de quo loquimur tempore profectũ illum eſſe cum exercitu, beatus etiã nos edocet Hieremias, cum ita dicit. Verbum Hier. 32.
quod factum eſt ad Hieremiam a Domino in anno decimo Sedeciæ regis Iuda, hic annus octauus & decimus Nabuchodonoſor regi Babylonis, & exercitus regis Babylonis obſedit Hieruſalẽ. et ſtatuæ hiſtoriam ſcribens beatus Daniel hoc tempus aſcripſit. Anno octauo decimo Nabuchodonoſor rex fecit ſtatuam aureã, ita ut perſpicuum ſit anni initio illum poſtulaſſe, ut ſtatua coleretur, deinde præmiſſo exercitu ipſum etiã ſecutum eſſe, atque Hieruſalem expugnaſſe undecimo anno Sedeciæ regni, decimo autem nono, quo ipſe regnabat. quando itaque nullam omnino miſer percepit utilitatem, indignatus auctor omnium rerum Deus, deterret ipſum ſomnio prius, deinde per Danielem, quæ ſomnium ſignificabat, ei patefecit. et ne ſic quidem ſtatim infert ſupplicium, ſed conſilium ei affert, admonetque per Danielem, annumque totum longanimitate tolerat, expectans eius pænitentiam. ubi uero nullum remedium ex illius lenitate ac longa patientia decerpere uoluit, quæ minatus fuerat infert, ac punit ipſum non ſimplici pœnarum genere, ſed ſuperbam mentem illam, quæ ea ſomniauerat, quæ ſunt ſupra naturam, dementia percutit, & inſania, deinde ferinum effectum curat expellendum, ita ut deſerta diuturno tempore loca incoleret. tum illud quoque molitur, ut malorum, quibus premebatur, ſenſum acciperet, neque enim fieri poterat, ut is documentum, quod ſibi uſui eſſet, perciperet, ſi ita affectus fuiſſet, ut omnino omnis doloris ſenſu careret. ita ſublatis oculis ille celerrimas uitæ mutationes agnoſcit, lamentatur autem & luget propriam ſtultitiam, confiteturque Dei regnum ſucceſſione carens in omnia ſæcula permanere. Hæc experientia doctus rurſus propter ineffabilem Dei clementiam in ſuum regnum rediit, ſeque omnibus hominibus iniuriam facere ratus, ſi diuinam prouidentiam occultaret, per epiſtolam omnibus ſibi in orbe terrarum ſubiectis & priſtinam felicitatem narrat, & calamitatem, quæ ſibi acciderat, tum reſipiſcentiam, qua Dominum placauit. Hoc eſt igitur epiſtolæ argumentum, quod idcirco pluribus expoſui, quòd & huius ſuperbiam ſcripturæ teſtimoniis oſtendere, & Dei omnium rerum auctoris erga omnes curã indicare uolui: Age itaque, ad ſigillatim hæc interpretanda aggrediamur.

Nabuchodonoſor

Nabuchodonoſor rex omnibus populis, tribubus, linguis habitantibus in uniuerſa terra, pax uobis multiplicetur.

Vulg. La. Nabuchodonoſor rex omnibus populis, gentibus, & linguis, qui habitant in uniuerſa terra, pax uobis multiplicetur.

Pſal. 118. Decet his uerbis accommodare illud prophetæ dictum, Bonum mihi quia humiliaſti me, ut diſcam iuſtificationes tuas. iſte quoque experientia doctus reſipiſcere, pietatis magiſter euaſit, & mala quæ ſibi acciderunt, omnibus hominibus, ut remedia, proponit, neque ſibi tantum ſubiectis, ſed iis etiam, qui extra ſuum regnum degebant. recte autem & congruenter hac ſalutatione uſus eſt, pax uobis multiplicetur, hoc eſt, ſitis eorum expertes malorum, quæ ego expertus ſum, & pace perpetua fruentes degite. tum ſubiicit.

Signa & prodigia quæ fecit mecum Deus altiſſimus, placuit in conſpectu meo annuntiare uobis.

Vulg. La. Signa & mirabilia fecit apud me Deus excelſus, placuit ergo mihi prædicare ſigna eius.

Diuinorum, inquit, miraculorum ſpectator ipſe factus, æquum cenſui uos omnes participes & ſocios mihi ipſorum contemplationis aſciſcendos, neque enim uulgaria ſunt, ſed,

Magna & fortia, & quàm magna & fortia regnum eius, regnum æternum, & poteſtas eius in generationem & generationem.

Vulg. La. Quia magna ſunt, & mirabilia eius, quia fortia, & regnum eius, quia regnum ſempiternum, & poteſtas eius in generatione, & generationem.

Humana enim, qualiacunque fuerint, finem habent, & celerem finem, ſolum autem perpetuum, & quod commoueri nequit, eſt regnum dei. cumque ita rerum cauſam prius edocuerit, ipſius epiſtolæ facit initium ita narrans.

Ego Nabuchodonoſor abundans eram in domo mea, & florens in throno meo, & pinguis in populo meo.

Vulg. La. Ego Nabuchodonoſor quietus eram in domo mea, & florens in palatio meo.

Non ſine cauſa ſuum nomen poſuit, ſed ut nomen ipſum uerbis quaſi teſtimonium auctoritatem faceret. cum enim illuſtriſſimus eſſet, quippe omnium, qui in Aſia erant, & Aegypto, & Aethiopia, imperium adeptus, nomen ſuum præpoſuit, quod idoneum eorum quæ dicerentur, eſſet teſtimonium, dixit autem; in ſumma felicitate degens infinitis bonis circumfluebam, quibus fruens

Somnium, inquit, uidi, & perterruit me, & admiratus ſum ſuper omnibus

omnibus his, & turbatus ſum in cubili meo, & uiſiones capitis mei conturbauerunt me.

Somnium uidi quod perterruit me, & cogitationes meæ in ſtratu meo, & uiſiones capitis mei conturbauerunt me. Vulg. La.

In tanta enim felicitate ſomnium uidi mihi moleſtum, ac uehementer perterritus ſum ea ſpecie, quæ mihi in ſomnis oblata eſt, ſed multo magis perturbabar, quòd quæ per ſomnium ſignificarentur non poſſum intelligere, quare hæc interpretandi peritos accerſiui.

Et ingrediebantur incantatores, magi, gazareni, chaldæi, & ſomnium dixi ego in conſpectu eorum, & coniecturam eius non indicarunt mihi donec alius ingreſſus eſt in conſpectu meo Daniel, cui nomen Baltaſar, ſecundum nomen Dei mei, qui ſpiritum Dei ſanctum habet in ſeipſo.

Tunc ingrediebantur arioli, magi, chaldæi, & aruſpices, & ſomnium narraui in conſpectu eorum, & ſolutionem eius nõ indicarunt mihi, donec collega ingreſſus eſt in conſpectu meo Daniel, cui nomen Baltaſar ſecundum nomen Dei mei, qui habet ſpiritum deorum ſanctorum in ſemetipſo. Vulg. La.

Non ſimpliciter hæc poſuit, ſed comparate, ut ipſa comparatione omnibus prophetæ ſapientiam declararet, quare gentes quoque ſapientum Babylonis connumerat, ut oſtendat illos quidem nihil omnino ſcire, hunc uero diuino ſpiritu illuminatum; ipſumque uocat non eo tantum nomine, quod illi impoſuerat, ſed addit etiã nomen Hebræum: Daniel, inquit, cui nomen Baltaſar ſecundum nomen Dei mei, ita enim a principio, inquit, admiratus ſum, ut eum nomine illius Dei, qui a me pridem colebatur, appellarim, & cauſam oſtendens, qui ſpiritum, inquit, Dei ſanctum habet in ſeipſo. & hoc quoque ex prophetæ doctrina didicimus. unde enim alia ex re cognoſcere potuiſſet ſanctiſſimi ſpiritus appellationem, qui adulterinis adeo addictus erat ſimulachris?

Et ſomnium, inquit, coram eo dixi.

Et ſomnium coram ipſo locutus ſum. Vulg. La.

Atque ita exorſus dixi.

Baltaſar princeps incantatorum, quem ego cognoui, quia ſpiritus ſanctus in te, & omne myſterium non eſt impoſſibile tibi, audi uiſionem ſomnii, quod uidi, & coniecturam eius dic mihi, & uiſiones capitis mei in cubili meo.

Baltaſar princeps ariolorum, quoniam ego ſcio, quòd ſpiritum ſanctorum deorum habeas in te, & omne ſacramentum non eſt impoſſibile Vulg. La.

bile tibi, uisiones somniorum meorum, quas uidi, & solutionem eorum narra: uisio capitis mei in cubili meo.

Plerosque hominum prosperi successus faciunt eorũ, qui de se bene meriti sunt, obliuisci, necessitates uero quibus premuntur, eos illis in memoriam reuocant, qui beneficia contulerunt, & cum aliquis prospera corporis utitur ualetudine, medicæ artis minime recordatur, cum uero in morbum inciderit, memoria repetit, se cum prius etiam eodẽ morbo laboraret, alicuius medici ope refectum, esse se salutis potitum. ita etiam Nabuchodonosor, quando sanctos illos in pyram coniiciebat, beneficii, quod a Daniele acceperat, non meminit, sed ubi somnium uidit, & animo perturbatus est, Danielis sapientiam in memoriam reuocauit, simulque pristini somnii narrationem, atque interpretationem, quamobrem etiam spiritum Dei habere illum asserit, & ad omne mysterium interpretandum idoneum, eumque hortatur, ut hoc quoque somnium sibi incognitum & obscurum declaret, tum somnium ita recenset.

Contemplabar arborem in medio terræ, & altitudo eius peruenit usque ad cælum, & latitudo eius ad fines terræ.

Vulg. La. Videbam & ecce arbor in medio terræ, & altitudo eius nimia, magna arbor & fortis, & proceritas eius contingens cælum, aspectus illius erat usque ad terminos uniuersæ terræ.

Per arborem, ipsum significari dixit beatus Daniel, altitudinem uero ait usque ad cælum peruenisse, non arboris naturam significans, sed cogitationes, & quæ ille sibi animo fingebat. quare etiam Esaias dicebat, Inducet Deus super mentem magnã regem Assyriorum, & super altitudinem gloriæ oculorum eius. mentem autem magnam ipsum appellauit, ut eum, qui sibi magna cogitatione finxisset, ac somniasset. quæ paulo post enarrauit, tu enim dixisti, supra astra ponam thronum meum, & ero similis altissimo, idcirco proceritatem arboris uidet usque ad cælum peruenisse, quia uero etiam toto terrarum orbe, ut ita dixerim, potitus est, uidet arboris cumulum, idest latitudinis molem hinc usque ad ipsos fines terræ propagari.

Folia eius pulchra, inquit, & fructus eius multus.

Vulg. La. Folia eius pulcherrima & fructus eius nimius.

Folia autem uocat decus illud, quod conspiciebatur, in ueste & throno, & regiis, & scutatis, hastatis, satellitibus ac stipatoribus corporis. fructum uero, tributum, quod undique ei afferebatur, idcirco multum fructum, non autem pulchrum dixit. neque enim iuste impositum erat.

Et cibus omnium in eo.

Vulg. La. Et esca uniuersorum in ea.

Si quidem & agricolæ ipsius procuratione pace fruentes e terra fructus percipiebant, & milites ab ipso commeatus accipientes in armis uitam degebant.

Subter

Subter eam, inquit, habitabant beſtiæ agreſtes, & in ramis eius habitabant uolucres cæli, ex ipſa nutriebatur omnis caro.

Subter eam habitabant animalia & beſtiæ, & in ramis eius conuerſabantur uolucres cæli, & ex ea ueſcebatur omnis caro. Vulg. La.

Nam & ferino more uiuentes barbari, & ratione magis utentes, ac mitiores, & & acuto ingenio homines, & alta mente præditi, ſub ipſius imperio ac poteſtate uitam traducebant.

Videbam itaque, inquit, in uiſione noctis in cubili meo, & ecce Ir, & ſanctus, de cælo deſcendit.

Videbam in uiſione capitis mei ſuper ſtratum meum, & ecce uigil, & ſanctus de cælo deſcendit. Vulg. La.

Ir uocat uigilantem, ſic enim græca lingua interpretatur, & uigilantem uocat angelum, ut ſignificet corporis expertem, qui enim corpore indutus eſt, ſomno obnoxius eſt, qui uero ſomno præſtantior eſt, is eſt liber a corpore. uidi itaque angelum, cuius natura corporis expers erat, inquit, qui de cælo deſcendit.

Et clamauit in fortitudine, & ita dixit: excidite arborem, & euellite ramos eius, & excutite folia eius, & diſpergite fructum eius.

Clamauit fortiter, & ſic ait: ſuccidite arborem, & præcidite ramos eius, & excutite folia eius, & diſpergite fructus eius. Vulg. La.

Et uidet angelum qui de cælo deſcendit, ut diſcat omnium rerum auctorem dominum, ipſum eſſe qui contra ſe ſententiam tulit; docetur autem, quis ei regnum tradiderit, amittens regnum. uidet enim arborem exciſam, & ramos ſeparatos, hoc eſt, principes, & præfectos, & ſatrapas, & eos, quibus aliquis alius magiſtratus mandatus fuerat, folia autem excuſſa, quam ſibi gloriam comparauerat, foliorum inſtar fluentem, & tabeſcentem, fructum uero diſperſum, quia cum rex in illam calamitatem incidiſſet, miniſtri, qui tributum exigebant, ad ſeipſos in reliquum ſine ullo metu lucrum conuertebant.

Commoueantur, inquit, beſtiæ ſubter eam, & aues de ramis eius.

Fugiant beſtiæ, quæ ſubter eam ſunt, & uolucres de ramis eius. Vulg. La.

Qui enim præter uoluntatem ei ſeruire coacti fuerant, inuenta occaſione regis mutatione, ab eius imperio deſciuerunt.

Et in uinculo, inquit, ferreo, & æreo, & in herba quæ foris eſt, & in rore cæli pernoctabit.

Et alligetur uinculo ferreo, & æreo, in herbis quæ foris ſunt, & rore cæli tingatur. Vulg. La.

Vt is enim qui dementiæ, & insaniæ, ac phrenetico morbo correptus erat, & corybantum more furore agitatus, contra omnes rabie insaniebat, necessariis uinculis constrictus fuerat, quæ tamen haud idonea erant ut ipsum intus detinerent, sed uagabundus desertis in locis morabatur, sub diuo infelix iumentorum instar depascens herbam. hoc enim significat, cum dixit,

Et cum bestiis pars eius, in herba terræ cor eius, ab hominibus commutabitur, & cor bestiæ dabitur ei, & septem tempora mutabuntur super ipsum.

Vulg. La. Et cum feris pars eius in herba terræ, cor eius ab humano commutetur, & cor feræ detur ei, & septem tempora mutentur super eum.

Hoc itidem Dei longanimitatem declarat, breui enim tempore supplicium definit, expectans eam pænitentiam, quam sit paritura disciplina. deinde ostendit, quæ dicta sunt sine controuersia futura.

Per decretum, inquit, uigilis sermo, & uerbum sanctorum interrogatio.

Vulg. La. In sententia uigilum decretum est, & sermo sanctorum, & petitio.

Mendacio, inquit, uerbum caret, angelus enim sanctus est, qui illud dixit, uigilans, corpore carens, dicta autem sunt hæc, inquit, & fiunt non temere, sed

Vt cognoscant uiuentes, quia Dominus est altissimus regni hominum, & cuicunque uisum fuerit, dabit ipsum, & contemptum hominum exurgere faciet super ipsum.

Vulg. La. Donec cognoscant uiuentes, quoniam dominatur excelsus in regno hominum, & cuicunque uoluerit, dabit illud, & humillimum hominem constituerit super eum.

Hæc inquit angelus dixit, idcirco euentura ea, quæ ad arborem pertinent, ut hinc discant omnes, unum esse Deum, Dominum, ac regem, qui in terris reges constituit, & regnum cui uoluerit, committit. ostendens enim suam potestatem, etiam tenuissimum interdum, & qui nullius pretii censetur, regem declarat, & eos, qui maximis utantur honoribus eò redigit, ut illi dicto sint obedientes. ita absoluta somnii narratione, Danielem sic alloquitur.

Hoc somnium uidi ego Nabuchodonosor rex, & tu Baltasar coniecturam dic aperte, uere, & accurate, quia omnes sapientes regni mei non possunt coniecturam ipsius declarare mihi, tu autem potes.

Vulg. La. Hoc somnium uidi ego Nabuchodonosor rex, tu ergo Baltasar interpretationem narra festinus, quia omnes sapientes regni mei non queunt solutionem edicere mihi, tu autem potes.

Causamque

Cauſamque oſtendens,

Quia ſpiritus, inquit, ſanctus Dei in te.

Quia ſpiritus deorum ſanctorum in te eſt. Vulg. La.

Illi enim humanis rationibus innituntur, tu autē a Deo occulta & arcana diſcis.

Tunc Daniel, cuius nomen Baltaſar, obſtupefactus eſt, quaſi horam unam, & cogitationes ipſius conturbabant eum.

Tunc Daniel, cuius nomen Baltaſar, cœpit intra ſemetipſum tacitus cogitare, quaſi hora una, & cogitationes eius conturbabant eum. Vulg. La.

Oſtendenda enim erat humana imbecillitas, & tunc gratia inſpirans aperienda:

Reſpondit itaque rex, & dixit, Baltaſar, ſomnium hoc, & coniectura eius, ne conturbet te.

Reſpondens autem rex ait, Baltaſar, ſomnium & interpretatio eius non conturbent te. Vulg. La.

Vidit enim ipſum perturbatum, & neceſſario conſolans demulcet, cupiens id, quod ignorat, cognoſcere, atque ita cum eo loquitur: ne ualde feſtines, ſed paulatim inuentis iis, quæ per ſomnium ſignificantur, ea mihi perſpicua facito.

Reſpondit itaque Baltaſar, & dixit, Domine mi rex, ſomnium hoc iis, qui te oderunt, & coniectura eius inimicis tuis.

Reſpondit Baltaſar & dixit, Domine mi, ſomnium his, qui te oderunt, & interpretatio eius hoſtibus tuis ſit. Vulg. La.

Sapientiſſime ac prudentiſſime ei moleſta deprecatur, hoc prooemium exorſus, ueritatem tamen declarat.

Arbor inquit, magnificata, & corroborata, cuius altitudo peruenit in cælum, & latitudo eius in omnem terram, & folia eius florentia, & fructus ipſius multus, & cibus omnibus in ea, ſubter eam habitabant beſtiæ agreſtes, & in ramis eius habitabant aues cæli, tu es rex.

Arborem quam uidiſti ſublimem, atque robuſtam, cuius altitudo pertingit ad cælum, & aſpectus illius in omnem terram, & rami eius pulcherrimi, & fructus eius nimius, & eſca omnium in ea, ſubter eam habitantes beſtiæ agri, & in ramis eius cōmorantes aues cæli, tu es rex. Vulg. La.

Operæ pretium eſt Danielis admirari ſapientiam; neque enim ſimpliciter dixit, arbor magna, ſed magnificata & corroborata, hoc eſt non ab initio fuiſti magnus, ſed paulatim factus es, & potentiam non ab ortu adeptus es, ſed ſenſim eam tibi comparaſti; quare rurſus ſubiicit.

Quia magnificatus es, & inualuiſti, & magnitudo tua magnificata eſt, & peruenit ad cælum, & dominatio tua in fines terræ.

Vulg La. Qui magnificatus es, & inualuiſti, & magnitudo tua creuit, & peruenit usque ad cælum, & poteſtas tua in terminos uninerſæ terræ.

Et hæc apte admodum & opportune cælo & terræ accommodauit: dominationem enim dixit perueniſſe ad fines terræ, hoc eſt, poteſtatem, ad cælum uero non item dominationem, ſed magnitudinem, hoc eſt cogitationis phantaſiam.

Et quia uidit, inquit, rex uigilem, & ſanctum deſcendentem de cælo, & dixit, euellite arborem & corrumpite ipſam, uerumtamen germen radicum eius in terra ſinite, et in uinculo ferreo, & æreo, & in herba quæ foris eſt, & in rore cæli pernoctabit, & cum beſtiis agreſtibus pars eius, donec ſeptem tempora immutentur ſuper eam, & hoc coniectura eius rex.

Vulg. La. Quod autem uidit rex uigilem, & ſanctum deſcendere de cælo, & dicere, ſuccidite arborem, & diſſipate illam, attamen germen radicum eius in terra dimittite, & uinciatur ferro, & ære, in herbis foris, & rore cæli conſpergatur, & cum feris ſit pabulum eius, donec ſeptem tempora mutentur ſuper eum, hæc eſt interpretatio altiſſimi, quæ peruenit ſuper dominum meum regem.

Et fidem orationi faciens, neceſſario ſubiecit, & decretum altiſſimi eſt, quod peruenit ſuper dominum meum regem. Hinc plane diſcere licet Apoſtolicæ doctrinæ utilitatem, Omnis enim anima, inquit, poteſtatibus ſublimioribus ſubdita ſit, etenim beatus quoque Daniel dominum ipſum impium regem uocat, & legi poteſtatis obediens congruis uſus eſt appellationibus, ac moleſtam eſſe ſomnii ueritatem oſtendit. (ad Ro. 13)

Expellent enim te, inquit, ab hominibus, & cum beſtiis agreſtibus erit habitatio tua, & feno ut bouem cibabunt te, & a rore cæli corpus tuum inficietur, & ſeptem tempora mutabuntur ſuper te.

Vulg. La. Eiicient te ab hominibus, & cum beſtiis, feriſque erit habitatio tua, & fenum ut bos comedes, & rore cæli infunderis, ſeptem quoque tempora mutabuntur ſuper te.

Septem autem tempora alii ſeptem annos dixerunt, alii tres cũ dimidio, neque enim in quattuor conuerſiones diuina ſcriptura annum diuidit, ſed in duas maxime generales partes, hyemem, & æſtatem. ſeptem igitur huiuſcemodi partes tres annos cum dimidio perficiunt, ac tantum temporis, inquit, in calamitate deges.

Donec cognoſcas, quia dominetur altiſſimus regno hominum, & cui uiſum fuerit dabit ipſum.

Donec

Donec ſcias, quòd dominetur excelſus ſuper regnum hominum, & cuicunque uoluerit, det illud. Vulg. La.

Quando enim ſomnias, inquit, te Deum eſſe, immo uero etiam ſuperiorẽ Deo, adimet tibi Deus etiam humanam cogitationem, efficietque ut ſimilis euadas beſtiis feris, ut experientia percipias, quid homo, quid Deus, & quid humana felicitas, & quid regnum diuinum: & fieri non poſſe, ut quis illud conſequatur inuito Deo.

Et quia dixit, inquit, ſinite plantam radicum arboris, regnum tuum tibi manet, ex quo cognoueris regnum cæleſte.

Quod autem præcepit ut relinqueretur germen radicum eius, id eſt, arboris, regnum tuum tibi manebit, poſtquam cognoueris poteſtatem eſſe cæleſtem. Vulg. La.

Cum enim regno ſpoliatus, fueris illa omnia perpeſſus, agnoſces regni largitorem, quo agnito priſtinam poteſtatem recuperabis, ut & ademptione, & redditione plane percipias, quis omniũ ſit rerum gubernator, quis ſapienter omnia regat, & moderetur. ita prædictis futuris admonitionem & conſilium optimum affert, remediumque adhibet uulneri conſentaneum.

Idcirco rex, inquit, conſilium meum placeat tibi, & peccata tua in eleemoſinis redime, & iniuſtitias tuas in miſerationibus pauperum.

Quamobrem rex conſilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemoſynis redime, & iniquitates tuas miſericordiis pauperum. Vulg. La.

His autem inexplebilem illius crudelitatem declarat, quam in ſibi ſubiectis exercuerat: Vis inquit clementiæ fructum percipere? hanc eandem erga eos oſtendito, qui unam tecum ſortiti ſunt naturam, ita enim iudici perſuadere poteris, ut minas extinguat, neque ſinat eas ad exitum perduci.

Forſitan enim, inquit, erit longanimitas delictis tuis.

Forſitan ignoſcet Deus delictis tuis. Vulg. La.

Propheta igitur hanc ſententiam expoſuit, ille uero cum ſe durum & inexorabilem præbuiſſet, ſcelerum præmia tulit, & quæ audiuerat triſtia, hæc oculis conſpicatus eſt. deinde tempus etiam indicat diuinæ longanimitatis, nam cum duodecim menſes effluxiſſent, prædictæ minæ certo rerum comprobatæ ſunt euentu, & cum tantum temporis ei ad reſipiſcendum datum fuiſſet, male, definitum pænitentiæ tempus conſumpſit, ad quem beatus Paulus merito dixerit, An diuitias bonitatis eius, & patientiæ, & longanimitatis contemnis, ignorans, quoniam benignitas Dei ad pænitentiã te adducit, ſecundum autẽ duritiam tuam, & impænitens cor, theſaurizas tibi iram, in die iræ & reuelationis iuſti iudicii Dei, qui reddet unicuique ſecundum opera eius, iis quidem, qui ſecundum patientiam boni operis gloriam & honorem & incorruptionem quærunt uitã æternam, iis uero qui ſunt ex contentione, & qui non acquieſcunt ueritati, credunt (ad Rom. 2)

autem iniquitati, ira & indignatio, tribulatio & anguſtia in omnem animam hominis operantis malum. hæc enim etiã Nabuchodonoſor euenere, qui Dei longanimitate non opportune uſus eſt. cuius rei teſtis eſt ipſe, qui ita narrat.

Et poſt duodecim menſes in templo regni eius in Babylone deambulabat, & ſuper mœnia ciuitatis cum omni gloria ſua, & ſuper turres eius incedebat, & reſpondit rex & dixit, Nonne hæc eſt Babylon magna, quam ego ædificaui in domum regni, in potentia fortitudinis meæ, in honorem gloriæ meæ?

Vulg. La. Poſt finem menſium duodecim in aula Babylonis deambulabat, reſponditque rex & ait, Nonne hæc eſt Babylon ciuitas magna, quam ego ædificaui in domum regni, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decoris mei?

Intuere mentis faſtum, inſpice arrogantiæ exuperantiam, ego enim ipſam, inquit, regiam urbem feci, regia in ipſa conſtituta in honorem gloriæ meæ, & hæc feci potentia maxima præditus, omniumque potitus: uerum hæc glorians & fremens locutus eſt, at Dominus Deus ſtatim ſupplicium intulit.

Cum enim ſermo, inquit, adhuc eſſet in ore regis, uox de cælo facta eſt.

Vulg. La. Cumque ſermo adhuc eſſet in ore regis, uox de cælo ruit.

Nam, quia in cælum aſcendere ſe ſomniauit, illinc ſententiam de ſe latam, ſentit, & quia non ſatis ei fuere ædes regiæ in terris deorſum, ſed ſimul etiam ſuperiores dementer appetiit, iis etiam priuatur, quas deorſum obtinebat, & qui cælum rapere uoluerat, e terra quoque expellitur. uox itaque de cælo uenit.

Tibi, tibi dicitur Nabuchodonoſor rex.

Vulg. La. Tibi dicitur Nabuchodonoſor rex.

Pronominis duplicatio non temere apponitur, ſed ad euidentiorem illius reprehenſionem, cui hæc dicuntur, ipſumque adhuc regem uocat, & præſentem adhuc gloriam, & haud multo poſt futuram ignominiam oſtendens.

Regnum tuum, inquit, tranſiit a te, & ab hominibus te expellent, & cum beſtiis agreſtibus habitatio tua, & feno quaſi bouem, cibabunt te, & ſeptem tempora mutabuntur ſuper te, donec cognoſcas quia dominatur altiſſimus regno hominum, & cui uiſum fuerit, dabit ipſum.

Vulg. La. Regnum tuum tranſibit a te, & ab hominibus eiicient, te & cum beſtiis & feris erit habitatio tua, fenũ quaſi bos comedes, & ſeptem tempora mutabuntur ſuper te, donec ſcias quòd dominetur excelſus in regno hominum, & cuicunque uoluerit, det illud.

Deinde

Deinde ostendens supplicii celeritatem, & orationẽ illico consecutam rem esse,

Eadem, inquit, hora sermo completus est super Nabuchodonosor, & ab hominibus expulsus est.

Eadem hora sermo completus est super Nabuchodonosor, & ex hominibus abiectus est. Vulg. La.

Expulsus primum est propter ipsum morbum, furore enim, & rabie correptus infinita mala perpetrasset, si modo ei facultas data fuisset. deinde etiam propter odium, quod in illum omnes habentes, cum ualebat, occultare conabantur. cum uero in calamitatem incidisset, omnes ei insultabant, ob crudelitatem ipsum abominati.

Et fenum, inquit, ut bos comedit.

Proprium est enim desipientium, non solum dicere ac facere ea, quæ ratione & ordine careant, sed omnia etiam, in quæcunque inciderint, comedere. quod cerni etiam nunc potest in iis, qui a dæmonibus uexantur, talia enim & faciunt & patiuntur. neque solum ut bos comedit fenum, uerum

Etiam a rore cæli corpus eius infectum est,

Et rore cæli corpus eius infectum est, Vulg. La.

Sub diuo enim defatigatus, nudoque corpore cum gelu & æstu conflictans, necessario alium colorem accepit.

Donec capilli eius quasi leonum magnificati sunt, & ungues eius, quasi auium.

Donec capilli eius in similitudinem aquilarum crescerent, & ungues eius, quasi ungues auium. Vulg. La.

Non detonsus enim usitato more, neque resectis unguium excrementis, necessario tamdiu eiuscemodi habuit & capillos & ungues. his autem omnibus significabat neglectum ipsum, & nullæ curæ alicui fuisse, diuina enim prouidentia destitutus, ne propinquorum quidem cura potitus est, cum præsertim ipsi adessent uxor, liberi, & cognati, sed instar feræ inculta loca peragrabat, bestiarum cibum uentri indulgens, nam quia homo cum esset, & in honore maximo, non intellexit, sed comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis, & Psal. 48.
in sibi subiectos ferina mente & animo fuerat, merito etiam ferina & agresti uita iustissime damnatus fuit. uerum clemens Dominus remisso supplicio, ut benignus, quique experientia docuerat, se esse omnium Dominum, rursus ipsum reduxit, ac pristinum ei regnum commisit.

Post finem enim dierum, inquit, ego Nabuchodonosor oculos meos in cælum sustuli.

Igitur post finem dierum ego Nabuchodonosor oculos meos ad cælum leuaui. Vulg. La.

Non

Non ſine cauſa adiecit,ego, ſed ut omnes homines doceret, quaſi ita dicat, ille ego, qui tanta olim arrogantia dixeram, quis eſt Deus, qui eruat uos de manibus meis? qui ſomniaueram fore, ut in cælum aſcenderem, & ſuper aſtra ponerem thronum meum, experientia doctus didici, quid deceat, meo ſupplicio ſapere didici, meam ſeruitutem agnoui, idcirco etiam in cælum oculos meos ſuſtuli. quod ſimul ac feci,

Et mens mea ad me reuerſa eſt.

Vulg. La. Et ſenſus meus redditus eſt mihi.

Id eſt, ab inſania liberatus fui, ſtatimque ratione conualui, & mentem recepi.

Et altiſſimo benedixi, & uiuentem in ſæcula laudaui, & glorificaui, quia poteſtas eius poteſtas æterna, & regnum eius in generationem, & generationem.

Vulg. La. Et altiſſimo benedixi, & uiuentem in ſempiternum laudaui, & glorificaui, quia poteſtas eius poteſtas ſempiterna, & regnum eius in generatione, & generationem.

Cum enim experientia didicerit, quid homo, quid Deus, altiſſimum & uiuentem appellat, & regem ſempiternum uocat, propriamque tenuitatem agnoſcit, quare

Et omnes, inquit, habitantes terram, in nihilum reputati ſunt.

Vulg. La. Et omnes habitatores terræ apud eum in nihilum reputati ſunt.

Nam usque ad præſens tempus exiſtimauerã meipſum maximum & altiſſimum eſſe, nunc autem aperte cognoui omnem hominum naturam, ſi Deo comparetur, nihil eſſe. cumque quæſiſſet tenuitatis nomen, ac nullum dignum inueniſſet, illud, nihil, poſuit. quod lubricæ & fluxæ naturæ idoneam habet declarationem. et Deum quidem, & altiſſimum, & Dominum, & uiuentem, & regem ſempiternũ uocauit, omnes uero homines nihil appellauit. ita etiã beatus Eſaias diuinam ſimulacris comparans naturam, humanum genus in medium protulit.

Eſa. 40. Si enim omnes gentes, inquit, ſicut ſtilla a ſitula, & ſicut momentum ſtateræ reputatæ ſunt, & quaſi ſaliua reputabuntur, libanus autem non idoneus ad comburendum, & omnia quadrupedia non ſufficiunt ad holocauſtum, & omnes gentes in nihil ſunt, & in nihilum reputatæ ſunt ei; cui aſſimilabitis Dominum, & cui imagini aſſimilabitis eum?

Vulg. La. Ecce gentes, quaſi ſtilla ſitulæ, & quaſi momentum ſtateræ reputatæ ſunt, ecce inſulæ quaſi puluis exiguus, & libanus non ſufficiet ad ſuccendendum, & animalia eius nõ ſufficient ad holocauſtum, omnes gentes quaſi non ſint, ſic ſunt coram eo, & quaſi nihilum & inane reputatæ

putatæ sunt ei. cui ergo similem fecistis Deum? aut quam imaginem ponetis ei?

Tantum utilitatis ex calamitatibus percepit Nabuchodonosor, ut prophetæ instar de Deo & sentiat, & loquatur.

Omnes inquit habitantes terram quasi nihil reputati sunt, & secundum uoluntatem suam facit, in uirtute cæli, & in habitatione terræ.

Et omnes habitatores terræ apud eum in nihilum reputati sunt, iuxta enim uoluntatem suam facit, tam in uirtutibus cæli, quàm in habitatoribus terræ. Vulg. La.

Atque hæc etiam alius prophetæ doctrina est, etenim beatus Dauid, omnia, inquit, quæcunque uoluit Dominus, fecit, in cælo, & in terra; hoc etiam iste prædicat, quæ enim uult, inquit, & in uirtute cæli, & in habitatione terræ moderatur, ac dominatur non modo terræ, sed etiam cælis ipsis. deinde ostendens potestatem eius inexpugnabilem, Psal. 134.

Et non est, inquit, qui resistat manui eius, & dicat ei, quid fecisti?

Et non est qui resistat manui eius, & dicat ei quare fecisti? Vulg. La.

Necesse est enim quæ ab eo fiunt, siue iucunda sint, siue molesta, iis esse contentum, cum temerarium sit aduersari, & ea culpare, quæ ab ipso sapienter administrantur. hæc, inquit, cum cognouissem, & confessus essem, & gloriam altissimo tribuissem, ad meipsum redii, & pristinum recepi cum pietate regnum.

Eo enim tempore mens mea reuersa est ad me, & ad honorem regni mei ueni, & forma mei rediit ad me.

In ipso tempore sensus meus reuersus est ad me, & ad honorem regni mei, decoremque perueni, & figura mea reuersa est ad me. Vulg. La.

Squalens enim situ, ut par erat, & sordescens, detonsus, abiectisque unguium excrementis, sordibusque ablutis, diuinæ gratiæ compos factus, agnouit se illum esse hominem, qui prius maximum administrabat regnum.

Et tyranni mei, inquit, & optimates, quærebant me.

Et optimates mei, & magistratus mei requisierunt me. Vulg. La.

Etenim illi abiecto odio, beneuolo animo erga me affecti sunt, mihique reconciliati.

Et in regnum meum confortatus sum, & magnitudo amplior addita est mihi.

Et in regno meo restitutus sum, & magnificentia mea amplior addita est mihi. Vulg. La.

Et hoc item pietatis plenum est uerbum. neque enim dixit magnitudinem am-

pliorem

pliorem adeptus ſum, ſed addita eſt mihi, & largitorem ſignificans, & bonorum commendans auctorem.

Nunc igitur, inquit, ego Nabuchodonoſor, laudo & extollo & glorifico regem cæli, quia omnia opera eius uera, & uiæ eius iudicia, & omnes incedentes in ſuperbia, poteſt humiles facere.

Vulg. La. Nunc igitur ego Nabuchodonoſor laudo, & magnifico, & glorifico regem cæli, quia omnia opera eius uera, & omnes uiæ eius iudicia, & gradientes in ſuperbia poteſt humiliare.

Expertus enim moleſta, deinde ab ipſis liberatus, laudo & celebro eum, qui hæc & illa mihi utiliter intulit, & ſapientiſſime; ac noui ipſum cæli regem, & omnium Dominum, ueritate & iuſtitia omnia moderãtem, quique ſuperbia elatos poteſt ad humilitatem redigere. Cum itaque didicerimus, quantum ſuperbia & faſtus hominibus afferat detrimenti, eosque qui his uitiis gaudeant, haud bonos fructus colligere, parentẽ bonorum humilitatem adipiſcamur. hanc enim Dominus quoque poſſeſſionem beatam cenſet, quaſi eam quæ prouentum habeat regnum cælorum. Beati enim pauperes ſpiritu, inquit, quoniã ipſorum eſt regnum cælorum, & ſeipſum exemplar iis, qui iuuari uoluerint proponens, diſcite a me inquit, quia mitis ſum & humilis corde. et oſtendens qualis & quantus horum ſit fructus, ſtatim ſubiecit, & inuenietis requiem animabus ueſtris; quòd ſi omnium effector & Dominus humilem ſeipſum uocat, ac rebus ipſis oſtendit, quo alio conſilio indiget homo, puluis, lutum, uel gleba, uel cinis, uel uanitas, flos, fenum, hæc enim omnia a diuina ſcriptura appellatur: erubeſcamus itaque Domini modeſtiam, qui cum diues eſſet, propter nos mendicus factus eſt, ut nos illius egeſtate diuites eſſemus. et mortalem naturam agnoſcamus, & præſentis tranquillitatis breuitatem cõtemplantes, nihil arrogans, aut ſuperbum propter præſentem rerum ſtatum cogitemus, quin potius ipſarum caducam breuitatem & inconſtantiam rideamus, & bona illa conſequi expetamus, quæ ita comparata natura ſunt, ut perpetua ſint atque ſtabilia, quibus frui nobis omnibus liceat, gratia & clementia Domini noſtri Ieſu Chriſti, cum quo patri gloria cum ſancto ſpiritu nunc & ſemper & in ſæcula ſæculorum Amen.

Marginal references: Mat. 5. (at "regnum cælorum"); Mat. 11. (at "inquit, quia mitis ſum")

ORATIO QVINTA.

Nabuchodonoſor, Euilad Marodach, Baltaſar.

Baltaſar rex fecit cænam magnam optimatibus ſuis.

Vulg. La. Baltaſar rex fecit grande conuiuium optimatibus ſuis mille.

Hic filius eſt quidem Nabuchodonoſor, non ſtatim autem ipſi ſucceſſit, Euilad Marodach enim frater ipſius maior natu regnauit, idque nos docet regum hiſtoria, & beatus Hieremias propheta, qui ita narrat.

4. reg. 25. Hier. 52. Et factum eſt in trigeſimo & ſeptimo anno tranſmigrati Ioacim regis Iuda, in duodecimo menſe, in quarta & uigeſima menſis, accepit Euilad Marodach rex Babylonis in anno quo regnauit, caput Ioacim regis Iuda, & eduxit ipſum de domo, ubi cuſtodiebatur, & locutus

eſt ei

est ei bona, & dedit ei thronum regum, qui cum eo erant in Babylone, & mutauit uestem carceris eius, & comedebat semper panem ante faciem illius omnes dies, quos uixit.

Et factum est in tricesimo septimo anno transmigrationis Ioacim regis duodecimo mense uicesima quinta mensis, eleuauit Euil Merodach, rex Babylonis ipso anno regni sui, caput Ioacim regis Iudæ, & eduxit eum de domo carceris, & locutus est cum eo bona, & posuit thronum eius super thronos regum, qui erant post se in Babylone, & mutauit uestimenta carceris eius, & comedebat panem coram eo semper cunctis diebus uitæ suæ. Vulg. La.

Hic autem Ioacim ille est, qui item Iechonias dictus fuit, nam Ioacim huius patrem, qui & Eliacim nominatus est, cuius tempestate beatus Daniel in seruitutem redactus est, in Hierusalem interfectum proiecit extra murum, ut diuina docet scriptura. post Nabuchodonosor itaque Euilad Marodach regnat, post quem Baltasar. huius autem memoriam reliquit sanctissimus Daniel, quandoquidem non simpliciter historiam, sed prophetiam conscribit: quamobrem ne omnia quidem quæ a Nabuchodonosor gesta sunt, conscripsit, sed illa dumtaxat, quorum necessaria utilitatis ergò erat memoria, quando itaque maximum etiam in Baltasar ostendit Deus miraculum, quodque idoneum esset ad ingenerandum timorem cum pietate non solum iis, qui tunc uiuebant, sed etiam posteris, ducendumque ad ueram pietatem, non existimauit æquum esse tantũ beneficium silentio occultare, sed opinatus est se religiose facturum, si litteris ipsum proderet, & omnibus doctrinæ monimentum relinqueret. quare

Baltasar, inquit, rex fecit cænam magnam optimatibus suis mille, & coram mille uinum.

Baltasar rex fecit grande conuiuiũ optimatibus suis mille, & unusquisque secundum suam bibebat ætatem. Vulg. La.

Hoc est, uinum mille sufficiens, ad tantum numerum paratum.

Bibens autem, inquit, Baltasar dixit in gustu uini, ut afferrentur uasa aurea, & argentea, quæ asportauit pater eius Nabuchodonosor de templo, quod est in Hierusalem, & bibebant in eis, rex, & optimates eius, & concubinæ eius, & pellices eius.

Præcepit ergo iam temulentus, ut afferrentur uasa aurea, & argentea, quæ asportauerat Nabuchodonosor pater eius de templo, quod fuerat in Hierusalem, ut biberent in eis rex, & optimates eius, uxores, & concubinæ illius. Vulg. La.

His autem docet nos propheta non solum impietatis exuperantiam, sed etiam damnum ab intemperantia uini profectum: Bibens enim rex, inquit, dixit in

gustu

gustu uini ut afferrentur uasa aurea & argentea, obruit enim rationē ebrietas, & incontinentia peperit insaniam : & dedicata diuino cultui uasa Nabuchodonosor pater ipsius a Deo tradita sibi, cepit, sed in honore habuit, ut consueuit, & ab humanis usibus ea uindicauit. His iste ut communibus & profanis ausus est uti, neque solum dixit, sed etiam re uerba executus est.

Allata enim sunt uasa, inquit, aurea & argentea, quæ asportauit Nabuchodonosor de templo Dei, quod est in Hierusalem.

Vulg. La. Tunc allata sunt uasa aurea, quæ asportauerat de templo, quod fuerat in Hierusalem.

Recte autem insolentiæ ostendit exuperantiam, cum præter templum, Dei quoque meminerit; templique ostendens nobilitatem, ipsius Hierusalem nomen apposuit; hæc enim uasa, inquit, non aliquibus ex iis, qui solum uidentur, & solum nomen habent deorum, sed ipsi, qui præest omnibus, Deo, dicata erant, qui Hierusalem elegit, & templum quod in ipsa est, sua gloria compleuit, uerum hæc, quæ nefas erat attingere, & auctori omnium rerum Deo consecrata, non tanquam indigenti, sed tanquam eorum qui dedicarent, gratum animum approbanti, impius rex in medium afferri iussit, & in ipsis bibebat, neque solum ipse, sed etiam optimates illius, & pellices bibebant uinum.

Vulg. La. Et biberunt in eis rex, & optimates eius, uxores & concubinæ illius bibebant uinum.

Hoc est ebrietatis instrumenta fecit diuini ministerii instrumenta, præcepitque ut quæ suam explebant lasciuiam, per hæc uino fruerentur. deinde extremam ostendens impietatem propheta subiecit.

Et laudarunt deos aureos, & argenteos, & æreos, & ferreos, & ligneos, & lapideos.

Vulg. La. Et laudabant deos suos aureos, & argenteos, æreos, ferreos, ligneosque, & lapideos.

Crapulans enim improbissimus, & diuinis uasis deliciarum & uoluptatis causa utens, omnium rerum Dominum obliuiscebatur, laudibus uero eos, qui non essent, dii, celebrabat, ex inanima materia confectos, quique ab arte non eā uim acceperant, qua efficere aliquid possent, sed solam formam efficacitatis expertem. uerum non tulit omnium rerum moderator, sua longanimitate, & eos homines, qui tunc uiuebant, & posteros ea re lædi, sed statim suam potentiam ostendit.

In ipsa enim hora, inquit, exiit articulus manuum hominis & scripsit contra lampadem, in tectorio parietis domus regis, & rex contemplabatur articulos manus scribentis.

Vulg. La. In eadem hora apparuerunt digiti, quasi manus hominis scribentis

contra

contra candelabrum, in ſuperficie parietis aulæ regiæ, & rex aſpiciebat articulos manus ſcribentis.

Quando enim ab omni efficacitate uacua laudauit ſimulacra, & omnium Deum contempſit, docet ipſum omnium rerum opifex, ſuam naturam eiuſmodi eſſe, quæ cerni nequeat, & corpore carentē, ſolos enim digitos ipſi ſcribentes oſtendebat, erudiens item ne ſic quidem hos ab illo conſpici potuiſſe, niſi ipſe huius rei præbuiſſet occaſionem. maximam item conuiuæ hinc percipiebant utilitatem, qui docebantur Dei poteſtatem, præterquam quòd intelligebant eum corporis expertem, & oculis cerni minime poſſe, deorum uero, quos ipſi laudauerant, imbecillitatem, & eiuſmodi naturam, quæ nihil omnino poſſet, cum ex ſola inanima materia conſtarent. hoc autem miraculo ingentem metum omnibus incuſſum fuiſſe, teſtatus eſt propheta, qui ita dixit.

Tunc regis forma immutata eſt, & cogitationes eius conturbabant ipſum, & compages lumborum illius diſſoluebantur, & genua eius collidebantur.

Tunc facies regis cōmutata eſt, & cogitationes eius conturbabant eum, & compages renum eius ſoluebantur, et genua eius ad ſe inuicem collidebantur. Vulg. La.

Quòd ſi digitorum ſcribentium ſpecies ita perterruit eum, qui maximum adminiſtrabat regnum, ut etiam articulorum compages præ metu diſſoluerentur, & artus tremore occupati concuterentur: quid non ſuſtinuiſſet Deo infeſtus, ſi preſteras, id eſt fulminis genus, aut fulmina conſpexiſſet, aut angelos torue intuentes, & nouo figuræ habitu deterrentes, quorum conſpectum ne magnus quidem Daniel abſque metu ferre potuit? ſuperbit terra & cinis. tanto itaque terrore perculſus, Eccl. 10.

Exclamauit uoce magna, ut introducerentur magi, chaldæi, gazareni.

Exclamauit itaque rex fortiter, ut introducerent magos, chaldæos, & aruſpices. Vulg. La.

Metus enim uocem excutiebat, & animi perturbatio ſtimulabat, ut ſententiam intelligeret, tum præmium ſcripturam legenti, eiusque interpretationem afferenti proponit, ueſtem regiam, & auream torquem, & ut tertium locum poſt regem obtineret.

Et proloquens rex ait ſapientibus Babylonis, quicunque legerit ſcripturam hanc, & interpretationem eius manifeſtam mihi fecerit, purpura ueſtietur, & torquem auream habebit in collo, & tertius in regno meo erit. Vulg. La.

Sed magorum & chaldæorum conuincebatur impietas, qui rationem inuenire

F non

non poterant, qua diuinas litteras legerent, præſertim tanto propoſito præmio, quod ipſos ualde incitabat.

Rex autem Baltaſar perturbatus eſt, & forma eius immutata eſt ſuper eum, & optimates ipſius conturbabantur.

Vulg. La. Vnde rex Baltaſar ſatis conturbatus eſt, & uultus illius immutatus eſt, ſed & optimates eius turbabantur.

Hinc perſpicuum eſt, Dominum, cui curæ erat aliorum utilitas, non ſtatim regi uitam ademiſſe, qui primum ſcribentis digitos oſtendit: qua re cum ipſum regem perculiſſet, terroremque ei inieciſſet, effecit, ut chaldæorum ſapientes accerſerentur, quorum mendacium coarguit, & imbecillitatem, eòque redegit, ut ſapientia Danielis opus haberet, cuius lingua & ipſum reprehenderet, & aliis benefaceret, & his ita geſtis tunc impio regi ſupplicium inferret. perturbato itaque & rege, & conuiuis,

Regina contra ſermones regis, & optimatum eius, in domum conuiuii ingreſſa eſt.

Vulg. La. Regina autem pro re, quæ acciderat regi, & optimatibus eius, domum conuiuii ingreſſa eſt.

Hoc eſt, conſultantibus ipſis, quidnam facto opus eſſet, & aliis alia afferentibus, quæ metus cogebat, regina ingreſſa eſt: uidetur autem hæc mihi mater ipſius eſſe; uxores enim cum pellicibus conuiuii participes erant, bibebant enim in uaſis aureis, & argenteis ipſe, & optimates eius, & concubinæ ipſius: hoc eſt uxores eius, & pellices eius, quæ non legitime, ſed laſciuiæ cauſa cum illo conſueuerant; ipſa autem poſt perturbationem ingreſſa eſt, & uerisimile erat eam, ut ſenio confectam neque ebrietati, neque luſibus, aut ſaltationibus cum aliis tunc indulſiſſe.

Et reſpondit, inquit, regina & dixit, rex in ſæcula uiue.

Vulg. La. Et proloquens ait, rex in æternum uiue.

Hæc autem erat præfatio, qua ſubiecti regibus eos tunc ſalutabant, & ad hoc usque tempus hic mos inualuit: quidã enim imperiti, reges eos, qui nunc ſunt, æternos uocare conſueuerunt, in syngraphis quoque commerciorum hoc quidam aſcribunt, ſtultitiæ magis quàm impietatis damnandi. ait itaque regina.

Ne conturbent te cogitationes tuæ, & forma tua non immutetur.

Vulg. La. Non te conturbent cogitationes tuæ, neque facies tua immutetur.

Deinde cauſam affert, cur metum abiiciat.

Eſt adhuc uir inquit in regno tuo, in quo ſpiritus Dei ſanctus eſt, & in diebus patris tui uigilantia & intelligentia inuenta eſt in eo.

Vulg. La. Eſt uir in regno tuo, qui ſpiritum deorum ſanctorum habet in ſe, & in

& in diebus patris tui ſcientia & ſapientia inuentæ ſunt in eo.

Hinc etiam percipere licet, matrem illius hanc eſſe, idcirco & ea, quæ pridem geſta fuerant, ut ignarum, docet, & beatum ei Danielem indicat, quem diuino ſpiritu plenum eſſe confitetur, & eiſdem uerbis, quibus olim Nabuchodonoſor, uſa eſt: hæc eadem enim ille quoque de Daniele dixit: addiditque, & in diebus patris tui, uigilantia & intelligentia inuentæ ſunt in eo, & uigilantiam uocauit animi ſobrietatem, intelligentiam uero occultorum cognitionem, & eorum, quæ multos laterent, contemplationem.

Et rex inquit pater tuus Nabuchodonoſor, principem incantatorum, magorum, chaldæorum, gazarenorum conſtituit ipſum.

Et rex Nabuchodonoſor pater tuus, principem magorum, incantatorum, chaldæorum, & aruſpicum conſtituit eum, pater, inquam, tuus o rex. Vulg. La.

Tum etiam cauſam adiicit.

Quia ſpiritus excellens in ipſo.

Quia ſpiritus amplior. Vulg. La.

Hoc eſt excellentem habet ſpiritus gratiam, tum ſpiritualis uirtutis ſpecies connumerat.

Et prudentia, inquit, & intelligentia coniiciens ſomnia, & annuntians, occulta, & ſoluens coniunctiones Daniel.

Et prudentia, intelligentiaque, & interpretatio ſomniorum, & oſtenſio ſecretorum, ac ſolutio ligatorum inuentæ ſunt in eo, hoc eſt in Daniele. Vulg. La.

Hic enim diuini ſpiritus uas effectus, ſapienter omnia conſulit, & prudenter omnia loquitur, & ſomniorum ænigmata declarat, & ea quæ obſcuritate aliqua occulta ſunt, ab oſcuritate uindicat, & ueluti ſubligacula quædam & ſigilla, & quaſi ea quæ in penu cuſtodiuntur, a uinculis liberans ſoluit, & aperit, & ad ipſa, quicunque uelint, introducit. hoc enim ſignificat, annuntians occulta, & ſoluens coniunctiones Daniel, & hac de cauſa

Rex inquit impoſuit ei nomen Baltaſar.

Cui rex poſuit nomen Baltaſar. Vulg. La.

Vbi enim uidit ipſum diuina uirtute illuminatum, Dei ſui nomine appellandum cenſuit.

Nunc igitur uocetur Daniel, & coniecturam eius annuntiabit tibi.

Nunc itaque Daniel uocetur, & interpretationem narrabit. Vulg. La.

Neque dicit uocetur Baltaſar: cum enim experientia docti cognouiſſent prophetæ uirtutem, anteponunt chaldææ hebræam appellationem. quare, in reliquum ipſum Danielem nominant.

Tunc, inquit, Daniel ingreſſus eſt in conſpectu regis, & dixit rex Danieli, tu es Daniel de filiis captiuitatis Iudææ?

Vulg. La. Igitur introductus eſt Daniel coram rege, ad quem præfatus rex ait, tu es Daniel de filiis captiuitatis Iudæ, quem adduxerat pater meus rex de Iudæa?

Videtur iſte præ multa impietate poſt patris obitum Danielis conſuetudinem fugiſſe, quare ſtatim terrore perculſus magos quidem & chaldæos uocat, ſed prophetæ memoriam etiam ab animo abiecerat: uerum ubi ipſius mater ea commemorauit miracula, quæ patris illius memoria facta fuerant, & accerſitus Daniel ingreſſus eſt, ſtatim ipſum agnouit, neque enim, ſi non agnouiſſet, generis illius mentionem feciſſet, & Iudææ captiuitatem in medium protuliſſet, attamen percontatur, & ait: tu es Daniel de filiis captiuitatis Iudææ? cumque ille nondum reſpondiſſet,

Audiui, inquit, de te, quia ſpiritus Dei ſanctus in te, & uigilantia, & intelligentia, & ſapientia excellentior inuenta eſt in te.

Vulg. La. Audiui de te, quoniam ſpiritum deorum habeas, & ſcientia, intelligentiaque, ac ſapientia ampliores inuentæ ſunt in te.

Illud de hoc quoque dici congruenter poteſt, quod de Iſrael dicebat propheta,
Pſal. 77. cum occideret eos, tunc quærebant eum: ecce enim iſtum quoque diuinæ ſententiæ metus coegit, Deum qui uere eſt, pro iis, qui non ſunt dii, Deum appellare, & ſancti ſpiritus gratiam celebrare, & Babylonis quidem ſapientes accuſare, qui diuinam ſcripturam cognoſcere nequiuerint, hortari uero Dei prophetam, ut ea, quæ ignorabat, indicaret. et ipſi item pollicetur, purpuream ſe ueſtem largiturum, & torquem, & tertium in regno locum: ſed beatus Daniel irriſis impii regis pollicitationibus, dixit ei,

Dona tua tibi ſint, & munus domus tuæ alteri da, ego autem ſcripturam legam regi, & coniecturam indicabo tibi rex.

Vulg. La. Munera tua ſint tibi, & dona domus tuæ alteri da, ſcripturam autem legam tibi rex, & interpretationem eius oſtendam tibi, o rex.

Apoſtolica re uera prophetarũ uox eſt: etenim illos dominus præcones mittens
Matth. 10. omnibus hominibus ita hortatus eſt, gratis accepiſtis, gratis date, & beatus hic propheta regi dixit, dona tua tibi ſint, & munus domus tuæ alteri da, ego autem ſcripturam legam regi, & coniecturam indicabo tibi rex: neque enim diuina uendere didici, neque humanam mercedem pro diuinis myſteriis accipere. gratis itaque accipe eorum, quæ tu ignoras, cognitionem.

Deus, inquit, altiſſimus regnum, & magnificentiam, & honorem, & gloriam

& gloriam, dedit Nabuchodonosor patri tuo, & propter magnificentiam, quam dedit ei, omnes populi, & tribus, & linguæ tremebant eum, & metuebant a facie eius.

Ne existimaueris, inquit, propriis uiribus parentem tuum omnem terrarum orbem subegisse, & infinita nationum genera diuersis linguis utentia sub unum redegisse imperium: nam omnium rerum Dominus, qui omnia fecit sapienter omnia moderans, hoc ei regnum dedit, & propterea quòd ita a Deo definitum & decretum erat, parentis tui metus subiectos illi populos occupabat.

Et quos uolebat ipse extollebat, & quos uolebat ipse humiles faciebat.

Quos uolebat interficiebat, & quos uolebat percutiebat, & quos Vulg. La.
uolebat exaltabat, & quos uolebat humiliabat.

Tantam, inquit, a Deo potestatem accepit, ut posset & eos, qui in altissimo gradu positi erant, humiles reddere, & eos, qui admodum obscuri essent & uiles, illustres efficere.

Et quando elatum est cor eius, & spiritus eius corroboratus est ut superbiret, deiectus est a throno regni sui.

Quando autem eleuatum est cor eius, & spiritus illius obfirmatus Vulg. La.
est ad superbiam, depositus est de solo regni sui.

Quemadmodum enim, quos uolebat, inquit, ipse extollebat, & quos uolebat, humiles reddebat, non iusto omnium id suffragio faciens, ita omnium rex & Dominus dedit, ut uoluit, patri tuo regnum, sed cum uidisset ipsum animo immodice elatum, superbiaque inflatum, arroganter & insolenter regnum administrare, et ipsius superbiæ morbo laborare, & regiis thronis eum spoliauit, & honorem, qui ab omnibus ei habebatur, ademit; neque solo regno spoliauit, sed etiam a communibus hominum cætibus expulit, & dementia, ac rabie correptum cum onagris ac bestiis degere coegit: quorum enim feritatem imitatus fuerat, eorum uitam excepit. commemoratque ipsum herbam more boum comedisse, nudumque uagatum esse, ac sub diuo miserum degentem, pristinum corporis colorem amisisse, aliumque induisse, qualem gelu & æstus attulerat, & hoc inquit sustinuit,

Donec cognouit, quia Dominus est altissimus regni hominum, & cui uisum fuerit, tradit illud.

Donec cognosceret, quòd potestatem haberet altissimus in regno Vulg. La.
hominum, & quemcunque uoluerit, suscitabit super illud.

Verum ille experientia, quid opus facto esset, didicit, & ipsis rebus instructus est, humanis in rebus stabile nihil esse, omnium uero Deum sempiterna potentia perinde ac uelit humana gubernare, & quibuscunque uoluerit regni munus elargiri.

Tu autem, inquit, filius eius Baltasar, non submisisti cor tuum in conspectu Dei, nonne hæc omnia nosti?

Vulg.La. Tu quoque filius eius Baltasar, non humiliasti cor tuum, cum scires hæc omnia.

Parentis enim tui malis haud quaquam resipuisti, neque ex iis, quæ ille perpessus est, discere uoluisti diuinam potentiam.

Contra Dominum cæli exaltatus es.

Vulg.La. Sed aduersum dominatorem cæli eleuatus es.

Recte docet præsentes, ne ea, quæ uidentur, sed ipsorum opificem, ac Dominum adorent, & simul etiam regis reprehendit fastum, docetque maximum cælum opificem habere Deum, qui oculis cerni nequeat, tu autem, inquit, celsius ostendisti cor tuum, non cælo, sed Deo cæli, omnis creaturæ Domino, neque enim uasa domus eius, nisi tanto fastu elatus esses, tibi afferri præcepisses.

Et tu, & optimates tui, & uxores tuæ, & concubinæ tuæ bibistis uinum in ipsis.

Hoc est quia ad uinolentiam & ebrietatem Deo dicatis uasis usus es. deinde impietatis exuperantiam ostendens,

Et deos, inquit, aureos, & argenteos, & æreos, & ferreos, ligneosque & lapideos laudasti,

Et commorans in reprehensione, ait,

Qui non uident, & non audiunt, & non cognoscunt.

Vulg.La. Qui non uident, neque audiunt, neque sentiunt.

Atqui potuisti illorum imbecillitatem, tum ex materia, tum ex arte, quæ ad illam fingendam incubuit, cognoscere; & præterea ex partibus omni sensu carentibus, siquidem cognitione, uisu, & auditu orbatæ sunt, & sensuum nullam omnino efficaciam habent, uerum nuda tantum sunt simulacra. tu uero ne ita quidem adduci potuisti, ut quid deceret, intelligeres, immo deos, qui nihil prodesse queunt, laudare non desinis.

Deum uero, in cuius manu spiritus tuus, & omnes uiæ tuæ, ipsum non glorificasti.

Vulg.La. Porro Deum, qui habet flatum tuum in manu sua, & omnes uias tuas, non glorificasti.

Recte autem & sapientissime, cum comparasset Idola cum omniũ auctore Deo, propter audientium utilitatem, ostendissetque illa neque uidere neque audire, non adiecit de ipso omnium rerum auctore Deo, loquens, illum & uidere, & audire, & cognoscere, sed, quod omnium maximum est, addidit, quia uita tua,

& uiæ

& uiæ tuæ in manu eius. id enim uita maius eſt, aliis etiam uitam præbere, & rurſus ipſam, quando uelit, adimere. oſtendit igitur ſimulacra & uita & omni ſenſu carere; ſed omnium rerum Dominum illum eſſe, qui omnibus uitam ſubminiſtret, eamque & largiatur, & adimat, perinde ac uelit gubernantem. attamen hunc inquit talem, ac tantum, cui uitæ necisque poteſtas eſt, reges eligentem, eoſdemque regno abdicantem, hunc inquam non ſolum celebrare omittis, ſed potius ludibrio habere perſeueras, dedicatis ipſi uaſis inſultans.

Idcirco a facie eius miſſus eſt articulus manus, & ſcripturam hanc ordinauit.

Idcirco ab eo miſſus eſt articulus manus, qui ſcripſit hoc, quod exaratum eſt. Vulg. La.

Neque dixit, ipſe ſcripſit, ſed miſſus eſt a facie eius articulus manus: hoc eſt, ſcribi iuſſit: neque eum totum qui ſcripſit oſtendit tibi, uerum cum tuum redarguere faſtum uellet, ſolis te digitis perculſit, ac tanto metu compleuit: & diſce, inquit, & ipſam ſcripturam, & ſcripturæ interpretationem.

Scriptura igitur hæc eſt.

Hæc eſt autem ſcriptura, quæ digeſta eſt. Vulg. La.

Mane, Thecel, Phares. et coniectura uerbi hæc.

Mane, Thecel, Phares. & hæc eſt interpretatio ſermonis. Vulg. La.

Coniecturam, interpretationem uocat.

Mane, menſus eſt Deus regnum tuum, & impleuit illud.

Mane, numerauit Deus regnum tuum, & compleuit illud. Vulg. La.

Hoc eſt nouit te regno indignum, & ipſo te ſpoliandum cenſuit.

Thecel, appenſum eſt in ſtatera, & inuentum eſt poſterius.

Appenſus es in ſtatera, & inuentus es minus habens. Vulg. La.

Docuit autem per hæc non illum ſolum, ſed nos ipſos etiam propheta, nihil eſſe, quod apud eum non ponderetur, quin etiam miſericordiam ac diutinam lenitatem menſura quadam & pondere hominibus adhiberi. quando itaque trangreſſus es, inquit, clementiæ fines, accipe diuinam ſententiam.

Phares, diuiſum eſt regnum tuum, & datum eſt Medis & Perſis.

Illud inquirendum eſt, cur nam auctor omnium rerum Deus eruditum Nabuchodonoſor rurſus in regnum reduxerit, iſtum uero ſtatim & regno priuarit & uita? conſiderantes itaque comperimus, primum, quia Nabuchodonoſor alterum impietatis pœnas luiſſe non conſpexerat, idcirco dignum uenia iuſto Dei iudicio exiſtimatum; ſed iſte ſummum patris ſupplicium conſpicatus, nihil inde percepit utilitatis: iure itaque iuſtus iudex illi definito tempore ſupplicium præſcripſit, iſtum autem nulla uenia dignum cenſuit; alioqui & omnia futura prouidens

uidens Deus, & perinde aperte ea cognoscens, atque iam præterita, præcognita illius pænitentia, ita quæ ad eum pertinebant, moderatus est. istius autem præcognoscens perpetuam impietatem, morte sedat impietatis incrementum. statimque auditis Baltasar iis, quæ Daniel interpretatus fuerat, iussit illum propositum præmium accipere, purpuream uestem, & torquem auream, deinde, cum illum ita ornasset, subiectos sibi populos præconis uoce curauit edocendos, ipsum tertium regni principem a se declaratum.

Vulg. La. Tunc iubente rege indutus est Daniel purpura, & circundata est torques aurea collo eius, & prædicatum est de eo, quòd haberet potestatem tertius in regno suo.

Verum nihil horum diuinam sententiam mutauit.

Eadem enim nocte, inquit, interfectus est Baltasar rex chaldæus.

Chaldæum ipsum hoc loco appellauit, ut ostenderet chaldaici regni reliquum finem. re uera horrendum est incidere in manus Dei uiuentis secundum diuum Apostolum, horrendum diuitias bonitatis illius, & patientiæ, & longanimitatis contemnere, & non adorare, & colere pro uiribus. quis enim durus effectus, ut ait propheta, coram Domino stetit? idcirco beatus quoque Dauid præcipit, hodie si uocem eius audieritis, nolite obdurare corda uestra sicut in exacerbatione: quod interpretans beatus Paulus hortatur, Videte fratres ne forte sit in aliquo uestrum cor malum incredulitatis discedendi a Deo uiuo, sed adhortamini uosmetipsos per singulos dies, donec hodie cognominatur, ut non obduretur quis ex uobis fallacia peccati. consueuit enim sæpe peccatum uoluptatibus nos demulcens, quemadmodum stultum illum regem per ebrietatem, ita cor nostrum durum reddere, & aduersarium efficere, ut etiam impietatis morbum facile excipiat. fugiamus itaque diaboli dolos, stabilemque uirtutem peccato breui cum uoluptate coniuncto anteponamus, ut a societate Baltasar alieni declarati, Danielis commercio fruamur, in Christo Iesu Domino nostro, cum quo patri gloria cum sancto spiritu in sæcula sæculorum, Amen.

(Margin: ad Heb. 10; ad Rom. 2; Psal. 94.; ad Heb. 3)

ORATIO SEXTA.

Nabuchodonosor, Euilad Marodach filius eius, Baltasar ipsius frater, Darius Medus, secundum Iosephum, filius Astyagis, & Cyri auunculus. alii uero; Cyrus Perses, Cyaxarem illum græci uocant.

Et Darius Medus accepit regnum sexaginta duos natus annos.

Vulg. La. Et Darius Medus successit in regnum annos natus sexaginta duos.

Chaldæorum regnum secundum diuinam prædictionem ad exitum peruenit, & ad Medos translatum est orbis terrarum imperium, sic etiam Daniel prædixit, & illud Phares, interpretatus est, diuisum est enim regnum tuum, inquit, & datum est Medis, & Persis, sed cum breue tempus Darius Medus regnasset, Cyrus exceptum imperium ad Persas transtulit. Iosephus autem historicus Darium Astyagis filium asserit, & Cyri auunculum, uerum græcos scriptores aliter ipsum appellasse, qui Cyaxarem illum uocauerint, narratque, cum eodem tempore exercitum ad Babylonem adduxissent, Darius, & Cyrus, eius ex sorore nepos

nepos, per obſidionem urbis potitos eſſe, & Baltaſar ab ipſis illa nocte interfectum, qua ſcriptas illas syllabas in pariete conſpexerat. uerum non ita credendum eſt: quæ enim a beato Daniele conſcripta ſunt, ea nos docent in poſtrema parte eorum, quæ de Dario commemorantur, Danielem proſpere permanſiſſe in regno Darii, & in regno Cyri Perſæ: oſtenditque aliud Darii regnum eſſe, aliud Cyri. quòd ſi una eorum fuiſſet contra Babylonem cum exercitu profectio, unum omnino regnum fuiſſet, nunc autem aliud hoc, aliud illud eſſe confirmat. et in fine prophetiæ ita Daniel ait: & rex Aſtyages appoſitus Dan. 13.
eſt ad patres ſuos, & accepit Cyrus Perſes regnum eius. non igitur eodem tempore Darius & Cyrus regnum obtinentes Baltaſar interfecerunt, uerum Darius Aſſuero prior, Cyrus poſterior regnauit. neque etiam quæ a Ioſepho dicuntur, cum græcis hiſtoriis conſentanea ſunt: neque enim in illis facile licet inuenire, Cyaxarem Aſtyagis filium, eundem eſſe Darium, quem iſte inquit una cum Cyro contra Babylonem cum exercitu profectum, ita ut omnino Ioſephi oratio a fide adhorreat. ego autem diuina ſciptura adductus, hunc ipſius Nabuchodonoſor inuenio ex filia nepotē. cum enim præcepiſſet Deus Hieremiæ, ut ſibi uincula circundaret, eaque mitteret finitimis regibus Idumæorum Hiere. 27.
& Moabitarum, & Amanitarum, Tyriorumque & Sidoniorum, hæc ipſis, ut dicerent imperauit, Si ſic dixit Dominus Deus Iſrael, ſic dicetis ad dominos ueſtros, ego feci terram in fortitudine mea magna, & brachio meo excelſo, & dabo eam cui placuerit in oculis meis, dedi omnem terram regi Nabuchodonoſor regi Babylonis, ut ſeruiat ei, & ſeruient ipſi omnes gentes, & filio eius, & filio filii eius, donec ueniat tempus terræ ipſorum. Baltaſar itaque a Daniele filio appellato, inquirendus eſt nepos: quòd ſi quis contradicat, Darium aſſerens Medum appellari, diſcat ille noſtræ ſententiæ id nihil obeſſe. etenim Cyrus ex filia nepos Aſtyagis, qui Medus fuit, & Medorum regno potitus eſt, etiam Perſa nuncupatur. ex patria enim cognatione conſueuere homines gentilia imponere cognomenta. ueriſimile eſt itaque & Darium a Medo patre eſſe, & a chaldæa matre, & paterno cognomine uocari. quòd ſi hæc non ita ſe habent, oſtendant, qui uelint, Nabuchodonoſor nepotem auitum regnum hæreditate obtinuiſſe, et nihil de hac re repugnabimus. ueriſſimam enim eſſe magni Hieremiæ prædictionem, quicunque recte ſentit, confitebitur. quòd ſi alicui magis probetur non eſſe ex filia nepotem ipſius Nabuchodonoſor Darium, ſed pronepotē, propterea quòd propheta dixerit, ſeruient ipſi & filio eius, & filio filii illius, diſcat diuinæ ſcripturæ idioma, quæ cum conſueuerit genealogiam a maribus tradere, uolueritque nepotem dicere, filium filii appellauit, uerum filii non eſſe filium teſtis eſt beatus Daniel, qui ita loquitur, Darius Medus accepit regnum. usque ad nepotes autem transmiſſurum regnum fuiſſe Nabuchodonoſor, diuus Hieremias prædixit. ex utraque igitur prophetia percipi rei ueritas poteſt: ex ea Hieremiæ nepotem ipſius Nabuchodonoſor regnum obtenturum, ex ea uero beati Danielis Baltaſar filio Nabuchodonoſor diuina ſententia mortuo, Darium Medum regnum excepiſſe. Hinc conſiderantes & prophetas minime mentiri pro comperto habentes, reperimus hunc paterno genere Medum, materno chaldæum eſſe, & ipſius Nabuchodonoſor nepotem. Hæc igitur nos ex utraque prophetia inueſtigata rei ueritate inuenimus, qua de re, quilibet, quod ei libet, ſentiat, nihil enim ex ambiguitate generis poteſt afferri detrimenti. age itaque reliqua ſigillatim interpretemur.

Regno

Regno potitus, inquit, Darius constituit super regnum suum satrapas centum uiginti, ut essent ipsi in toto regno suo, & super eos ordinarios tres, & erat Daniel unus ex eis, ut redderent illis satrapæ rationem, ut nulla molestia rex afficeretur.

Vulg. La. Placuit Dario, & constituit super regnum satrapas centum uiginti, ut essent in toto regno suo, & super eos principes tres, ex quibus Daniel unus erat, ut satrapæ illis redderent rationem, & rex non sustineret molestiam.

Nihil re uera potest obscurare pietatem, quæ ubicunque sit, proprios emittit radios, siue illa in seruo, siue in captiuo reperiatur, neque quidquam est, quod ipsius splendori tenebras queat offundere, immo illa proprium fulgur iaculatur. quod cum multis aliis ex locis perspici potest, tum uero ex iis, que beato Danieli usui uenerunt, qui cum seruus esset bello captus, & in externa regione incoleret, interque barbaros uersaretur, regnante Nabuchodonosor splenduit, & a maxime horribili rege adoratus est: regnante item Baltasar floruit, nec minus illustris fuit Dario tenente sceptra, regumque successiones nihil de eius honore immutarunt, sed illi morte extincti sunt, at Daniel æqualem illis omnibus regnantibus semper splendorem obtinuit: atqui consueuere reges, uel quibus aliquis alius magistratus mandetur, minime confidere iis, qui priorum regum intimi fuerint: hic autem apud omnes eandem nactus est loquendi libertatem, æquale honoris præmium consecutus, idemque ei committebatur imperium. sicuti denique regnante Dario unus fuit ex illis tribus ordinariis, ordinarios arbitror appellari eos qui nunc uocantur hyparchi, id est præfecti, satrapas autem nationum principes. uerum cum unus esset beatus Daniel ex ordinariis,

Superabat, inquit, & ordinarios & satrapas.

Vulg. La. Igitur Daniel superabat omnes principes & satrapas.

Nationum principes, contra, id est per comparationem cum illis compositus, iudicatus, & examinatus. deinde causam affert, cur eos uinceret,

Quia spiritus inquit abundans erat in eo.

Vulg. La. Quia spiritus Dei amplior erat in illo.

Hoc est multo maiorem & copiosiorem a Deo gratiam accipiebat: discimus autem ex hoc loco, iis quibus ad uitam ciuium instituendam magistratus mandantur, etiam si pietatis expertes fuerint, quoddam tamen sapientiæ munus ad subiectum sibi populum gubernandũ diuinitus concedi, idque innuit beatus Daniel, cum dixit, quia spiritus amplior erat in illo, hoc est gratiã pietati proportione respondentem acceperat. quod cum conspexisset

Rex, constituit ipsum, inquit, super omni regno suo.

Vulg. La. Porro rex cogitabat constituere eum super omne regnum.

Intelligens enim illum esse uirum Deo gratum, quique superna ui niteretur,

omne

omne ipsi regnum administrandum commisit, sed honoris magnitudo inuidiam excitauit.

Ordinarii enim & satrapæ quærebant, inquit, occasionem inuenire contra Danielem, ex regno, uel ut quædam exemplaria habent, ex lateribus regni.

Vnde principes, & satrapæ quærebant occasionem ut inuenirent Danieli ex latere regni. Vulg. La.

Hoc est omnia moliebantur cupientes eum inuenire aliquid in regni leges deliquisse, sed a proposito consilio aberrarunt.

Omnem enim occasionem, inquit, & omne delictum, & peccatum non inuenerunt in eo, quia fidelis erat.

Nullamque causam, & suspitionem reperire potuerunt, eo quòd fidelis esset, & omnis culpa, & suspitio non inueniretur in eo. Vulg. La.

Et hoc testimonium datum est beato Danieli non ab iis tantum, qui eum diligebant, sed etiam ab iis, qui eius uitæ insidiabantur. pietatem enim obseruans erga Deum, multam quoque sibi regum beneuolentiam conciliarat: uerum ubi illi infinitas uias persecuti non inuenerunt ipsum quidpiam in regni leges commisisse,

Dixerunt, inquit, ordinarii, non inueniemus contra Danielem occasionem nisi in legitimis Dei sui.

Dixerunt ergo uiri illi non inueniemus Danieli huic aliquam occasionem nisi forte in lege Dei sui. Vulg. La.

Cum enim exploratam haberent perfectam illius pietatem, ibi improbitatis retia ipsi ponunt.

Et adeuntes ad regem ordinarii & satrapæ ita eum alloquuntur: Dari rex in sæcula uiue, consilium inierunt omnes in tuo regno præfecti, & toparchæ, consules, & satrapæ, ut constituerent statuto regio, & confirmarent decretum, ut quicunque petierit petitionem ab omni Deo, uel homine, usque ad dies triginta, præterquam a te, coniiciatur in lacum leonum. nunc igitur rex confirma decretum, & expone scripturam, ut ne immutetur decretum Medorum & Persarum, ut nihil contra ipsum immutetur. tunc rex Darius præcepit exponi scripturam, & decretum.

Tunc principes & satrapæ surripuerunt regi, & sic locuti sunt ei, Dari rex in æternum uiue, consilium inierunt omnes principes regni tui, magistratus, & satrapæ, senatores & iudices, ut decretum imperatorium Vulg. La.

torium exeat, & edictum, ut omnis qui petierit aliquam petitionem a quocunque Deo & homine usque ad triginta dies, nisi a te rex, mittatur in lacum leonum: nunc itaque rex confirma sententiam, & scribe decretum, ut non immutetur quod statutum est a Medis & Persis, nec præuaricari cuiquam liceat. porro rex Darius proposuit edictum & statuit.

Nihil est inuidia sceleratius, quæ & istos impios coegit esse, & impium fecit edictum proponi, quo iis interdicebatur, qui Deo preces & uota afferre uellent: neque enim solum seipsos hoc facere prohibent, uerum etiam alios omnes qui sub eius regno degebant: & ne malitiosum scelus conspicuum fieret, adiiciunt, neque ab homine aliquid petendum aut accipiendum intra triginta dies, & a solo rege omnibus his diebus ut petatur, denuntiandũ. neque intellexerunt ipsi, quorum mentis aciem præstrinxerat inuidia, non posse omnia regem præbere petentibus, neque bonam ualetudinem, neque uitam, neque ut sint filiorum parentes, neque pluuiarum uim, neque alia omnia, quæ a solo Deo petentes accipimus. uerum amissa mentis sanitate ea regi attribuunt, quæ Deo dumtaxat conueniunt, persuadentque insano regi, ut sanciat & rata faciat, quæ impie petierant. uerum beatus Daniel ne parum quidem impias istas leges curans,

Statim in domum suam, inquit, ingressus fenestris apertis in cænaculis suis, contra Hierusalem tribus temporibus diei flectebat se super genua sua, & orabat & confitebatur coram Deo, sicut ante faciebat.

Vulg. La. Quod cum Daniel comperisset, id est constitutam legem, ingressus est domum suam, & fenestris apertis in cænaculo suo, contra Hierusalem tribus temporibus in die flectebat genua sua & adorabat confitebaturque coram Deo suo, sicut & ante facere consueuerat.

Vide autem quot simul hæc oratio innuit, quæ beati Danielis pietatem, ac fortitudinem declarent: primum enim Daniel, inquit, ubi cognouit statutum decretum, ingressus est in domum suam, hoc est, cum didicisset positam legem uehementer eam contemnens, aperte cõtraria facere perseuerabat, deinde etiam aliud addidit, quod aperte illius animi magnitudinem indicat, fenestræ enim, inquit, apertæ: neque enim clam, inquit, precabatur, sed palam, omnibusq; inspectantibus, non ambitionis studio, sed impiam legem contemnens. aliud etiam appositum est, quod hanc ipsius fortitudinem non minus ostendit, in cænaculis suis, non enim in plano, sed tanquam in quadam specula preces Deo afferebat: omnibus conspicuus, & quòd in edito & excelso loco staret, & quòd fenestras apertas haberet. orabat autem, inquit, contra Hierusalem, quod non solum accusatores prouocans faciebat, sed etiam antiquam legem obseruans. Salomon enim, cum templum illud ædificasset, & encæniorũ perageret publicum conuentum, supplicauit diuinam gratiam implorans, ut ea templum compleretur, ac præter alia plurima hoc quoque adiecit: & erit, inquit, si tradideris populum tuum corã inimicis suis, & captiuum duxerint ipsum captiuantes in terram longinquam, uel prope, & conuerterint corda sua in terra transmigrationis ipsorum

3. Reg. 8. 2. Paral. 6

ipſorum, dicentes. peccauimus, inique egimus, impie geſſimus, & reuerſi fuerint ad te in toto corde ſuo, & in tota anima ſua, in terra inimicorum ſuorum, quo traduxiſti eos, & orauerint ad te uiam terræ ſuæ, quam dediſti patribus eorum, & ciuitatis quam elegiſti, & domus quam ædificaui nomini tuo, & exaudies de cælo, de parato habitaculo tuo, & propitius eris peccatis eorum, quæ peccauerunt tibi, & ſecundum omnes iniquitates eorum, quibus præuaricati ſunt in te, & dabis eos in miſerationes coram eis, qui eos captiuos habuerint. His inſtructus beatus Daniel contra Hieruſalem conuerſus precabatur, neque ſemel die, ſed ter id facere perſeuerabat; & figura ſitus mentis illius oſtendit contritionem, ſuis enim genibus innixus non deſiſtebat Deo confiteri. Cum hæc ita fierent, illi qui effecti erant inuidiæ uaſa iniquitatis Danielem accuſant, & conſtitutam recitant legem, & Danielem deferunt, eumque arguunt illam uiolaſſe. at rex doluit audita accuſatione, & aduocatus pro iudice effectus inſontem Danielem oſtendere conabatur. hoc enim ſcriptura innuit, cum dixit,

Tunc rex, ut uerbum audiuit, multum contriſtatus eſt ſuper eo, & pro Daniele contendit, ut liberaret eum.

Quod uerbum cum audiſſet rex, ſatis contriſtatus eſt, & pro Daniele poſuit cor, ut liberaret eum. Vulg. La.

Sed malitioſi homines illi, & ſceleribus innutriti conſilium regis agnouerunt, hoc enim ſignificat illud, anteuerterunt precibus uiri illi regem, hoc eſt intellexerunt eum Danieli opitulari, deinde

Dicunt regi, ſcito rex, quia decretum Medis & Perſis eſt, omnem decretum & conſtitutionem, quam rex conſtituerit, non oportere immutari.

Viri autem illi intelligentes regem dixerunt ei, ſcito rex, quia lex Medorum atque Perſarum eſt, ut omne decretum, quod conſtituerit rex, non liceat immutari. Vulg. La.

Non es, inquiunt, dominus ea, quæ lege ſanxiſti, ut poſſis euertere. Medorum enim & Perſarum leges iubent, ut latæ leges a principe rege obſeruentur. ui coactus rex uidelicet & oratione, & multitudine accuſatorum beatum Danielem leonibus tradit, & pro eo ita precatur.

Deus cui ſeruis continue, ipſe liberabit te.

Deus tuus, quem colis ſemper ipſe liberabit te. Vulg. La.

Pium uerbum, & priſtinis minime conſentaneum, ſi enim tantam atteſtaris eſſe Dei uirtutem, quomodo lege ſanxiſti, ne quis ipſi triginta dierum ſpatio ſupplicaret? ſed uidetur Darius probus quidem fuiſſe, & moribus æquus, potiusque pietatis ſtudioſus, meticuloſus tamen & admodum facilis deceptu, neque enim regnum adminiſtrans, quibus dux eſſe deberet ſubiectis ſibi, ab iis duceretur, uideturque Danielem ualde admirari. Deus enim, inquit, cui ſeruis continue, propter quem etiam meas, inquit, leges aſpernatus es, & quem aſſiduo cultu

ueneraris, tuam pietatem remunerabitur, & a malis te opprimentibus liberandum curabit. deinde etiam diuina uirtute fretus, ac suspectas habens accusatorum insidias, lapide obsepit ostium lacus, & annuli effigie imponit sigilla, ne quem illi contra Danielem dolum machinarentur, confidebat enim fore, ut Deus non permitteret sacrosanctum Danielis corpus a leonibus lædi. Hæc itaque cum fecisset,

Abiit rex in domum suam, & dormiuit incænatus, & cibos non attulerunt ei, & somnus recessit ab eo.

Vulg. La. Et abiit rex in domum suam, & dormiuit incænatus, cibique non sunt allati coram eo, insuper et somnus recessit ab eo.

Vnum quodque horum & humanitatem illius testatur, & metum. quòd enim cibis uesci noluerit, neque somnum oculis capere, sed uigil permanserit iniusto Danielis supplicio dolens, id est humanitatis; quòd uero ita affectus non restiterit accusatoribus regio imperio ac potestate usus, & eum qui iniuria puniebatur, non seruarit, id metui est ascribendum. ita autem transacta nocte

Darius rex surrexit mane in luce.

Vulg. La. Tunc rex primo diluculo consurgens.

Hoc est, cum adhuc tenebræ essent circiter diluculum, ita ut opus haberet lampadibus: illud enim in luce hoc significat.

Et celeritate uenit ad lacum leonum, & cum appropinquaret ipse lacui,

Vulg. La. Festinus ad lacum leonum perrexit, appropinquauitque lacui.

Hoc est, cum nondum ad ipsum peruenisset,

Danielem uoce magna exclamauit, responditque rex, & dixit Danieli.

Vulg. La. Danielem uoce lacrymabili inclamauit, & affatus est eum.

Cum enim ad ipsum lacum nondum peruenisset, præ ardenti animi affectione exclamare cogebatur, & Danielem uocare, ac de eo percontari an diuinā opem sensisset, & leonum crudelitatem superasset.

Daniel, enim, inquit, serue Dei uiuentis, Deus cui tu seruis continue an potuit liberare te ab ore leonum?

Vulg. La. Daniel serue Dei uiuentis, Deus cui tu seruis semper putasne ualuit te liberare a leonibus?

Vnumquodque eorum quæ dicta sunt, religiosum ostendit regem, qui propter pietatem ex Daniele gaudium perciperet, primum enim ipsum non suum, sed Dei seruum appellat, deinde Danielis Deum, uiuentem nominat, tum pietatem

tem commendans, cui tu, inquit, ſeruis continue, hoc eſt, qui ne propter eam quidem uim, qua cogebaris a lege, impeditus es ab hoc cultu; illud uero, an potuit liberare te ab ore leonum, ſignificat, an uoluit ſuperiorem te leonibus oſtendere? neque enim impotentem Deum uocaſſet, quem uiuentem Deum nuncupauit. His auditis

Daniel reſpondit dicens, rex in ſæcula uiue.

Et Daniel regi reſpondens ait, rex in æternum uiue. Vulg. La.

Vſitatam præfationem ſuis ſermonibus præponit, uidelicet, liceat tibi rex diutiſſime uiuere, etenim in præſenti etiam, ut iam ante diximus, ſempiternos reges in commerciorum ſcripturis, quidam appellare conſueuerunt.

Deus meus, inquit, miſit angelum ſuum, & obturauit ora leonum, & non læſerunt me, quia & coram ipſo rectitudo & iuſtitia inuenta eſt in me, & in conſpectu autem tuo rex delictum non eſt inuentum in me.

Deus meus miſit angelum ſuum, & concluſit ora leonum, & non nocuerunt mihi, quia coram eo iuſtitia inuenta eſt in me, ſed & coram te rex delictum non feci. Vulg. La.

Iuſtus enim cum ſit Deus, & iuſte, inquit, omnia moderetur, quia uidit impiis legibus illius a me cultum antelatum fuiſſe, atque in tuũ regnum nihil unquam me admiſiſſe, præſtantiorem me oſtendit, quàm cui poſſent leones nocere, potiusque leonum imagines, quàm leones mihi obtulit.

Tunc rex, inquit, uehementer gauiſus eſt ſuper eo, & Danielem præcepit educi de lacu.

Gauiſus enim ſupra modum, & lætitiæ plenus, quippe cum & Dei uirtutem cognouiſſet, & illius, quem diligebat, ſalutem didiciſſet, ſtatim ipſum e lacu educi iuſſit. deinde conſpicatus ipſum ſaluum, ac recte ualentem, nihilque detrimenti paſſum ex impetu leonum, Danielis accuſatores imperauit leonibus cum filiis & uxoribus proiici.

Et non peruenerunt, inquit, uſque ad pauimentum lacus, donec potiti ſunt ipſorum leones, & omnia oſſa eorum comminuerunt.

Et non peruenerunt usque ad pauimentum laci, donec arriperent eos leones, & omnia oſſa eorum commiuuerunt. Vulg. La.

Hoc quoque diuinæ iuſtitiæ opus eſt, & ſapientiæ, ne dicerent enim propter expletionem ac ſatietatem leones a Daniele abſtinuiſſe, & inuidia extenuarent factum miraculum, iniecti eo teſtimonium perhibuere leonum crudelitati, corripuerunt enim ipſos leones dum deorſum ferrentur, & cum demiſſi ad terrã nondum perueniſſent, ex ipſo aere rapientes, alimenta ſibi fecerunt. quòd igitur

dignas pœnas perſoluerint, iuſtitiam Dei commendant. quòd autem ita facillime conſumpti fuerint a feris, Dei ſapientiam indicant, omneſque docent non leonum ſaturitate, ſed Danielis erga Deum ſtudio illum præſtantiorē effectum eſſe, quàm cui poſſent leones nocere. Hæc contemplatus

Darius rex ſcripſit omnibus populis, tribubus, linguis habitantibus in omni terra.

Vulg. La. Tunc Darius rex ſcripſit uniuerſis populis tribubus & linguis habitantibus in uniuerſa terra.

Impium ratus tantum occultare miraculum, & non omnes homines ſocios & participes pietatis accipere. ſcribit itaque in hanc ſententiam.

Pax uobis multiplicetur.

Hoc eſt, liceat uobis perpetua pace frui: & ſimilis hæc eſt noſtræ ſalutationi, qui cum epiſtolas alicui mittimus, initio ſcribere conſueuimus, in Domino gaudere: deinde narrat id, quod & utilitatis & lucri plurimum poſſit afferre.

A facie mea poſitum eſt decretum in omni imperio regni mei, ut ſint omnes trementes, & timentes a facie Dei Danielis.

Vulg. La. A me conſtitutum eſt decretum, ut in uniuerſo imperio, & regno meo, tremiſcant & paueant Deum Danielis.

Volo, inquit, omnes homines, qui ſub mea poteſtate degunt, Deum Danielis adorare, neque temere ac fortuito, ſed cum metu, & horrore ei adorationis cultum impendere. cauſamque ſubiiciens ait,

Quia ipſe eſt Deus uiuens, & manens in ſæcula.

Vulg. La. Ipſe enim eſt Deus uiuens, & æternus in ſæcula.

Eiuſmodi eſt enim, qui perpetuus, ac nulli mutationi obnoxius, & ſemper eodem modo ſe habet, & in ſæcula permanet. his ſubiicit.

Et regnum eius non corrumpetur, & dominatio eius usque in finem defendit, & liberat.

Vulg. La. Et regnum eius non diſſipabitur, & poteſtas eius usque in æternum, ipſe liberator eſt, atque ſaluator.

In perpetuum, inquit, permanet, & regnum eiuſmodi obtinet, quod corrumpi nequit, ac dominium fine carens, quod quidem liberat, ac redimit omnes, qui in eum crediderunt.

Et ſigna autem facit in cælo.

Vulg. La. Faciens ſigna & mirabilia in cælo, & in terra.

Licetque contemplari ipſius miracula, & quæ in cælo, & quæ in terra fiunt, quibus

bus suam ille potentiam ostendit, quam in præsenti quoque nobis declarauit.

Liberauit enim, inquit, Danielem ex ore leonum.

Qui liberauit Danielem de lacu leonum. Vulg. La.

Et fame atque iracundia concitatis feris superiorem effecit. epistola igitur hæc orbem terrarum edocuit, finis autem narrationis id continet, ut

Prospere successere Danieli res in regno Darii, & in regno Cyri Persæ.

Porro Daniel perseuerauit, usque ad regnum Darii, regnumque Cyri Persæ. Vulg. La.

Hoc est, in utroque regno floruit, & omnibus conspicuus & illustris fuit honoribus. nos autem decet percepta pietatis ui, hanc eligere, & omnibus rebus ipsam anteponere, ac nullis periculis territos, nulloque discrimine ab ea desciscere. immo etiam si omnes homines simul propter ipsam contra nos pugnent, alacriter eorum impetum excipere huiusce ui fretos, ita enim beatorum quoque apostolorum chorus, a cuncto, ut ita dixerim, orbe terrarum obsessus, inexpugnabilis permansit, atque hostes sibi dicto obedientes fecit: pari ratione beatus Daniel, cui tot satrapæ, & ordinarii moliebantur insidias, sibi aduersantes, ac ueluti bello pugnantes uicit, & cum inimici iam se uictoriam adeptos existimarent, tunc funditus interiere. Talia itaque habentes exempla, synceram erga Deum beneuolentiam conseruemus, ut eius auxilio continenter perfruamur, quod utinam nos omnes consequamur, gratia & benignitate Domini nostri Iesu Christi, cum quo patri gloria cum sancto spiritu in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO SEPTIMA.

In primo anno Baltasar regis chaldæorum Daniel somnium uidit, & uisio capitis eius, in cubili suo, & somnium scripsit.

Anno primo Baltasar regis Babylonis Daniel somnium uidit, uisio autem capitis eius in cubili suo, & somnium scribens breui sermone comprehendit, summatimque perstringens ait. Vulg. La.

Ad hæc usque uerba beatus Daniel magis historico more prophetiam conscripsit, primum enim exorsus, ab initio statim quæ ipsis bello captis accidere, commemorauit, adiecitque, quantæ auctori omnium rerum Deo curæ fuerint, deinde narrauit, quantas Nabuchodonosor & crudelitatis & superbiæ pœnas persoluerit, tum quale supplicium Baltasar ob sacra uasa ludibrio habita luerit, quo diuina plaga interfecto, & ad Medos imperio translato, quæ sibi, & Dario accidere conscripsit, docuitque quemadmodum ille erga se affectus fuerit, qualesq; ipse sustinuerit insidias a præfectis & satrapis, a quibus diuino sit auxilio uindicatus. quibus ueluti historice percursis, deinceps exponere incipit eas prædictiones, quas per reuelationes doctus est, ac primum quattuor bestiarum reuelationem ponit: Nabuchodonosor somnio admodum similem, etenim ille in una imagine quadruplicem uidit materiam, & hic ab uno mari quattuor bestias

aſcendentes. uerum ne bis eadem repetere cogamur, ad ſingula interpretanda aggrediamur, unde hoc apertius oſtendetur. In primo anno Baltaſar regis chaldæorum, Daniel ſomnium uidit, & uiſiones capitis eius in cubili ſuo, hoc eſt dormiens hanc reuelationem conſpexit: cum ſit enim illa etiam, quæ interdiu uidit, conſcripturus, merito nos docet & quæ in ſomnis, & quæ uigilans uidit, & ſomnium, inquit, ſcripſit, neque enim ſuſtinuit ſibi diuinitus oſtenſa occultare, ſed ad omnium utilitatem ea conſcripſit.

Et principium uerborum ipſius & reſpondens dixit.

Hoc eſt, exorſus eſt, inquit, narrationem hoc modo.

Ego Daniel uidebam in uiſione mea nocte, & ecce quattuor uenti cæli impellebant in mare magnum, & quattuor beſtiæ magnæ aſcendebant de mari differentes inter ſe.

Vulg. La. Videbam in uiſione mea nocte, & ecce quattuor uenti cæli pugnabant in mari magno, & quattuor beſtiæ grandes aſcendebant de mari diuerſæ inter ſe.

Nabuchodonoſor igitur imaginem uidet, qua docetur rerum præſentium uanitatem, & has figuras potius eſſe, ſicut aſſerit diuus Apoſtolus, quàm res: nihil enim in ipſis eſt, quod permaneat aut ſtabile ſit, uerum omnia fluunt, & corrumpuntur, & tabeſcunt: beatus autem Daniel mare cernit, quo præſentis uitæ fluctus edocetur: cum enim externam regionem uidere cogeretur bello captus, neceſſario diſcit uitæ procellas ac tempeſtates, & rex quidem, ut qui propter aurum & argentum, & æs, ac ferrum ſuperbus eſſet, per eadem accipit regum ænigmata, & regum ſucceſſiones percipit, admoneturque ne propter regnum celeri ac ſubitæ mutationi obnoxium extollatur. propheta autem, ut pote qui multiplicem illam materiam contemneret, quattuor beſtias uidet, quibus comprehendit quattuor illa terribilia regna, quæ omnibus hominibus metũ incuterent finem tandem habitura, unum autem ſolum ſine fine regnum perpetuo permanſurum, quod ſanctis parauit ſanctorum Deus. mare itaque uitam uocat, ut pote quæ infinitas habeat maximas procellas: uentos autẽ ipſius impellentes, rerum mutationes. ſicut enim auſtro flante ad arcticam partem fluctus accurrunt, & borea mare concitante rurſus unda ad auſtralem partem impellitur: ita quando Aſſyrii orbis terrarum gubernacula obtinebant, omnes ſubiectos populos ad ſe trahebant, tranſlato autem ad Perſas regno, translatus eſt etiam ſtatim ſubiectorum ad illos concurſus. cumque Macedones ſceptra rurſus obtinuiſſent, omnes, omiſſis illis, quibus prius obediebant, his uſitatum afferebant tributum. at uero ubi Romani omnium gentium imperio potiti ſunt, ad occidentẽ omnes nulla habita Macedonum ratione concurrunt, ſiquidem & illi inter ſubiectos populos recenſentur: merito itaque rerum mutationes uentis comparauit, qui modo huc, modo illuc maritimos fluctus propellunt: quamobrem quattuor etiã uentorum mentionem fecit, cum quattuor item fuerint regnorum ſucceſſiones. docet nos quoque quo diſcrimine beſtiæ illæ inter ſe differrent.

Prima enim, inquit, quaſi leæna, & alæ ipſi ut aquilæ, contempla-

bar

bar donec euulſæ ſunt alæ ipſius, & ſublata eſt a terra, & in pedibus hominis ſtetit, & cor hominis datum eſt ei.

Prima quaſi leæna, & alas habebat aquilæ, aſpiciebam donec euulſæ ſunt alæ eius, & ſublata eſt de terra, & ſuper pedes quaſi homo ſtetit, & cor hominis datum eſt ei. Vulg. La.

Aſsyriorum, ſiue chaldæorum regnum, hoc enim primum maximam obtinuit partem orbis terrarum, per leænam ſignificauit, hoc enim animal regium eſt,& alas aquilæ ſimiles fuiſſe ait,quia hoc item animal uolucribus omnibus imperat. quemadmodum itaque imaginis quoque illius Nabuchodonoſor dixit,aureũ ſe caput conſpexiſſe:quod interpretans ſanctiſſimus Daniel dixit,caput aureum tu es o rex, ita & hoc in loco beſtiarum fortiſſimam in primo regno locauit; non maiorem illi uim ineſſe teſtatus, ſed tanquam primam digniorem oſtendens. ueruntamen illius alas euulſas uidit, hoc eſt, ab omni ſibi ſubiecto populo deſtitutam, & priſtina poteſtate priuatam. & ſublata eſt, inquit de terra, hoc eſt, regnare deſiit, & in pedibus, inquit, hominis ſtetit, æqualis, ait, ſibi ſubiectis euaſit. et cor hominis datũ eſt ei. experientia didicit humana cogitare, neque mentis cogitatione naturæ terminos tranſgredi. nam quia illi, cum regni gubernacula tenerent, ſuperbiæ & immenſæ arrogantiæ morbo laborabant: & idcirco beatus Eſaias, inducet, inquit, Deus ſuper mentem magnam principem Aſſyriorum, iure etiam experientia cognita rerum mutatione, & lubrica ac fluxa felicitate, humana cogitant, & ſe ipſos agnoſcentes humanum cor adepti ſunt. ſic igitur, quæ ad primam beſtiam pertinent enarrauit. ſubiicit autem

Et ecce beſtia alia ſimilis urſo, & in partem unam ſtetit, & tria latera in ore eius, inter dentes ipſius, & ſic dicebant ei, ſurge comede carnes multas.

Et ecce beſtia alia ſimilis urſo in parte ſtetit, & tres ordines erant in ore eius, & in dentibus eius, & ſic dicebant ei, ſurge comede carnes plurimas. Vulg. La.

Perſicum hic innuit regnum, quod urſo ſimile fuiſſe aſſerit, propter ſuppliciorum crudelitatem, immanitatemque, nam barbarorum omnium crudeliſſimi Perſæ in puniendo,uel ipſa coria hominibus detrahentes,& ſingulorum artuum ſectione longas pœnas machinati,amara eos,qui punirentur,morte multabant. Idcirco dicebant ipſi, inquit, ſurge, comede carnes multas, non, ut id faceret concedentes, ſed futura prædicentes, & crudelitatem feritatemque atteſtantes. Tria autem latera, inquit, in ore eius, nam tribus orbis terrarum partibus imperauit, orienti, aquilonali, & auſtrali. Cyrus enim, qui primus Perſarum regnum obtinuit, omnem orientem usque ad Helleſpontum in ſuam ditionem redegit,Cambyſes autẽ illius filius ſubacto Aegypto Aethiopas quoque ſibi ſubiecit, Darius uero hyſtaſpis ſcytharum nomadum potitus eſt, quibus ad incolendum ſorte obtigit pars aquilonalis, & Xerxes Darii conatus eſt Europam cum ea parte, quæ ſibi ſubiecta erat, coniungere, ſed nauali pugna uictus ab Athenienſibus, turpiter domumrediit, ſenſitque cladem ab inexplebili cupiditate profectam:

profectam: idcirco tres alæ, inquit, in ore eius, quædam autem exemplaria habent latera. nihil uero refert, siue enim hoc, siue illud ponatur, docet, quemadmodum ex tribus orbis terrarum partibus fructus percipit, & undique accipit tributum. et recte apposuit, in ore ipsius, ut ostenderet tributum, quod ab omnibus ei persoluebatur. et quia non omnino regnum illud deletum fuit, sed partem quandam prioris imperii obtinuit, non dixit illud ea sustinuisse, quæ regnum ipso prius perpessum fuerat, quod & alis priuatum fuit, & in pedes hominis stetit, & cor humanum accepit: sed in unam partem ipsam stetisse dixit. in unam autem inquit partem stetit, hoc est, cum trium orbis terrarum partium potitum esset, maxima parte spoliatum est, uniusque tantum partis imperium obtinuit, Asiæ enim ac Libyæ pridem imperans Aegyptum amisit & Aethiopiam, neque item palæstinorum, & phænicum, syrorumque potitur, ademptumque ei est Asiæ imperium itidem, & Pontus Euxinus ab illius sceptris desciuit, & solam Persidem, & Mediam & Assyriam obtinet, & paucas quasdam finitimas nationes. propterea in unam, inquit, partem stetit. His item de secunda bestia enarratis,

Post ipsam, inquit, aspiciebam, & ecce alia bestia quasi pardalis, & ipsi alæ quattuor uolucris super eam, & quattuor capita bestiæ, & potestas data est illi.

Vulg. La. Post hæc aspiciebam, & ecce alia quasi pardus, & alas habebat quasi auis, quattuor super se, & quattuor capita erant in bestia, & potestas data est ei.

Macedonicum regnum per hæc designat, & admodum cõgruenter Alexandrum pardali comparauit propter celeritatem, & acumen ingenii, & uarietatem: quattuor autem alas uolucris bestiæ fuisse dixit, quia uolucris instar Alexander, cum percucurrisset quattuor orbis terrarũ partes, omnes in suam potestatem redegit, & per quattuor capita eam significauit, quæ post Alexandrum facta est imperii diuisio; quattuor enim pro uno constituti sunt reges, & Ptolemæo Lagi Aegypti commissa sunt gubernacula, Seleuco orientis imperium administrandum creditum est, Antigonus potitus est Asiæ, Antipater Macedoniæ, ut quidam auctores sunt, ut alii uero Philippus, qui & Aridæus dictus est, ipsius Alexandri frater. quattuor igitur capita quattuor post Alexandrum innuunt imperia, & quattuor alæ ipsum Alexandri principatum, qui quattuor orbis terrarum partes superauit: potestatem autem datam dixit fuisse bestiæ, quando ea etiam, quæ superiores reges non obtinuerant, obtinuit ipse. ueruntamen illud quoque regnum, quod omnibus superius fuit, finem habuit.

Post hanc enim aspiciebam, inquit, in uisione noctis, & ecce bestia quarta, terribilis & ualde stupenda, & dentes eius ferrei, & magni, & ungues eius ærei, comedebant & comminuebant, & reliqua pedibus suis conculcabat, & ipsa ualde differebat, ultra omnes bestias, quæ erant ante ipsam.

Vulg. La. Post hæc aspiciebam in uisione noctis, & ecce bestia quarta, terribilis

bilis

bilis, atque mirabilis, & fortis nimis, dentes ferreos habebat magnos comedens atque comminuens, & reliqua pedibus suis conculcans, dissimilis autem erat ceteris bestiis, quas uideram ante eam.

Quartam bestiam Romanorum regnum uocat, neque ipsi nomen ponit, quia ex plurimis nationibus Romanorum ciuitas conflata, orbis terrarum potita est, a regibus primum, deinde modo populari statu, modo ab optimatibus administrata, demum ad pristinum regnandi genus rediit. terribilemque ipsam bestiam asserit, & ualde stupendam, quia aliorum omnium regnorum potentissimum hoc fuit regnum. et in imagine item, quartam materiam ferrum posuit, & subiecit. quemadmodum itaque ferrum comminuit, & domat omnia, ita omnia comminuet & domabit. et hic similiter, bestiæ, inquit, dentes ferrei, ut perspicuum sit & hic, & illic idem regnum significari. comedebant, inquit, & bibebant, etenim re uera maiora a Romanis subiectis populis imposita sunt tributa. et reliqua, inquit, pedibus suis conculcabat. pedes autem regni exercitum & milites innuunt, a quibus haud mediocres clades incolis & urbium, & regionum inferuntur, & ipsa ualde differebat ultra omnes bestias, quæ erant ante ipsam, potentius enim atque illustrius Romanorum regnum superioribus omnibus regnis fuit.

Et cornua ipsi decem, inquit,

Et habebat cornua decem. Vulg. La.

Significat hoc loco fore ut circiter regni finem decem simul exurgant reges, quorum alii potentes erunt, alii admodum imbecilles. hoc enim in imaginis quoque somnio docuit, namque illic digiti pedum decē erant, quorum pars ferrea, pars erat fictilis. quod beatus Daniel interpretans dixit, partem quidem regni robustam fore, partem uero imbecillem. ita ut aperte constet eadem utroque somnio significari. et cornua ipsi decem ait.

Considerabam, inquit, cornua eius, & ecce cornu aliud paruum conspicuum, ascendebat in medio ipsorum, & tria ante ipsum eradicata sunt a facie eius, & ecce oculi, quasi oculi hominis cornui isti; et os loquens magna, & bellum faciebat cum sanctis.

Considerabam cornua, & ecce cornu aliud paruulum ortum est de medio eorum, & tria de cornibus primis euulsa sunt a facie eius, & ecce oculi, quasi oculi hominis erant in cornu isto, & os loquens ingentia. Vulg. La.

Hic Antichristum innuit, qui inter decem cornua exoritur, atque ipsum tria cornua radicitus asserit euulsisse, quo significat illum ex decem qui eodem tempore regnabunt, tres reges euersum ire. et paruum ipsum cornu uocat, ut a parua Iudæorum tribu natum. conspicuum autem, ut qui deinde futurus sit illustris. per oculos uero prudentiam, astutiamque designauit, qua ille plures decipiet. quin etiam os, inquit, loquens magna, hoc est, arrogantia atque superba. idque

aperte

2.ad Theſ. 2. aperte beatus Paulus nos docet, cum ait, ne quis uos ſeducat ullo modo, quoniam niſi uenerit diſceſſio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduerſatur & extollitur ſupra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita ut in templo Dei ſedeat oſtendens ſe tanquam ſit Deus. Hoc innuens item beatus Daniel dixit, & os loquens ingentia, & faciebat bellum cum ſanctis. omnia enim molitur, inquit, omnes homines cupiens improbitatis & pœnarum ſocios, & participes accipere. uerum hæc faciens haud diutius perſeuerabit, ſed quàm celerrime deſtruetur.

Contemplabar enim, inquit, donec throni poſiti ſunt, & antiquus dierum ſedit, & ueſtimentum eius quaſi nix album, & capillus capitis eius quaſi lana munda, thronus eius flamma ignis, rotæ eius ignis ardens, fluuius igneus trahebat egrediens ante eum, mille millia miniſtrabant ei, iudicium ſedit, & libri aperti ſunt.

Vulg. La. Aſpiciebam, donec throni poſiti ſunt, & antiquus dierum ſedit, ueſtimentum eius candidum quaſi nix, & capilli capitis eius quaſi lana munda, thronus eius flammæ ignis, rotæ eius ignis accenſus, fluuius igneus rapidusque egrediebatur a facie eius, millia millium miniſtrabant ei, & decies millies centena millia aſſiſtebant ei, iudicium ſedit & libri aperti ſunt.

Illa, inquit, omnia audebat cornu illud magna loquens, & ſuperba, atque arrogantia, & cum ſanctis pugnans donec ſedit iudicium. illud autem nos ſcire par eſt, Deum corporis expertē, ſimplicemque ac nulla forma præditum, quique nullam admittit circumſcriptionem, cum ipſius natura ea ſit, quæ circumſcribi nequeat, perſæpe utilitatis noſtræ cauſa, perinde ac uult, uiſiones figurare; licetq; nobis intueri illum alia ſe forma uidendum Abraam obtuliſſe, alia Moyſi & alia Eſaiæ. et Ezechieli ſimiliter aliam oſtendit ſpeciem. quando itaque uideris reuelationum uarietatem, ne multiforme numen opineris. et ipſum audi per Oſe. 12. Oſeam prophetam dicentem, Ego uiſiones multiplicaui, & in manibus prophetarum aſſimulatus ſum: aſſimulatus ſum dixit, non uiſus ſum: quemadmodum enim uult uiſiones figurat. ſicut denique beatus etiam Ezechiel contemplatus ex electro & igne compoſitum illum, quem uiderat, narrataque uiſione ſubie- Ezech. 1.2 cit, hæc ſimilitudo gloriæ domini. ac neque ipſum Dominum a ſe conſpectum dixit, neque ipſam Domini gloriam. Hic itaque beatus Daniel item per antiquum dierum docetur æternum numen, quod cum quidam interpretes etiam ſic intellexiſſent, pro antiquo dierum, poſuerunt antiquans dies. contemplare item capillos puros, & ueſtimentorum ſplendorem, inde undique inculpatam & ſanctam diuinam naturam, neque ipſam ſolum eiuſmodi, ſed etiam ea quæ de ipſa percipi poſſunt, edoctus. iuſtitiam uidelicet, prouidentiam, curam, iudicium. quòd enim uidit cornu ſuperbis utens uerbis, & Dei cultoribus infinitas moliens inſidias, ex undique coruſcante puritate edocetur nō negligente Deo, ſed ob ineffabilem diſpenſationem permittente, hæc illud audere. et ne quis rurſus opinaretur uelle quidem Deum ut pote bonum, ſanctis opem ferre, non poſſe autem. uidet etiam thronum ex igne conſtructum, & rotas itidem ignea præditas

ditas natura, & fluuium ignis thronum trahentes,& mille millia ministrantes,& decies centena millia assistentes. et per hæc quidem diuina potestas declaratur, per illa uero incorrupta, nullique reprehensioni obnoxia natura. per antiquitatem autem æternitas, sapientia, & mansuetudo. his adiicit. iudicium sedit, & libri aperti sunt. hoc est, iudicii reliquum tempus probauit esse, & explicauit rerum ab unoquoque gestarum memoriam, libros enim appellat uniuscuiusque memoriam. quòd si quis etiam Domini pollicitationem existimat his indicari, quam apostolis pollicitus est, Ponentur, inquiens, duodecim sedes, & sedentes iudicabitis duodecim tribus Israel, nihil a ratione abhorret, mendacii siquidem expers est ueritatis pollicitatio, Matt. 19.

Aspiciebam, inquit, tunc a uoce sermonum magnorum, quos cornu illud loquebatur, aspiciebam donec interfecta est bestia illa, & periit, & corpus eius datum est in combustionem ignis.

Aspiciebam propter uocem sermonum grandium, quos cornu illud loquebatur, & uidi quoniam interfecta esset bestia, & periisset corpus eius, & traditum esset ad comburendum igni. Vulg. La.

Nam propter cornu illius insaniam, facto, inquit, iudicio quartum etiã regnum deletum est. et corpus bestiæ datum est in combustionem ignis, illud nos decet annotare, non simpliciter dixisse tradita est bestia, sed corpus bestiæ traditum est igni ad comburendum. cum enim per bestiam omne regnum significet, & in regno alii sint pietatis alumni, alii improbitatis ministri, & hos quidem spirituales, illos uero carnales appellare consueuerimus diuinæ scripturæ suasu adducti, iure dixit, non bestiam traditam esse igni ad comburendum, sed bestiæ corpus, hoc est, crassiores, & carnales, & nihil spiritale cogitantes.

Et reliquarum bestiarum translatus est principatus, & beatitudo uitæ data est eis, usque ad tempus & tempus.

Aliarum quoque bestiarum ablata esset potestas, & tempora uitæ constituta essent eis usque ad tempus & tempus. Vulg. La.

Aliarum enim bestiarum inquit iam desierat principatus, quamuis multorum annorum circuitum regnando consumpsissent. certum enim unicuique regnandi tempus definitum fuit. his autẽ ita gestis, inquit, cum & alia regna iam prius deleta essent, & ii, qui in quarto regno erant supplicio digni, igni traditi essent.

Aspiciebam inquit in uisione noctis, & ecce cũ nubibus cæli quasi filius hominis ueniebat, & usque ad antiquum dierum peruenit, & in conspectu eius allatus est, & ipsi datus est principatus, & honor, & regnum, & omnes populi, tribus, linguæ ipsi seruient, potestas eius potestas æterna, quæ non transibit, & regnum eius nõ corrumpetur.

Aspiciebam ergo in uisione noctis, & ecce cum nubibus cæli, quasi filius hominis ueniebat, & usque ad antiquum dierum peruenit, &

in conspectu

in conſpectu eius obtulerunt eum, & dedit ei poteſtatem & honorem & regnum, & omnes populi, tribus, & linguæ ipſi ſeruient, poteſtas eius poteſtas æterna, quæ non auferetur. & regnum eius, quod non corrumpetur.

Vere in Iudæos opportune ea dici poſſunt, quæ olim propheta in ipſos dicebat.
Hiere.3. Facies meretricis facta eſt tibi, ſine pudore facta es ad omnia. quid enim his uer-
bis apertius? euangelice enim re uera potius & apoſtolice, quàm prophetice &
ænigmatice propheta hæc quaſi præco diuulgauit. quòd enim in euangeliis Do-
Matth. 24 minus ait, Videbitis filiũ hominis uenientem in nubibus cæli cum angelis ſuis.
26. ad Theſ. 4 & beatus Paulus, Quoniam ipſe Dominus in iuſſu, & in uoce Archangeli, & in
tuba Dei deſcendet de cælo, & mortui reſurgent incorrupti, & nos qui uiuimus, qui relinquimur, rapiemur in nubibus obuiam Domino in aera, & ſic ſemper cum Domino erimus. hoc aperte nos docuit beatus Daniel, ſecundum ſaluatoris uaticinans aduentum. filium quidem hominis uocans aperte propter eam, quam ſibi aſciuit naturam, uenientem autem in nubibus, ſecundum id, quod ipſe pollicitus eſt, ut oſtendat illum poteſtatem accipientẽ, & honorem & principatum & regnum ab antiquo dierum, tanquam hominem. hoc enim etiam in ſecundo Pſalmo ex ipſius Domini perſona beatus Dauid ait. Dominus dixit ad me filius meus es tu, ego hodie genui te, poſtula a me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & poſſeſſionem tuam terminos terræ. hoc item beatus Daniel aſſerit, omnes enim populi, inquit, tribus & linguæ ipſi ſeruient, oſtendensque regnum fine cariturum, poteſtas eius inquit poteſtas æterna, quæ non pertranſibit, & regnum eius non corrumpetur. ſic igitur ſcripta reuelatione adiecit.

Horruit ſpiritus meus, ego Daniel in habitu meo & uiſiones capitis mei conturbabant me.

Vulg. La. Horruit ſpiritus meus, ego Daniel territus ſum in his, & uiſiones capitis mei conturbauerunt me.

Et uiſio enim horribilis erat, inquit, & ignoratio eorum, quæ innuebantur, mentem meam confundens perturbationis implebat.

Acceſſi itaque ad unum de aſſiſtentibus, & ueritatem quærebam ab eo, de omnibus his.

Aſſiſtentes ait mille millia, & decies centena millia, per quæ non numerum definitum dixit, ſed maiorem quàm ut numerari poſſit, multitudinem miniſtrorum & eorum qui præſto aderant, declarauit. digniores enim non ſteterant, qui miniſtrare etiam iubebantur, reliqui uero, quòd non ſine metu ſtarent, ſeruitutẽ indicabant. et ſicut in humanis iudiciis ex ſubiectis populis alii aſtant horribilius iudicium præ ſe ferentes, alii egrediuntur & ingrediuntur iudicii reſponſa afferentes, ita in maxime horribili iudicio uidit Daniel decies centena millia aſtantes, & mille millia eorum, quibus miniſtrandi munus erat impoſitum. cum acceſſiſſet itaque interrogans, quæ nam eſſet reuelationis interpretatio, didicit a quodam eorum, qui aſtabant, ueritatem.

Dixit

Dixit enim mihi, hæ bestiæ magnæ quattuor, quattuor regna surgent in terra, quæ auferentur, & accipient regnum sancti altissimi, et obtinebunt illud usque in sæculum sæculorum.

Qui dixit mihi interpretationem sermonum, & docuit me. Hæ quattuor bestiæ magnæ quattuor sunt regna, quæ consurgent de terra. suscipient autem regnum sancti Dei altissimi. et obtinebunt regnum usque in sæculum, & in sæculum sæculorum. Vulg. La.

Animaduertendum est diligenter, dixisse ipsum hic quoque regna quattuor, sicut in imagine quattuor item dixerat, ut ne existimemus fictile regnum a ferreo aliud esse. etenim ibi finem regni ferrei imbecilliorem fore dixit, & hic similiter tria cornua radicitus ex decem euulsa, ut imbecillius affecta. hæc itaque regna inquit delebuntur, et uerum ac sempiternum regnum sanctis altissimi tradetur. illud itaque expetens inquit pro nihilo existimato hominum regna in præsenti uita, quæ haud multo post habitura sint finem.

Deinde quærebam, inquit, accurate de quarta bestia, quia erat differens ultra omnem bestiam, & terribilis ualde, dentes eius ferrei, & ungues ipsius ærei, comedebat & comminuebat, et reliqua pedibus suis conculcabat.

Post hoc uolui diligenter discere de quarta bestia quæ erat dissimilis ualde ab omnibus, & terribilis nimis, dentes & ungues eius ferrei, comedebat, & comminuebat, & reliqua pedibus suis conculcabat. Vulg. La.

Notandum est dentes ferreos dici, & ungues æreos. Romanorum enim regnum ab omnibus accipit tributum, ideo dentes dixit ferreos. et quia etiam ex Macedonico regno profecti in militiam ascribuntur, & quod sunt ungues bestiis, id regi milites, iure ungues æreos appellauit, quandoquidem tertium quoque regnum æreum uocauit.

Percontabar enim, inquit, & de cornibus eius decem, quæ erant in capite illius, & de quarto, quod ascenderat, & excusserat priorum tria: cornu illud cui erant oculi, & os loquens magna, & uisio eius maior reliquis.

Et de cornibus decem, quæ habebat in capite, & de alio quod ortum fuerat, ante quod ceciderant tria cornua, & de cornu illo, quod habebat oculos, & os loquens grandia, & maius erat ceteris. Vulg. La.

Non est mirandum si supra paruum dixit cornu, hic uero uisionem ipsius maiorem reliquis, sed oportet diligenter iis, quæ dicuntur, animum adhibere, namque, quia nascens cornu uidit, paruum ipsum appellauit, tanquam etiam a parua Iudæorum natione profectum, & interim obscurum obtinens regnum, postquam uero radicitus euulsit tria superiora cornua, merito uisionem ipsius reliquis maiorem uocat. addit itaque adhuc interrogans,

Curnam cornu illud bellum faciebat cum ſanctis, & præualuit aduerſus eos?

Vulg. La. Aſpiciebam, & ecce cornu illud faciebat bellum aduerſus ſanctos, & præualebat eis.

Id eſt depreſſit, & humiles fecit eos.

Donec uenit antiquus dierum, & iudicium dedit ſanctis altiſſimi, & tempus aduenit, & regnum obtinuerunt ſancti.

Vulg. La. Donec uenit antiquus dierum, & iudicium dedit ſanctis excelſi, & tempus aduenit, & regnum obtinuerunt ſancti.

Supplicaui, inquit, ut diſcerem, quidnam ſignificet cornu illud faſtu elatum, & arrogantia uerba proferens, ſanctorumque deprimens cætum, quoad antiquus dierum iuſtam ſententiam ferat, reddatque ſanctis regnum, et cornu illius infringat potentiam.

Et dixit mihi, inquit, ſic, beſtia quarta regnum quartum erit in terra, quod ſuperabit omnia regna, & deuorabit omnem terram, et conculcabit, & concidet eam.

Vulg. La. Et ſic ait. beſtia quarta regnum quartum erit in terra, quod maius erit omnibus regnis, & deuorabit uniuerſam terram, & conculcabit, & comminuet eam.

Hæc autem illi per ænigmata diſcebant, nos uero ipſa experientia didicimus, qui uidemus prædictionis euentum, exactionem tributorum, paupertatem complures opprimentem. et alia cotidie fieri conſpicimus.

Et decem cornua ipſius, inquit, decem reges ſurgent.

Vulg. La. Porro cornua decem ipſius regni decem reges erunt.

Notandum eſt non dixiſſe fore, ut ſinguli exurgant alius alii deinceps ſuccedentes, ſed eodem tempore omnes exurrecturos, atque hæc ita ſe habere, ſequentia teſtantur.

Et poſt eos enim ſurget, inquit, rex alius, qui ſuperabit malis omnes ſuperiores, & tres reges humiliabit.

Vulg. La. Et alius conſurget poſt eos, & ipſe potentior erit prioribus, & tres reges humiliabit.

Quòd ſi non eodem tempore regnarunt, uerum ſinguli ſuperioribus ſuccedentes alius alii, quo modo iſte tres ſuperiores eodem tempore humiliabit? perſpicuum igitur ita prædicere, fore, ut decem circa finem ſimul exurgant. et poſtremus Antichriſtus exoriatur, regnumque obtinere contendat. quem cum ipſis

bellaturum,

bellaturum, ac tres ex ipsis euersurum asserit. qui quidem non contentus ea uictoria, quam de hominibus reportauerit,

Etiam sermones, inquit, contra altissimum loquetur, & sanctos altissimi debellabit, &, ut quædam habent exemplaria, humiliabit, & cogitabit mutare tempora, & legem.

Et sermones contra excelsum loquetur, et sanctos altissimi conteret, & putabit, quòd possit mutare tempora & leges. Vulg. La.

Tanta enim rabie, inquit, & insania concitabitur, ut superba uerba & maledicta contra Deum altissimum coniiciat, omneque supplicii genus inferat iis, qui ipsi Deo grato & beneuolo animo inseruientes sanctitatis participes fuerint. opinabiturque posse se pietatem, quæ tunc uigebit, funditus euertere, optimamque ipsius rempub. commutare. hoc enim innuit, cum dixit, cogitabit mutare tempora & legem, hoc est eam rempubl. quæ tunc res administrabit. deinde subiicit.

Et tradetur in manu eius

Hoc est permittet diuina prouidentia. ostendensque deformitatis malorum illorum tempus, neque enim in finem obliuio erit pauperis, patientia pauperum non peribit in finem, cum dixisset, tradetur in manu eius, adiecit, Psal. 9.

Vsque ad tempus & tempora, & dimidium temporis.

Idque apertius in fine prophetiæ nos edocuit. a tempore enim mutationis continuitatis inquit, & ut data fuerit abominatio desolationis, dies mille ducenti nonaginta. tempus igitur & tempora, & dimidium temporis, tres annos cum dimidio dicit, quibus cornu illud magna loquens imperabit.

Sed iudicium sedit, & principatum eius transmutabunt, ut deleat & perdat usque in finem.

Et iudicium sedebit, ut auferatur potentia, & conteratur, & dispereat usque in finem. Vulg. La.

Hoc item aperte beatus Paulus nos docuit. cum enim dixisset ea, quæ paulo ante memorauimus, hæc etiam subiecit. tantum, ut qui tenet nunc teneat, donec de medio fiat, & tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus Iesus interficiet spiritu oris sui, & destruet illustratione aduentus sui, eum, cuius est aduentus secundum operationem satanæ, in omni uirtute, & signis, & prodigiis mendacibus, & in omni seductione iniquitatis iis, qui pereunt. quod autem dicit, tale est, oportet id quod modo detinet e medio tolli, extinguetur enim error, qui detinet, & finis idolorum dolis imponetur, & tunc reuelabitur ille iniquus. hoc Dominus quoque in sacris euangeliis asseruit. prædicabitur enim hoc euangelium, inquit, in omnes fines terræ in testimonium ipsis. et tunc ueniet finis. hoc inde edoctus beatus Paulus Thessalonicenses ipse docet, ac per illos omnes pietatis amatores, quasi dicat, ne existimetis fore, ut nunc ille ueritatis hostis (2. ad Thess. 2.) (Matt. 24.)

appareat. oportet enim prius idolorum errorem, qui homines detinet, extingui, et corroborari euangelii prædicationem, deinde ſic iniquum illum reuelari. tum ipſius quoque perniciem oſtendit, quem Dominus, inquit, Ieſus interficiet ſpiritu oris ſui, & deſtruet illuſtratione aduentus ſui. tum etiam quo pacto apparebit, declarat. cuius eſt, inquit, aduentus ſecundum operationem ſatanæ. imitabitur enim diabolus Dei & ſaluatoris noſtri humanitatem; et ſicut Dominus per humanam naturam apparens noſtræ ſalutis auctor fuit, ita etiam diabolus ſumpto ſuæ improbitatis idoneo inſtrumento, per ipſum propriam uirtutem oſtendet, mendacibus ſignis, & prodigiis, & falſa miraculorum ſpecie otioſos homines ſeducens ac docens, curnam hæc fieri permittat auctor omnium rerum Deus, adiecit, eo quòd caritatem ueritatis non receperunt, ut ſalui fierent, ideo mittet illis Deus operationem erroris, ut credant mendacio, ut iudicentur omnes, qui non crediderunt ueritati, ſed conſenſerunt iniquitati. Hoc idem Ioan. 5. Dominus quoque Iudæis dixit. Ego ueni in nomine patris mei, & non accepiſtis me, ueniet alius in nomine ſuo, & illum accipietis. hæc autem docens angelus Danielem, ſermones, ait, contra altiſſimum loquetur, & ſanctos altiſſimi debellabit, & cogitabit mutare tempora & legem, & dabitur in manu eius usque ad tēpus & tempora & dimidium tēporis. & iudicium ſedit, & principatum eius transmutabunt, ut deleat & perdat usque in finem. uidete quemadmodum ea, quæ angelus ænigmatice interpretatus eſt, aperte beatus Paulus edocuerit. et Matt. 24. Dominus item præſignificans futuras in ſanctos impiorum inuaſiones, Erit, dicebat, tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi usque modo, neque fiet, et niſi breuiati fuiſſent dies illi, non fieret ſalua omnis caro, ſed propter electos breuiabuntur dies illi. deinde cum ſanctis ſuis diſcipulis conſuluiſſet, & per illos omnibus hominibus, cauerent ne ſeducerentur ab iis, qui dicerent hic uel illic Chriſtum eſſe. non enim amplius clam & occulte, ſed palam cum gloria apparebit. adiecit: tunc uidebunt filium hominis uenientem in nubibus cæli, cum uirtute multa, & maieſtate, & mittet angelos ſuos cum tuba & uoce magna, & congregabunt electos eius a quattuor uentis a ſummis cælorum usque ad terminos eorum. hæc itidem Danieli prædicens angelus, iis, quæ iam dixerat, adiecit.

Et regnum, & poteſtas, & magnitudo regum, qui ſunt ſubter omne cælum, data ſunt ſanctis altiſſimi, & regnum eius regnum æternum, & omnes principatus ipſi ſeruient, & obedient. hucusque finis uerbi.

Vulg. La. Regnum autem, & poteſtas & magnitudo regni, quæ eſt ſubter omne cælum, detur populo ſanctorum altiſſimi, cuius regnum, regnum ſempiternum eſt, & omnes reges ſeruient ei, & obedient. hucusque finis uerbi.

Hoc eſt, omnium rerū huiuſce uitæ hic eſt finis, ut deficiant omnia terræ regna, tradaturque ſanctis altiſſimi regnum æternum, ac regnantes ei obediant & amice ſeruiant. eſt enim perenne regnū eius ac fine carens. His auditis inquit, ego Daniel terrore multo completus ſum, ut ne cogitationes quidem meæ in me quieſcerent,

quiescerent, sed confunderentur,& continenter conturbarentur: et forma mea multum hac de causa immutaretur. ueruntamen

Ostensa mihi mysteria haud passim diuulgaui, sed in corde meo ea conseruabam.

Ego Daniel multum cogitationibus meis conturbabar, & facies mea mutata est in me, uerbum autem in corde meo conseruaui. Vulg. La.

Beatus igitur Daniel hæc nos docuit, ego autem in præsenti omissa Iudæorum accusatione, uehementer admiror, quosdam pietatis magistros quartam bestiam uocasse regnum Macedonicum. oportuit enim ipsos primum considerare tertiam bestiam quattuor habuisse capita, quod aperte indicabat post Alexandri obitum quadripartitam regni diuisionem. deinde animaduertendum erat & quartam bestiam eodem tempore decem habuisse cornua. et paruum cornu tria priora cornua radicitus euulsisse. et quattuor, at nō decem reges Alexandri regnum excepisse. et ut aliis omissis, ad finem perueniam, illud etiam simul inspiciendum erat, dixisse prophetā post quartæ bestiæ interitum sanctis altissimi regnum traditum iri. quare etiam iudicium sedit, sancti autem altissimi nō post Antiochum illustrem, id est Epiphanem regnū exceperunt. quòd si potentiam quandam adepti sunt beati Maccabæi,nō tamen diutius regnarunt, Iudas enim tres annos præfectus fuit, Ionathan undeuiginti, Simon octo, alii uero, ut ne singula percurrens prolixiore utar oratione, cum parumper regnassent,uel morte extincti sunt, uel calamitatibus affecti & in discrimen adducti imperio priuati fuere. alioqui, ne omnes quidem isti sancti, cum quidam in illis improbi extiterint, & ut omnes etiam ponamus sanctos esse, his omnibus deletis Herodes totius Iudææ rex declaratus est. quomodo itaque uerum erit, quod ab Angelo dictum est, post deletum cornu illud, regnum & potestatem, & magnitudinem regum, qui sunt subter omne cælum, data esse sanctis altissimi, & regnum eius regnum æternum? nihil enim horum Maccabæis conuenit. neque enim illis regnum creditum fuit,sed cum ductores exercitus essent, uincebant. et celerem finem sortiti sunt. relinquitur itaque, ut quartam bestiam Romanorum regnum intelligamus, circiter finem cuius decē eodem tempore consurgent reges,atque omnis improbitatis opifex & magister nouissimus apparebit ea faciens ac patiens, quæ docti sumus, post cuius interitum Dei & saluatoris nostri apparebit aduentus; et de omnibus hominibus iudicium fiet; et aperientur libri, id est, eorum quæ ab unoquoque in uita gesta fuerint, recordationes. & igni tradetur bestiæ corpus, hoc est, illi qui adempta animæ potestate corpori licentiam concesserint, & carnis sensui in uita addicti fuerint. reddet autē iustus iudex sanctis regnum clamans: Venite benedicti patris mei,possidete paratum uobis regnum a constitutione mundi, quod utinam nos omnes consequamur gratia, & benignitate Domini nostri Iesu Christi, cum quo patri gloria cum sancto spiritu in sæcula sæculorum, Amen.

ORATIO OCTAVA.

In anno tertio regni Baltasar, uisio apparuit mihi, ego Daniel,post conspectum mihi principium.

Vulg. La. Anno tertio regni Baltasar regis, uisio apparuit mihi, ego Daniel, post id, quod uideram in principio.

Cum adhuc, inquit, Chaldæorum, siue Assyriorum uigeret imperium, aliam reuelationē uidi post illam priorem, & hanc recentiorem tempus declarat, priorem enim uidit anno primo Baltasar regis chaldæorum, hanc uero anno eiusdem tertio. neque temere tempus notat, sed docens multo ante tempore quàm hæc fierent, a rerum omnium auctore Deo se consecutum esse, ut præcognosceret.

Et uidi inquit in uisione, & factum est, cum uiderem ego, & eram in Susis, castro, quod est in regione Elam.

Vulg. La. Vidi in uisione mea, cum essem in Susan castro, quod est in Elam ciuitate.

Susa olim metropolis erat Persarum. quando itaque Persici regni discit euersionem, necessario in illa urbe sibi uidetur inspicere reuelationem, & uidi, inquit, in uisione, hoc est non uigilans, neque interdiu hæc conspexi, sed in somnis mihi auctor rerum omnium Deus ostendit.

Et eram, inquit, super Vbal.

Vulg. La. Vidi autem in uisione esse me super portam Vlai.

Iuxta portam inquit mihi uidebar stare, ita enim quidam posuerunt interpretes.

Et sustuli oculos meos, & ecce aries unus stans super Vbal, & ipsi cornua excelsa, & unum excelsius altero, & excelsius ascendebat in extremo.

Vulg. La. Et leuaui oculos meos & uidi, & ecce aries unus stabat ante paludem habens cornua excelsa, & unum excelsius altero, atque succrescens.

Persicum regnum arieti simile intuetur, tanquam diuitiis suis laborans, multarumque facultatum obtinens abundantiam. duo cornua in ariete contemplatur. quia primus ipsorum regno potitus est Cyrus, & usque ad filios tantum regnum ipsum transmisit, Cambyse enim illius filio uita functo paucos menses magi regnum obtinuerunt, quod paulo post excepit Darius hystaspis, usque ad filios & nepotes * regnum usque ad Darium transmittit, quo interfecto Alexander Macedo, regno potitus est. Duo itaque genera regum per duo cornua significantur. et ambo quidem intuetur excelsa, excelsius autem priore posterius, sicut enim iam ante diximus, amplius Dario & Xerxe sceptra tenentibus regnum fuit. nam Cyrus pontum Euxinum & Asiam sibi subegit. Darius etiam Scythas nomadas cum reliquis sibi subiectis coniunxit. Xerxes Europæ quoque regni iugum imponere conatus est. Idcirco duo cornua in Ariete contemplatur, sed alterum prius, alrerum posterius, & posterius excelsius priore.

Et uidi inquit arietem cornu petentem contra mare, & boream, & austrum.

Postea uidi arietem cornibus uentilantem, contra occidentem, & contra aquilonem, & contra meridiem. Vulg. La.

Omnia enim & ad aquilonem,& ad austrum sita sibi subiecta habebat. et itidem ea, quæ ad occidentem usque ad ipsum mare, & plurimas item insulas in seruitutem redegit.statim itaque cũ Xerxe bellum græciæ inferente & Cyprii,& Rhodii, Samii, & Lesbii, & Chii,& Cyclades omnes inita societate pugnabant,hac de causa uidit arietem cornu petentem contra mare, & aquilonem, & austrum.

Et omnes, inquit, bestiæ non stabunt in conspectu eius, & non erat liberans de manu eius, & fecit secundum uoluntatem suam, & magnificatus est.

Et omnes bestiæ non poterant resistere ei, neque liberare de manu eius, fecitque secundum uoluntatem suam, & magnificatus est. Vulg. La.

Bestias autem rursus alia regna singularia uocat, Syrorum, Cilicum, Arabum, Aegyptiorum, & bestias ipsa appellat eo, quòd subiectis populis terribilia forent. nullum itaque regnum, inquit, resistere poterat regno illi,quod cornu petebat contra austrum, & aquilonem, & mare, & nemo hominum poterat ab illo imperio liberum quempiam demonstrare, sed quodcunque ei uidebatur, illud ad exitum perducebat.

Et ego, inquit, intelligebam.

Hæc, inquit, contemplans mecum ipse reputabam, quæ per hæc significarentur, ea cupiens inuenire, meque hæc cogitante,

Ecce hircus caprarum ueniebat a libyco super faciem totius terræ, & hirco illi cornu erat conspicuum inter oculos eius.

Ecce autem hircus caprarum ueniebat ab occidente super faciem totius terræ, & non tangebat terram, porro hircus habebat cornu insigne inter oculos suos. Vulg. La.

Macedonicum regnũ hoc in loco a somnii ænigmate significatum est,quod propter celeritatem, agilitatemque hircum appellauit, ariete enim uelocior est hircus, & a libyco ipsum uenisse dixit, quia cum Aegyptum prius subegisset, deinde in Persarũm regionẽ concessit. uicit enim Darium in Cilicia, & inde percursa Assyria,Phœnice, & Palæstina, & urbibus partim deditione, partim ui captis in Aegyptum profectus est. deinde illo quoque regno potitus, Perside occupata maximum ipsorum euertit regnum. unum autem cornu conspicuum, hoc est, insigne & illustre ipsum uocat Alexandrum,& inter hirci oculos natum asserit illud cornu propter ingenium, & prudentiam, & sagacitatem mentis ipsius Alexandri.

Et uenit, inquit,hircus usque ad arietem habentem cornua,quem uidi stantem super Vbal. et cucurrit ad eum in impetu roboris sui,

& uidi ipſum perueniſſe usque ad arietem, & efferatus eſt contra eum, & percuſſit arietem, & contriuit utraque cornua eius, & non erat robur arieti, ut ſtaret coram ipſo. et proiecit ipſum in terram, & conculcauit ipſum, & non erat eripiens arietem de manu eius.

Vulg. La. Et uenit usque ad arietem illum cornutum, quem uideram ſtantem ante portam, & cucurrit ad eum in impetu fortitudinis ſuæ, cumque appropinquaſſet prope arietem efferatus eſt in eum, & percuſſit arietem, & comminuit duo cornua eius, & non poterat aries reſiſtere ei, cumque eum miſiſſet in terram, conculcauit, & nemo quibat liberare arietem de manu eius.

Primum enim cum illius ducibus congreſſus in Aſiæ regionibus, omne ipſis imperium ademit, deinde cum Darius in Cilicia ingenti cum exercitu occurriſſet, alterum prœlium committitur, & Darius in fugã uertitur, multisque militibus interfectis captiuas Darii filias Alexander accepit. tum rurſus poſt reuerſionem ex Aegypto ad Babylonem inſtructa acie & ipſum Darium occidit, & Perſicum euertit regnum. et contrita ait utraque ipſius fuiſſe cornua, eo quòd Medi etiam Perſæ ſimul nominantur, cum Cyrus, qui primus regnauit, a patre Medo, & a matre Perſa duceret originem. et quia primus ipſorum rex utrisque his nominibus appellatus eſt, neceſſario illi quoque, qui ſub eius regno erant, Medos & Perſas ipſos nominabant, in unum enim principatum utraque regna conuenere. externi quoque ſcriptores & Perſas & Medos eoſdem nuncupant. ita autem inquit contritis arietis cornibus,

Hircus caprarum magnificatus eſt, usque ualde.

Vulg. La. Hircus autem caprarum magnus factus eſt nimis.

Perſico enim ſiue Medo euerſo regno Alexander in omnes imperium adeptus eſt, ſed iſte quoque cum breue tempus ſuperuixiſſet, ſortitus eſt uitæ finem, & hoc uidit beatus Daniel, idcirco ait.

Et cum roboraretur ipſe, contritum eſt cornu illud magnum.

Vulg. La. Cumque creuiſſet fractum eſt cornu magnum.

Poſt uictoriam illam maximam, inquit, communem hominum Alexander ſortitus eſt finem.

Et aſcenderunt, inquit, quattuor cornua ſubter illud ad quattuor uentos cæli.

Vulg. La. Et orta ſunt quattuor cornua ſubter illud per quattuor uentos cæli.

Quattuor autem cornua, quattuor illos reges innuunt, qui eodem tempore ſimul Alexandro ſucceſſere. Ptolemæus enim Lagi Aegypti accepit imperium, Seleucus Nicanor Babylonẽ obtinuit, & reliquas partes usque ad Syriam pertinentes, Antigonus Aſia potitus eſt, Macedonia Antipater, aut, ut quibuſdam

ſcriptoribus

ſcriptoribus uidetur, Philippus, qui etiam Aridæus dictus eſt, Alexandri frater. et illud notandum eſt, conſpexiſſe prophetam tertiam beſtiam quattuor habentem capita, & hircum poſt unum cornu contritum quattuor cornua produxiſſe, ut perſpicuum ſit, eadem & per hircum & per tertiam beſtiam ſignificari.

Et ex uno, inquit, cornuum egreſſum eſt cornu unum robuſtum.

De uno autem ex eis egreſſum eſt cornu unum modicum. Vulg. La.

Antiochum dicit illuſtrem, id eſt Epiphanem, qui Antiochi illius, qui magnus uocabatur, filius fuit.

Et magnificatum eſt inquit ad auſtrum, & ad orientem, & ad libycum, & ad uirtutem.

Et factum eſt grande contra meridiem, & contra orientem, & contra fortitudinem. Vulg. La.

Potens, inquit, effectus ſuperauit Aegypti regem, & nationes ad orientem ſitas in ſuam redegit poteſtatem. et cum exercitu profectus Iudæis quoque, inquit, bellum intulit, & ſanctam Metropolim ſubegit. uirtutem enim ipſam appellauit, propter diuinam gratiam, quæ id temporis in templo florebat. idque planius faciens ſubiecit.

Et magnificatum eſt usque ad uirtutem cæli, et cecidit in terram de uirtute, & de ſtellis, & conculcauit eas.

Et magnificatum eſt usque ad fortitudinem cæli, & deiecit de fortitudine, & de ſtellis, & conculcauit eas. Vulg. La.

Hæc nos apertius edocent primus & ſecundus Maccabæorum libri, & Ioſephus hiſtoriographus hæc accurate conſcripſit, & nos itẽ breuiter, quæ ad ipſum pertinent, enarrabimus. Cum Iudæi illi, qui ex eo genere nati erant, cuius erat maximus pontificatus, contra principem ſacerdotum eo tempore ſeditionem concitaſſent, qui hunc principatũ appetebant, ad Antiochum profecti ei perſuadent, ut Iudæorum rempub. ad græca transferat inſtituta, & gymnaſium in urbe ædificandum curet. quibus rebus geſtis pii homines in luctu erant, & mærebant, quòd apertam cernerent legum uiolationem, at reliqua turba libere absque ullo metu diuinam legem conculcabat, et in circumciſionis præceptum contumelioſe illudebat. uehementiore autem conflata ſeditione cum eò perueniſſet Antiochus, plurimos pios homines occidit, & auſus eſt in ſacri templi adyta ingredi, quò ingreſſus omnia quæ templi erant prædatus eſt, ſibique theſauris uendicatis, & uſurpatis omnibus muneribus, & poculis & phialis & crateribus, aureaque menſa, & aureo thuribulo, & candelabris ex auro confectis, & omnibus omnino diuini miniſterii uaſis, aram inſuper in Dei templo Ioui cõſtruxit, omnemque urbem idolis compleuit, & omnes ſacrificare cogebat, & ipſe etiam ſuem in diuina ara mactauit, ac Iouis Olympii templum nuncupauit. hæc omnia beatus Daniel multo ante docet, uidet enim per cornu, ipſum Antiochum, qui magnus factus eſt, usque ad uirtutem cæli, id eſt, inſania contra ipſum rerum omnium

omnium auctorem Deum concitatus est, cui & populus, & templum dedicatum erat, & cecidit in terram de uirtute, & de stellis, & conculcauit eas. plurimi enim ex populo uiolata Dei lege ex ordine cælestium exciderunt, & ab istius tyrannide conculcati sunt, qui seipsos perdiderunt. ac stellas ipsos propter nobilitatẽ, splendoremque pietatis appellauit. innuitque quod olim Abraæ promissum fuit: faciam enim semen tuum, inquit, sicut stellas cæli. neque enim contentus fuit, inquit, conculcasse plures eorum, qui stellæ uocabantur, sed etiam

Vsque ad principem uirtutis magnificatum est,

Vulg. La. Et magnificatum est usque ad fortitudinem cæli.

Rabie enim & insania contra ipsum Deum & regem huius exercitus, idest, populi sancti, exarsit, & hæc facere inquit perseuerabat, quoad princeps exercitus liberaret eos e captiuitate, id est, quoad opem diuinam consequerentur. et nos per archangelum illum, cui munus hoc impositum est, ut noster sit præses & custos, adipisceremur salutem. deinde apertius quæ ausurus foret Antiochus præsignificat.

Et per ipsum, inquit, sacrificium turbatum est peccato.

Neque enim permittebat secundum legem offerri sacrificia, sed græco ritu ea perfici cogebat. tum subiicit.

Quia etiam factum est, & prospere ei successit.

Tunc enim impedimentum nullum fuit, quod eius rabiem coerceret.

Et sanctum, inquit desolabitur, & datum est super sacrificium peccatum, & proiecta est in terram iustitia, & fecit, & prospere successit.

Vulg. La. Et ab eo tulit iuge sacrificium, & deiecit locum sanctificationis eius, robur autem datum est ei contra iuge sacrificium propter peccata, & prosternetur ueritas in terra, & faciet, & prosperabitur.

Furore enim percitus, & tyrannide utens polluere ausus est altare peracto non legitimo sacrificio, uacuum autem ab ornatu diuinum templum fecit, iustitiæq; leges conculcauit iniusta piis hominibus illata nece, & interim dum hæc faceret, prospere ei succedebat. deinde

Audiui quendam sanctum loquentem, & dixit unus sanctus phelmoni loquenti. usque quo uisio stabit, & sacrificium ablatum, & peccatum desolationis datum, sanctum, & fortitudo conculcabitur?

Vulg. La. Et audiui unum de sanctis loquentem, & dixit unus sanctus alteri nescio cui loquenti. usque quo uisio & iuge sacrificium, & peccatum desolationis, quæ facta est, & sanctuariũ & fortitudo conculcabitur?

Phelmoni hebraica lingua græca uoce quendam significat, idque testatur Syrorum lingua hebrææ affinis. ait itaque beatus Daniel, audiui quendam sanctum

de alio

de alio ſancto quærentem . et perſpicuum eſt illum uidiſſe angelos inter ſe colloquentes, ac diſcere cupientes, quantum futurum ſit temerariæ impietatis, iniquitatisque, & deſolationis templi, & minime legitimi, deteſtabilisque ſacrificii tempus, ac tyrannidis illius, qua populus opprimetur.

Et dixit ei, inquit, usque ad ueſperam & mane dies duo mille & trecenti, & purgabitur ſanctum.

Et dixit ei, usque ad ueſperam & mane dies duo millia trecenti, & mundabitur ſanctuarium. Vulg. La.

Veſperam uocauit calamitatum initium, & mane calamitatum finem. quia quæ dolorem afferunt, ea nocti ac tenebris comparantur. a præſenti, inquit, initio calamitatum usque ad finem malorum tantum temporis intercedit, & computati dies hi ſecundum hebræorum rationem ſex annorum & ſex menſium numerum perficiunt. tamdiu enim graſſata eſt Iudæorum calamitas.

Et factum eſt, inquit, cum uiderem ego Daniel uiſionem, quærebam intelligentiam.

Factum eſt autem, cum uiderem ego Daniel uiſionem & quærerem intelligentiam. Vulg. La.

His inquit conſpectis, intelligere, & accurate percipere cupiebam, quæ per hæc ſignificarentur ænigmata.

Et ecce ſtetit in conſpectu meo quaſi uiſio uiri.

Ecce ſtetit in conſpectu meo quaſi ſpecies uiri. Vulg. La.

Videbar, inquit, mihi uidere uirum,

Et audiui uocem uiri inter Vbal, & uocauit, & dixit, Gabriel fac intelligere illum uiſionem.

Et audiui uocem uiri inter Vlai, & clamauit, & ait, Gabriel fac intelligere iſtum uiſionem. Vulg. La.

Audiui etiam alium quendam humana uoce utentem, & imperantem ei, qui aſſiſtebat mihi, quem Gabrielem quoque nominauit, ut interpretaretur mihi reuelationis ænigmata. ex iis, quæ dicta ſunt coniici poteſt, eum, qui iubebat, Dominum fuiſſe.

Et uenit, inquit, & ſtetit iuxta ſtationem meam.

Et uenit, & ſtetit iuxta ubi ego ſtabam. Vulg. La.

Statim, inquit, iuſſus uenit, & prope me ſtetit.

Et cum ueniret ipſe obſtupui, & cado in faciem meam.

Cumque

Vulg. La. Cumque uenisset, pauens corrui in faciem meam.

Idonea hæc sunt ad conuincendum Eunomii fastum, qui ipsam se cognoscere Dei essentiam arroganter iactitat. si enim angelorum contemplationem, eamdemque contemplantis uiribus dimensam tantus propheta non tulit, quid magis impium aut detestabilius iis qui gloriantur diuinam se nouisse substantiam? sed ad propositum reuertamur.

Et dixit ad me, intellige fili hominis, adhuc enim in temporis finem.

Vulg. La. Et ait, ad me intellige fili hominis, quoniam in tempore finis complebitur uisio.

Ne existimes, inquit, in præsenti his rebus finem impositum iri, siquidem post multos annos fient, expleto enim definito tempore, horum unumquodque ad exitum perducetur.

Et cum loqueretur ipse mecum, cado in faciem meam super terram & tetigit me, & statuit me super pedes meos. et dixit, ecce ego indico tibi futura in nouissimis iræ filiis populi tui. adhuc enim in temporis finem manent.

Vulg. La. Cumque loqueretur ad me collapsus sum pronus in terram, & tetigit me, & statuit me in gradu meo, dixitque mihi, ego ostendam tibi, quæ futura sunt in nouissimo maledictionis, quoniam habet tempus finem suum.

Cum uidisset me, inquit, præ metu collapsum, primum erexit me, deinde consolatur indicans ea se gratia uenisse, ut mihi futura cupienti præmonstraret, & qualia propter diuinam iram rursus essent inuasura populum meũ, deinde metum, quo afficiebar, mihi ademptum cupiens, hæc longo post tempore futura indicauit. et quæ uideram ea mihi singula interpretatus est, ita locutus.

Iste aries, quem uidisti habens cornua, rex Medorum est, & Persarum.

Vulg. La. Aries quem uidisti habere cornua rex Medorum est, atque Persarum.

Nam quia simulatque chaldaicũ siue Assyrium Darius Medus excepit regnum, etiam Cyrus Persa tunc ad Persas transtulit imperium, qui & Medus erat & Persa, propter generis coniunctionem, necessario Persis Medos præposuit, & ait, arietem esse regem Medorum & Persarum, ambo enim, & postremus Darius qui Arsamenis appellatus fuit, quem Alexander Macedo confecit, utraque regna administrauit.

Et hircus, inquit, caprarum rex græcorum, & cornu illud magnum, quod erat inter oculos eius, ipse est rex primus.

Porro

Porro hircus caprarum rex græcorum eſt, & cornu grande, quod erat inter oculos eius, ipſe eſt rex primus. Vulg. La.

De Alexandro loquitur.

Quod autem contritum eſt, & ſteterunt quattuor cornua ſubter illud, quattuor reges conſurgent de gente eius, & non in robore illius.

Quòd autem fracto illo ſurrexerunt quattuor pro eo, quattuor reges de gente eius conſurgent, ſed non in fortitudine eius. Vulg. La.

Nam poſt illius, inquit, obitum regnum illius in quattuor regna diuidetur, quin etiam & ſi quattuor fuerint qui regnent, non poterunt tamen egregia illa facinora, quæ ille faciebat, perficere, uerum multo ſe eius uirtute inferiores præſtabunt.

Et in extremo, inquit, regni ipſorum, completis peccatis eorum,

Et poſt regnum eorum, cum creuerint iniquitates, Vulg. La.

Quando, inquit, ad ſummam impietatem peruenerint, & ultra meæ diutinæ lenitatis terminos deliquerint,

Conſurget rex impudens facie, & intelligens propoſitiones, & forte robur eius, & non in robore ſuo.

Conſurget rex impudens facie, & intelligens propoſitiones, & roborabitur fortitudo eius, ſed non in uiribus ſuis. Vulg. La.

Antiochi uerſutam malitiam per hæc innuit, & præter malitiam, potentiam, quam ille ſibi comparauerat, deinde docens eum hæc facturum, Deo uidelicet permittente, neceſſario ſubiecit, & non in robore eius, & Aſsyrio ait Deus per Eſaiam prophetam, nunquid gloriabitur ſecuris ſine incidente in ea? aut exaltabitur ſerra ſine trahente eam? ita & hic, audebit hæc, inquit, Antiochus non ut potens, ſed Deo permittente.

Et mirabilia, inquit, corrumpet, & diriget, & faciet, & interficiet fortes, & populum ſanctum & iugum uinculi eius diriget,

Et ſupra quàm credi poteſt, uniuerſa uaſtabit, & proſperabitur, & faciet, & interficiet robuſtos, & populum ſanctorum ſecundum uoluntatem ſuam. Vulg. La.

Id eſt, nihil ipſi erit impedimento, quin omnia faciat quæcunque uoluerit. de talibus beatus Dauid præcipit, cum ait. noli æmulari in eo, qui proſperatur in uia ſua, in homine faciente iniuſtitias, perſæpe enim accidit ut impietati & iniquitati addictis hominibus, quique audeant admodum iniuſta, res proſpere ſuccedant. Iugum igitur inquit, uinculi eius diriget, hoc eſt, quæcunque ſubiectis populis imperabit, ea coget illos perficere. deinde uerſutam illius malitiam, doloſamque ſimulationem prædicens, Pſal. 36.

Dolus inquit in manu eius, & in corde ſuo magnificabitur, & dolo interficiet multos.

Vulg. La. Et dirigetur dolus in manu eius, & cor ſuum magnificabit, & in copia rerum omnium occidet plurimos.

A principio enim Gymnaſium in Hieroſolymis ædificari præcepit, deinde ſuillis ueſci carnibus, tum etiam coegit ſacrificare, ac uerbis fallacibus uſus pios homines in fraudem impellere conabatur, ac regia munera pollicitus omnes in legem delinquentes cernere cupiebat. idcirco dolus, inquit, in manu eius, & in corde ſuo magnificabitur. maximum enim ſeipſum omnium hominum exiſtimauit eſſe. et dolo interficiet multos, quoscunque ſcilicet in fraudem inducere potuerit.

Et in perditione multorum, inquit, ſtabit.

Hoc eſt, quæſtione adhibita, exquiſitis tormentis utetur, donec plures uiderit propriam ſalutem amiſiſſe. neque contentus ea contra homines inſania,

Etiam in principem, inquit, principum ſtabit.

Vulg. La. Et contra principem principum conſurget.

Hoc eſt contra ipſum regem regum, qui dominantibus dominatur, inſaniens, dedicatum illi templum polluere aggreſſus, & permiſſam ſibi contra Iudæos licentiam oſtendens.

Et quaſi oua, inquit, manu ipſos conteret.

Vulg. La. Et ſine manu conteretur.

Ita facillime omnia hæc, inquit, perficiet, perinde atque ſi quis oua manu uellet conterere. atque hic ipſorum Iudæorum ſegnitiem notat, qui neglectis rebus diuinis, ab ipſo Deo deſerti, & ſuperna fuere prouidentia deſtituti. his adiicit.

Et uiſio ueſpere & mane, quæ dicta eſt, uera eſt.

Hoc eſt, & tempus calamitatibus definitum ſine ulla dubitatione uerum eſt. quia uero multum temporis intercedit,

Et tu ſigna, inquit, uiſionem, quia in dies multos erit.

Vulg. La. Tu ergo uiſionem ſigna, quia poſt multos dies erit.

Hoc eſt, obſcuram adhuc ipſam multis relinque, tibi enim ut cupienti hæc ante res ipſas declaranda curaui.

Et ego, inquit, Daniel dormiui, & obtorpui dies, & ſurrexi, & faciebam opera regis, & admirabar uiſionem, & non erat intelligens.

Vulg. La. Et ego Daniel langui, & ægrotaui per dies, cumque ſurrexiſſem, faciebam opera regis, & ſtupebam ad uiſionem, & non erat qui interpretaretur.

Cum

Cum enim didicissem ea mala, quæ rursus populum meum essent oppressura, tanto mærore affectus fui, ut etiam ob eam rem in ægritudinem inciderim; uerumtamen ita affectus, quæ a rege mihi commissa fuerant, administrabam, nemine infirmitatis causam cognoscente. Hic nouerat etiam cum beato Paulo dicere. Quis infirmatur,& ego non infirmor? quis scandalizatur & ego non uror? 2. ad cor. & flere cum flentibus, & gaudere cum gaudentibus. et si patitur unum membrum,compatiuntur omnia membra. 11. ita affectus & hac erga conseruos beneuolentia præditus perceptis iis calamitatibus,quæ multis post sæculis in ipsos conseruos essent inuasuræ, lamentari ac lugere perseuerabat; præsertim cum exploratum haberet eorum se malorum omnino expertem fore,qui e præsenti uita haud multo post esset decessurus. hanc eandem caritatem decet nos item cognatis & conseruis præstare, idemque mutuo sentire, & membrorum mutuam, qua sibi compatiuntur, cognationem imitari: siquidem membra alter alterius uocati sumus, ac digni effecti,qui Christi corpus appellemur. ipsi gloria in sæcula sæculorum. Amen.

ORATIO NONA.

In primo anno Darii filii Assueri de semine Medorum,qui regnauit super regno chaldæorum in anno uno regni eius, ego Daniel intellexi in libris numerorũ annorum, qui factus est sermo domini ad Hieremiam prophetam, ut compleretur desolatio Hierusalem, septuaginta anni.

In anno primo Darii filii Assueri de semine Medorum, qui imperauit super regnum chaldæornm, anno uno regni eius, ego Daniel intellexi in libris numerum annorum, de quo factus est sermo domini ad Hieremiam prophetam, ut complerentur desolationis Hierusalem septuaginta anni. Vulg. La.

Hinc quoque perspicuũ est aliud fuisse Darii Assueri,aliud Cyri Persæ regnum, & cum iis, quæ paulo ante dicta sunt, modo recitata consentiunt, neque enim Darium simpliciter Medum appellauit, sed de semine Medorum, ut planum fieret non utrinque materno scilicet & paterno genere Medum illum fuisse. regnauit tamen super regnum chaldæorum,Baltasar post languorem diuina plaga nocte interfecto, & breue admodum tempus Darius iste regnasse mihi uidetur. beatus enim Daniel,cum iam reliquum expletum uidisset captiuitatis terminum,ratiocinatus septuaginta annorum numerum, quem per prophetam Hieremiam prædixit auctor omnium rerum Deus, pro populo cœpit domino supplicare. tempus autem expletum est regnante Cyro Persarum rege, ut beatus Esdras ait, qui statim initio sui uoluminis post proœmia facta breuiter mentione de Hierosolymorum expugnatione, & de seruitute, in quam patria redacta fuit,& de captiuis in Babylonem abductis, subiecit.

Et fuerunt pueri ei, & filiis eius, quoad regnarent Persæ, ut expleretur sermo Domini per os Hieremiæ, quousque susciperet terra sab- 2. Para. 36 1. Esa. 1.

bata sua, omne tempus desolationis suæ sabbata celebrabit, ut expleantur anni septuaginta, regnante Cyro Persarum rege, anno primo, ut perficiatur uerbum domini per os Hieremiæ.

Vulg. La. Si quis euaserat gladium ductus in Babylonem seruiuit regi, & filiis eius, donec imperaret rex Persarum, & compleretur sermo domini ex ore Hieremiæ, & celebraret terra sabbata sua: cunctis enim diebus desolationis egit sabbatum usque dum complerentur septuaginta anni: anno autem primo Cyri regis Persarum, ad explendum sermonem Domini, quem locutus fuerat per os Hieremiæ.

Et sanctissimus Hieremias ita ait.

Hiere. 25. Ecce ego mitto, & assumam gentem aquilonis, Nabuchodonosor regem Babylonis, seruum meum: et adducam eum super terrã hanc, & super incolentes eam, & super omnes nationes quæ sunt in circuitu ipsorum, & desolabo eos, & dabo eos in desolationem, & in sibilum, & in opprobrium sempiternum, et auferam ab ipsis uocem gaudii, & uocem lætitiæ, & uocem sponsi, & uocem sponsæ, odorem unguenti, & lumen lucernæ, & erit omnis ipsius terra in desolationem, & seruient in gentibus septuaginta annos. & cum expleti fuerint septuaginta anni, uindicabo super regem Babylonis, & super gentem illam dicit Dominus iniquitates ipsorum, & super terrã chaldæorum & ponam eos in desolationem sempiternam.

Vulg. La. Ecce ego mittam & assumam uniuersas cognationes aquilonis, ait dominus, & Nabuchodonosor regem Babylonis seruum meum, & adducam eos super terram istam, & super habitatores eius, & super omnes nationes, quæ in circuitu illius sunt, & interficiam eos, & ponam eos in stuporem & in sibilum, & in solitudines sempiternas, perdamque ex eis uocem gaudii, & uocem lætitiæ, uocem sponsi, & uocem sponsæ, uocem molæ, & lumen lucernæ. et erit uniuersa terra hæc in solitudinem & in stuporem, & seruient omnes gentes istæ regi Babylonis septuaginta annis. cumque impleti fuerint septuaginta anni, uisitabo super regem Babylonis, & super gentem illam, dicit Dominus, iniquitatem eorum, & super terram chaldæorum, & ponam illam in solitudines sempiternas.

Beatus igitur Hieremias tunc expletum iri captiuitatis tempus innuit, cum chaldaicum regnum euerteretur, quod Esdras facta Cyri mentione apertius declarauit. Comperimus etiam beatissimum Zachariam aliter hoc numerasse tempus, nam post Cyri obitum, & Cambysis eius filii Dario hystaspis Persarum imperium

rium adepto, tempus commemorans propheta, quarta, inquit, & uigesima un decimi mensis, hic est mensis sabath, factum est uerbum Domini ad Zachariam Barachiæ filii Addo prophetam. & paulo post subiecit, & respondit angelus domini & dixit, Domine omnipotens, usquequo non misereberis Hierusalem, & urbium Iuda quas spreuisti? iste septuagesimus est annus. & quidã ex iis qui incredulitatis morbo laborant, sanctos inter se prophetas dissentire opinantur, qui uero sacris in sermonibus educati sunt, diuina gratia illustrati sanctorũ prophetarum inueniunt consensum. Age itaque illo splendore precibus exorato, ignaris eum perspicuum faciamus. Tempus igitur captiuitatis omnes idem nihil discrepantes posuere: & diuus Hieremias, & diuinus Zacharias, & beatus Esdras, in septuagesimo numero omnes consensere, sed non ab eisdem temporibus omnes numerare exorsi hoc tempus. alii in Cyrum, alii in Darium hunc ipsum numerum desinere dixerunt. beatus enim Hieremias, & Esdras a primæ captiuitatis initio numerantes, iure usque ad Cyrum Persarum regem septuaginta definiunt annos, sed sanctissimus Zacharias a nouissima obsidione, qua fun ditus interiere, numerans, septuaginta annorum numerum Dario regnante Persarum rege, expleri asseruit, etenim re uera ipso regnante sanctum rursus ædificatum est templum: nam quia ter populus captiuus fuit, primo tempore Ioacim filii Iosiæ regis Iuda, iterum Iechoniæ filii Ioacim, tertio Sedeciæ fratris Ioacim patrui Iechoniæ: necessario ter etiam in patriam reditum consequuntur. primo enim dimisit ipsos Cyrus Persa, deinde Darius hystaspis filius, tum Artaxerxes Xerxis, quo tempore prius Esdram, postea Neemã misit, ut muros Hierusalem iterum construendos curarent. Eorum igitur, qui primo capti fuere, septuaginta annorum numerus Cyro Persa regnante expletur, & templi desolatio hoc eodem tempore finitur, anno secundo Darii hystaspis. ita ut utraque prophetia & Hieremiæ, & Zachariæ, & itidem Esdræ scriptura mendacio careat, & uera sit. hoc tempus beatus Daniel intelligens, cum numerasset, & iam appropinquare comperisset, Zach. I.

Dedi, inquit, faciem meam ad dominum Deum, ut quærerem orationem, & deprecationem in ieiuniis, & sacco, & cinere.

Et posui faciem meam ad dominum Deum meum rogare, & deprecari in ieiuniis, sacco, & cinere. Vulg. La.

Non enim, inquit, simpliciter expectabam ut a seruitute uindicaremur, sed domino cognatorum meorum libertatem petens supplicabam. nam & si millies bona polliceatur, & nosmetipsos tali munere præbeamus indignos, diuinæ munificentiæ impedimento sumus. quod etiam per Ezechielem prophetã ait Deus. finem loquar super gentem & regnum ut ædificem & plantem, & erit, si auersa gens illa fecerit mala, nõ inducam super eam omnia bona, quæ locutus sum. hæc edoctus beatus Daniel, ieiunio & sacco & cinere quasi alis instructas preces Deo offerebat.

Et deprecatus sum, inquit, ad dominum Deum meum, & confessus sum, & dixi, domine Deus magne & terribilis, qui custodis testamentum, & misericordiam diligentibus te, & custodientibus mandata tua.

Vulg. La. Et oraui dominum Deum meum, & confessus sum & dixi, obsecro domine Deus magne & terribilis custodiens pactum & misericordiam diligentibus te, & custodientibus mandata tua.

Et magnum atque admirabilem uocat, ut qui magna, & mirabilia possit efficere. ab actionibus enim & efficacia diuini uiri diuina imponere nomina consueuere; & custodire ipsum dixit testamentũ, & misericordiam diligentibus eum, admonens eorũ quæ Abraam, Isaach & Iacob olim promissa sunt. omnique studio orans docet haud simpliciter illum custodire, sed diligentibus eum, & custodientibus mandata eius: si quis enim tua, inquit, mandata uiolet, seipsum indignum tuis pollicitationibus reddit, hoc item nobis usu uenit.

Peccauimus enim, iniquitatem fecimus, inquit, impie egimus, & declinauimus a mandatis tuis, & a iudiciis tuis.

Peccauimus, iniquitatem fecimus, impie egimus, & recessimus, & declinauimus a mandatis tuis, ac iudiciis.

Cum admodum cõuenienter gloriosa & admirabilia illa nomina Deo imposuisset, contraria & penitus aduersa sibi ipsis imposuit. neque contentus dixisse peccauimus, adiecit insuper iniquitatem fecimus, impie gessimus, ingrati erga tua beneficia fuimus. impie gessimus autem aliis diis animo, sensuque carentibus ac nulla ui præditis tibi prælatis. deinde ostendens eam curam, qua se Deus continenter tuebatur, & ingentem populi stultitiam, subiecit.

Neque audiuimus seruos tuos prophetas, qui loquebantur nomine tuo ad reges nostros, & patres, & ad omnem populum terræ.

Vulg. La. Non obediuimus seruis tuis prophetis, qui locuti sunt in nomine tuo regibus nostris, principibus nostris, patribus nostris, omnique populo terræ.

Neque enim destitit tua nos gratia tueri, & per prophetas colloqui modo cum regibus, & principibus, modo cum sacerdotibus & doctoribus, hos enim patres uocauit, & sæpe etiam cum omni populo. sed quamuis hæc ita fierent, nos tamen contradicere perseuerauimus. ideo iure addidit.

Tibi domine iustitia, & nobis confusio faciei, sicut dies hæc uiro Iuda, & habitantibus Hierusalem, & omni Israel, iis, qui prope, & iis qui longe, in omni terra, ubi disseminasti eos illic in præuaricatione eorum, qua præuaricati sunt in te domine.

Vulg. La. Tibi domine iustitia, nobis autem confusio faciei, sicut est hodie uiro Iuda, & habitatoribus Hierusalem, & omni Israel, his qui prope sunt, & his qui procul in uniuersis terris ad quas eiecisti eos propter iniquitates eorum, in quibus peccauerunt in te domine.

Ea enim, quæ a te facta sunt, inquit, domine, tuam quasi præconio iustitiam commendant,

commendant, nos uero propter ingentia nostra scelera, pudore perfusi ingrati animi nostri crimen accusamus. tibi enim ex nostra impietate damni accidit nihil, nos autem seminum fructus tulimus, & miserabiliter, quia cognatos accusans se ipsum quoque cum iis, qui legem uiolarant, coniungit.

Nobis inquit confusio faciei, & regibus nostris, & principibus nostris, & patribus nostris, qui peccauimus tibi.

Nobis confusio faciei, regibus nostris, principibus nostris, & patribus nostris, qui peccauerunt. Vulg. La.

Vnum quodque horũ satis est ad flectendum & inducendum uel crudelissimum ad misericordiam, nedum mitissimum & humanissimum. his enim uerbis ostendit, non tenues homines e plebe, neque ignobiles tantum, ignominia affectos, sed etiam reges ipsos & principes, &, quos patres nuncupauit, sacerdotes. iustasque pœnas ostendens, addidit, qui peccauimus tibi. uerum nos quidem dignos iniquitate nostra tulimus fructus.

Domini autem Dei nostri miserationes & propitiationes.

Tibi autem domino Deo nostro misericordia & propitiatio. Vulg. La.

Decet enim te mitem & clementem misericordia & miseratione erga nos commoueri, & commorans in accusandis peccatis, audiuit quippe Deum per alium prophetam dicentem, Dic tu iniquitates tuas primum ut iustificeris. asciscens Esa.43. sibi populi scelera, ea accusat, diuinam prouocans misericordiam.

Quia recessimus, inquit, & non audiuimus uocem domini Dei nostri, ut ambularemus in legibus eius, quas dedit ante faciem nostram in manu seruorum suorum prophetarum.

Quia recessimus a te, & non audiuimus uocem domini Dei nostri, ut ambularemus in lege eius, quam posuit nobis per seruos suos prophetas. Vulg. La.

Illuminati enim a prophetis, inquit, & ducti iis, quæ facienda erant, aduersari semper perseuerauimus.

Et omnis Israel uiolarunt legem tuam, & declinauerunt ne audirent uocem tuam.

Et omnis Israel præuaricati sunt legem tuam, & declinauerunt, ne audirent uocem tuam. Vulg. La.

Si enim alii uiolassent, alii perfecti fuissent legum tuarum obseruatores, non utique hanc sustinuissent calamitatem, cum uero communis omnium iniquitas hæc ausa fuerit, merito inquit,

Venit super nos maledictio, & iusiurandum scriptum in lege Moysis serui Dei, quia peccauimus ei.

Et stillauit

Vulg. La. Et ſtillauit ſuper nos maledictio, & deteſtatio, quæ ſcripta eſt in libro Moyſi ſerui Dei, quia peccauimus ei.

Deut. 32. Iuſiurandum autem uocat, quod Deus iurauit in deuteronomio ſcriptum. leuabo enim in cælum, inquit, manum meam, & iurabo dextera mea, & dicam, uiuo ego in æternum, quia acuam ut fulgur gladium meũ, & arripiet iudicium manus mea, & uindicabo, & reddam ultionem hoſtibus meis, & odientibus me retribuam, inebriabo ſagittas meas a ſanguine, & gladius meus deuorabit carnes a cruore uulneratorum, & captiuitate, a capite principum gentium. et pauloante ait, dixi diſpergam eos, ceſſare faciam ex hominibus memoriam eorum. execrationem uero eam dicit, quæ a ſex tribubus facta eſt in monte Gebal: Deut. 27. illud itaque iuſiurandum, inquit, & execratio, quæ facta eſt in lege Moyſis, in nobis exitum ſortita eſt.

Et ſtatuit ſermones ſuos, quos locutus eſt ſuper nos, & ſuper iudices noſtros, & quicunque iudicarunt nos ut ſuperinduceret ſuper nos mala magna.

Vulg. La. Et ſtatuit ſermones ſuos, quos locutus eſt ſuper nos, & ſuper principes noſtros, qui iudicauerunt nos, ut ſuperinduceret in nos malum magnum,

Et malorum oſtendens exuperantiam,

Qualia, inquit, non fuere ſub omni cælo, ſecundum ea, quæ facta ſunt in Hieruſalem.

Vulg. La. Quale nunquam fuit ſub omni cælo, ſecundum quod factum eſt in Hieruſalem.

Neque enim inuenio, inquit, noſtrorum malorum exemplum. deinde docens diuinæ prædictionis ueritatem,

Sicut ſcriptum eſt, inquit, in lege Moyſis.

Et ſupplicia iuſta declarans,

Omnia inquit mala hæc uenerunt ſuper nos, nec deprecati ſumus faciem domini Dei noſtri, ut recederemus ab iniquitatibus noſtris, & intelligeremus in omni ueritate tua domine.

Vulg. La. Omne malum hoc uenit ſuper nos, & non rogauimus faciem tuam domine Deus noſter, ut reuerteremur ab iniquitatibus noſtris, & cogitaremus ueritatem tuam.

Neque enim tot ac talibus nobis illatis calamitatibus reſipiſcere uoluimus, & a priſtina iniquitate deſciſcere, legumque obſeruatione malis remedium adhibere. Idcirco

Vigilauit, inquit, dominus Deus noſter ſuper malitiam noſtram, & adduxit eam ſuper nos.

Quaſi

Quasi enim excusso quodam suæ diutinæ lenitatis somno dignas nobis pœnas iis, quæ administrauimus, inflixit. quia

Sanctus, inquit, dominus Deus noster, super omnem facturam suam, quam fecit, quia non audiuimus uocem eius.

Iustus dominus Deus noster in omnibus operibus suis, quæ fecit, non enim audiuimus uocem eius. Vulg. La.

Ipse enim innocens est, inquit, & nulla ob ea, quæ fecit, reprehensione dignus, nos autem impietate & improbitate obstricti supplicium in nos attraximus. ita peracta scelerum accusatione, de reliquo supplicat, & clementiam implorat.

Et nunc domine Deus noster, qui eduxisti populum tuum de terra Aegypti, in manu forti, et fecisti tibi ipsi nomen, sicut est dies hæc, peccauimus, inique egimus domine in omni misericordia tua, auertatur quæso furor tuus a ciuitate tua Hierusalem, monte sancto tuo.

Et nunc domine Deus noster, qui eduxisti populum tuum de terra Aegypti in manu forti, & fecisti tibi nomen secundum diem hanc, peccauimus, iniquitatem fecimus, Domine, in omnem iustitiam tuam, auertatur obsecro ira tua, & furor tuus a ciuitate tua Hierusalem, & a monte sancto tuo. Vulg. La.

Pristina commemorat beneficia, ut grati animi significatione, dum ea se memoria tenere asserit, misericordiam sibi conciliet, et ait; facile est tibi domine libertatem nobis gratificari, etenim infinitis iam editis miraculis, & pœnis Aegyptiis illatis ab amara illa seruitute in libertatem populum tuū uindicasti: ita, ut ad omnes homines eorum mirabilium, quæ effecisti, fama percucurrerit, & potentia tua omnibus declarata sit. et quia nos peccauimus, atque indignos nos ipsos tua clementia præstitimus, supplices petimus ut ciuitatem tuam tua uenia dignam censeas, ac montem illum, quem sanctum eo, quòd ibi apparueris, ostendisti. & commorans in precibus pro ipsa ciuitate,

Quia in peccatis nostris, inquit, & iniquitatibus nostris, & patrum nostrorum, Hierusalem, & populus tuus in opprobrium facti sunt in omnibus, qui sunt in circuitu nostro.

Propter peccata enim nostra, & iniquitates patrum nostrorum, Hierusalem & populus tuus in opprobrium sunt omnibus per circumitum nostrum. Vulg. La.

Nam propter scelera nostra, & peccata parentum nostrorum & nos tales euasimus, quibus finitimæ gentes illudant, & celeberrima atque illustris ciuitas deserta est.

Et nunc exaudi domine Deus noster deprecationem serui tui, & preces eius, & ostende faciem tuam super sanctuarium tuum desertum.

Nunc

Vulg. La. Nunc ergo exaudi Deus noſter orationem ſerui tui, & preces eius, & oſtende faciem tuam ſuper ſanctuarium, quod deſertum eſt.

Accipe, inquit, ſerui tui preces domine, & inſpice quàm deſertus ſit locus ille, quem tu ſanctum feciſti, ipſumque rurſus tua gratia comple. et quia indignus erat populus, qui hæc obtineret, ualde opportune ſubiecit.

Propter te domine.

Vulg. La. Propter temetipſum.

Ea quæ te decent fac, inquit, domine, & ne ſcelera noſtra tecum reputaueris, ſed perennes tuæ clementiæ fontes. & in deprecatione commorans,

Inclina, inquit, Deus meus aurem tuam, & audi, aperi oculos tuos, & uide deſolationem noſtram, & ciuitatis tuæ,

Et amplius ipſum adhuc ciuitati concilians.

In qua inuocatum eſt nomen tuum, inquit.

Vulg. La. Et ciuitatem, ſuper quam inuocatum eſt nomen tuum.

Illud autem, inclina aurem tuam, & aperi oculos tuos, idem eſt, ac ſi diceret, ne auerſeris preces meas, ſed amice & beneuole audi deprecationem meam. nouit enim ipſe quoque numen corporis expers eſſe, aliter tamen, cum homo eſſet, cum Deo colloqui neſciuit, ſed quando quilibet homo oculis uidet, auribus audit, hæc eadem corpore carenti Deo attribuit, ita ea uocans, quæ ab illo efficiuntur. his ſubiicit.

Quia non in iuſtitiis noſtris nos proiicimus miſerationem noſtram in conſpectu tuo, ſed in miſerationes tuas multas domine.

Vulg. La. Neque enim in iuſtificationibus noſtris proſternimus preces ante faciem tuam, ſed in miſerationibus tuis multis.

Neque enim nos iis freti, quæ iuſte egerimus, inquit, tuam imploramus benignitatem, ſed tua miſericordia confiſi audemus tibi ſupplicare.

Exaudi igitur domine, propitius eſto domine, attende domine, ne moratus fueris propter te Deus meus.

Vulg. La. Exaudi domine, placare domine, attende & fac, ne moreris propter temetipſum Deus meus.

Admirari operæ pretium eſt eorum, quæ dicta ſunt, ordinem. ſupplicat enim Deo primum ut audiat deprecationem, & ne preces auerſetur, deinde ut, cum audierit, propitius fiat, & propitius factus benigne attendat, tum oſtenſa ſua beneuolentia, id perfici concedat, quod obſecratione petitur. ad hæc addidit, ne moratus fueris; hoc eſt, ne, quod precamur in aliud tempus dilatum uelis, ſed mox dignos nos cenſeas, quibus teipſum oſtendas. et finis deprecationis dignus

gnus est Danielis humilitate .propter te, inquit, Deus meus. neque enim ego, inquit, dignus sum, qui hanc a te gratiam exorem, sed

Quia nomen tuum inuocatum est super ciuitatem tuam, & super populum tuum.

Cum ita petiisset, ac tanto studio pro cognatis suis supplicasset, precatusque esset, ne Deus moraretur, statim diuinum accipit responsum.

Adhuc enim me loquente, inquit, & deprecante, & confitente iniquitates meas, & peccata populi Israel, & proiiciente misericordiam meam coram domino meo, & adhuc me loquente in oratione, ecce uir Gabriel, quem uidi in uisione mea, in principio uolans.

Cumque adhuc loquerer, & orarem, & confiterer peccata mea, & peccata populi mei Israel, & prosternerem preces meas in conspectu Dei mei pro monte sancto Dei mei, adhuc me loquente in oratione mea, ecce uir Gabriel, quem uiderã in uisione a principio cito uolans. Vulg. La.

Hac inquit oratione utens, & communem nostram iniquitatem accusans, nondum imposito precibus fine, uideo Gabrielem uolantem & ad me accurrentem, cognoui autem quis esset, quòd iam prius in somnis illum conspexeram, & nomen ipsius tunc didici, cum audiui dominum, qui illi ad se accersito ita imperauit: Gabriel fac intelligere illum uisionem, & uirum ipsum uocauit, ab eo quod uiderat imposito illi nomine. etenim in illo somnio, ecce, inquit, stetit in cõspectu meo, quasi uisio uiri, quam ob rem hic quoque ecce ait, uir Gabriel, quem uidi in uisione mea in principio uolans, & uolare ipsum dixit, aera celeriter secantem & ad se accurrentem conspicatus. Dan. 8.

Et tetigit me quasi horam sacrificii uespertini.

Tetigit me in tempore sacrificii uespertini. Vulg. La.

Hoc est, circiter tempus uespertini cultus, uel tantum temporis spatium, quantum uespertinus occupat cultus.

Et locutus est mecum & dixit, Daniel nunc egressus sum, ut præberem tibi intelligentiam, in principio orationis tuæ egressus est sermo, & ego ueni ut renuntiarem tibi, quia uir desideriorum tu es, & animaduerte in uerbo, & intellige in uisione.

Et docuit me, & locutus est mihi, dixitque, Daniel nunc egressus sum, ut docerẽ te & intelligeres, ab exordio precum tuarum egressus est sermo, ego autem ueni, ut indicarem tibi, quia uir desideriorum es, tu autem animaduerte sermonem & intellige uisionem. Vulg. La.

Statim inquit, simulatque deprecari cœpisti, communis dominus admissa obsecratione, conspectaque tua laudabili cupiditate, misit me, qui futura te edocerem.

cerem. tu autem diligenter attende, quæ dicuntur. quæ enim dicentur, reconditiora sunt, quàm ut ab homine percipi queant. hoc enim significat, intellige in uisione, id est per ænigmata hæc dicentur, & accurata tibi opus est intelligentia, ut hæc ipsa comprehendas. per ænigmata uero interdum diuina & dicuntur & scribuntur, ne omnibus perspicua fiant quæ sanctis reuelantur. sic enim facile cōtemptui haberentur, si æque ab omnibus cognoscerentur. Virum autem desideriorum ipsum uocat, uel ut eum, qui ieiunio & afflictioni deditus contra corporis cupiditates uiriliter decertet, uel ut expetentem cognoscere, & quæ templo sint euentura percipere cupientem: uel quia iucundus est & admodum amabilis tales uirtutis splendores emittens. cum ita sanctus Archangelus ad ea intelligenda, quæ dicenda erant, prophetam excitasset, doctrinam affert.

Septuaginta hebdomades concisæ sunt super populum tuum & super urbem sanctam tuam, quoad antiquetur præuaricatio, & consumetur peccatum, & ad signandum peccata, & ad delendum iniquitates, et ad propitiandum propter iniustitias, & ad ducendum iustitiam æternam, & ad signandum uisionem, & prophetam, & ungendum sanctum sanctorum.

Vulg. La. Septuaginta hebdomades abbreuiatæ sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam, ut consumetur præuaricatio & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur uisio & prophetia, & ungatur sanctus sanctorum.

Ante alia omnia illud est animaduersione dignum, propheta in deprecatione sua loquente de populo & de Hierusalem ita ut diceret, populus tuus, & ciuitas tua, & sanctuarium tuū, respondere Deum ac dicere Danieli, septuaginta hebdomades concisæ sunt super populum tuum, & super ciuitatem sanctam tuam, quasi nolentem populum suum uocare eum, qui antiquitus eius populus nuncupatus fuit, neque item ciuitatem, quæ ipsius olim appellata est. Hoc erga magnum Moysem quoque fecit. quando enim constructo uitulo, diuino illum cultu uenerati sunt, dixit ad prophetam Deus. festina descende celeriter hinc, peccauit enim populus tuus, quos eduxisti de Aegypto. ait itaque Deus ad ipsum per Archangelum, tua admissa deprecatione concedam ut Hierusalem ædificetur, & populum tuum iubebo reditum in patriam consequi. sed post ipsius Hierusalem ædificationem ad quadringentos nonaginta annos rempub. secundum legem administrantes permanebunt, tantum enim temporis conficiunt septuaginta hebdomades, si singuli dies in singulos annos computentur. et quia septuagenario annorum numero captiuitatem eorum definiuit, septies in se hoc tempore multiplicato, reipub. secundum legem administrationem definit. septuaginta hebdomades concisæ sunt, hoc est, probatæ sunt, & decretæ sunt, ita enim quidam interpretes ediderunt, super populum tuum, & super urbem sanctam tuam, quoad antiquetur præuaricatio, & consumetur peccatum, id est, quoad augeatur impius ipsorum conatus & peccatum ad exitum perducatur, peccatum autem consumatum, & præuaricationem antiquatam, siue auctam, & ad summum perductam crucem uocat, quam ausi illi sunt contra dominum parare. nam ante hoc tempus infinita ausi facinora pœnas dederunt, & luerunt supplicia

(Exo. 32.)

cia pro iis, quæ patrarant, sed rursus impetrata uenia clementia dignati sunt, post insaniã uero qua contra dominum concitati crucis facinus ausi fuere, nunquam assecuti sunt ut in pristinum statum reuocarentur, sicut ipsæ res clamant. uerum cum amplius quadringenti quadraginta effluxerint anni, dispersi per orbem terrarum, ex aliis in alia loca migrantes, & exules uagantur. Idcirco sanctus Archangelus beato Danieli ait; septuaginta hebdomades concisæ sunt super populum tuum, & super urbem sanctam tuam, quoad antiquetur præuaricatio & consumetur peccatum. et quia dominus Christus erat in se credentibus peccata remissurus atque condonaturus, ut etiam beatus Ioannes exclamabat, cum diceret, Ecce agnus Dei qui tollit peccata mundi; merito subiecit, & ad signandum peccata, & ad delendum iniquitates, & ad propitiandum propter [Ioan. 1.] iniustitias; deleuit enim iniquitates eorum qui in se crediderunt, deleto quod contra nos erat chirographo, sicuti beatus Paulus asserit. obsignauit autem pec [1. ad Col.] cata, cum reipub. secundum legem administrationi finem imposuit. et spiritus [2.] gratiam elargitus est, qua adiuti, qui spiritaliter in ipsius repub. degunt, superant affectiones. ad hæc addidit, & ad ducendum iustitiam sempiternam. Iustitia autem sempiterna proprie ipse dominus Christus est. de quo beatus Paulus ait, Qui factus est nobis sapientia a Deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio. [1. ad cor. 1] & de euangelio Romanis in epistola scribens dixit, quia iustitia Dei in eo reuelatur. siquidem liberalitate usus æternæ uitæ conciliatricem iustitiam iis, [ad Ro. 1.] qui in se crediderunt, gratificatus est, quam etiam ut peterent orantes hortatus fuerat, quærite, inquiens regnum Dei, & iustitiam eius. et idcirco sanctus Gabriel necessario dixit, & ad ducendum iustitiam sempiternam. [Matth. 6.] adiecitque, ad signandum uisionem & prophetam, hoc est, ad imponendum finem omnibus prophetiis, finis enim legis Christus ad iustitiam omni credenti. [ad Ro. 10.] et ad hoc efficiendum, ut a Iudæorum natione in reliquum tempus propheticum munus deficiat. nisi enim apparuisset dominus Christus, & ea fecisset ac passus esset, quæ prophetæ prædixerunt, non ostensa fuisset ueritas prophetarum. perficit itaque, obsignat, & confirmat a prophetis prædicta, omnia faciens ac patiens quæ illi uaticinati fuerant. his rursus adiecit. & ad ungendum sanctum sanctorum. quis autem est iste sanctus sanctorum? dicant Iudæi: quòd si ignorant, discant a nobis ipsum esse dominum Christum, per Esaiam prædicentem. spiritus domini [Esa. 61.] super me, propter quod unxit me dominus. [Luc. 4.] cui item Dauid testimonium perhibet. quia dilexit iustitiam, & odit iniquitatem, & propterea unxit eum Deus [Psal. 44.] oleo lætitiæ præ participibus eius. et beatus quoque Petrus apostolorũ princeps testis est, cũ dicit, Iesum a Nazareth, quo modo unxit eum Deus spiritu sancto, & uirtute, qui pertransiit benefaciendo & sanando omnes oppressos a diabolo, [Act. 10.] quoniam Deus erat cum illo. docetur itaque beatus Daniel propheta uisum esse Deo quadringentorum & nonaginta annorum tempus ipsi Hierusalem concedendum, quò illa usitato more diuinis potiatur muneribus, donec nefarium illud, & maxime horribile facinus ausa sit, crucem inquam contra saluatorem. qui sanctus sanctorum nuncupatus ut pote sanctitatis fons, ungitur quidem secundum humanitatem spiritu sancto, obsignat autem & confirmat antiquas prophetias, omnia, quæ ab illis prædicta sunt, perficiens, remissionemque peccatorum iis, qui in se credidere, gratificans. deinde docet diuus Archangelus unde exordiri oporteat septuaginta hebdomadum numerum.

Et cognoſces, inquit, & intelliges ab exitu ſermonis, ut reſpondeatur, & ædificetur Hieruſalem usque ad Chriſtum ducem hebdomades ſeptem, & hebdomades ſexaginta duæ.

Vulg. La. Scito ergo & animaduerte ab exitu ſermonis ut iterum ædificetur Hieruſalem usque ad Chriſtum ducem hebdomades ſeptem, & hebdomades ſexaginta duæ erunt.

Quidam opinantur initium ædificationis, quod factum eſt regnante Cyro, principium eſſe numeri hebdomadum, quidam autem a ſexto anno regni Darii Hyſtaſpis numerare incipiunt, tūc enim ædificatio templi decenti fine abſoluta eſt, cui finitimi propter odium erga Iudæos tempore quod interceſſit, impedimento fuerē, & Cambyſes Cyri filius ab ipſis deceptus ædificari prohibuit, ſed nihil horum uerum eſt. primum enim plurium annorum numerus, ſi quis hinc numerare uelit, reperietur. deinde non licet nobis inuenire ab alio peccata deleta, remiſſa ſcelera, condonatam iuſtitiam ſempiternam, impleta prophetarum oracula, neque unctum fuiſſe ſanctum ſanctorum, niſi de ſolo Chriſto hæc intelligantur. quòd ſi hæc ita ſe habent & conſentiunt qui ita hebdomadas numerari iubent, ſurſum uerſus quadringentos & nonaginta numerent annos. ſi enim ab eo tempore, quo ad Iordanem apparuit, quando prædicare, docere, & miracula facere ſaluator & dominus noſter cœpit, nos numerare exorſi retro pergamus non ſolum usque ad Cyrum, ſed nec usque ad Darium quidem hunc numerum peruenire deprehendemus, uerum anno uigeſimo Artaxerxis Xerxis filii regni expletum, quo tempore Neemias huius regis pincerna æmulatione ductus, cum Deo ſupplicaſſet impetrata ope diuina petit a rege ſupplex, ut muros Hieruſalem ſibi ædificandos permittat, nactusque ſibi beneuolum regem in patriam reuerſus omni animi alacritate, quæ ſacro Dei templo deerant, addenda curat, & urbis mœnia inſtaurat. qua turribus undique communita, ei portas imponit, hortatusque ſacerdotes uacuam ab habitatoribus urbem incolis complet. hoc etiam diuus archangelus innuens dixit. et cognoſces & intelliges ab exitu ſermonis ut reſpondeatur, & ædificetur Hieruſalem, usque ad Chriſtum ducem hebdomades ſeptem, & hebdomades ſexaginta duæ.

Et reuertetur, & ædificabitur platea & murus, & tempora innouabuntur.

Vulg. La. Et rurſum ædificabitur platea & muri in anguſtia temporum.

Exorſus enim ab urbis ædificatione numerare, cum ipſa ſua recepit mœnia, & habitatorū frequentiam excepit, ita ut præ incolentium multitudine dilatari cogeretur, inuenies usque ad Chriſtum ducem hebdomadas ſeptem, & hebdomadas ſexaginta duas, Chriſtum autem ducem ipſum rurſus nominauit, quem ſanctum ſanctorum uocauit, ſicut beatus Petrus ad Iudæos concionem habens
Act. 3. dixit, auctorem uero uitæ interfeciſtis, quem Deus ſuſcitauit a mortuis, ſolu-
ad Col. 1. tis mortis doloribus. dux uero noſter eſt ſecundum humanitatem, ut primoge-
2. ad cor. 5 nitus omnis creaturæ, nouæ uidelicet, ſi qua enim, inquit, in Chriſto noua crea-
ad Col. 1. tura, atque ut primogenitus ex mortuis, ut ſit, ſecundum quod ait Paulus, in omnibus ipſe primatum tenens. Hac de cauſa ipſum ſanctus quoque Gabriel

Chriſtum

Chriſtum ducẽ appellauit. usque ad ipſum itaque ab ædificatione Hieruſalẽ hebdomades ſeptem, & hebdomades ſexaginta duæ. & ne fruſtra hæc nos nugari aliqui opinentur, age etiã ipſorum annorum numerum apponamus. igitur a uigeſimo anno regni Artaxerxis filii Xerxis cũ Neemias ad Hieruſalem profectus extruere cœpit muros urbis, usque ad Darium Arſamis, quo interfecto Alexander Macedo Perſarum euertit regnũ, anni interſunt quattuordecim amplius centum, & a ſexto Alexandri anno, quo Darius interemptus eſt, usque ad Caium Iulium Cæſarem primum Imperatorem Romanorum anni omnes regni Macedonum ducenti octoginta duo, & ab imperio Iulii Cæſaris usque ad quintũ decimum Tiberii Cæſaris, quando Ioannes Baptiſta uenit ad Iordanem prædicans baptiſmum pœnitentiæ, & exclamans Ecce agnus Dei, qui tollit peccata mundi, anni intercedunt ſeptuaginta tres. qui ſimul collecti quadringentorum ſexaginta nouem numerum conficiunt, & hi hebraicos annos faciunt quadringentos octoginta tres, totidemque conficiunt ſeptem & ſexaginta duæ hebdomades. ſciendum eſt enim, quemadmodum Hebræi ſecundum lunæ curſum numerantes annum, undecim dies ſupereſſe demonſtrant, quos etiam nos intercalares uocamus, nanque lunæ curſus uiginti nouem diebus ac ſex horis conficitur, & ita numerantes trecentorum quinquaginta quattuor dierum efficiunt annum. cum itaque ſanctus Archangelus cum beato Daniele uiro hebræo colloquens, ipſumque docens annorum numerum, uſitatum omnino dixerit numerum, neceſſario addendi ſunt anni illi, qui ex intercalaribus colliguntur, quibus additis tres & octoginta ſupra quadringentos reperientur anni. totidemq; colligunt ſeptem & ſexaginta duæ hebdomades. quas non ſine cauſa diuiſit, ſed ut quarundam rerum præſignificaret mutationes. nam ab ædificatione ipſius Hieruſalem, quæ Neemiæ & Eſdræ memoria facta eſt, usque ad Hircanum ultimum ex Aſamonibus principem ſacerdotum, quem occidit Herodes, duarum & ſexaginta hebdomadum numerus expletur, & ab illius interitu usque ad tempus illud, quo ſaluator noſter ad Iordanem accedens apparuit, reliquæ ſeptẽ perficiuntur hebdomades. atque hoc ipſo tempore, poſt Hircani cædem, inquam, usque ad tempus illud, quo ſaluator noſter apparuit. contra legem in reliquum ſacerdotum principes creabantur. cum enim lex iuberet ut principes ſacerdotum in omnem uitam ſacerdotio fungerentur, & poſt obitum ſucceſſores acciperent: Herodes, & poſt illum Romani facto pontificatu maximo uenali, auctores erant ut crebræ ſucceſſiones fierent, & quoſdam etiam, qui e ſacerdotali genere minime erant oriundi, ſacerdotum principes deligebant. Idque docens Ioſephus ſcriptor hebræus ita ait, Herodes autem a Romanis accepto regno, non amplius eos qui ab Aſamone genus ducerent, ii autem erant, qui Maccabæi uocabantur, ſacerdotum principes conſtituit, ſed quoſdam ignobili loco natos, qui tantum ex ſacerdotibus erant. & paulo poſt rurſus ita ait, & imitatus eſt Herodem in creandis Iudæorum principibus ſacerdotũ Archelaus eius filius, & poſt hunc, occupato imperio Romani. et alio loco. Valerius autem Gratus Romanorum præfectus cum ſacerdotio abdicaſſet Ananon, Iſmaelem principem ſacerdotum creandum curat Fabi filium, quo itẽ haud multo poſt ſacerdotio abdicato Eleazarum Anani principis ſacerdotum filium, ſacerdotum principem declarat, elapſoque anno, cum eum itidem abdicaſſet, Simoni Camithæ filio pontificatum maximum committit. cui non amplius annum eo honore potito Ioſippus, qui etiam Caiaphas dictus eſt, ſucceſſit. hæc docens etiam beatus Lucas ait. Anno

Ioſeph.20 8.

Ioſeph.18 3.

Luc.3.

quintodecimo imperii Tiberii Cæſaris ſub principibus ſacerdotũ Anna & Caipha. duoſque eodem tempore principes ſacerdotum ſecundum legem creatos fuiſſe nunquam accepimus. hæc ſanctus Gabriel prædicens,

Et poſt hebdomadas, inquit, ſexaginta duas exterminabitur unctio, & iudicium non eſt in eo.

Vulg. La. Et poſt hebdomades ſexaginta duas occidetur Chriſtus, & non erit eius populus, qui eum negaturus eſt.

Vt perſpicuũ ſit ſexaginta duas hebdomadas priores poſuiſſe, & poſtea ſeptem, in quibus exterminatum iri unctionem dixit, id eſt, florentem in principibus ſacerdotum gratiam, & cum illi etiam qui contra legem creabantur, ſacerdotum principes appellarentur, merito iudicium, inquit, non eſt in ipſo. et ſi enim unguntur, inquit, at non ſecundum legem unguntur, uerum præter legem hoc facere audent, & hoc ſuperius quoque planum fecit, ſeptem ſe hebdomadas ultimo loco poſuiſſe cum dixit, usque ad Chriſtum enim ducem hebdomades ſeptem, & hebdomades ſexaginta duæ. quas in ſeptem multiplicatas in ſua mente repoſuit, ut intelligamus ſi a Chriſto ſurſum uerſus numerare uelimus, ſeptem nos prius hebdomadas comperturos, deinde ſexaginta duas. quod apertius exponens, reuertetur inquit, & ædificabitur platea, & murus, & innouabuntur tempora, hoc eſt, tempus ante ædificationem, & poſt hebdomadas inquit ſexaginta duas exterminabitur unctio, & non dixit poſt ſeptem, ſed poſt ſexaginta duas, quas illæ ſeptem ſequuntur, in quibus exterminabitur unctio, & iudicium non eſt in eo, Herode alienigena regnante, qui paterno genere Aſcalonites, materno Idumæus erat, & iis qui principes ſacerdotum uocabantur non ſecundum legem unctis, ſed ab alienigenis principibus Herode, Archelao, & Romanis ducibus electis, deinde commemorat excidium, quo & ciuitas opprimenda erat, & hoc ipſum alienigenarum regnum euertendum, & pontificatus maximus non legitimus auferendus, & ait.

Et urbem, & ſanctum diſſipabit cum duce ueniente.

Vulg. La. Et ciuitatem, & ſanctuariũ diſſipabit populus cum duce uenturo.

Hoc eſt cum principibus uenientibus, qui non erunt legitimi, etenim urbs, inquit, euertetur, & templum ſanctum penitus diſſoluetur. atque hæc patietur ciuitas cum duce ueniente, hoc eſt, ducibus uenientibus non legitimis, ducem enim uenientem externum alienigenarum regnum, & non legitimum pontificatum maximum appellauit. deinde docens fore, ut multo peiora prioribus mala ſuſtineant, ſubiecit.

Et excidentur ſicut in diluuio.

Hoc eſt, perniciem funditus ſuſtinebunt, qualem olim ſuſtinuerunt homines, cum omnem terrã diluuium contexit. et admonens item futurum ut nunquam reuocentur, aut inſtaurationem ullam conſequantur,

Et usque ad finem, inquit, belli conciſi deſolationibus.

Vulg. La. Et finis eius uaſtitas, & poſt finem belli ſtatuta deſolatio.

Funditus enim delebuntur, inquit, bello illo, ueluti quodam diluuio oppreſſi, & in perpetuum his malis ſuccumbent, neque ullam unquam, ut ab ipſis uindicentur, ueniam conſequentur. His de Iudæorum pernicie ita prædictis, reuertitur rurſus ad ſeptuaginta hebdomadum numerum, atque eam, quæ ſexaginta nouem deerat, addens ait.

Et confirmabit teſtamentum multis hebdomas una, & in dimidio hebdomadis auferetur ſacrificium & libamen, & ſuper templum abominatio deſolationis, & usque ad conſumationem temporis conſumatio dabitur ſuper deſolationem.

Vulg. La.

Confirmabit autem pactum multis hebdomada una, & in dimidio hebdomadis deficiet hoſtia, & ſacrificium, & erit in templo abominatio deſolationis, & usque ad conſumationem & finem perſeuerabit deſolatio.

Igitur quæ nam futura ſint poſt ſexaginta duas hebdomadas, ſeptem hebdomadibus prædixi, inquit, decet autem percipere, quæ alia fient hebdomade. in hac enim nouum teſtamentum dabitur credentibus, atque omni eos uirtute imbuet, & in dimidio huius hebdomadis auferetur ſacrificium & libamen, hoc eſt ſacrificium ſecundum legem deficiet, oblato immaculati agni, qui tollit peccatum mundi, uero ſacrificio, quo quidem in reliquum oblato illa terminabuntur. quamobrem ſtatim peracto ſacrificio, cum ſpiritum ſaluator noſter emiſiſſet, uelum templi ſciſſum eſt a ſummo usque deorſum, ea, quæ pridem cerni non poterant, omnibus conſpicua faciens, & quæ contingi, aut ad quæ adiri non licebat, ad ea aditum aperiens. cum enim uelum ſepararet a ſanctuario ſancta ſanctorum, in quibus erant propitiatorium & cherubim & arca, fractum totum uelum, rebus ipſis oſtendit quemadmodum ab interioribus partibus, quæ ibi cuſtos aſſidebat, gratia receſſerit, & communia illa facta ſint, ad quæ pridem ſoli principi ſacerdotum aditus patebat. quòd ſi quis etiam tempus percipere cupiat, ex euangelio Ioannis cognoſcetur. cum enim annos circiter tres cum dimidio prædicaſſet dominus, ſanctosque ſuos diſcipulos doctrina & miraculis confirmaſſet, tunc paſſus eſt, ac poſt crucem, & mortem, & reſurrectionem, & ad cælos aſcenſum, & ſanctiſſimi ſpiritus aduentũ, reliquum hebdomadis tempus ſancti Apoſtoli Hieroſolymis prædicantes, & miracula edentes multis hominum millibus ad euangelicam doctrinam ductis, noui teſtamenti munus impertiti, ut ſanctiſſimi quoque baptiſmatis gratiam conſequerentur, auctores fuere. deinde cum Iudæi in ſanctum Stephanum impia illa facinora auſi fuiſſent, per oppida Iudææ populis diſſipatis, diui apoſtoli breue tempus Hieroſolymis commorati, Samariam, Lyddam, & Ioppem obeuntes omnibus hominibus afferre ſalutaria decreta feſtinabant. Quamobrem diuus Archangelus beato Danieli, confirmabit, inquit, teſtamentum multis hebdomas una; tempore ante crucem domini, & quo ſancti apoſtoli poſt ſaluatoris reſurrectionem Hieroſolymis docuerunt, ſimul collecto. tum bifariam diuidit hebdomadem, & ait. et in dimidio hebdomadis auferetur ſacrificium & libamen; oblato enim uero ſacrificio, finem habebit umbra legis. ad hæc ait, ſuper templum abominatio deſolationis. propter hoc enim ſacrificium, inquit, non ſolum illud ſacrificium deficiet, ſed

Matth. 27

etiam abominatio desolationis super templum dabitur, hoc est, illud olim uene-
randum, & horribile templum omnino deseretur; signum autem desolationis
erunt imagines quædam legibus interdictæ in ipsum illatæ. quod Pilatus fecit,
qui noctu in sacrum Dei templum, imperatorum contra diuinam legem intulit
imagines. hoc item dominus in sacris euangeliis sanctis suis discipulis prædixit.
Matth. 24 Cum uideritis abominationem desolationis, quæ dicta est a Daniele propheta,
Luc. 21. cognoscite quia appropinquauit desolatio eius, tunc qui in Iudæa sunt fugiant
ad montes, qui in tecto non descendat tollere aliquid de domo sua. hæc autem
dicebat ut significaret quamcelerrime appropinquare ipsorum excidium, quo
Matth. 23 funditus essent perituri. et paulo ante ait Hierusalem, Hierusalem, quæ occidis
prophetas, & lapidas eos, qui ad te missi sunt, quoties uolui congregare filios
tuos, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? ideo
dico uobis, quia relinquetur domus uestra deserta. hæc prædicens sanctus Ga-
briel, postquam uaticinatus fuerat fore, ut cultui illi qui secundum legem adhi
bebatur finis imponeretur, adiecit, & super templum abominatio desolationis.
& ne existimarent Iudæi sacrum templum pristinum decorem & gloriam rursus
recuperaturum, necessario subiecit, & usque ad consumationem temporis con-
sumatio dabitur super desolationem, usque ad finem enim sæculi, inquit, con-
sumatio desolationis manebit, nulla facta mutatione. quod item beatus Dauid
Psal 58. dixit, in ira consumationis & non erunt, & scient quia Deus dominatur Iacob,
& finium terræ, cognoscent autem quando uiderint signũ filii hominis in cælo,
zac. 12. tunc enim plangent omnes tribus, tunc uidebunt in quem transfixerunt. quòd
Ioan. 19. si hæc non ita se habent, quia quadringentorum & nonaginta annorum nume-
rus transiit, & insuper anni amplius quadringenti quadraginta, ostendant qui-
bus regnantibus Archangeli oraculum sit euentu comprobatum. Maccabæis? at
quadringenti nonaginta anni non intercedunt a Dario usque ad ipsos, neque
item a Cyro, qui primus Persarum regnum obtinuit, a Cyro enim usque ad An-
tiochum illustrem, id est Epiphanem, quo regnante Maccabæi iusta indignatio-
ne adducti remp. administrandam suscepere, circiter quadringenti & septuagin
ta duo intersunt anni. præterea quis horum sanctus sanctorũ uocatus est, Iudas,
an Ionathan, an Simon, an aliquis posterior his? atqui ne Abraam quidem pa
triarcha, neque Moyses legislator, neque Helias maximus prophetarum, sanctus
sanctorum appellatus unquã fuit. Igitur & tempus, & nomina nobis aduentum
domini nostri Iesu Christi aperte præsignificarunt, in quem cum crediderimus
alterum ipsius aduentum expectantes supplicabimus ut in die iudicii ipsius cle-
mentiam consequamur, cuius utinam nos omnes compotes fiamus gratia & be
nignitate eiusdem domini nostri Iesu Christi, cum quo patri gloria, cum sancto
spiritu in sæcula sæculorum, Amen.

ORATIO DECIMA.

In anno tertio Cyri regis Persarum uerbum reuelatum est Danieli, cuius nomen uocatum est Baltasar.

Vulg. La. Anno tertio regni Cyri regis Persarum uerbum reuelatum est Danieli cognomento Baltasar.

Quibusdam uidetur hic in tempore erratum esse, & pro anno primo, qui ab ini tio

initio librum ſcripſit, tertium poſuiſſe, idque ex eo coniiciunt, quòd beatus Daniel dixerit ſtatim poſt initium prophetiæ, & fuit Daniel usque ad annum unum Cyri regis, ſi enim uſque ad annũ dumtaxat primum Cyri regni permanſit, aiunt, propheta, quomodo tertio anno reuelationem uidet? ego autem arbitror, neque eo quod dictum eſt prius certum ac definitũ ſignificari tempus, neque primo anno Cyri regni beati Danielis uitam definiri. neque enim dixit, usque ad primum annum Cyri regis, ſed usque ad annum unum. uult autem, ut mihi uidetur, eos qui propheticam ſcripturam legerint, docere, ut ipſe usque ad Cyrum Perſarum regem permanſit, qui ex bello captis Iudæis in libertatem uindicatis, iuſſit uolentes in patriam redire, ſacrumque Dei templum inſtaurare. hoc etiam aperte nos docet ſanctus angelus, qui cum Daniele paulo poſt colloquens, & fuit, inquit, in anno primo Cyri ſteti in fortitudinem & robur, id eſt, Dan. 11.
ſimulatque Cyrus regno potitus eſt, omnia moliri perſeuerabam, ut populum captiuum a ſeruitute liberarem, & in fine item libri, accepit, inquit, Cyrus Perſa regnum, & erat Daniel conuiua regis, & glorioſus ſuper omnes amicos eius. Dan. 14.
ita ut ubique tertiĩ anni numerus oſtendatur: anno itaque tertio Cyri regni uerbum reuelatum eſt Danieli, cuius nomen uocatum eſt Baltaſar.

Et uerum uerbum, & potentia magna, & intelligentia data eſt ei in uiſione.

Et uerbum uerum & fortitudo magna, intellexitque ſermonem, Vulg. La.
intelligentia enim eſt opus in uiſione.

Iure uerbum & uiſionem uocauit, conſpexit enim ſanctos angelos, & audiuit eos colloquentes, & futura accurate didicit, aſſeritque uerum eſſe uerbum, ut ſine ambiguitate, quæ dicenda ſint, omnes accipiant.

In diebus illis ego Daniel eram lugens tres hebdomadas dierum, panem deſideriorum non comedi, & caro & uinum non introiit in os meum, & unguento non unctus ſum usque ad trium hebdomadum dies.

In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarum diebus, Vulg. La.
panem deſiderabilem non comedi, & caro & uinum non introierunt in os meum, ſed neque unguento unctus ſum, donec complerentur trium hebdomadarum dies.

Neceſſe eſt luctus cauſam, quam prophetia obſcure docet, inquirere. primum enim nulla triſtitiæ ſuberat cauſa. et rex enim manſuetus & humanus ac diuina in honore habens Danielis amicitiam plurimi faciebat, & cunctus populus ob regis manſuetudinem pace haud mediocri fruebatur, ac potius, ſi quis uelit ad beati Hieremiæ prophetiam, ad Paralipomenon hiſtoriam, & ad Eſdræ ſcripturam animum attendere, inueniet Cyrum primo anno regni Iudæis omnibus quicunque uellent præcepiſſe, ut in patriam reuerſi ſanctũ Dei templum rurſus ædificarent, ita ut propheta undique animi lætitiæ cauſas habuerit. uerum enim uero ſi quis hæc ſingula diligenter examinarit, hæc eadem comperiet Danieli doloris

loris causas fuisse. cum enim rex omnibus, quicunque cuperent libertatem ac reditum in patriam concessisset, cõplures, qui sibi in Babylone domos construxerant, earum quasi uinculo deuincti, neglecto in patriam reditu, externam patriæ regionem prætulerant. soli ueræ pietatis amatores, patriarumque legum custodes, postpositis, quas Babylone possidebant, facultatibus, patriam solitudinem uel ipsi regno anteponendam duxere. hoc itaque beato Danieli maximum attulit luctum. uidens enim diuinæ pollicitationis ueritatem, & regis mansuetudinem, atque clementiam, populique ingenium contumax & effrænatum, animo uehementer angebatur, neque lugere ac lamentari desistebat. et iure aliquis quæsierit, curnam, cum aliorum causa, qui se segnitiei tradiderant, & reditum in patriam aspernati fuerant, lugeret, ac lamentaretur, ipse in patriam non est reuersus? sed hanc quæstionem facile dissolui posse comperiet, si captiuitatis causam consideret. quemadmodum enim non propter propria peccata permisit illum Deus bello capi, sed populi prospiciens utilitati, & ueluti quendam curatorem & magistrum simul cum ipsis mittens, ita etiam reditus tempore cum plures in Babylone incolere, ea habitatione contenti, decreuissent, rursus diuinus propheta cum illis degere compellitur, ut ne spirituali cura prorsus destituti, in impietatem penitus labantur. hac de causa cum rex, qui tunc imperium obtinebat, in honore illum habens, omnique obseruantia colens aliis omnibus anteferret, nullam beatus Daniel inuenit consolationem, sed ipsum ualde angit & excruciat populi contumacia, & sanctæ ciuitatis obliuio, quare tres quoque dierum hebdomadas ieiunus permansit. nam, panem desideriorum inquit non comedi, & caro & uinum nõ introierunt in os meum, neque unguento unctus sum usque ad trium hebdomadarum dies. nullam enim diligentiam, inquit, omnibus his diebus adhibui curando corpori, non unguentum extrinsecus, non intrinsecus alimentum, recte autem & admodum congruenter non carnibus sed pani uerbum illud desideriorũ apposuit. panis enim necessarius est, & communis omnium cibus, cum carnibus ditiores uescantur, pane autem præter ditiores, etiam pauperiores alantur. idcirco panem desideriorum appellauit, ut cibum communem, & omnium alimentorum amabilissimum.

Et in die uigesima & quarta mensis primi in anno tertio ego eram iuxta fluuium magnum, ipse est Tigris.

Vulg. La. Die autem uicesima, & quarta mensis primi eram iuxta fluuium magnum, qui est Tigris.

Et mensem & ieiunii dies annotare opus est ad Iudæorum iniquitatẽ coarguendam. Exo. 12. diuina enim lege iubente quartadecima primi mensis ad uesperam pascha celebrari, beatus Daniel usque ad uigesimã quartã ieiunus permanebat. quòd si dicant Iudæi panẽ illum desideriorũ non comedisse, quòd panes azymos comederet, primum quidem suã per hæc quoque ostendent inscitiam, panis enim & fermentatus & non fermentatus uocatur. deinde quæ subiiciuntur, ea aperte os eorum impudens obturant. caro enim & uinum, inquit, non introierunt in os meum. quod si carnes non attigit, quomodo celebrauit pascha? pascha enim Exo. 12. nihil aliud est quàm agnus, masculus, anniculus, absque macula, ad uesperam sacrificatus, & assus igni. qui itaque carnes non comedit, quomodo pascha celebrabat?

brabat? non igitur pascha celebrauit, ut obediret legi aperte iubenti, tres peragi celebritates in loco quem elegerit dominus Deus. euidenter itaque legem uiolant Iudæi, cum has audent in externa regione celebrare. uerum nos ad propositum reuertamur. quarta inquit & uigesima primi mensis in anno tertio ego erā iuxta fluuium magnum, ipse est Tigris. Hinc rursus edocemur non esse erratum in tempore, etenim hic anno tertio, non primo dixit se uisionem uidisse.

Et sustuli oculos meos & uidi, & ecce uir unus indutus baddim, & lumbi eius præcincti auro Ophaz, & corpus eius quasi Tharsis.

Et leuaui oculos meos & uidi, & ecce uir unus uestitus lineis, & renes eius accincti auro obrizo, & corpus eius quasi Chrisolithus. Vulg. La.

Baddim, græca lingua significantur Byssina, ait itaque illius, qui uisus est, indumentum se byssinum conspexisse. Zonam uero Ophaz, hoc est auro nitidissimo, & maxime puro, corpus autem, quasi Tharsis, id est, simile erat auro probatissimo e Tharsis allato, etenim illinc Salomoni rude afferebatur aurum.

Et facies eius uelut species fulgoris.

Splendor, inquit, illuminans a facie eius fluebat,

Et oculi eius quasi lampades ignis, et brachia eius & crura, quasi uisio æris splendentis, & uox sermonum eius quasi uox turbæ.

Et oculi eius ut lampas ardens, & brachia eius, & quæ deorsum sunt usque ad pedes, quasi species æris candentis, & uox sermonum eius, ut uox multitudinis. Vulg. La.

Habebat, inquit, oculos ignem emittentes, & brachia pulcherrimo æri similia, uisus tibi esses illum audiens multam turbam colloquentem audire.

Et uidi ego Daniel uisionem solus, & uiri illi, qui mecum erant, non uiderunt uisionem, sed ecstasis magna incidit super eos, & fugerunt metu.

Vidi autem ego Daniel solus uisionem, porro uiri, qui erant mecum non uiderunt, sed terror nimius irruit super eos & fugerunt in absconditis. Vulg. La.

Sed aliquis fortasse dixerit, cur nam fugerunt ii, qui uisionem non uiderunt? at uerisimile est hoc ipso maiorem illis metum incussum, nullum enim conspicati, & maximam uocē audientes, merito terrore perculsi aufugerunt, ecstasin autem hic uocat non timiditatem solam, sed cæcitatem illam, quæ græce dicitur, aorasia. et similia sunt hæc iis quæ beato Paulo in itinere acciderunt, cum Damasco appropinquaret. etenim ibi uidit ipse lumen, quod eum circumfulsit, & qui cum eo erant nulla re uisa solam uocē audierunt. igitur hic quoque qui cum diuino propheta erant similiter, sola audita uoce ac nemine uiso fugiunt, ipse solus manet. Act. 9.

Ego

Ego enim relictus sum, inquit, solus & uidi uisionem hanc magnam, & non est relictum in me robur, & gloria mea conuersa est in corruptionem, & non obtinui uires.

Vulg. La. Ego autem relictus uidi uisionem grandem hanc, & non remansit in me fortitudo, sed & species mea immutata est in me, & emarcui, nec habui quicquam uirium.

Tantus enim mihi metus incidit ex ea uisione, ut membrorum harmonia dissolueretur, & color ille, qui erat in corporis superficie mutaretur, atque omnibus uiribus destituerer.

Et audiui, inquit, uocem sermonum eius, & cum audirem ego eram compunctus super faciem meam, & facies super terram.

Vulg. La. Et audiui uocem sermonum eius, & audiens iacebam consternatus super faciem meam, & uultus meus hærebat terræ.

Statim enim audita, inquit, maxima illa uoce pronus cecidi, & cum aspicere nequirem horribilem uisionem, os meum in terram demisi.

Et ecce manus attingens me, & erexit me super genua mea, & super uestigia pedum meorum statuit me.

Vulg. La. Et ecce manus tetigit, & erexit me super genua mea & super articulos manuum mearum.

Ita, inquit, affectus sentio ueluti quandam manum me tangentem, & erigentem, & ego genibus, manibusque innixus, dissoluerat enim me metus, resurgere conabar,

Ille autem dixit ad me, Daniel uir desideriorum intellige in sermonibus his, quos ego loquor ad te, & sta in statione tua, quia nunc missus sum ad te.

Vulg. La. Et dixit ad me, Daniel uir desideriorum intellige uerba, quæ ego loquor ad te, & sta in gradu tuo, nunc enim sum missus ad te.

Attende, inquit, diligenter quæ a me dicuntur, & abiecto metu ita audi, quæ dicenda sunt, ut intelligas; siquidem ut ea ad te docerem missus ipse sum, quando corporis cupiditates uicisti, ac diuinarum rerum amator effectus, & beneuolentia quadam naturali erga populum affectus, quæ ei euentura sunt percipere concupisti. uocatque ipsum non Baltasar, sed Danielem. illud enim chaldæorum, hoc hebræorum nomen erat. et hoc a piis impositum, illud ab impiis additum. significat autem Daniel Græcis iudicium Dei, ita ut ipse uerum nomen secum ferens rebus ipsis prædicaret eum se esse, quem Deus iusto ac recto iudicio prophetica gratia sit dignatus, cuiq; multis post sæculis futura declarauerit.

Cumque loqueretur ipse ad me sermonem, surrexi tremens.

Cumque

Cumque dixisset mihi sermonem istum surrexi tremens. Vulg. La.

Sermo quidem idoneus fuit ad hoc efficiendum ut surgerem, uerum metum ipsum non omnino abieceram.

Et dixit ad me, ne timeas Daniel, quia a prima die, qua dedisti cor tuum, ut intelligeres, & affligeres te coram domino Deo tuo, auditi sunt sermones tui, & ego ueni in sermonibus tuis.

Et ait ad me, noli metuere Daniel, quia ex die primo quo posuisti cor tuum ad intelligendum ut te affligeres in conspectu Dei tui, exaudita sunt uerba tua, & ego ueni propter sermones tuos. Vulg. La.

Hinc docemur, quantum nobis uoluntaria prosit afflictio, etenim beatus Daniel, cum uoluntario seipsum ieiunio afflixisset, & dominum quæsiisset, statim exorauit, & uoti sui compos factus est. quod is quoque, qui se ei in uisione obtulerat, declarat. a prima enim die, inquit, qua dedisti cor tuum ut intelligeres, & ut affligeres te coram domino Deo tuo, auditi sunt sermones tui, cuius rei maximum hoc habes indicium aduentum meum, ego enim ueni, inquit, in sermonibus tuis, idest propter sermones tuos, & propter illas, quas adhibuisti preces.

Et princeps, inquit, regni Persarum stetit exaduerso mei, unum & uiginti dies.

Princeps autem regni Persarum restitit mihi uiginti & uno diebus. Vulg. La.

Prima ipse die, inquit, deprecationis tuæ admissis tuis precibus ad te missus fui. sed omnibus his diebus prohibuit me, ne ad te uenirem, Persarum regni princeps.

Et ecce Michael unus de principibus primis uenit ad opitulandum mihi, & ipsum reliqui ibi cum principe regni Persarum.

Et ecce Michael unus de principibus primis uenit in adutorium meum, & ego remansi ibi iuxta regem Persarum. Vulg. La.

Hæc apertius nos docet beatus Moyses, cum ait,

Quando diuisit altissimus gentes, quando disseminauit filios Adam, constituit terminos gentium iuxta numerum angelorum Dei.

Quando diuidebat altissimus gentes, quando separabat filios Adam constituit terminos populorum iuxta numerum filiorum Israel. Vulg. La.

Et dominus in sacris euangeliis apostolis, uidete, inquit, ne contemnatis unum ex his pusillis, quia angeli eorũ quotidie uident faciem patris mei, qui in cælis est. & alia item multa huiuscemodi in diuina scriptura. ex his itaque docemur singulis angelis uniuscuiusque nostrum creditã esse curam, ut custodiant, tuean tur, & a praui dæmonis nos liberent insidiis. archangelis uero illud munus impositum Matth. 18.

positum, ut gentium sint præfecti. sicuti beatus Moyses docuit, cuius dictis beatus item Daniel consentit, cum dicit ipse regni Persarum principem, & rursus paulo post principem græcorum, Michaelem quoque principē Israel uocat. His itaque tum ex hoc, tum ex illo loco perspicuis factis, illud quærendum, quanam de causa persici regni princeps resistere uidebatur ei qui pro populo patrociniū susceperat? nam perturbationibus angelorum naturā non esse obnoxiam, quippe sanctitatis plenam, cuius perspicuum est. et diuinis eos nutibus obtemperare sine ulla controuersia usquequaque licet intelligere. Quomodo itaque Israelitarum tutelæ aduersari uidebatur Persarum regni princeps? uerum enimuero si quis diligenter considerare uelit, comperiet eorum, quæ dicta sunt, sensum. nam Persarum princeps, & princeps græcorum, hoc est ii, quibus eorum custodia, & cura commissa est, necessario, ut pote erga eos beneuolentia affecti, quorum tutelam habebant, cum cernerent ipsius Israelis iniquitatem, ægreferebant, siquidem uidebant ipsos maioris prouidentiæ fructus ferre. neque enim nouerant in Deo, qui omnia creauit, occultum mysterium. nanque postquam saluator noster homo factus est, innotuit, sicut dixit beatus Paulus, principibus & potestatibus per ecclesiam, multiformis sapientia Dei. Hoc itaque mysterium ignorantes, & multam Dei erga Israel prouidentiam cernentes ii, quibus aliarum nationum credita cura fuerat, indignabantur, quòd aspicerent eos maxime post legem & prophetas tantamque doctrinam & curam, peius affectos iis, qui a se regerentur, uel pluribus malis oppressos; hoc etiam beato Danieli angelus, qui se ei uidendum obtulit, dicebat, & princeps regni Persarum stetit ex aduerso mei unum & uiginti dies. hoc est his omnibus diebus ei persuadere studebam, iure eos hac prouidentia dignos censeri, opitulante mihi Michaele, qui unus erat e primis principibus, & ipsum, inquit, reliqui ibi cum principe regni Persarum.

ad Eph. 3.

Et ueni ut docerem te quæcunque occurrent populo tuo in nouissimis diebus, quia ecce uisio in dies.

Vulg. La. Veni autem, ut docerem te, quæ uentura sunt populo tuo in nouissimis diebus, quoniam adhuc uisio in dies.

Cumque ego inquit uenissem ad te, ut quæ haud multo post tempore euentura sunt populo tuo, ante te edocerem, remansit Michael disputans cum principe regni Persarum, neque simpliciter dixit cum principe Persarum, sed cum principe regni Persarum, hoc est cui etiam in ipsum Persarum regem commissum est imperium.

Cumque loqueretur ipse mecum secundum uerba hæc, dedi faciem meam in terram, & compunctus sum.

Vulg. La. Cumque loqueretur mihi huiuscemodi uerbis deieci uultū meum ad terram, & tacui.

Cum enim audissem angelorum quoque principes ægreferre eam curam, quæ haberetur erga populum, tristitiæ rursus plenus deiecto in terram uultu stabam, nec sursum aspicere poteram.

Et ecce

Et ecce quasi similitudo filii hominis tetigit labia mea, & locutus sum, & dixi ad stantẽ coram me, domine in uisione tua conuersa sunt interiora mea in me, & ecce non habeo robur, & quo modo poterit domine seruus tuus loqui cum domino meo hoc? & ego imbecillis factus sum, & ex hoc tempore non stabit in me robur, & spiritus non est relictus mihi.

Vulg. La.

Et ecce quasi similitudo filii hominis tetigit labia mea, & aperiens os meũ locutus sum, & dixi ad eum, qui stabat contra me, domine mi, in uisione tua dissolutæ sunt compages meæ, & nihil in me remansit uirium, & quo modo poterit seruus domini mei, loqui cum domino meo, nihil enim in me remansit uirium, sed & habitus meus intercluditur.

Cum uidisset, inquit, me denuo animi anxietate cruciari, ac ueluti humana quadam manu labia mea attigisset, dedit mihi colloquendi facultatem, et dixi ei. tuus solus conspectus ipse omnes mihi uires ademit, animumque confusionis ac perturbationis impleuit; et pristino decore cogitationem nudauit, adeoque imbecillis præ metu effectus sum, ut ne usitato quidem more possim spiritum ducere: quo modo igitur potero, quæ a te dicantur intelligere, aut congruens reddere responsum? nemo autẽ existimet, qui ab eo uisus est, illum esse dominum, propterea quòd Daniel ipsum dominum appellet. sic enim ipse in fine uisionis, sublatis, inquit, manibus suis in cælum, per uiuentem dominum iurauit, æquo animo suam confitens seruitutem: dominum itaque illum uocat, non ut Deum, sed honorem illi debitum tribuens. etenim nos cum illustriorĩbus uiris colloquentes hac appellatione uti cõsueuimus, quemadmodum etiam beatus Abraam angelos ut homines conspicatus, & cum ipsis, ut cum hominibus colloquens, obsecro dixit domine si utique inueni gratiam corã te, ne transeas seruum tuum. (Gen. 18.) & beata Rebecca beati Abraam seruo, bibe, inquit, domine, & camelis tuis hauriam aquam. (Gen. 24.) igitur hoc etiam loco dominus non rerum omnium auctorem significat Deum, quod apertius ex fine cognoscemus, interim autem institutum persequamur.

Et addidit, inquit, & tetigit me, quasi uisio hominis, & corroborauit me, & dixit mihi, ne timeas uir desieriorum, pax tibi, uiriliter age, & esto robustus.

Vulg. La.

Rursum ergo tetigit me, quasi uisio hominis, & confortauit me, & dixit, noli timere uir desideriorum, pax tibi, confortare & esto robustus.

Hoc est nihil solicitus sis, neque enim ut detrimenti aliquid tibi afferrem istuc concessi, sed ut ea tibi indicarem, quæ discere concupisti. abiecto itaque metu, uirum te, & fortem præbeas. & uerbum res est consecuta.

Et cum loqueretur ipse, inquit, mecum corroboratus sum & dixi,

loquatur dominus meus, quia corroborasti me, & dixit, an nosti cur ueni ad te? & nunc reuertor, ut prœlier cum principe Persarum. & ego egrediebar, & princeps græcorum ueniebat, ueruntamen annuntiabo tibi, quod constitutum est in scriptura ueritatis, & non est qui resistat mecum de his, nisi Michael princeps uester.

Vulg. La. Cumque loqueretur mecum conualui & dixi, loquere domine mi quia confortasti me, & ait, nunquid scis quare uenerim ad te? & nunc reuertar ut prœlier aduersus principem Persarum. cum ergo egrederer apparuit princeps græcorum ueniens, ueruntamen annuntiabo tibi, quod expressum est in scriptura ueritatis, & nemo est adiutor meus in omnibus his, nisi Michael princeps uester.

Curnam, inquit, unum aut duo dicam, Persarum principem & Græcorũ? cum nulla earum uirtutum, quæ super cælos sunt, uelit populum uestrum boni alicuius compotem fieri, propter multa uidelicet scelera, nisi solus Michael, cui uestra tutela credita est. prœliari uero pro disserere ac persuadere posuit, cũ ostendere uellet illius iustam contra populum indignationem, & suam erga eundem populum beneuolentiam. est autem uerisimile eum qui disserebat, sanctum esse Gabrielem, qui iam alias etiam reuelationes ipsi interpretatus est.

Cap. xi. Et factum est, inquit, in anno primo Cyri steti in fortitudinem & robur.

Vulg. La. Ego autem ab anno primo Darii Medi stabam ut confortaretur & roboraretur.

Statim, inquit, cum Cyrus regno potitus esset, & terminus captiuitatis expletus, institi, quoad effeci ut populus dimissus in libertatem uindicaretur.

Et nunc renuntio tibi ueritatem.

Vulg. La. Et nunc ueritatem annuntiabo tibi.

Vere tibi dico, quæ futura sunt.

Ecce adhuc tres reges surgent in Perside.

Vulg. La. Ecce adhuc tres reges stabunt in Perside.

Post Cyrum Cambyses regnauit, cuius successores Magi decem menses regno potiti sunt, post illos Darius Hystaspis.

Et quartus, inquit, ditescet diuitiis magnis super omnes.

Vulg. La. Et quartus ditabitur opibus nimiis super omnes.

Xerxes hic est, de quo loquitur, Darii filius.

Et postquam ipse obtinuerit diuitias, inuadet in omnia regna Græcorum.

Et cum

Et cum inualuerit diuitiis ſuis concitabit omnes aduerſum regnum Græciæ. Vulg. La.

Huius etiam, qui nobis ſunt externi, hiſtorici, ſcriptores, ſophiſtæ, & oratores meminerunt, qui narrant & illius ſuperbam cum exercitu profectionem, & ridiculum diſceſſum. nā usque ad ipſum ſummatim traditis Perſicis rebus & iis, qui poſt ipſum regnarunt, ut qui imbecilliores effecti fuerint, omiſſis, ad Macedonem tranſtulit orationem.

Et conſurget, inquit, rex potens, & dominus erit dominii multi, & faciet ſecundum uoluntatem ſuam, & cum ſteterit regnum eius, contereturm & diuidetur in quattuor uentos cæli.

Surget uero rex fortis & dominabitur poteſtate multa, & faciet, quod placuerit ei, & cum ſteterit, conteretur regnum eius, & diuidetur in quattuor uentos cæli. Vulg. La.

Alexandro enim, ut iam etiam diximus, omnem, ut ita dixerim, orbem terrarum adepto, deinde communem hominum finem ſortito, quadrifariam diuiſum eſt regnum, ut ſæpius iam memorauimus, & hic rurſus diuus Archangelus ita ait,

Et diuidetur in quattuor uentos cæli, & non in nouiſſima eius, neque ſecundum dominationem eius qua dominatus eſt.

Et diuidetur in quattuor uentos cæli, ſed non in poſteros eius, neque ſecundum potentiam illius, qua dominatus eſt. Vulg. La.

Quod autem dicit, ita ſe habet, Alexander cum duodecim annos integros regnaſſet, ſex ultimis annis & Perſarum & Aegyptiorum demolitus eſt regnum, omneſque interiectas nationes ſub ſuam ditionem ſubiunxit. ait itaque, reges, qui poſt ipſum regnarint, nulla in re ſimiles futuros Alexandro, neque uirtute, neque poteſtate illa, quam nouiſſimis annis ſibi fuerat adeptus, hoc enim ſignificat, in nouiſſima eius, neque ſecundum dominationem ipſius, qua dominatus eſt.

Quia euelletur regnum eius, & dabitur aliis, præter hos.

Lacerabitur enim regnum eius etiam in externos, exceptis his. Vulg. La.

Non ſolum enim in hos quattuor, inquit, diuidetur, ſed etiam aliis, præter hos tradetur. His enim regnantibus Arſaces Perſa bello uictor adeptus eſt regnum, & partē quandam perſici imperii recuperauit, ex quo ad hoc usque tempus Perſarum reges Arſacidæ uocantur; cum ſuperiores non Arſacidæ, ſed Chamænides appellarentur: & Romanis item Macedonico diuiſo regno maior fuit potentia, qui denique ab his eiſdem regibus tributum exegerunt. ita præſignificata diuiſione, duorum regum mentionem prætermittit, neque enim rex Aſiæ, neque rex Macedoniæ diutius permanſit. prætereaque nihil ab his calamitatis accidit Iudæis. duorum igitur dumtaxat meminit, per quos difficiles calamitates ex-

perti fuere Iudæi. & hi ſunt, Aegypti rex, & is cui nationum ad orientem incolentium commiſſum fuit imperium, qui in Antiochia, & Babylone obtinuerunt regias. decet autem nos prius eorum, quæ dicenda ſunt, argumentum declarare, deinde ea ſigillatim interpretari. Hircus ille, quem beatus Daniel uidit, poſt unum cornu confractum, quattuor cornua produxit, hos ipſos reges, ex uno ipſorum alterum cornu natum eſt, quod & Aegyptum maxime debellauit, & in infinitas Iudæorum natiõe calamitates coniecit. et per hoc cornu ſignificatur Antiochus illuſtris, id eſt Epiphanes. et quartam beſtiam beatus Daniel uidit decem cornibus præditam, inter cuius cornua aſcendebat paruum cornu, quod oculos habebat, & os loquens magna, & prœlium committebat cum ſanctis. rurſus autem ex his intelligimus in fine Romani regni decem eodem tempore exorituros reges, qui multa ſibi ultro, citroque damna inferent, alter alterius regna mutuo debellantes, quemadmodum Macedones faciebant. cumque hæc acciderint, oſtenſurum ſe uirum peccati, filium perditionis, id eſt Antichriſtum. Quando itaque ſimiles ſunt regni Romanorum fines diuiſioni regni Macedonici, quæ tum ab his, tum ab illis facienda ſunt, ſimul edocet beatus Daniel. alia enim ex iis, quæ dicenda ſunt, Macedonibus conueniunt, alia futuris decem cornibus, atque illi, quod inter ipſa productum fuerit. et hæc ita ſe habere, ex ipſa prophetia diſcemus. decet itaque nos omni ſtudio animum adhibere, ut congruenter diuidamus, quæ his, quæue illis conueniant. cuius rei exemplum habemus euangelicam doctrinam. etenim cum dominus de templo quod erat in Hieroſolymis apoſtolis dixiſſet, Amen, amen dico uobis non relinquetur hic lapis, ſuper lapidem, qui non deſtruatur. deinde illis interrogantibus, quando hæc erunt, & quod ſignum aduentus tui? & duplici allata interrogatione, dominus promiſcuum reddit reſponſum, ſimul ea dicens, & quæ Hieroſolymis eſſent euentura, & quæ in conſumatione ſæculi futura. qui uero ſunt diuinis initiati myſteriis, hi & his & illis congruentia temporibus facile diſcernunt. hoc itaque nos etiam hoc in loco adhibita, quam par eſt, demonſtratione, facturi ſumus. Cum docuiſſet igitur beatum Danielem is, qui cum eo colloquebatur, quadrifariam regnum diuiſum iri, duobus omiſſis Macedoniæ, inquam, & Aſiæ, ſiue Helleſponti regibus, ut qui breue tempus regnaſſent, ac Iudæos minime offendiſſent, ſubiicit,

(Matth. 24)

Et corroboratus eſt rex Auſtri, & de principibus eius unus corroborabirur ſuper ipſum, & dominabitur dominatione multa extra poteſtatem ſuam.

Vulg. La. Et confortabitur rex Auſtri, & de principibus eius præualebit ſuper eum, & dominabitur ditione, multa enim dominatio eius.

Ptolemæum Philopatorem dicit, qui non contentus Aegypti regno etiam Phænicem, & Samariam, Iudæamque ſibi aſciuit. unum autem de principibus eius corroboratum Scopam intelligit, cuius etiam Ioſephus ſcriptor hebræus meminit. qui cum optimum ſe ducem præbuiſſet, multa eorum, quæ extra Ptolemæi regnum erant, in Ptolemæi ditionem redegit. hoc innuens, & dominabitur, inquit, dominatione multa extra poteſtatem ſuam. hoc eſt, potietur multarum nationum, quæ fuerint extra ſibi definitam poteſtatem.

Et poſt annos eius commiſcebuntur, & filia regis Auſtri ingredietur ad regem Aquilonis, ut faciat fœdera cum eo.

Et poſt finem annorum fœderabuntur, filiaque regis Auſtri ueniet ad regem Aquilonis facere amicitiam. Vulg. La.

Poſt Ptolemæi Philopatoris obitum, regnauit Ptolemæus filius eius Epiphanes appellatus. hoc ſignificat, cum dicit, poſt annos eius commiſcebuntur, & docens quo modo commiſcebuntur, filia inquit regis Auſtri ingredietur ad regem Aquilonis, ut percutiat fœdera cum ipſo: regem uero Aquilonis appellat Antiochum, non Epiphanem, ſed illum qui uocatus eſt magnus, Antiochi Epiphanis patrem, hic enim fuit illis Ptolemæis æqualis.

Et non obtinebit robur brachii, neque ſtabit ſemen eius, & tradetur ipſi, & ferentes eã, & puella, & corroborans ipſam in temporibus.

Et non obtinebit fortitudinem brachii, nec ſtabit ſemen eius, & tradetur ipſa, & qui adduxerunt eam, adoleſcentes eius, & qui confortabant eam in temporibus. Vulg. La.

Verum nuptiæ quidem fient, inquit, non tamen diutius connubium manebit, ſed reddetur ei, qui miſerit ipſam, per eos, qui ipſam adduxere, una cum iis, quæ cum ea fuerint allata; hoc enim ſignificat, & corroborans ipſam in temporibus, id eſt diuitiæ, quæ matrimonium potens, optatumque efficiunt.

Et ſurget, inquit, de flore ex radice eius in præparatione ipſius.

Et ſtabit de germine radicum eius plantatio. Vulg. La.

Hoc eſt, reddetur quidem parenti, ſed pariet regem, qui regno illius, qui dederit, aduerſabitur.

Et ueniet, inquit, ad uirtutem,

Et ueniet cum exercitu. Vulg. La.

Virtutem ipſam Hieruſalem uocat, ut quæ diuina gratia fruens diuinam uirtutem per ea miracula, quæ pro tempore fiebant, oſtenderet. quod nos item tertius Maccabæorum liber edocuit. Ptolemæus enim præter omnem ſpem deuicto Antiocho magno, ad Hieroſolyma peruenit, Deoque ſumptuoſa obtulit ſacrificia, conatusque ingredi in adyta templi, ſacerdotibus, qui ſupplicantes eum arcebant, obtemperare cum noluiſſet, flagellis percutitur, quæ minime cernebantur, interminatus autem Iudæis Alexandriam ſe recepit, et illa facere aggreditur, quæ hiſtoria docet. idque etiam prophetia prædicit, ueniet inquit ad uirtutem. Macca. 3.

Et ingredietur in munitiones regis Aquilonis, & faciet in ipſis, et corroborabitur.

Et ingredietur prouinciam regis Aquilonis, & abutetur eis, & obtinebit. Vulg. La.

Munitiones uocat tributum ipſi præbentes ciuitates, quodammodo enim fulciunt, & ſuſtentant regnum quæ afferuntur tributa, quibus militaris alitur exercitus.

Et deos eorum, cum conflatilibus eorum, omne uas deſiderabile ipſorum argenti & auri cum captiuitate introducet in Aegyptum, & ipſe ſtabit ſuper regem Aquilonis.

Vulg. La. Inſuper & deos eorum, & ſculptilia, uaſa quoque pretioſa auri & argenti captiua ducet in Aegyptum, ipſe præualebit aduerſus regem Aquilonis.

Primo enim & altero prœlio Ptolemæi uicerunt, ut docent hiſtoriæ. Ioſephus quoque ita aſſerit. Iudæis enim Antiocho magno Aſiæ regnum obtinente euenit, ut & ipſi multis laboribus premerentur uexata eorum regione, & illi itidem qui Cælen Syriam incolebant, nam bellum ipſo gerente aduerſus Ptolemæum Philopatorē & contra filium ipſius Ptolemæum cognomento Epiphanem, uſu uenit ut ipſi multa mala ſuſtinerent, & eodem tam uicto, quā uictore eadem paterentur. ac paulopoſt; cumque uiciſſet Ptolemæum Antiochus Iudæam ſibi aſciſcit: uita functo Philopatore filius eius magnum miſit exercitum duce Scopa, contra eos qui erant in Cæle Syria, qui & multas eorum cepit urbes, & noſtram gentem, quæ debellata adiuncta eſt ei. nec multo poſt Antiochus Scopam uicit ad fontes Iordanis cum eo congreſſus, ac magnam illius exercitus partem occidit. poſtea uero cum Antiochus urbes in Cæle Syria ſubegiſſet, quas Scopas occuparat, & Samariam, ſponte ad eum ſe adiunxere Iudæi, receptoque in ciuitate omni eius exercitu, & militibus, & elephantis, abunde commeatum præbuere, & præſidia a Scopa in arce Hieroſolymorū relicta obſidenti alacriter opem tulere. et ne alia proſequens ultra modum prorogans uolumen progrediar, ad illa uolentem relego.

Et ingredietur, inquit, in regnum regis Auſtri, & reuertetur ad terram ſuam, & filii eius cogent turbam exercituum multorum.

Vulg. La. Et intrabit in regnum rex Auſtri, & reuertetur ad terram ſuam, filii autem eius prouocabuntur, & congregabunt multitudinem exercituum plurimorum.

Filios autem eius eos uocat, quibus militandi munus impoſitum fuerat, ſicuti filios hominum homines, & filios prophetarum prophetas, quod eſt Hebræorum linguæ Idioma.

Et ingredietur ueniens, & inundans.

Vulg. La. Et ueniet properans & inundans.

Hoc eſt, impetu latus, & diluuii inſtar omnia corrumpens.

Et præteribit, & ſedebit, & congredietur usque ad robur eius.

Vulg. La. Et reuertetur, & concitabitur & congredietur cum robore eius.

Hoc eſt, omnibus uiribus inuadet in Aegyptum,& celeritate adhibita caſtra ponet translato in eam regionem bello. his ſubiicit.

Et irritabitur rex Auſtri, & egredietur, & pugnabit bello cum rege Aquilonis, & ſtatuet turbam multam, & tradetur turba in manu eius, & capient turbam multam, & exaltabitur cor eius, & deiiciet multa millia, neque corroborabitur.

Et prouocatus rex Auſtri egredietur, & pugnabit aduerſus regem Aquilonis, & præparabit multitudinem nimiam, & dabitur multitudo in manu eius, & capiet multitudinem, & exaltabitur cor eius, & deiiciet multa millia, ſed non præualebit. Vulg. La.

Cum enim rex Auſtri inſtructam turbam multam in acie oppoſuerit, ſuperabit, inquit, Antiochus, ac multitudinem illam ſibi ſubiiciet, & quaſi uictor ſuperbia elatus multa hominum millia conficiet. uerumtamen non potietur Aegypto, neque obtinebit Ptolemæi regnum. qua de cauſa indignatus rurſus

Reuertetur, inquit, rex Aquilonis, & adducet turbam multam ſupra priorem, & in finem temporum ingredietur ingreſſus in uirtute magna, & in ſubſtantia multa.

Conuertetur enim rex Aquilonis & præparabit multitudinem multo maiorem, quàm prius, & in fine temporum, annorumque ueniet properans cum exercitu magno, & opibus nimiis. Vulg. La.

Rurſus enim maiore, inquit, priore exercitu coacto inuadet Aegyptum, quod faciet circiter regni ſui finem, id enim ſignificat, in finem temporum, & ingredietur ingreſſus in uirtute multa. Hic conduplicatio eſt Hebraica; uoluit enim dixiſſe, magno comitatu ingredietur, eſt autem idioma tum Hebræorum tum Syrorum, qui conſueuerunt dicere ingrediens ingreſſus eſt, & comedens comedebat, & alia omnia huiuſcemodi: interpretes itaque multa adhibita diligentia idiomata quoque Hebræa ſecuti ſunt.

Et in temporibus illis, inquit, multi conſurgent aduerſus regem Auſtri.

Ita enim ab Antiocho debellatum Ptolemæum ut imbecillem,in reliquum etiam finitimi contemnent.

Et filii peſtilentiarum populi tui, extollentur,ut ſtatuant uiſionem, & debilitabuntur.

Filii quoque præuaricatorum populi tui extollentur ut impleant uiſionem, & corruent. Vulg. La.

Hic rurſus peſtilentes filios peſtilentiarum appellauit, ſceleſti enim & improbis moribus deprauati,impiamque uitam pietati præferentes per hos reges cultum

legitimum

legitimum demoliri conabuntur, neque poterunt. illi enim minus impii Iudæorum nationem coluerunt, & obseruarunt.

Et accedet, inquit, rex Aquilonis, & effundet aggerem & capiet urbes munitas.

Vulg. La. Et ueniet rex Aquilonis, & comportabit aggerem, & capiet urbes munitissimas.

Hoc est, obsidens aggeribus adhibitis, machinisque admotis.

Et brachia regis Austri non stabunt.

Vulg. La. Et brachia Austri non sustinebunt.

Hoc est, omnibus destituetur uiribus.

Et consurgent electi eius, neque erit robur ad standum.

Vulg. La. Et consurgent electi eius ad resistendum, & non erit fortitudo.

Et coactis optimatibus suis nihil proficiet.

Et faciet aduenіens aduersus eum secundum uoluntatem suam.

Vulg. La. Et faciet ueniens super eum iuxta placitum suum.

Facile enim erit in reliquum, inquit, unicuique eum contemnere, quòd resistere nequeat, & aduersarios ipse superare.

Et stabit in terra sabir.

Et stabit in terra inclyta.

Vulg. La.

Quædam exemplaria in terra sabair habent, & quidam eorum, qui Hebræorum uocem in Græciam transtulere, uoluntatis terram, terram sabir uocarunt, significatque promissionis terram, quæ uoluntatis erat, & montem Sion quem dilexit, & in quo beneplacitum est Deo habitare in eo, & sabair, uirtutum siue exercituum interpretantur, siue igitur terra uoluntatis, siue terra exercituum Iudæa uocata sit, etenim supra quoque exercituum ipsam appellauit. hic etiam sabair siue sabir eam nuncupat: accedet, inquit, rex Babylonis ad ipsam quoque.

Psal. 77.
Psal. 67.

Et consumetur in manu eius.

Hoc est, prospere ei succedet. sic enim nos item Iosephus docuit in historia, Iudæos Antiocho ultro accepto, magno in honore ab illo habitos fuisse.

Et ponet faciem suá, inquit, ut ueniat in robore totius regni eius.

Vulg. La. Et ponet faciem suam ut ueniat ad tenendum uniuersum regnum eius.

Conabitur enim omne regis Austri regnum sibi uindicare.

Et recta

Et recta, inquit, omnia cum eo faciet,

Et recta faciet cum eo, Vulg. La.

Quæcunque enim diripuerit ea, inquit, omnia reddet ipsi.

Et filiam mulierum tradet ei, ut corrumpat ipsam, & non permanebit, neque erit illi.

Et filiam feminarum dabit ei, ut euertat illud, & non stabit, nec illius erit. Vulg. La.

Quod supra obscure dixerat, hic apertius declarat, dabit enim ipsi, inquit, uxorem filiam suam, nec multo post tempore ipsa reddetur ei, qui dederit, soluto matrimonio. cumque ita affecerit Aegyptum,

Conuertet faciem suam ad insulas, & capiet multas, & cessare faciet principē opprobrii sui, uerum opprobrium eius conuertetur in eum.

Multis enim insulis in suam ditionem redactis illarum principes imperio abdicatos eiusmodi reddidit, qui ludibrio haberentur. uerum ne ipse quidem huius erit expers opprobrii. Romani enim illi ad Thermopylas debellato, compressa eius ingenti audacia, mille imposuere talentorum tributum, quod sibi singulis annis eum afferre coegerunt, filiumque eius Antiochum cognomento Epiphanem acceptum obsidem Romæ custodiebant. quod nos docet primus liber Maccabæorum. cum enim scriptor locutus de iis esset, qui Alexandri regnum excepere, subiecit. et exiit ex eis radix peccatrix Antiochus illustris, id est Epiphanes filius Antiochi regis, qui fuerat Romæ obses. hoc præsignificans Danieli, is, qui cum eo colloquitur, uerum inquit, opprobrium eius in eum conuertetur. his adiicit. Macc. 1.

Et conuertet faciem suam ad obtinendam terram suam.

Et conuertet faciem suam ad imperium terræ suæ. Vulg. La.

His in insulis peractis, inquit, in suum regnum reuertetur.

Et infirmabitur, & cadet, & non inuenietur, & surget de radice eius planta regni, & ad præparationem ipsius transferens.

Et impinget, & corruet, & non inuenietur, & stabit in loco eius uilissimus, & indignus decore regio. Vulg. La.

De Antiocho illustri, id est Epiphane loquitur, qui Roma profectus Seleuco fratri suo successit, nam Antiocho magno Seleucus cognomento Philopator successerat filius eius, quo mortuo Antiochus Epiphanes accipit regnum, de quo ait, surget de radice eius planta regni, & ad præparationem ipsius transferens. hoc est, patris imperium imitans, & idoneus ad obtinendum sibi ab illo paratum regnum. hoc declarans adiecit.

Et faciens gloriam regni.

Id est,

Id est, in rebus gerendis se maxime strenuum præbens.

Et in diebus illis conteretur, & non in facie, neque in bellis.

Vulg. La. Et in paucis diebus conteretur, non in furore, nec in prœlio.

Idoneus enim erit, inquit, qui uel solo nomine absque prœlio, ac sine sanguine omnibus terrorem incutiat, eosque sibi subiiciat.

Et stabit in præparationem eius.

Vulg. La. Et stabit in loco eius despectus.

Tanta, inquit, eius erit uirtus, ut etiam sine prœlio regnum ad se a parente translatum obtineat.

Et despectus fuit, & non est data super eum gloria regni.

Vulg. La. Et non tribuetur ei honor regius.

Atqui non erat, inquit, illustris, ut rex, sed uilis quidam uidebatur, qui Romæ custodiretur.

Et reuertetur in abundantia, & obtinebit regnum in lapsibus.

Vulg. La. Et ueniet clam, & obtinebit regnum in fraudulentia.

Verumtamen, inquit, quamuis ualde despectus, cum multa copia ueniet, plurimoque exercitu, & dolo sibi opitulante, ac fraude adhibita regnum obtinebit. Hoc etiam in secunda uisione beatus Daniel conspexit, audiuitque sanctum Gabrielem cum diceret, dolus in manu eius & in corde suo magnificabitur, & occidet multos, & in perditione multorum stabit, & hic similiter, obtinebit enim regnum, inquit in lapsibus.

Et brachia inundantis inundabuntur a facie eius, & conterentur.

Vulg. La. Et brachia pugnantis expugnabuntur a facie eius & conterentur.

Hic denuo Aegyptiorum innuit regnum, quia etiam illi multum potentes, & instar diluuii aduersarios corrumpentes, & ad internitionem delentes ab ipso inundabuntur, & conterentur. neque isti soli, sed etiam

Dux testamenti, & a commistionibus erga ipsum faciet dolum.

Vulg. La. Insuper & dux fœderis, & post amicitias cum eo faciet dolum.

Hic præsignificat seditionem concitatam contra Oniam principem sacerdotum, a Iesu, qui etiam Iason dictus fuit, & Onia filio Menelai, ex quibus Iason cũ prius ad Antiochum contendisset, fratrem suũ pontificatu eiecit, Menelaus uero muneribus & auro Antiocho missis, ad se rursus reuocato pontificatu expulit Iasonem. hinc graues & molestæ calamitates Iudæorum nationes inuasere. Hæc ante beatus Daniel doctus audit. Brachia inundantis ab ipso inundabuntur. et loquitur de Ptolemæo Philometore, qui Ptolemæo Epiphani successit, his subiecit. et

cit. et dux fœderis. principem sacerdotum intelligi uult pium Iasonis fratrem, præmonetque fore ut illum etiam abdicet pontificatu maximo. deinde docet, quo modo. et a commistionibus erga illum faciet dolum, utetur enim ministris, inquit, qui se idem habere glorientur genus, adhibitoque dolo, in nationem infinita mala patrabit.

Et ascendet, & superabit ipsum modica gente.

Et ascendet & superabit in modico populo. Vulg. La.

Deceptis enim Hierosolymorum incolis, quasi pacificus ingressurus, primum in sacri Dei templi adyta ingredi ausus est, deinde ablato omni imposito ornatu, & uasis diuino cultui dedicatis, egressus est. rursusque adducto ad urbem exercitu octuaginta hominum millia occidit. neque his contentus missis ducibus suis innumerabiles cædes faciendas curauit. hæc præsignificans, & superabit, inquit, ipsos modica gente.

Et in abundantia, & in pinguibus regionibus ueniet.

Et abundantes & uberes urbes ingredietur. Vulg. La.

Neque enim propter inopiam cum paucis, inquit, ueniet, sed propter suæ mentis superbiam: est enim ipsi & abundantia, & fructus infinitarum gentium pinguium, sibi uectigalia multa suppeditantium.

Et faciet, quæ non fecerunt patres eius, & patres patrum eius, prædam, & substantiam, & spolia ipsis disperget.

Rapinas & prædam, & diuitias eorum dissipabit. Vulg. La.

Nam cum omnes eius patres & maiores Iudæorum nationem in magno honore habuerint, iste contraria omnia faciet, occidens, & rapiens, atque in seruitutem adducens, & militibus eorum bona concedens.

Et super Aegyptum, inquit, cogitabit cogitationes suas, & usque ad tempus.

Et contra firmissimas cogitationes inibit, & hoc usque ad tempus. Vulg. La.

Hoc est neque diutius hoc obtinebit.

Et excitabitur robur eius, & cor eius contra regem Austri in uirtute magna.

Et concitabitur fortitudo eius, & cor eius aduersus regem Austri in exercitu magno. Vulg. La.

Hanc ipsius in Aegyptum profectionem prima nos Maccabæorum docet historia. ingressus est enim Antiochus, inquit, in Aegyptum, in turba graui, & in curribus, & elephantis, & equitibus, & in classe magna, & constituit bellum aduersus Ptolemæum regem Aegypti, & ueritus est Ptolemæus a facie eius, & fugit, & 1.Macc.1.

git, &

git, & ceciderunt uulnerati multi, & ceperunt urbes munitas in terra Aegypti, & ceperunt ſpolia Aegypti. & hæc cum ante doceretur beatus Daniel audiuit.

Et rex Auſtri prœlio cum ipſo confliget, in uirtute magna & forti ualde, & non ſtabit, quia cogitabunt contra ipſum cogitationes.

Vulg. La. Et rex Auſtri prouocabitur ad bellum multis auxiliis & fortibus nimis, & non ſtabunt, quia inibunt aduerſus eum conſilia.

Hoc eſt, multas & uarias inſidias ei molientur.

Et comedent, inquit, neceſſaria eius.

Vulg. La. Et comedentes panem cum eo.

Hoc eſt, conſument omnem illius prouentum, & uectigal, quod ipſi pendetur, diripientes ad ſe conuertent.

Et conterent ipſum, & copias eius diſſoluent, & cadent uulnerati multi.

Vulg. La. Conterent illum, exercitusque eius opprimetur, & cadent interfecti plurimi.

Neque ipſum ſolum, ſed etiam exercitum eius inſtar diluuii corrumpet, & ingentem cædem patrabit.

Et utrique, inquit, reges corda eorum in improbitatem, & in menſa una mendacia loquentur, & non dirigetur.

Vulg. La. Duorum quoque regum cor erit, ut male faciant, & ad menſam unam mendacium loquentur, & non proficient.

Romani enim ſicut nos Ioſephus hiſtoricus docet, audita eius cum exercitu profectione, per legatos denuntiarunt, ut recederet ab Aegypto. quare percuſſo fœdere, inquit, pacem fecit, & ſocietatem cum Ptolemæo iniuit. ſimulatam uero amicitiam docens is, qui cum Daniele colloquebatur; et utrique inquit reges corda eorũ in improbitatem, & in menſa una mendacia loquentur, & non dirigetur, hoc eſt, non erit ſtabilis pax illa.

Quia adhuc finis erit in tempus.

Vulg. La. Quia adhuc finis in aliud tempus.

Hoc eſt, rurſus enim cum hoc tempus effluxerit, congredientur, & prœlio dimicabunt.

Et reuertetur, inquit, in terram ſuam in ſubſtantia multa.

Vulg. La. Et reuertetur in terram ſuam cum opibus multis.

Veruntamen tunc inquit cum multis diuitiis, multarumque facultatum abundantia in ſuum regnum redibit.

Et cor

Et cor eius aduersus testamentum sanctum.

Hoc uno in reliquum studio tenebitur, ut legem a Deo Iudæis datam euertat, atque hæc inita consilia ad exitum perducet.

Et faciet enim, & reuertetur, inquit, in terram suam.

Hoc quoque Maccabæorum liber, & Iosephi tradit historia.

Et in tempus suum reuertetur, & ueniet in Austro, & non erit sicut prima etiam nouissima.

Statuto tempore reuertetur, & ueniet ad Austrum, & non erit priori simile nouissimum. Vulg La.

Hoc est, non similiter uincet, sed uictus reuertetur. illud autem, in tempus suum, idoneum bello tempus significat.

Et ingredientur ad ipsum ingredientes Citiæ, & humiliabuntur.

Et uenient super eum Trieres, & Romani, & percutietur. Vulg. La.

Ascitis enim sibi multis Cypriis, & aliis insulanis, nam Citium ad hoc usque tempus oppidum est Cypri, inuadet quidem Aegyptum, sed uictus & profligatus redibit.

Et reuertetur, inquit, & indignabitur contra testamentũ sanctũ.

Et reuertetur, & indignabitur contra testamentum sanctuarii. Vulg. La.

Omnem enim iracundiam, inquit, qua propter acceptam cladem exarserit, contra sanctum testamentum euomet. factumque ostendens,

Et faciet inquit iracundiam.

Secundo enim aduentu & multam faciet cædem, & eos, qui effugerint, redigет in seruitutem.

Et reuertetur, & intelliget super derelinquentes testamentũ sanctũ.

Reuerteturque, & cogitabit aduersus eos, qui dereliquerunt testamentum sanctuarii. Vulg. La.

Omni inquit cura eos complectetur, qui a lege desciuerint, & repudiato Iudaico ritu, græcorum mores & cultus amplexi fuerint.

Et brachia ex eo surgent, & polluent sanctuarium imperii & transferent continuationẽ, & dabunt in ipsum abominationẽ desolatam.

Et brachia ex eo stabunt & polluent sanctuarium fortitudinis & auferent iuge sacrificium, & dabunt abominationem in desolationem. Vulg. La.

Brachia uocat, ut iam ante diximus, duces ei seruientes, ut, instar brachiorum iussa regis exequentes. mittet itaque aliquos, inquit, qui sanctuarium imperii polluant, hoc est, Deo omnipotenti dedicatum templum, ara, in qua colantur idola, in ipso erecta: hoc enim uocat abominationem desolatam. hoc etiam nos docet secunda Maccabæorum historia, cum sic ait. circa hoc tempus secundam profectionem Antiochus in Aegyptum profectus est, deinde interpositis quibusdam de contentione principum sacerdotum, qui haud legitimi essent, scriptor subiecit. cumque hæc accidissent regi, pro rebus gestis suspicatus est defecturam Iudæam. unde reuersus ex Aegypto efferatus animo, armis urbem cepit, iussitque militibus ut obuios quoscunque nulli parcentes cæderent. tum narrata cæde, quæ in omnem ætatem inuaserat, & quemadmodum octuaginta millia cadauerum numerata essent, rursus paulo post, inimicam, inquit, erga Iu- 2.Macc.5.

dæos mentem habens Antiochus, misit odiosum principem Apollonium cum exercitu uiginti duorum millium præcipiens, omnes, qui erant in ætate, prorsus 2.Macc.6. interficere. & paulopost item. Sed non post multum tempus misit rex senẽ Atheniensem, qui cogeret Iudæos migrare a patriis legibus, ut Dei legibus minime gubernarentur: contaminaretque quod erat in Hierusalem templum, & Iouis Olympii nominaret. hæc prædicens is, qui cum beato Daniele colloquebatur, & brachia, inquit ex eo surgent, & polluent sanctuarium imperii, & transferent continuationem; hoc est, cultum qui Deo singulis diebus adhibebatur. et dabunt in ipsum abominationem desolatam; aram, quam Ioui erexit impius rex, in qua etiam porcum immolauit.

Et inique agentes in testamentum inducent in lapsibus.

Vulg. La. Et impii in testamentum simulabunt fraudulenter.

Nam impios & iniquos ita parabunt, ut palam impie agere non uereantur, dolosis uerbis utentes.

Et populus cognoscentes Deum suum, continebunt & facient.

Vulg. La. Populus autem sciens Deum suum continebit & faciet.

Eos hic innuit, qui beatum Matthiam sequebantur, qui cum primus Antiochi decretis restitisset, seque cum filiis in deserta loca recepisset, parua manu illius duces debellauit.

Et intelligentes populi, inquit, intelligent in multa.

Vulg. La. Et docti in populo docebunt plurimos.

Nam qui opportune utentur ea scientia, quam sibi Deus suppeditarit, uehementer illius leges aspernabuntur, & mortẽ pro lege diuina impiæ uitæ anteponent. idque significans subiecit,

Et infirmabuntur in gladio, & in flamma, & in captiuitate, & in direptione dierum ipsorum.

Vulg. La. Et ruent in gladio, & in flamma & in captiuitate & in rapina dierũ.

Diuersis enim & omnis generis tormentis impius ille pios homines deterrere conatur immaturam ipsis inferens necem, & quasi reliquos ipsorum dies diripiens. deinde quæ a beato Matthia & filiis eius sustinenda & facienda erant prædicit.

Et cum infirmati fuerint ipsi adiuuabuntur auxilio paruo.

Vulg. La. Cumque corruerint subleuabuntur auxilio paruulo.

Diuinæ siquidem gratiæ fructum percipient, & tunc hostes superabunt, non tamen pace suis diebus fruentur, aut a malis uindicabuntur, idcirco paruum auxilium, interposita inter bella inducias uocauit.

Et applicabuntur, inquit, ad ipsos multi in lapsibus.

Vulg. La. Et applicabuntur eis plurimi fraudulenter.

Hoc enim strenuum eorum facinus intuentes ex iis, qui lapsi fuerint multi, & pietatem repudiarint, pænitentia adducti ad ipsos accurrent.

Et de intelligentibus, inquit, infirmabuntur multi.

Vulg. La. Et de eruditis ruent.

Et eorum, qui pii uisi fuerint, in contrariam partem uertentur.

Vt igne conflentur, inquit, ipsi, & eligantur, & dealbentur usque in temporis finem. quia adhuc in tempus.

Vt conflentur, & eligantur, & dealbentur usque ad tempus præfinitum, quia adhuc aliud tempus erit. Vulg. La.

Neque hæc, inquit, lædent futuros homines. hinc enim docebuntur non esse fidendum pristinis prosperis successibus, sed semper esse metuendum, ac tremendum secundum beati Pauli admonitionem. qui enim se existimat inquit stare, 1.ad Cor. 10. uideat ne cadat. nam mutationes temporum, quasi igne conflant, & probant, & discernunt ab eo quod probatum est, adulterinum, immo etiam dealbant ue luti lanam, ac probant utrum naturalem an aduentitium habeat colorem, & utrum totus per totum corpus a natura insitus color sit, an in sola cutis superficie impositus. hæc quidem in præsenti uita, inquit, singulis accidunt hominibus, at in futuro tempore generalis erit hominum examinatio. His dictis de Antiocho illustri, id est Epiphane, transit deinde ab imagine ad exemplar, exemplar autem Antiochi est Antichristus, & Antichristi imago Antiochus. quemadmodum enim ille impie agere Iudæos cogebat, & cōtra legem suam rempub. administrare, ita homo peccati, filius perditionis, qui superextollitur, & superexaltatur supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, sicut ait beatus Paulus, ita ut ipse in templum Dei ingressus sedeat ostendens seipsum, quasi sit Deus 2.adThes. 2. in omnibus signis & prodigiis mendacibus, ita iste inquam omnia molietur ut pios in fraudē impellat, modo dolosis miraculis decipere ac fallere conatus, modo ui adhibita, & omne supplicii genus pietatis inferens alumnis. quod si quis prophetiæ seriem inquirens, hæc non ita se habere credat, is euangelicam doctrinam mente repetat, ubi dominus simul & quæ ad communem, & quæ ad ipsius Hierusalem consumationem pertinent, prædicit. cum enim dixisset, orate ne fiat fuga uestra hyeme, neque sabbato, quod Iudæis solis congruit, statim subiecit, Matt. 24. erit enim tribulatio magna, qualis non fuit ab initio mundi, usque modo, neque fiet, & nisi breuiati fuissent dies illi nō fieret salua omnis caro, sed propter electos breuiabuntur dies illi: ostendensque ad Iudæos nihil horum pertinere adiecit. tunc si quis uobis dixerit, ecce hic est Christus, aut illic, nolite credere, paucisque de pseudochristis prædictis, ad illa addidit, sicut enim fulgur exit ab oriente, & paret usque in occidentem, ita erit & aduentus filii hominis, & alia omnia similiter, ne singula recenseam. hinc itaque instructi etiam prophetiam intelligemus, quæ ab Antiocho ad Antichristum, ut ab imagine ad exemplar transiens, quæ ad illum pertinent, ea nos ante docet aperte.

Faciet enim secundum uoluntatem suam inquit rex, & exaltabitur & magnificabitur super omnem Deum deorum, & loquetur fastuosa, & dirigetur.

Et faciet iuxta uoluntatem suam rex, & eleuabitur, & magnificabitur aduersus omnem Deum, & aduersus Deum deorum loquetur magnifica, & dirigetur. Vulg. La.

Id est, prospere ei res succedent, sed non in perpetuum.

Donec enim perfecta fuerit ira.

Donec compleatur iracundia, perpetrata quippe est definitio. Vulg. La.

Quoad, inquit, uehementer diuinā iram inflammarit, ipsamque in se prouocatam attraxerit. Iram autē supplicium uocat, numen enim affectionis est expers.

Quia in consumationem & studium fit.

Etenim iſte inquit ſuum præcognoſcens euentum multam adhibebit curam, ut omnes prouocet ad impietatem, multos pœnarum ſocios & participes cupiens accipere; ſequentia autem apertius coarguunt eorum inſcitiam, qui hæc de Antiocho dicta fuiſſe opinentur, ait enim

Et ſuper omnes deos patrum ſuorum non intelliget.

Vulg. La. Et Deum patrum ſuorum non reputabit.

Inuenimus autem Antiochum aris, in quibus idola colerentur, & Hieruſalem, & omnẽ Iudæam compleuiſſe, & in templo Dei Ioui ſacrificaſſe, Iouisque Olympii nuncupaſſe templum, quod erat in Hieroſolymis, Iouis autem Xenii, id eſt hoſpitalis, alterum quod erat in Garizim. Quo modo igitur qui ita ſuperſtitioſus dæmonibus colendis, & idolorum cultui ita addictus ſit, ſuper deos patrum ſuorum non intelliget? omnia enim contra Antiochus facere perſeuerabat, qui patrios deos colens eum, qui a Iudæis adoraretur, inficiabatur eſſe Deum. nequaquam itaque in Antiochum hæc congruunt, ſed in ipſum exemplar Antiochi, cuius imago & typus Antiochus impietate omnes ſuperiores reges uiciſſe contendit. de Antichriſto itaque hoc dicit; ſuper omnes deos patrum ſuorum non intelliget.

Et ſuper concupiſcentiam mulierum, & ſuper omnem Deum non intelliget.

Et erit in concupiſcentiis feminarũ, nec quenquã deorum curabit.

Hoc quoque aperte contrarium eſt Antiochi inſtitutis. hic enim non modo legitimo ſibi matrimonio coniunctis uxoribus non erat contentus, ex quibus Antiochum Eupatorem, & Alexandrum liberos procreauit, ſed etiam cum laſciuis pellicibus coibat. et unius ex ipſis ſecunda Maccabæorum mentionem facit
2.Macc.4 hiſtoria. ubi ſic ſcriptor ait. contigit autem Tarſenſes & Malleotas ſeditionem mouere, quòd Antiochidi regis concubinæ dono eſſent dati. qui itaque eiuſcemodi laſciuiæ inſeruiebat, ut urbes tales ac tantas meretrici mulierculæ largiretur, quo modo ſuper concupiſcentiam mulierum nõ intelliget? igitur hinc errare itidem aperte conuincuntur, qui hæc ad Antiochum referre conantur. nos uero ad id, unde digreſſi ſumus, reuertamur. et ſuper concupiſcentiam mulierum, inquit, & ſuper omnem Deum non intelliget.

Quia ſuper omnes magnificabitur.

Vulg. La. Quia aduerſum uniuerſa conſurget.

Hoc eſt, arbitrabitur omnium eſſe ſe maximum.

Et Deum Maozim, in loco ſuo glorificabit, & Deum quem non cognouerunt patres eius glorificabit in argento & auro, & in lapide pretioſo, & concupiſcentiis.

Vulg. La. Deum autem Maozim in loco ſuo uenerabitur, & Deum quẽ ignorauerunt patres eius, colet auro & argento & lapide pretioſo, rebusque pretioſis.

Cum enim parentes illius agnita propria natura Deum qui omnibus præeſt, ſeipſos nominare non auſi fuerint, iſte Deum fortem & potentem, hoc enim ſignificat Maozim, ſeipſum appellat. illud enim, in loco ſuo, pro, ſeipſum, poſuit.

Et faciet

Et faciet munitionibus refugiorum cum Deo alieno, quem cognouit, & multiplicabit gloriam, & subiiciet ipsis multos, & terram diuidet in donis.

Et faciet ut muniat Maozim cum Deo alieno, quem non cognouit, & multiplicabit gloriam, & dabit eis potestatem in multis, & terram diuidet gratuito. Vulg. La.

Eriget enim sibi ipsi templa, inquit, & argento & auro, & lapidibus pretiosis ipsa exornabit, & subiiciet ipsis multos, deceptos uidelicet donis, uel suppliciis mollitos, sed etiam terram diuidet in donis, subiectis enim sibi populis, qui impietati consenserint, regionem plurimam largietur.

Et in temporis fine confliget cum eo rex Austri, & congregabitur contra eum rex Aquilonis in curribus, & in equitibus, & in nauibus multis, & ingredietur in terram in inundationibus, & conteret.

Et in tempore præfinito prœliabitur aduersus eum rex Austri, & quasi tempestas ueniet contra illum rex Aquilonis in curribus, & in equitibus, & in classe magna, & ingredietur terras & conteret. Vulg. La.

Sæpe diximus quartæ bestiæ decem cornua, quæ eodem tempore apparuerunt, decem reges illos significare, qui circiter finem Romani imperii regnabunt. ex his itaque rursus Austri rex cum ipso dimicabit, qui Aquilonis rex uocatur.

Ab aquilone enim exardescent inquit mala super omnes habitantes terram. Hiere. 1.

Ab aquilone pandetur omne malũ super omnes habitatores terræ. Vulg. La.

Et Antiochus, qui eius typus erat, Aquilonis rex uocabatur. cum itaque rex Austri cum ipso congressus fuerit, iste cum exercitu tum maritimo tum terrestri aduersus eũ prœliabitur, uictoriamque adipiscetur. atque hos ipsos Ptolemæos in sacris euangeliis prædixit dominus. consurget enim gens in gentem, & regnũ in regnum, & erunt pestilentiæ & fames, & terræ motus per loca, hæc autem omnia initia sunt dolorum. habentes itaque domini prædictionem cum hac prophetia consentaneam, proposita intelligemus. Matth. 24

Et pertransibit, inquit, & ingredietur in terram Sabir.

Et pertransiet, & introibit in terram gloriosam. Vulg. La.

Rursus terram Sabir Hierosolyma declarauit.

Et multi infirmabuntur.

Et multi corruent. Vulg. La.

Decepti uidelicet, uel magnitudine suppliciorum molliti.

Et isti saluabuntur de manu eius, Aedom, & Moab & principatus filiorum Ammon.

Hæ autem solæ saluabuntur de manu eius Edom, & Moab, & principes filiorum Ammon. Vulg. La.

Neque hæc Antiocho conueniunt, etenim cum hos ſubegiſſet, duces ipſis præfecit, ex quibus unus erat Timotheus dux Ammanitarum. hoc impio duce ueriſimile eſt iſtos effugiſſe, quippe ne probe quidem & ſerio pietatem colentes: omnibus enim probis prorſus impius bellum facit. quod ſi etiam ſecundum moralem ſententiam hæc intelligenda ſunt nomina, Aedom rufum interpretantur, quare etiam Eſau Aedom nuncupatus fuit; ut qui coctionem lenticulæ rubram appetiiſſet: & ſanguis item rubram ſpeciem habet, qui itaque Domini ſanguine digni cenſentur, & pro huius muneris dignitate uitam degunt, florentem in ſe continent gratiam ſanguinis domini: & Moab, ex patre natus appellatur. ſic enim filia Lot maior natu, cum ex patre concepiſſet, deinde peperiſſet, natum uocauit. itaque qui filii Dei nuncupantur, qui non ex ſanguinibus, neque ex uoluntate carnis, neque ex uoluntate uiri, ſed ex Deo nati ſunt, merito Moab nominantur. Amman quoque filium generis ſignificat, hoc enim diuina ſcriptura docet. et beatus Paulus ad Athenienſes concionem habens, genus ergo inquit cum ſimus Dei non habemus æſtimare auro & argento aut lapidi ſculpturæ artis & cogitationis hominis diuinum eſſe ſimile. necnon ipſe Deus genus ſuum ſanctos uocauit, ut bibere faciam inquit genus meum electum, ut enarret uirtutes meas. nihil igitur a ratione abhorret, eos qui diuina gratia diuinam cognationem conſecuti ſunt, Amman nominari. ſi igitur moraliter hæc nomina uelis intelligere, ita facito. ſi uero ſecundum hiſtoriam, ita ut paulo ante diximus. hos enim contemnet, quaſi maxima eorum parte impietate obſtricta, & paucis illis, qui in ipſis pii fuerint, haud flagranti ſtudio erga res diuinas affectis.

Ioan. 1. — Act. 17. — Eſa. 43.

Et extendet, inquit, manum ſuam ſuper terram Aegypti, & terra Aegypti non erit in ſalutem, & dominabitur in abſconditis auri & argenti, & in omnibus deſiderabilibus Aegypti, & Libycorũ, & Aethiopum, & in munitionibus ipſorum.

Vulg. La. Et mittet manum ſuam in terras, & terra Aegypti non effugiet, & dominabitur theſaurorum auri & argenti, & in omnibus pretioſis Aegypti, per Libyam quoque & Aethiopiam tranſibit.

Et hæc item minime conueniunt Antiocho, qui neque Libya, neque Aethiopia, neque etiam ipſa Aegypto potitus eſt, iuſſus enim a Romanis reuerſus eſt inde: ut hinc tria illa cornua ſignificentur, quæ a paruo cornu euerſa ſunt, nanque tres nationes maximas Aegyptum Aethiopiam & Libyam, quæ tribus, ut uериſimile eſt, regibus obtineantur, iſte deſtruet, & in ſuam rediget poteſtatem.

Et auditiones & celeritates perturbabunt eũ, ab oriente, & ab Aquilone, & ueniet in furore multo, ut anathematizet & deleat multos.

Vulg. La. Et fama turbabit eum ab oriente, & ab Aquilone, & ueniet in multitudine magna, ut conterat & interficiat plurimos.

Ne hoc quidem in Antiochum conuenit, quem non fama ita perturbauit, ut ab Aegypto receſſerit, ſed Romanorum decretũ ab occidente non ab oriente miſſum. de hoc uero ait fore, ut capta Aegypto, Libyaque & Aethiopia, & in ſuam ditionem redacta reuertatur, & multo furore percitus ueniat, ut deleat & anathematizet multos, & idem dicit utroque uerbo: delere enim eſt pietate exuere, anathematizare, ab illa alienum declarare.

Et figet

Et figet, inquit, tentorium suum in Apadano, inter maria super montem Sabir sanctum.

Et figet tabernaculum suum Apadno inter duo maria super mon- Vulg. La.
tem inclytum & sanctum.

Neque hoc comperimus ab Antiocho factum, alioquin dicant, quisnam locus iste, ubi tentorium suum fixerit Antiochus, inter duo maria situs? uerum non poterunt ostendere. Igitur nihil horum adhuc peruenit ad exitum. sed hæc omnia a communi hominum peste proficiscentur. Sabir autem rursus Deo dicatam terram uocat, & Apadanum locum quendam ita nominatum, nec procul ab Hierosolymis positum, ubi exitio perdetur.

Veniet enim usque ad partẽ ipsius, inquit, & non erit qui liberet eũ.

Et ueniet usque ad summitatem eius, & nemo auxiliabitur ei. Vulg. La.

Ille enim qui talia ac tanta ausus fuerit tanta superbia inflatus, repente pœnas 2.ad Thes.
luet, a quibus ipsum nemo poterit uindicare. & hoc aperte beatus quoque Pau 2.
lus asserit. quem Dominus interficiet, inquit, uerbo oris sui, & spiritu labio- Esa. 11.
rum suorum interficiet impium.

Et in tempore illo, inquit, consurget Michael princeps magnus, Cap. xii.
præfectus filiis populi tui.

In tempore autem illo consurget Michael princeps magnus, qui stat Vulg. La.
pro filiis populi tui.

Archangelus enim cui uestra, inquit, commissa est tutela, consurget auxilio iis, qui tum dimicarint, & hoc altera quoque interpretatione ignaris perspicuũ fiet. nam per Malachiam prophetam ad Iudæos Deus ait. Ecce ego mitto uobis Heliam Tesbiten, antequam ueniat dies domini magnus & illustris, qui conuertet cor patris ad filium, & cor hominis ad proximum suum, ne forte ueniens percutiam terram funditus. docet nos, quemadmodum Antichristo illa audente apparebit magnus Helias, Iudæis domini prædicans aduentum, & multos conuertet, id enim significat conuertet cor patris ad filium, id est, Iudæos ad eos, qui crediderint ex gentibus, hos enim patres uocauit, ut cognitione antiquiores. Idcirco non, conuertet cor filii ad patrem, sed cor patris ad filium, dixit, nam Iudæum qui crediderit, cum Ecclesia copulabit: & quia cognitione quidem Iudæus antiquior, una uero & horum & illorum natura est, merito subiecit. et cor hominis ad proximum suum, docens unam utrorumque naturam, sed cognitionem Dei Iudæis prius datam fuisse. uerum quia non credidere, ultimi facti sunt, at qui crediderint propter magni Heliæ prædicationem, cum gentibus missam sibi salutem corripientibus coniuncti in unam censebuntur Ecclesiam. Hoc etiam hic innuit, fore ut hæc faciente Antichristo, sanctus Michael Archangelus omnia moliatur, ut Helias adueniens domini prænuntiet aduentum, quo Iudæi, qui tunc extiterint, salutem consequantur. deinde narrans malorum exuperantiam, quæ impius ille patrabit, Malach. 4.

Et erit, inquit, tempus tribulationis, qualis non fuit ex quo facta est gens super terram, & usque ad tempus illud.

Et ueniet tempus quale non fuit ab eo, ex quo gentes esse cœpe- Vulg. La.
runt usque ad tempus illud.

Hoc

Matth. 24 Hoc item dominus in ſacris euangeliis dixit: Erit enim tribulatio, inquit, qualis non fuit ab initio ſæculi, neque fiet, & niſi breuiati fuiſſent dies illi non fieret ſalua omnis caro, ſed propter electos meos breuiabo dies illos. conſentiunt itaq; prophetica euangelicis oraculis. ad hæc adiicit.

Et in tempore illo ſaluabitur populus tuus omnis, qui inuentus fuerit ſcriptus in libro.

Hoc eſt, ſalute digni, Heliæ prædicationi obtemperaturi, quos Deus iam inde a principio præcognoſcit: Dei quippe cognitionem, librum nuncupauit.

Et multi dormientium in terræ puluere excitabuntur, hi in uitam æternam, & hi in opprobrium & dedecus ſempiternum.

Vulg. La. Et multi de iis, qui dormiunt in terræ puluere euigilabunt, alii in uitam æternam, alii in opprobrium ut uideant ſemper.

Dicant, qui hæc Antiocho aptare conantur, quinam reſurrexerint illo regnante, ex quibus uitam æternã alii conſecuti ſint, alii opprobriũ & dedecus ſempiternum perceperint? quòd ſi per hos Maccabæos declarari dixerint, qui e ſpeluncis exiere, maiore riſu digni cenſebuntur, ſiquidẽ inuenientur iidẽ & pietatis amatores, & impietatis opifices. cũ prophetia dicat multi dormientium in terræ puluere excitabuntur hi in uitam æternã, & hi in opprobriũ & dedecus ſempiternũ. quare ſi de Maccabæis hæc dicta accipiant, eoſdẽ Maccabæos improbos & probos aſſerent, uel aliquos ex ipſis bonos, aliquos malos. ſed ne hoc quidẽ licet inuenire. pius enim fuit omnis ipſorum cætus, neque item uita æterna ſecundum præſentem uitam ipſis conuenit, nam omnes interfecti de uita deceſſere. Igitur anilibus fabulis relictis, communem hinc mortuorum reſurrectionem, & iudicium, quod poſt reſurrectionem fiet, diſcamus. alii enim ex ipſis uitam æternam quaſi hereditate conſequentur, alii uero irriſione digni & opprobrio in perpetuum reddentur. multi autem, pro, omnes dixit. etenim beatus quoque Apo-
Ad Ro. 5. ſtolus multi pro omnes poſuit, cum dixit, ſi enim unius delicto multi mortui ſunt, multo magis gratia Dei, & donum in gratia unius hominis Ieſu Chriſti in multos abundauit.

Et intelligentes, inquit, fulgebunt, quaſi ſplendor firmamenti.

Vulg. La. Qui autem docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti.

Matt. 13. Et dominus in ſacris euangeliis ait; tunc fulgebunt iuſti ſicut ſol.

Et a iuſtis multis quaſi ſtellæ in ſæcula & ultra.

Vulg. La. Et qui ad iuſtitiam erudiunt multos quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates.

Probatiſſimi enim & electi ſplendori firmamenti & ipſi ſolis lumini ſimiles fient, inferiores uero illis, hos enim ſignificauit per multos, ſtellarum lumen imitabuntur, hunc perpetuo emittentes ſplendorem. ita etiam beatus Paulus piorum or-
1. ad Cor. dines diſtinxit. alia enim claritas, inquit, ſolis, alia claritas lunæ, & alia claritas ſtellarum, ſtella enim differt a ſtella in claritate. hæc locutus, qui cum Daniele colloquebatur, ſubiecit.

Et tu Daniel claude ſermones, & obſigna librum, usque ad tempus cõſumationis, donec doceantur multi, & multiplicetur cognitio.

Tu autem

Tu autem Daniel claude ſermones, & ſigna librum usque ad tempus ſtatutum. plurimi pertranſibunt, & multiplex erit ſcientia.

Impone inquit libro ſigilla obſcuritatis, neque perſpicua omnibus ea facias, donec multiplicetur ſcientia, & impleatur omnis terra cognitione domini, ſicut Eſa. 11. aqua multa operiet maria ſecundum prophetiam. His ſignis ablatis diuini ſpiritus gratia poſt noſtri ſaluatoris aduentum, obſcura credentibus perſpicua fecit.

Et uidi, inquit, ego Daniel, & ecce duo alii ſteterant, & unus ex altera parte fluminis, unus ex altera, & dixerunt uiro induto Baddim, qui erat ſuper aquam fluminis, usquequo finis eorum, quæ dixiſti mirabilium, et expiatio horum?

Et uidi ego Daniel, & ecce quaſi duo alii ſtabant, unus hinc ſuper Vulg. La. ripam fluminis, & alius inde ex altera ripa fluminis, & dixi uiro qui erat indutus lineis, qui ſtabat ſuper aquas fluminis, usquequo finis horum mirabilium?

Ego enim tacitus, inquit, ſtabam neque interrogare audebam, ſed duo alii ripis utrinque fluuii aſſiſtentes eum qui byſſina ueſte indutus erat, & in aquæ ſuperficie uehebatur, interrogabant, quamdiu durabunt hæc terribilia & horroris plena? & quando ab his erit liberatio?

Et audiui uirum indutum Baddim, qui erat ſuper aquam fluminis, & ſuſtulit dexteram ſuam, & ſiniſtram ſuam in cælum, & iurauit per uiuentẽ in ſæcula, quia in tempus, & tempora & dimidium temporis.

Et audiui uirum, qui indutus erat lineis, qui ſtabat ſuper aquas flu Vulg. La. minis cum eleuaſſet dexteram ſuam, & ſiniſtram ſuam in cælum, & iuraſſet per uiuentem in æternum, quia in tempus & tempora & dimidium temporis.

Hinc plane didicimus, qui tunc loquebatur non ipſum fuiſſe dominum: dominus enim, quoniam neminem habuit alium per quem iuraret maiorem, ſicut ait diuus Apoſtolus, per ſemetipſum iurauit dicens. uiuo ego dicit dominus. ad Heb. 6. beatus item Moyſes ipſum hæc dicentem oſtendit. leuabo in cælum manum Deut. 32. meam, & iurabo dextera mea, & dicam uiuo ego in æternum. hic autem unus cum eſſet ex iis, qui ei ſubiecti ſunt, & beneuolo animo erga illum affecti, extendit in cælum ambas manus, & iurauit per uiuentem in æternum. & manum ipſum habere dicit Daniel, quia ita uiderat. nouit tamen eſſe expertem corporis angelicam naturam, qui uiſiones ad uidentium utilitatem figurant, & ſæpe manſuetiores uidentur ſe ſe accommodantes, ſæpe etiam terribiliores, quo diligentiores eos reddant, quibus ipſi ſe oſtendunt. Iurauit itaque per uiuentem in æternum, quia in tempus, & tempora, & dimidium temporis. ſignificat autem tres annos cum dimidio. Hoc idem de cornu cum ſanctis bellum gerente, quod poſt decem cornua pullulabit circiter Romani regni finem, ſanctus Gabriel dixit. cum dixiſſet enim, tres reges humiliabit, & ſermones contra altiſſimum loquetur, & ſanctos altiſſimi debellabit; adiecit, & dabitur in manu eius, usque Dan. 7. ad tempus & tempora, & dimidium temporis. tres autem hi anni cum dimidio: tempus enim annum appellauit, quod ex iis, quæ ſequuntur, diſcemus

apertius

apertius: quia in tempus, inquit, & tempora, & dimidium temporis.

Cum perfecta fuerit dissipatio populi sanctificati, cognoscent sanctum, & perficientur omnia hæc.

Vulg. La. Et cum completa fuerit dispersio manus populi sancti complebuntur uniuersa hæc.

Deinde cognoscent sanctum. magnum Heliam hic innuit, nam circa finem illius imperii, cum apparuerit magnus Helias, secundum saluatoris nostri prædicans prænuntiabit aduentum. His subiicit beatus Daniel

Et ego audiui, & nõ intellexi, & dixi domine, quid extrema horũ?

Vulg. La. Et ego audiui, & nõ intellexi, & dixi domine mi, quid erit post hæc?

Non intelligens, inquit, id quod dictum fuerat de tempore interrogare coactus fui, apertius discere cupiens, desiderabam enim, quæ deinceps consecutura essent, percipere, ille autem

Dixit mihi, ueni Daniel, quia clausi & signati sermones usque ad temporis finem, quoad eligantur, & dealbentur, & probentur multi, & inique agent iniqui, & non intelligent omnes impii, intelligentes intelligent.

Vulg. La. Et ait, uade Daniel, quia clausi sunt signatique sermones, usque ad præfinitum tempus, eligentur, & dealbabuntur, & quasi ignis probabuntur multi, & impie agent impii, neque intelligent omnes impii, porro docti intelligent.

Non sine causa, inquit, hæc obscurius dixi, & ueluti sigilla uerbis obscuritatem imposui, neque enim temere omnibus diuina sunt proponenda, sed intelligentes propter eam cognitionem, quæ sibi diuinitus subministrabitur, intelligent, iniqui uero & impii nihil eorum, quæ proposita sunt, poterunt intelligere. ubi autem res euenerint, aperte percipient, quæ de his prædicta fuerint. tunc etiam

Psal. 118. separabuntur a iustis, qui operantur iniquitatem: omnia enim incendium pro-

1. ad cor. 3 babit. hoc beatus quoque Paulus tradidit. uniuscuiusque enim opus, inquit, manifestum erit, dies enim declarabit, quia in igne reuelabitur, & uniuscuiusque

Matth. 7. opus quale sit ignis probabit. rursus non oportere omnibus temere diuina proponere dominus in sacris euangeliis ait. nolite dare sanctũ canibus, neque mittatis margaritas uestras ante porcos. & beatũ Danielem sanctum & bene sentientem de suo domino famulũ sanctus Angelus docet Antichristi tyrannidis tẽpus.

A tempore, inquit, mutationis continuitatis, & ut data fuerit abominatio desolationis, dies mille ducenti nonaginta.

Vulg. La. Et a tempore cum ablatum fuerit iuge sacrificium, & posita fuerit abominatio in desolationem dies mille ducenti nonaginta.

Cum enim dixisset in tempus & tempora & dimidium temporis, nouissetq; beatum Danielem haud intellexisse, explicato diei tempore, quod ignorabat, ei perspicuum fecit; aliis uero etiam sic orationem obscurã reliquit. Abominationem autem desolationis ipsum uocat Antichristum, mutationem continuitatis ecclesiastici cultus ordinem ab illius insania & rabie dissipatum & abolitum. ad hæc adiicit sanctus Angelus.

Beatus qui expectat & peruenit usque ad dies mille trecentos triginta quinque.

Innuit, & declarat fore, ut illo diuina plaga percusso permaneat magnus Helias reliquos quinque & quadraginta prædicans dies. tũ appareat dominus ueniens in nubibus cæli, qui coronabit eos qui incorruptam perseuerantiæ possessionem seruarint. quod item dominus in sacris euangeliis asserit. qui autem perseuerauerit usque in finem, hic saluus erit. Matt. 10. Hinc etiam plane discere licet nihil horum in Antiochum conuenire, illo enim regnante duo mille ducentos dies dixit, Antichristo uero mille ducentos nonaginta grassaturam calamitatem. ita ut etiam temporis differentia, personarum ac rerum differentiæ testimonium perhibeat.

Et tu, inquit, huc accede, & quiesce.

Tu autem Daniel uade ad præfinitum, & requiesces. Vulg. La.

Tempus enim est, ut uitæ finem sortiaris.

Nam adhuc dies ad absolutionem consumationis.

Non enim breue tempus adhuc, inquit, reliquum est præsentis uitæ statui. & hoc loco quoque nos aperte docuit consumationem, cum prædicta euenerint.

Et requiesces, & surges in sorte tua in consumationem dierum.

Et requiesces & stabis in sorte tua in finem dierum. Vulg. La.

Nunc enim decet te communi morte obire, resurges autem, neque simpliciter resurges, sed in sorte tua, hoc est cum cætu eorum, qui similibus moribus præditi fuerint. & ostendens quando, adiecit in consumationem dierum. sic aperte nos diuus Archangelus per beatum Danielem docuit resurrectionem. atque ita absoluta reuelatione subiecit propheta.

Et rex Astyages appositus est ad patres suos, & accepit Cyrus Persa Dan. 13. regnum eius. & erat Daniel conuiua regis & gloriosus super omnes Dan. 14. amicos suos.

Et rex Astyages appositus est ad patres suos, & suscepit Cyrus Perses Vulg. La. regnum eius, erat autem Daniel conuiua regis & honoratus super omnes amicos eius.

Astyages autẽ fuit Cyri maternus auunculus, quo uita functo, cũ Cyaxares illius filius regnum administrare non potuisset, Cyrus Assyriorum & chaldeorũ demolitus regnum Medorũ imperium transtulit ad Persas. et erat inquit conuiua regis & contubernalis, omnibusque illius familiaribus prælatus. hac enim præditus loquẽdi libertate, & quæ in ipsum a Deo per Esaiã prophetã prædicta fuerant ostendit, & ei dimittendi populi auctor fuit. nos itaque ex diuina Danielis prophetia hæc didicimus. Iudæos autem iustum est nos lamentari ac lugere, qui extra prophetarum catalogum diuinum hunc prophetã audent constituere, præsertim experientia docti prophetiæ ueritatem. ueruntamen perspicuum est nostræ tempestatis Iudæos ad alia impia scelera hanc quoque blasphemiam addidisse, saluatoris nostri aduentus manifestum testimonium inficiatione prophetiæ obumbrare conantes. uerum nihil amplius ipsis erit hanc negantibus prophetiam: nã & alii prophetæ testantur, & ipsæ res clamant, prædictionibus de ipso sese congruere. Antiquos uero Iudæos beatum Danielem maximum prophetã uocasse testis locuples est Iosephus Hebræus, qui christianam quidem prædicationem non admisit,

Ioſeph.10 10.

miſit, ueritatem tamen occultare non ſuſtinuit. hic in decimo Iudaicæ antiquitatis libro, cum multa alia de beato Daniele dixiſſet, hæc quoque adiecit. omnia inquit, ipſi incredibiliter, ut uni ex maximis prophetis conceſſa ſunt, omnique uitæ tempore honorē & gloriam & apud reges, & apud populum eſt aſſecutus. mortuus autem monimentum habet ſempiternum. libri enim, quoſcunque ille conſcriptos reliquit, apud nos etiamnum leguntur, quibus adducti ſumus, ut credamus Danielem cum Deo collocutum fuiſſe. non enim futura ſolum, quemadmodum alii prophetæ, prædicebat, ſed etiam tempus, quo illa euentura eſſent, definiebat. & paulopost, ab euentu autem prædictionum, ueritatis fidem, & diuinitatis opinionem apud multitudinem conſequitur: ac deinceps huiuſcemodi infinita de ipſo commemorat. atque itidem in duodecimo antiquitatis ita rurſus ait. accidit uero ut templi deſolatio fieret ſecundū id, quod Daniel quadringentis & octo annis ante prædixerat: oſtendit enim ipſum a Macedonibus euerſum iri. & hæc quidem Ioſephus una cum propheta teſtatur. Iudæi uero omni impudentia laborantes ne ſuos quidem erubeſcunt magiſtros. uerum nos adhortor ut a propheta Dei percepta futurorum cognitione, noſmetipſos ad horribilem diem illam ita comparemus, ut ne in dedecus ſempiternum, ſed in uitam reſurgamus æternam: quam utinam omnes nos conſequamur, gratia & benignitate domini noſtri Ieſu Chriſti, cum quo patri gloria cum ſancto ſpiritu, nunc & ſemper, & in ſæcula ſæculorum. Amen.

Ioſeph.12

Deo noſtro gloria.

INDEX NOMINVM, ET RERVM memorabilium, quæ in hoc libro reperiuntur.

A

N Antipater

Christus

Fine

T

Ter

FINIS.

Series chartarum.

* A B C D E F G H I K L M N.

Omnes sunt terniones præter * qui est duernio.